

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

6x. 4

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940:3

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

B E T Ä N K A N D E

M E D F Ö R S L A G T I L L

Å T G Ä R D E R F Ö R B E F O R D R A N D E A V
P R O D U K T I O N E N Å E N S K I L D A
S K O G A R I V I S S A D E L A R
A V N O R R L A N D

A V G I V E T A V

Norrländska skogsproduktionsutredningen

S T O C K H O L M

1 9 4 0

Statens offentliga utredningar 1940

Kronologisk förteckning

1. Betänkande och förslag angående reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. Av T. Wohlin. Hæggström. iv, 167 s. **E.**
2. Betänkande angående omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse m. m. Beckman. 77 s. **Fö.**
3. Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. Marcus. 260 s. **Jo.**

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelse bokstäverna till det departement under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940:3
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

B E T Ä N K A N D E

M E D F Ö R S L A G T I L L

Å T G Ä R D E R F Ö R B E F O R D R A N D E A V
P R O D U K T I O N E N Å E N S K I L D A
S K O G A R I V I S S A D E L A R
A V N O R R L A N D

A V G I V E T A V

Norrländska skogsproduktionsutredningen

STOCKHOLM 1940
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
399222

W. T. K. K. K.

AND OTHERS

ATTORNEYS FOR DEFENDANTS

PROSECUTORS & RESPONDENTS

PROGRAM 1755 DEAR

AN ORDER

IN

AND OTHERS

W. T. K. K. K.

AND OTHERS

IN

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet..	5
Inledning.....	7
I. Skogsförhållandena i övre Norrland	9
1. Översikt.....	9
2. Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker	17
a. Historik s. 17. — b. Uppgifter om skogarna s. 23.	
3. Skyddsskogar och svärföringrade skogar i Jämtlands, Västernorrlands och Kopparbergs län samt enskilda skogar i Särna och Idre socknar	28
a. Skyddsskogar s. 28. — b. Svärföringrade skogar s. 33. — c. Enskilda skogar i Särna och Idre socknar s. 34.	
4. Norrbottens och Västerbottens läns kustland samt övriga delar av Jämtlands och Västernorrlands län	35
a. Historik s. 35. — b. Uppgifter om skogarna s. 37.	
5. Sammanfattning.....	39
II. Skogsvårdsprogram för de enskilda skogarna i övre Norrland	41
1. Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker	41
a. Föryngringsåtgärder s. 41. — b. Rönjningsgallring i ungskog och stavaskog s. 49. — c. Skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärder s. 50. — d. Åtgärder för förbättring av avsättningsförhållandena s. 51. — e. Sammanfattning s. 52.	
2. Skyddsskogar och vissa förutvarande skyddsskogar i Jämtlands, Västernorrlands och Kopparbergs län samt enskilda skogar i Särna och Idre socknar	53
A. Nuvarande och vissa förutvarande skyddsskogar..	53
a. Föryngringsåtgärder s. 53. — b. Rönjningsgallring i ungskog och stavaskog s. 55. — c. Skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärder s. 55. — d. Åtgärder för förbättring av avsättningsförhållandena s. 55.	
B. Enskilda skogar i Särna och Idre socknar	55
C. Sammanfattning.....	56
3. Övriga delar av de fyra nordligaste länen	57
a. Föryngringsåtgärder s. 57. — b. Rönjningsgallring i ungskog och stavaskog s. 61. — c. Skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärder s. 61. — d. Åtgärder för förbättring av avsättningsförhållandena s. 62. — e. Sammanfattning s. 62.	
III. Skogsvårdsarbetets bedrivande å de enskilda skogarna i riket.....	63
1. Nuvarande former	63
a. Skogar under 1923 års skogsvårdslag s. 63. — b. Skogar under 1932 års lag om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden s. 65. — c. Den statliga bidragsverksamheten för skogsvårdsarbeten och betesförbättring s. 65. — Statens skogsutdikningsanslag s. 65. — Statens skogsodlingsanslag s. 68. — Anslaget till vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskilda skogar s. 71. — Anslaget till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo s. 75. — Särskilda skogsvårdsanslag till enskilda skogar under domänstyrelsens inseende s. 77. — Anslaget till nyodling, betesförbättring, stenrönjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk s. 78.	
2. Framställda förslag.....	81

	Sid.
IV. Det lappländska skogsvårdsprogrammets genomförande	87
1. Inledning	87
2. Tjugoårsplan för det lappländska skogsvårdsarbetet	89
3. Koncentration av skogsvårdsarbetet	94
4. Gemensamhetsskogar	94
5. Planläggning av skogsvårdsarbetet	95
6. Tvång eller frivilligt samarbete under ställig medverkan	101
7. Organisation av skogsvårdsarbetet	106
8. Villkoren för statsbidrag	113
V. Genomförandet av skogsvårdsprogrammet för områden utanför lappmarkerna	125
VI. Skogsvårdsprogrammet och arbetskraftsfrågan	131
1. Översikt för hela verksamhetsområdet	131
2. Specialundersökning för lappmarkerna	133
VII. Administrations- och tillämpningsfrågor	142
1. Reglering av skogsbetet	142
a. Det gemensamma skogsbetet i Norrland s. 142. — b. Förutsättningar för rationalisering av betesbedriften Norrland s. 144. — c. Nu tillämpliga förfaranden för avlysning av gemensamt skogsbete s. 144. — d. Betesregleringens praktiska användning s. 148. — e. Tillkomsten av betesregleringsinstitutet s. 149. — f. Utsträckt tillämpning av betesreglering s. 150. — g. Reglering av get- och fårbetet s. 151. — h. Anläggning av betesvallar s. 160.	
2. Skyddsåtgärder vid hyggesbränning	161
3. Anskaffning av frö och plantor	168
4. Skogsvårdsprogrammets inverkan på skogsvårdsstyrelsernas personalstat och ekonomi	172
VIII. Sammanfattning med kostnadsberäkning	176
IX. Hemställan	189

Bilagor.

<i>Bilaga 1.</i> Förslag till kungörelse ang. villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.	193
<i>Bilaga 2.</i> Förslag till cirkulär till skogsvårdsstyrelserna i Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av kungörelsen den 1940 (nr) angående villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.	201
<i>Bilaga 3.</i> Förslag till lag angående ändrad lydelse av 10, 11, 12 och 59 §§ lagen den 2 juni 1933 om ägofred	210
<i>Bilaga 4.</i> Utkast till skogsvårdsplan för skogsvårdsområde i lappmarkerna	213
<i>Bilaga 5.</i> Förslag till normalstadgar för skogsvårdsförening	226
<i>Bilaga 6.</i> Yttrande om betesfrågan i lappmarken och närmast motsvarande skogsbygder, avgivet av konsumenten hos Svenska Vall- och Mosskulturforeningen Bror Wallin	228
<i>Bilaga 7.</i> Undersökning över vidtagna åtgärder för betesfred med stöd av ägofredslagen 1933 samt resultatet av dessa, avgivet av konsumenten hos Svenska Vall- och Mosskulturforeningen Johan Borg	236
<i>Bilaga 8.</i> Regler och anvisningar för hyggesbränning i Norrland av jägmästaren J. E. Wretlind	239
<i>Bilaga 9.</i> Promemoria angående försäkring vid hyggesbränning	257

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Genom beslut den 12 maj 1939 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst fem utredningsmän för att verkställa utredning rörande de möjligheter, som föreligga att snabbt skapa nya skogstillgångar i vissa delar av Norrland. På grund av detta bemyndigande tillkallades samma dag såsom utredningsmän undertecknade, sekreteraren i centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund, jägmästaren *E. A. F. Lundh*, skogschefen *E. W. Ronge*, ledamoten av riksdagens andra kammare *E. H. Lindberg* samt hemmansägarna *C. A. Strömbäck*, *Korpikå*, och *A. Rådström*, Meselefors. Därjämte uppdrogs åt jägmästare *Lundh* att vara utredningsmännens ordförande. Enligt samma bemyndigande förordnades den 31 maj 1939 till sekreterare åt utredningsmännen jägmästaren *E. W. Höjer*.

Med stöd av Herr Statsrådets den 12 juni 1939 lämnade medgivande har utredningen som expert anlitat professorn vid skogshögskolan *O. Eneroth*. Förste kanslisekreteraren *G. Nordberg* har den 16 november 1939 förordnats att såsom särskild sakkunnig biträda utredningen vid utarbetande av vissa författningsförslag.

Utredningen har antagit benämningen *Norrländska skogsproduktionsutredningen*.

Till utredningen har för att tagas i övervägande vid utredningens fullgörande av sitt uppdrag överlämnats

1) framställning av utredningens ledamot *E. Lindberg* den 15 augusti 1938 att till prövning måtte upptagas ett i framställningen skisserat förslag till effektiviserad skogsvård i Norrland, att därvid erforderliga utredningar måtte verkställas samt att förslag i frågan måtte föreläggas riksdagen;

2) framställning av Västerbottens läns landstings industrikommitté angående ökade statsanslag till skogsvården inom de norrländska länen.

De nämnda framställningarna hava i sammandrag återgivits under avdelning III i utredningens betänkande.

Jämlikt medgivande av Herr Statsrådet den 12 juni 1939 har utredningen under tiden 27 juni—8 juli 1939 företagit en studieresa i övre Norrland och därvid sammanträffat med representanter för skogsvårdsstyrelserna samt med skogsägare och skogstjänstemän, anställda hos bolag eller i domänverket. Utredningen har mottagit ett antal skrivelser, huvudsakligen från enskilda hemmansägare i Norrland, vari framhållits vissa synpunkter på de frågor, utredningen haft att behandla.

Utredningen har samrått med domänstyrelsen i vissa frågor, som beröra statsskogarna. Domänstyrelsen har därjämte lämnat medverkan vid beräkning av arbetskraftsbehovet inom skogsbruket i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker.

På begäran av utredningen hava konsulenterna hos Svenska vall- och mosskulturföreningen *J. Borg* och *B. Wallin* till utredningen avgivit yttranden i vissa betesfrågor, varjämte jägmästaren *J. E. Wretlind* för utredningen utarbetat anvisningar rörande utförande av hyggesbränning.

Med återställande av de ovan under 1) och 2) omnämnda handlingarna får utredningen härmed vördsamt överlämna

Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland.

Stockholm den 5 december 1939.

ERIK LUNDH

E. W. RONGE

CARL STRÖMBÄCK

ELOF LINDBERG

ALBIN RÅDSTRÖM

Erik W. Höjer.

Inledning.

Vid tillkallandet av utredningsmännen den 12 maj 1939 anförde chefen för jordbruksdepartementet i huvudsak följande:

1932 års lag om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden, vilken trädde i kraft den 1 januari 1934, har varit gällande i mer än fem år, eller mer än halva giltighetstiden. Genom vederbörande skogsvårdsstyrelsers försorg upprättade avverkningsplaner för skogarna visa, att avverkningsbeloppen genomsnittligt äro högst i början av planernas giltighetstid för att sedan kraftigt falla. Ett uttag av i nämnda planer föreslagna avverkningsbelopp för de två första femårsperioderna, eller för den tid, varunder lagen i första hand skall gälla, läser komma att medföra en icke oväsentlig nedsättning av ifrågavarande skogars virkeskapital. Tillgången på arbete inom skogshanteringen, som i betydande grad ökats genom upphävandet av förut gällande förordning om utsyning å viss skog inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden, skulle då åter komma att successivt minskas och därmed även den av detta arbete beroende befolkningens försörjningsmöjligheter, därest ej särskilda åtgärder vidtagas. Enär skogsbruket i dessa trakter liksom i stora delar av landet i övrigt och särskilt i de fyra nordligaste länen är den utan jämförelse viktigare förvärvskällan för befolkningen, synes det vara nödvändigt att med uppmärksamhet följa denna utveckling. En mera avsevärd nedsättning av skogsbrukets förmåga att lämna arbete och utkomst kan medföra allvarliga konsekvenser.

I sitt betänkande den 26 november 1938 har *1936 års skogsutredning*, bland annat, framhållit angelägenheten av att i dessa trakter arbetet med de nya skogsgenerationernas uppdragande såvitt möjligt påskyndades och att en intensifiering av skogsvårdsarbetet ävenledes skedde i den mån avverkningarna komme att avtaga.

Med hänsyn till betydelsen av förevarande fråga för de därav berörda landsdelarna torde en undersökning utan dröjsmål böra verkställas rörande de möjligheter, som föreligga att snabbt skapa nya skogstillgångar i ersättning för dem, som nu i forcerad takt tillgodogöras. Härvid torde frågan om de vägar, som kunna beträddas för ett bättre produktivgörande av ifrågavarande skogsmarker över huvud taget, böra klarläggas. Undersökningen synes i första hand böra avse förhållandena i lappmarken men bör även omfatta andra trakter av Norrland med likartade betingelser ifråga om skogsbruket i den mån så befinnes erforderligt.

Genom de statsanslag för skogsdikning och skogsodling, vilka för nämnda trakter alltsedan den 1 januari 1934 stått och alltjämt stå till förfogande, ha betydande skogsvårdsarbeten kommit till utförande. Det bör emellertid undersökas, huruvida de möjligheter till åtgärder, som gällande bestämmelser innebära, äro till fyllest i nuvarande läge. Mera effektiva medel synas nämligen kunna vara för ändamålet erforderliga.

För att bedöma vad härför kräves, synes i första hand en snabbinventering böra komma till stånd för ett utrönande av de brister, som föreligga ifråga om skogarnas tillstånd och skogsmarkernas utnyttjande. När resultaten av denna inventering

föreligga, gäller att bedöma, på vad sätt och i vilken omfattning åtgärder kunna vidtagas för skogsproduktionens förbättring. Härvid kunna lämpligen planer upprättas för produktionsarbetets verkställande. Beroende på beskaffenheten av dessa och de olika förhållanden, varunder de måste förutsättas komma till utförande, bör förslag upprättas rörande det stöd, som från statens sida erfordras för arbetets utförande. Slutligen bör undersökas, huruvida skogsträdfrö för de olika orterna kan frambringas i större kvantiteter.

I enlighet med de lämnade direktiven har utredningen i främsta rummet koncentrerat sitt arbete till de särskilda skogsvårdsfrågor, som möta i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker. Utredningen har sålunda föranstaltat om inventering genom skogsvårdsstyrelsernas i nämnda län försorg av behovet av skogsvårdsåtgärder å skogsmark samt därjämte från skogsvårdsstyrelserna inhämtat vissa uppgifter angående skogstillståndet i lappmarkerna. Uppgifterna om behov av olika åtgärder ha överarbetats av utredningens expert, professor O. Eneroth. Resultaten av inventeringen framläggas i avdelning II av detta betänkande.

De förslag, som utredningen framlägger i det följande, ha närmast utformats med hänsyn till förhållandena inom nu nämnda delar av landet. Utredningen har emellertid ansett, att den skogsvårdande verksamhet, som föreslagits för lappmarkerna, bör utsträckas att omfatta jämväl Särna och Idre socknar av Kopparbergs län, där de enskilda skogarna varit och alltjämt äro underkastade samma skogslagstiftning som de enskilda skogarna i lappmarkerna, ävensom större delen av de områden i Jämtlands, Västernorrlands och Kopparbergs län, vilka tidigare lytt under lagen den 24 juli 1903 angående skyddsskogar. Även för övriga delar av de fyra nordligaste länen har utredningen funnit en dylik verksamhet påkallad, dock enligt i vissa hänseenden modifierade grunder.

I. Skogsförhållandena i övre Norrland.

1. Översikt.

De fyra nordligaste länen i riket omfatta enligt tillgängliga uppgifter följande arealer skogsmark inom olika ägaregrupper:

Tabell 1.

Län eller länsdel	T u s e n h a ¹				P r o c e n t ¹			Medelbonitet, kbm ¹	Produktionsförmåga, kbm per år och ha ²
	allm. skogar ³	bo-lags-skogar	övriga enskilda skogar	summa	allm. skogar	bo-lags-skogar	övriga enskilda skogar		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Norrbottens läns lappmark ..	1 552	177	409	2 138	73	8	19	1·1	2·0
Västerbottens läns lappmark	921	402	589	1 912	48	21	31	1·5	2·6
Hela lappmarken	2 473	579	998	4 050	61	14	25	1·3	2·3
Norrbottens läns kustland ..	755	211	745	1 711	44	12	44	1·5	2·6
Västerbottens läns kustland	211	331	673	1 215	18	27	55	1·9	2·8
Jämtlands län	313	1 176	1 114	2 603	12	45	43	1·8	2·7
Västernorrlands län	165	861	804	1 830	9	47	44	2·1	3·0
Summa och medeltal	3 917	3 158	4 334	11 409	34	28	38	1·6	2·6

¹ Enligt allmänna fastighetstaxeringen 1938. Uppgifterna om areal avvika från de av skogsvårdsstyrelserna lämnade uppgifterna för lappmarkerna, som anförs under avdelning II: 2, beroende bl. a. på svårigheten att avgränsa skogsmarken, särskilt i fråga om husbehovsskogarna, där kartläggning i stor utsträckning ännu icke utförts. — ² Enligt riksskogstaxeringen 1923—1929. Siffrorna, som angiva s. k. idealbonitet, antagas av riksskogstaxeringsnämnden vara något för höga. De överstiga därjämte väsentligt den nuvarande produktionen. — ³ Här ingår, förutom statsskogarna, ecklesiastiska skogar, allmänningar och kronohemman m. fl. skogar.

Inom nämnda län återfinnes enligt riksskogstaxeringen 1924—1926 52 procent av hela landets skogsmarksareal och 46 procent av dess samlade virkesförråd. Den årliga tillväxten inom bark inom samma områden beräknades vid samma riksskogstaxering uppgå till omkring 17·6 miljoner kubikmeter årligen, motsvarande 37 procent av landets totala virkesproduktion vid samma tidpunkt.

Från dessa skogar hämtade den norrländska trävaruindustrien sin råvara decennium efter decennium utan att skogarna kunde beredas någon egentlig vård. Det norrländska skogsbruket har under den utveckling, som sedan följt, ställts inför skogsvårdsproblem, som sakna motsvarighet på andra håll, och linjerna för den norrländska skogsskötseln ha först så småningom klarat. Sedan rätt lång tid tillbaka bereder frågan om den gamla skogens förnygring icke längre skogsmannen något större bekymmer beträffande de bättre belägna delarna av Norrland, ehuru skogsvården icke heller här ännu kan överallt hålla jämna steg med förädlingsverksamheten. Men inom stora områden, särskilt inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker och höglägen inom andra län, ha skogsmarkernas degenererade tillstånd och andra ogynnsamma omständigheter till sena tider gäckat skogsvårdarens ansträngningar. Vissa svårförnygrade marker har man ännu icke kommit till rätta med. Det är under sådana förhållanden naturligt, att det nuvarande skogliga tillståndet inom stora delar av Norrland präglats av det norrländska skogsbrukets underlägsenhet i förhållande till den hastigt expanderande träindustrien, och att spåren av den fria skogsdriften under exploateringstidens tidigare skeden i dessa trakter alltjämt kunna skönjas på många håll. Här framträder bakgrunden till den betydelsefulla norrländska skogsfråga, som skogsproduktionsutredningen har att behandla. Då de förslag utredningen kommer att framlägga givetvis äga ett direkt samband med problemställningens uppkomst, finner utredningen nödvändigt att med några ord erinra om huvuddragen i den stora norrländska skogsexploatering, som nu lider mot sitt slut.

Den näringspolitiska utvecklingen under 1800-talets förra hälft är alltför välkänd för att här behöva närmare skärskådas. Vare nog sagt, att perioden kännetecknades av en stigande tilltro till den enskilda företagsamhetens förmåga att förvalta produktionskapitalen och utveckla näringslivet till gagn för landet och folket. De restriktiva föreskrifter, som inom olika områden på många sätt hållit den fria företagsamheten nere, försvunno en efter en. För skogsnäringsens del fullbordades frigörelsen år 1863 med avskaffandet av exporttullar och exportförbud på trävaror och skogsprodukter samt upphörandet av den statliga kontrollen över exportsågverken. Utvecklingen i Sverige motsvarades av handelspolitiska åtgärder i träimporterande länder. Av största betydelse i detta hänseende var borttagandet under 1860-talet av importtull på trävaror i England och Frankrike, varigenom världsmarknaden öppnades för det norrländska virket. Samtidigt ökades möjligheterna att påbörja stordrift i enskild regi med den av statsmakterna år 1848 genomförda lagstiftningen om aktiebolag.

De tekniska landvinningarna vid mitten av förra århundradet, som följde näringslivets frigörelse i spåren, kommo även skogsnäringsen till godo. Sågningstekniken förbättrades avsevärt redan under århundradets första decennier men genomgick sedan en vidare utveckling, som var särskilt kraftig under 1870-talet. Samma årtionde skedde genombrottet för den kemiska pappersmasseindustrien, som dock först långt senare blev av större betydelse

Tabell 2. Exporten från de norrländska tullkammardistrikten av sågat och hyvlat virke (inklusive småvirke) under vissa år i tusen standards¹.

År	Haparanda	Luleå	Piteå	Skellefteå ²	Umeå	Örnsköldsvik ²	Härnösand	Sundsvall	Hudiksvall	Söderhamn	Gävle
1850	—	—	7	—	5	—	6	6	—	—	3
1855	3	4	6	—	10	—	12	10	—	3	5
1860	6	10	14	—	12	—	29	12	5	13	9
1865	14	8	16	—	24	—	44	38	10	46	48
1870	7	10	23	—	29	—	68	72	16	62	86
1875	14	10	24	—	26	—	86	91	18	70	67
1880	19	17	34	—	29	—	106	114	42	94	80
1885	22	20	14	33	21	—	128	152	46	104	82
1890	23	20	27	34	31	—	174	184	47	104	126
1895	33	14	24	34	48	43	154	170	45	106	136
1900	42	19	28	48	57	44	143	178	47	103	124
1905	47	14	22	44	54	45	150	176	46	94	105
1910	40	2	29	42	50	28	145	172	46	70	110
1915	54	3	24	48	50	34	158	132	39	54	65
1920	56	6	34	51	56	25	127	117	22	79	71
1925	55	10	38	60	74	29	137	141	40	81	82
1930	34	4	50	60	70	24	127	143	37	79	79
1935	26	2	50	23	65	30	95	106	30	44	63

¹ Uppgifterna ha ställts till utredningens förfogande av Svenska trävaruexportföreningen. För åren 1850, 1855 och 1860 ha uppgifterna av utredningen omräknats från tolfter till standards. — ² Tullkammare inrättades i Skellefteå den 1/7 1882 och i Örnsköldsvik den 1/7 1894.

för Norrland. Ångkraften togs i bruk omkring år 1850 både för sågverksdrift och fraktfart. En kraftig utbyggnad av flottlederna skapade ett transportnät från skogen till havet av enastående kapacitet.

Därmed äro de viktigaste förutsättningarna för uppkomsten av en träförädlingsindustri vid de norrländska älvmyningarna angivna. Framsynta män — många från andra länder — sågo till att de blevo tillvaratagna. De första större sågverken anlades omkring år 1850 i Sundsvallsdistriktet, och vid den södra Norrlandskusten uppstod därefter det ena företaget efter det andra, varav åtskilliga i Ångermanland. Det första större sågverket i Västerbotten blev färdigt år 1860. I Norrbotten anlades den första sågen år 1862. Den följande utvecklingen belyses lättast med uppgifter om kvantiteten av de viktigaste från skilda områden exporterade eller inom områdena tillverkade industriprodukter, som härröra från skogen.

Den norrländska exporten av sågat och hyvlat virke framgår av tabell 2.

De första träsliperierna i Norrland anlades omkring 1870. Denna industri nådde emellertid icke någon kraftigare utveckling förrän under 1900-talet,

vilket framgår av följande produktionssiffror, som ange tillverkning av mekanisk trämassa i 1 000 ton torrsvikt under vissa år:¹

Tabell 3.

Å r	L ä n					Hela Norrland	Norrlands tillverkning i % av landets
	Norr-botten	Väster-botten	Jämtland	Väster-norrland	Gävle-borg		
1895	—	—	—	11	1·5	12·5	14
1900	—	—	—	17	3	20	16
1905	—	—	—	33	8	42	22
1910	—	18	—	44	27	89	32
1915	10	34	6	38	20	108	35
1920	7	32	20	41	22	122	38
1925	10	41	34	61	27	173	39
1930	15	80	24	100	33	252	44
1937	26	131	28	133	30	348	47

Industriell tillverkning av sulfitcellulosa skedde första gången under 1870-talet. Under följande decennier ökades tillverkningsvolymen avsevärt, men större betydelse för de norrländska skogarnas tillgodogörande har denna industri — lika litet som de övriga massaindustrierna — icke haft förrän under 1900-talet.

Tillverkningen av sulfitcellulosa har under nedanstående år utgjort i 1 000 ton torrsvikt:

Tabell 4.

Å r	L ä n					Hela Norrland	Norrlands tillverkning i % av landets
	Norr-botten	Väster-botten	Jämtland	Väster-norrland	Gävle-borg ²		
1895	—	—	5	—	25	30	52
1900	—	—	15	12	39	66	—
1905	—	6	16	35	77	134	55
1910	—	39	32	135	119	325	59
1915	—	48	20	235	165	468	63
1920	—	48	36	228	172	484	63
1925	—	56	45	310	209	620	65
1930	—	75	53	416	264	808	66
1937	—	103	47	556	331	1 037	63

² Inklusiv Skutskär.

¹ Dessa och följande uppgifter äro hämtade dels från »Skogsbruk och skogsindustrier i norra Sverige», Norrländskt handbibliotek X, Uppsala 1925, dels ock från 1933 års skogsindustrisakkunnigas betänkande (SOU 1935:36), dels ock från den allmänna industristatistiken.

Den norrländska sulfatindustrin är av förhållandevis sent datum. De första fabrikena anlades 1894 och 1895, och först långt senare tillkommo fabriker i Västerbotten och Norrbotten. Tillverkningen av sulfatcellulosa utgjorde under nedanstående år i 1 000 ton torrsvikt:

Tabell 5.

Å r	L ä n					Hela Norrland	Norrlands tillverkning i % av landets
	Norr-botten	Väster-botten	Jämtland	Väster-norrland	Gävle-borg ¹		
1895	--	--	--	--	4	4	12
1900	--	--	--	5	8	13	32
1905	--	--	--	6	14	20	28
1910	--	--	--	23	15	38	31
1915	9	11	--	40	18	78	47
1920	--	13	--	66	40	119	58
1925	--	21	--	105	89	215	65
1930	58	31	--	153	188	430	67
1937	71	42	--	434	269	816	71

¹ Inklusive Skutskär.

Utredningen erinrar till sist om att de här lämnade uppgifterna icke fullständigt redovisa virkesförbrukningen för export- och industriändamål i Norrland. Under vissa tidigare perioder har exporten av rundvirke, bjälkar och sparrar m. m. icke varit oväsentlig. Under senare år har särskilt wallboardindustrin blivit av betydelse ur skoglig synpunkt, därför att den kan utnyttja virke av lägre kvalitéer än massaindustrierna.

Samtida iakttagare vittna, att de norrländska skogarna vid mitten av 1800-talet i stort sett kunde betraktas som urskogar. Om man bortser från skogstrakterna i kustlanden närmast bruken, vilka liksom all skog, som låg inom räckhåll för bergsbruket, voro hårt anlitade, inskränkte sig skogsdriften till husbehovstäkt — som visserligen avsåg många olika ändamål och var slösaktigt bedriven — samt tillgodoseende av de äldre vattensågarnas förhållandevis ringa och lokalt begränsade råvarubehov. Beståndens naturliga utvecklingsförlopp bröts emellertid även på andra sätt. Rågsvedjning bedrevs allmänt av skogsbygdens innevånare men avtog hastigt under 1860-talet för att efter ingripande av statsmakterna under följande årtionde helt upphöra. Skogseldar, förorsakade av naturfenomen eller av skogsbygdens folk, förödde skogarna men skapade samtidigt snabbt nya, där skogsmarken icke härjats för hårt.

Så länge skogens produkter utnyttjades av människan endast i mycket begränsad utsträckning, kunde man ej tala om skogsbruk och än mindre om skogsvård. Den norrländska kustindustrin beredde för första gången

avsättning för en mera betydande del av de norrländska skogarnas virke och har sålunda skapat förutsättningarna för det norrländska skogsbruket. De grövre dimensionerna av tall- och torrskog erhöles först rotvärde. Sedermera kunde även den grövre granskogen avverkas med förtjänst, men ända till tiden omkring sekelskiftet saknades avsättning för »småvirke», vari måste inbegripas även dimensioner, som tillgodogöras i våra dagars sågverksrörelse. Det är självklart, att den på sådant sätt begränsade avsättningen för trä skulle föranleda en plockhuggning av de grövre träden över alla Norlands skogar, som upprepades och fullföljdes i den mån som virkespriser och transportförhållanden medgävo virkets uttagande med förtjänst. Ju lägre dimensioner, som kunde avsättas, desto sämre restskog lämnades kvar med resultat, att stora delar av de norrländska skogsmarkerna blevo täckta av utglesnade, ofta ganska lågvärdiga bestånd.

Inom de i avsättningshänseende bättre belägna delarna av Norrland — bl. a. vissa delar av de nordligaste länens kustland — inträffade emellanåt språngvisa stegringar i virkesvärdet, som här och var tillfälligt gävo upphov till skövling av ung och medelålders skog. Dylig vanskötsel är numera sedan länge stävjad genom lagstiftning och tillsyn, ehuru frågan om skydd för den medelålders skogen alltjämt är föremål för skogsmännens uppmärksamhet. Utredningen kommer att något beröra denna fråga under avdelning V.

Exploateringen av de enskilda skogarna bedrevs länge under en synnerligen olycklig form. Enär sågverken med hänsyn till verksamhetens kapitalkrävande natur ansågo sig böra försäkra sig om råvarutillgång för längre perioder framåt, förvärvade bolagen under skogsexploaterings tidigare år avverkningsrätter å enskilda skogar — s. k. skogsköp — för vanligen 50 år. Bönderna voro ofta mer än villiga att sälja, och avverkningsrätterna blevo under många år föremål för spekulation, bl. a. från uppdykande mellanhänders sida. Att de bestående avverkningsrätterna under en tid, då virkesvärdet befann sig i hastigt stigande, födde mycket missnöje hos de skogsägande bönderna, som avhänt sig rätten till skogen, är lika litet ägnat att förvåna som att innehavarna av avverkningsrätterna tillgodogjorde sig de köpta rättigheterna utan hänsyn till skogsdriftens verkningar för skogsmarkens framtida produktion. Giltighetstiden för avverkningskontrakt blev genom ingripande av statsmakterna från år 1890 begränsad till 20 år. Bolagen hade emellertid redan dessförinnan i stor omfattning slagit in på en annan väg för att säkerställa sitt behov av sågtimmer. De förvärvade, särskilt från tiden efter 1870, skogsfastigheter med äganderätt, en utveckling, som i sin ordning avbröts genom 1906 års lagstiftning om förbud för bolag att förvärva jord i Norrland. Bolagens fastighetsförvärv bör, i skarp kontrast till deras förvärv av avverkningsrätter, ur skogsvårdssynpunkt bedömas gynnsamt.

Fackmännen mötte inom det uppväxande skogsbruket i Norrland nya problem, som trotsade deras från andra trakter hämtade erfarenhet. De sökte till en början anpassa den avverkningsform, som den ekonomiska

nödvändigheten föreskrev, till skogsvårdens krav. Den planlösa blädning, som uteslutande innebar tillgodogörande av gagnvirke, avlöstes å kronoparkerna av »ordnad timmerblädning», varom föreskrifter utfärdades åren 1867 och 1869. Vid timmerblädning sökte man utföra avverkningarna på sådant sätt, att återväxten tryggades. Uppmärksamhet skulle ägnas åt förläggningen av avverkningstrakterna, och all skog, som ansågs stå till hinder för föryngringen, borttagas så gott sig göra lät. Nya föreskrifter för skogsvården å kronoparkerna följde åren 1902 och 1912, vari bl. a. anbefalldes, att timmerblädningen delvis skulle ske i form av föryngringshuggning. Men även om en del skogsvårdare redan ganska tidigt kommo till insikt om att fullgod återväxt icke kunde erhållas med mindre huggningarna direkt inriktades på att genom friläggning bereda marken för föryngring, inskränkte sig åtgärderna i det praktiska skogsbruket på det hela taget alltjämt till uttagande av endast avsättningsbart virke. Icke ens den storartade förbättring av avsättningsförhållandena för småvirke, som massa-industriernas genombrott vid tiden för sekelskiftet medförde, kunde under sådana förhållanden möjliggöra en mera omfattande förnyelse av bestånden, ty å den övervägande delen av Norrlands skogsmarker kunde — och kan alltjämt — tillfredsställande föryngringsytor ej skapas, om man icke vidtager andra åtgärder än sådana, som ge omedelbar vinst. I stort sett kvarlevde det praktiska skogsbrukets män mycket länge i föreställningen, att naturlig återväxt i regel kunde påräknas utan dylika åtgärder. Den under ifrågavarande tid framträdande bristen på arbetskraft, särskilt på kronoparkerna, torde även haft en viss betydelse härvidlag.

Skogsmännens bemödanden att bemästra skogsföryngringen i Norrland mötte även andra hinder. Avverkningarna måste i främsta rummet inriktas på tillvaratagande av den överåriga och skadade skogen, som växte spridd över snart sagt alla delar av de norrländska skogsvidderna, vilka icke under senare tid övergåts med eld. Då avverkningskvantiteterna samtidigt måste ransoneras, blev plockhuggningen en tvingande nödvändighet. I ovannämnda år 1912 utfärdade föreskrifter av domänstyrelsen erinrades skogstjänstemännen bl. a. om att nämnda synpunkter borde iakttagas, och de ha måst tillämpas långt senare.

Nya skogsvårdsidéer arbetade sig fram. Redan på 1870-talet höjdes röster för trakhuggning eller traktblädning. Men den ovan omtalade obenägenheten att utfälla virke, som vid avverkningen saknade avsättningsvärde, jämte andra praktiska svårigheter medförde, att dessa avverkningsmetoder, som — enligt vad man numera vet — måste tillämpas å större delen av de norrländska skogsvidderna, om föryngring skall uppkomma, först under 1900-talet fingo någon praktisk betydelse i övre Norrland. Det är karakteristiskt, att den norrländska skogsvårdskommittén ansåg sig kunna i sitt år 1912 avgivna betänkande¹ uttala, att de norrländska föryngringsuppgifterna nämnda år voro desamma som 50 år tidigare, ty inga föryngringsytor hade upptagits.

¹ Betänkande avgivet den 16 mars 1912 av norrländska skogsvårdskommittén.

Av vad ovan sagts följer, att några föryngringsytor under 1800-talet överhuvud taget knappast upptogs i Norrland och att de skogsodlingar, som utfördes, voro av mycket liten omfattning. Inom de båda nordligaste länen är skogsodlingsverksamheten givetvis av ännu senare datum. I lappmarkerna har skogsodling visserligen mycket länge energiskt bedrivits å en del kronoparker och av enstaka enskilda skogsägare men i starkt begränsad omfattning. Likväl kan å mycket stora områden i lappmarkerna, där groningsförhållandena äro dåliga, fröträd saknas eller andra hinder förefinnas, fullgod skogsåterväxt icke uppkomma utan att dylika åtgärder vidtagas. Den under senare år vunna insikten om detta förhållande har bidragit till att nu aktualisera de lappländska skogsfrågorna.

I syfte att belysa det utförda arbetet för skogsföryngring i Norrland har utredningen sammanställt tillgängliga uppgifter om skogsodlade arealer å de norrländska kronoparkerna. Av dessa kan utläsas att den för varje år skogsodlade arealen i hektar per 1 000 hektar produktiv skogsmark under nedanstående fem-årsperioder i medeltal utgjort:

Åren	Norr- och Västerbottens län ¹	Jämtlands och Väster-norrlands län ¹	Åren	Norr- och Västerbottens län ¹	Jämtlands och Väster-norrlands län ¹
1896—1900	0·2	1·5	1916—1920	0·3	3·3
1901—1905	0·1	1·4	1921—1925	0·5	2·7
1906—1910	0·1	1·6	1926—1930	0·4	1·6
1911—1915	0·3	3·7	1931—1935	0·3	1·0

De absoluta talen för skogsodlad areal utgöra i medeltal för åren 1931—1935 867 hektar och 530 hektar för respektive områden.

För de enskilda skogarna, varom här närmast är fråga, föreligga tyvärr endast mycket ofullständiga uppgifter. Man kan emellertid ur dessa utläsa, att den skogsodlade arealen å samtliga enskilda skogar inom det sydligaste av de båda områdena, per ytenhet räknat, motsvarar högst en fjärdedel av samma areal å kronoparkerna. Ifrågavarande areal har givetvis varit väsentligt större å bolagsskogarna än å hemmansskogarna.

Det är angeläget att här framhålla att, om averkningarna föras på riktigt sätt och erforderliga hjälpåtgärder, såsom hyggesrensning och markberedning, vidtagas, den norrländska skogsskötseln i mycket stor utsträckning kan bygga på naturlig föryngring. De ovan lämnade uppgifterna kunna därför i och för sig icke förtälja i vad mån det som behöver göras för de norrländska skogarnas reproduktion och vidmakthållande blivit gjort. Därom kan endast en inventering av skogstillståndet, som särskilt tager sikte på föryngringsfrågan, giva besked. Resultatet av en dylik undersökning för de enskilda skogarna i lappmarkerna framlägges i den följande avdelningen, II.

Inom det norrländska skogsbruket har under tidernas lopp stora ansträngningar gjorts av kronan och de enskilda skogsägarna, främst vissa bo-

¹ Siffrorna kunna icke exakt uträknas för de angivna områdena men äro approximativt riktiga.

lag, för att förbättra skogsvården och bringa klarhet i de frågor rörande skogens skötsel, som ännu icke lösts. Sedan skogsvårdsstyrelser inrättats för de skilda länen, ha från deras sida mycket arbete nedlagts i samma syfte, och även andra organ och föreningar ha verkat för skogsvårdsfrågornas lösning.

Ehuru, såsom i det föregående framhållits, skogsodlingar i Norrland under tidigare år utförts i mycket begränsad omfattning, ha likväl här och var skogskulturer verkställts redan under 1800-talets sista decennier. De misslyckades emellertid av olika anledningar i stor utsträckning. Skogsodlingen utfördes ofta alltför snart efter avverkningen. Sydsvenskt eller utländskt frö användes i brist på frö av hemortens härkomst. Beteskreaturen förstörde plantskogen, och sjukdomar dödade plantorna. Det låg helt säkert icke något märkligt däri, att det skogsvårdsintresse, som särskilt från 1890-talet växte fram och prövades, framför allt på vissa bolagsskogar, kom att till huvudsaklig del inriktas på torrlägningsarbeten. Belysande för detta förhållande är den verksamhet, som under åren 1905—1924 utövades av hushållningssällskapets i Västerbottens län skogsvårdsnämnd, som på begäran av skogsägare tillhandahöll allmänna medel som bidrag till skogsvårdsarbeten. Under nämnda tid, då någon skogsvårdsstyrelse icke fungerat inom länet, ha med bidrag från nämnden av sammanlagt $\frac{1}{2}$ miljon kronor utförts skogsvårdsarbeten av alla slag, varav dock 99 procent avsett dikningar. En liknande praktisk anpassning av skogsvården till rådande förutsättningar föreligger, när skogsägande bolag under senare tid, med åsidosättande av angelägna skogsodlingar, koncentrerat sitt skogsvårdsarbete på röjningar, därför att betesgången i skogen förhindrar utförandet av fullgoda skogsodlingar eller i varje fall avsevärt försvårar detsamma.

Utredningen vill till sist erinra om att de norrländska föryngringsfrågorna varit föremål för studier av skogsinstitutet, skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt och till nämnda institutioner samt Uppsala universitet knutna forskare. Vid skogsförsöksanstalten, som tillkom år 1902, inrättades år 1916 en särskild avdelning för föryngringsförsök i Norrland med huvudsaklig uppgift att utröna, på vilket sätt föryngring av skog i Norrland under skilda förhållanden kunde bäst och billigast ernås. Avdelningens arbete upphörde år 1933, då verksamheten övertogs av skogsförsöksanstaltens ordinarie organisation.

2. Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker.

a) Historik.

Omfattningen av skatte- och frälsehemmanen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker bestämdes i huvudsak enligt de i *avvittringsstadgar för nämnda områden den 30 maj 1873* fastställda grunderna. Vid avvittringen tilldelades hemmanen i regel mycket stora skogsanslag, vilket i sin

mån bidrog till den starka spekulation i skog och fastigheter, som utmärkte de närmast följande årtiondena. Ägarnas rätt att disponera skogen var emellertid redan från början begränsad. Genom särskild bestämmelse i avvittringsstadgan inskränktes dispositionsrätten till skogen på samma sätt som jämlikt förordning år 1866 skett beträffande skattehemman, som uppkommit av från kronomark upplåtet nybygge. Sålunda stadgades, att skog icke finge försäljas utan föregående utsyning och stämpling av vederbörande skogstjänsteman (i skogsstaten), som hade att vid utsyningen ställa sig till efterrättelse föreskrifter av innehåll bl. a., att skogstrakt ej borde hårdare anlitas, än med skogens bestånd i framtiden vore förenligt. Enligt samma föreskrifter borde utsyningen helst så inskränkas, att varje skogstrakt för framtiden måtte lämnas enahanda årliga tillgång på sådana träd, som för timmer eller bräder vore användbara, dock att fullmogen skog ej så länge finge sparas, att den av ålder toge skada.

En år 1874 utfärdad förordning ävensom förordningen den 26 januari 1894 angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket, vilka bl. a. innehöllo bestämmelse om ifrågavarande skogar, lämnade principerna för utsyningen orubbade. *Den 18 juni 1915 utfärdades förordning ang. utsyning å viss skog inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden* (ändrad genom förordning den 14 juni 1929, nr 172). Även denna förordning, som innehöll väsentligt utförligare föreskrifter än de förut gällande, byggde på principerna om utsyningstvång och uthålligt skogsbruk. Bland förordningens viktigare bestämmelser märktes följande.

Avverkning av barrträd för annat ändamål än husbehov kunde ske endast efter utsyning och stämpling av skogsstatstjänsteman. Utsyning skulle verkställas enligt avverkningsplan, som skulle upprättas på sådant sätt, att skogsägarens ekonomiska intresse tillgodosåges genom uthålligt skogsbruk med iakttagande av skogsvårdens krav särskilt ifråga om borttagande av överårig eller skadad skog samt höjande i övrigt av skogens alstringsförmåga. Beträffande återväxt av skog stadgades, att i protokoll över utsyningsförrättning skulle angivas de åtgärder för skogsvårdens befrämjande å utsyningsområdet, som i avverkningsplanen eller eljest kunde hava föreskrivits såsom villkor för utsyning av viss skog eller angivits såsom behövliga, samt den tid, inom vilken föreskrivna åtgärder av dylikt slag skulle vara vidtagna. De föreskrivna åtgärderna kunde emellertid icke framtvingsas.

Nämnda utsyningsförordning ersattes från den 1 januari 1934 med *lagen den 10 juni 1932 om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden (nr 180)*, som i det följande benämnes *lappmarkslagen*. Lagen, som ändrats genom lagar nr 152/1937, 299/1938 och 181/1939, äger provisorisk giltighet till och med den 31 december 1943. Uppsikten över lagens efterlevnad utövas av vederbörande skogsvårdsstyrelse.

Enligt lappmarkslagen må avverkning av barrträd samt av lövskog ovan odlingsgränsen ske allenast efter tillstånd av skogsvårdsstyrelsen för annat ändamål än fastighetens eller därmed sambrukad fastighets husbehov. Sådant tillstånd erfordras dock ej för verkställande av för skogens utveckling ändamålsenlig gallring i sådana bestånd av yngre skog, vilka vid avverkningsplans upprättande blivit å karta

tydligt utmärkta och särskilt angivits vara under planens giltighetstid i behov av gallring. Yngre skog må ej avverkas annorledes än genom för skogens utveckling ändamålsenlig gallring, med mindre skogsvårdsstyrelsen i särskilt fall med hänsyn till skogens beskaffenhet finner skäl medgiva en mera omfattande avverkning.

Tillstånd skall med vissa undantag meddelas enligt avverkningsplan, som uppgöres särskilt för varje fastighet och skall angiva den myckenhet virke, som må under viss tid avverkas. Vid avverkningsplans upprättande skall tillses, dels att skadad eller överårig skog, som kan befaras avtaga i användbarhet, ävensom äldre skog, som i högre grad hindrar den yngre skogens utveckling, må kunna snarast avverkas, dels att i övrigt, utan åsidosättande av fordran på en så vitt möjligt jämn virkesavkastning, äldre skog uttages i den omfattning, som erfordras för att skogen må inom skälig tid komma i sådant skick, att skogsmarkens alstringsförmåga varder på ändamålsenligt sätt tillgodogjord. Avverkningsplan skall granskas och fastställas av skogsvårdsstyrelsen.

Skogsvårdsstyrelsen äger efter ansökan förordna, att två eller flera fastigheter, för vilka avverkningsplaner blivit fastställda, må under viss tid vid avverkningsföretagande behandlas såsom en brukningsenhet. Sålunda tillkommen brukningsgemenskap skall av skogsvårdsstyrelsen på ansökan hävas, där någon av fastigheterna, utan att de samlas å en hand, övergår till ny ägare, som ej förut deltagit i gemenskapen.

Tillstånd, som meddelas enligt avverkningsplan, skall, där ej avverkning i mindre omfattning äskas, avse den avverkning, som belöper å en tid av fem år; dock må, när särskilda skäl därtill äro, skogsvårdsstyrelsen medgiva, att tillståndet må avse avverkning för ytterligare högst fem år. Frågan om dylikt tillstånd för längre tid framåt prövas av Konungen. I avverkningstillstånd skall angivas den tid, högst fem år, inom vilken avverkningen skall vara verkställd.

Tillstånd till avverkning lämnas antingen genom utsyning av sakkunnig person, som förordnas av skogsvårdsstyrelsen, eller ock, då fråga är om yngre skog eller i yngre skog förekommande spridda grupper eller enstaka träd av äldre skog, där så finnes tillräckligt, genom allenast anvisning av viss trakt, där avverkningen får företagas. I sistnämnda fall skola gränserna tydligt utmärkas och närmare föreskrifter lämnas rörande sättet för avverkningen. Finner skogsvårdsstyrelsen vid meddelande av tillstånd till avverkning nödigt, att vissa träd överhållas såsom fröträd, äge styrelsen därom utfärda föreskrift. Fröträden skola genom styrelsens försorg förses med tydligt märke och må sedermera icke avverkas utan styrelsens tillstånd.

Där vid avverkning ej kvarlämnats skog av sådan täthet och beskaffenhet, att den med hänsyn till rådande naturförhållanden kan anses nöjaktig, samt en tillfredsställande naturlig återväxt ej heller kan inom skälig tid påräknas, skola sådana åtgärder vidtagas, som äro erforderliga för att nöjaktig återväxt inom skälig tid efter avverkningen kommer att finnas å det avverkade området. Därå uppkommen skog skall vidmakthållas, till dess den nått sådan utveckling, att den ej längre är att räkna som plantskog. Därest nu stadgad skyldighet skulle i särskilt fall bliva synnerligen betungande, äger skogsvårdsstyrelsen på ansökan medgiva skälig begränsning därav.

Uppkommer i skog skada genom brand, storm, snöbrott, insektsvärjning eller annan dylik händelse eller genom åverkan, skall vad som föreskrivits om vidtagande av åtgärder för betryggande av nöjaktig återväxt efter avverkning äga motsvarande tillämpning, ändå att skyldighet därtill enligt föregående stycke ej föreligger. Där markens ägare ej uppsåtligen förorsakat eller genom åsidosättande av någon honom åliggande skyldighet vållat skadegörelsen, må åtgärder för återväxtens betryggande icke fordras till större kostnad, än som motsvarar värdet av de vid skadegörelsen fällda träd, som finnas kvar å området eller av ägaren tillgodogjorts, ävensom av de kvarstående träd, vilka blivt så skadade, att de ej böra bibehållas

eller eljest måste såsom hinderliga för betryggande av nöjaktig återväxt borttagas, jämte den ersättning, markägaren i anledning av skadan uppburit eller kunnat uppbära.

I motsats till 1923 års skogsvårdslag stadgar lappmarkslagen sålunda i sistnämnda fall icke reproduktionsplikt beträffande skada, som uppstått genom betning av hemdjur.

Lagen innehåller särskilda bestämmelser angående omläggning av skogsmark. I fråga om sådan omläggning till betesmark stadgas följande. Vill fastighetsägare medelst röjning eller andra särskilda åtgärder anordna betesmark för varaktigt betesbruk eller äng, skall han därtill söka skogsvårdsstyrelsens tillstånd. För prövning av ansökan om sådant tillstånd äger styrelsen, där detta av förhållandena påkallas, verkställa undersökning samt därvid jämväl inhämta utlåtande från i lant-hushållning sakkunnig person. Finner skogsvårdsstyrelsen den sökta omläggnings bära medgivnas, skall styrelsen bestämma tid för fullgörandet av de åtgärder, som erfordras för det avsedda ändamålet. Fullgöres ej inom bestämd tid vad sålunda blivit förelagt, må på talan av skogsvårdsstyrelsen domstol efter omständigheterna förelägga ny tid för fullgörande av för markens omläggning erforderliga åtgärder eller förordna om markområdets återförsättande i skogbärande skick och föreskriva vad därför skall vidtagas.

I övrigt innehåller lappmarkslagen närmare föreskrifter om utsyningsförrättningar, uppsikt, ordning för behandling och fullföljande av skogsvårdsmål, såsom frågor om avverkningsförbud eller återväxtåtgärder m. m., ävensom ansvarsbestämmelser.

Jämlikt *kungörelsen den 21 april 1933 (nr 174)*, (ändrad jämlikt *kungörelse nr 695/1938*), ha utfärdats bestämmelser angående förrättning för upprättande av avverkningsplan, till vilka bestämmelser fogats särskilda anvisningar.

Tillämpningsföreskrifter till lappmarkslagen ha utfärdats jämlikt *circulär till vissa skogsvårdsstyrelser den 21 april 1933 (nr 175)*.

Circuläret innehåller bl. a. föreskrifter i tvenne betydelsefulla avseenden. Sålunda gäller, att då skogsvårdsstyrelse på sätt ovan sagts förordnat, att två eller flera fastigheter, för vilka avverkningsplaner blivit fastställda, må under viss tid vid avverknings företagande behandlas såsom en brukningsenhet, vid meddelande av avverkningsstillstånd skall iakttagas, att sammanlagda avverkningsbeloppet icke må uttagas på sådant sätt, att å någon fastighet det därstädes för avverkningsplanens giltighetstid fastställda beloppet överskrides. Häves sådan brukningssamfundskap, skola de för de särskilda fastigheterna upprättade planerna lända till efterrättelse. Därjämte föreskrives i circuläret, att vid utsyning och stämpling enligt avverkningsplan de stämplade träden skola särskiljas i realisationsförråd och ransoneringsförråd.

Avverkningsplaner upprättas för tiden intill den $\frac{1}{1}$ 1954 men fastställas av skogsvårdsstyrelsen för tiden till och med år 1943.

Sedan avvitrningen fortskridit så långt, att i huvudsak blott de ovan odlingsgränsen¹ belägna delarna av lappmarkerna samt vissa områden av Jokkmokks m. fl. socknar av Norrbottens län ännu voro oavvittrade, inleddes i samband med genomförandet av den s. k. Norrlandslagstiftningen en re-

¹ Gränsen mellan de delar av lappmarkerna, som ansågos tjänliga till odling, och den mark, där nybyggen icke vidare skulle få anläggas, den s. k. odlingsgränsen, skulle enligt 1873 års stadga fastställas vid den allmänna avvitrningen, vilket ock skedde genom förrättningar åren 1884, 1886 och 1890.

striktivare avvittringspolitik. I *kungörelse den 20 april 1906 ang. vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande avvittringen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker* föreskrevs, att vid avvittring skulle iakttagas, att de särskilda hemmanen eller nybyggena skulle av skogsanslagen tilldelas endast vad som efter noggrann, för varje fall förrättad undersökning ansåges erforderligt för nödigt husbehov, under det att återstoden skulle avsättas till allmänning. Genom *kungörelse den 5 juni 1909 (nr 54), innefattande vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande avvittringen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker* föreskrevs, att av skogsanslag tillkommande hemman och nybyggen skulle viss del utläggas för tillgodoseende av nödigt husbehov, men återstoden för varje avvittringslag avsättas till allmänning att förvaltas för delägarnas gemensamma nytta. Skogen skulle utläggas särskilt för varje brukningsdel, särskild husbehovsskog, eller gemensamt för flera brukningsdelar, samfällid husbehovsskog, beroende på möjligheterna att anordna särskilda husbehovsskogar i närheten av inägorna.

Regler om dispositionsrätten till husbehovsskog utfärdades i *lagen den 5 juni 1909 ang. husbehovsskogar inom vissa områden*. Beträffande särskild husbehovsskog gällde enligt lagen som regel, att avverkning endast finge verkställas till gårdens behov. Avkastningen från samfällid husbehovsskog finge däremot, med iakttagande i regel av en uthållig skogshushållning, disponeras för delägarnas räkning även för avsalu.

Genom *kungörelse den 8 oktober 1918 (nr 915) ang. utsyning och stämpling å vissa husbehovsskogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker* — ändrade genom *kungörelse den 17 mars 1933 (nr 84)* — ha sedermera föreskrivits, att föreskrifterna i utsyningsförordningen för lappmarkerna, nr 251/1915, skulle, där annat icke vore stadgat, äga tillämpning ifråga om utsyning och stämpling på husbehovsskogarna. I enlighet härmed ha utsyningsförordningens bestämmelser om utsyning enligt avverkningsplan m. m. tillämpats för husbehovsskogarna, dock att avverkningsplan icke behövt upprättas för de särskilda husbehovsskogarna.

Sedan betänkande och förslag angående lagstiftning för husbehovsskogar avgivits av skogslagkommissionen den 23 december 1936 (SOU 1937:5) och frågan prövats vid 1938 års riksdag, har ny lagstiftning från och med den 1 januari 1939 trätt i kraft för nämnda skogar jämlikt *lag den 17 juni 1938 om ändrad lydelse av 2, 4 och 6 §§ samt 13 § 1 mom. lagen den 10 juni 1932 (nr 180) om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens län m. fl. områden*. Den nya lagstiftningen innebär i korthet, att såväl särskilda som samfällida husbehovsskogar inordnats under lappmarkslagen med tillägg, att skogsvårdsstyrelse äger att, där sådant finnes vara av nöden, till skydd för återväxten å nämnda husbehovsskogar, meddela förbud mot avverkning till husbehov inom visst område av skogen. Erinras må, att härigenom införts full reproduktionsskyldighet jämväl för husbehovsskogarna. I detta sammanhang ha såväl kommissionen som vederhörande departementschef framhållit betydelsen av att omföringen av gamla och

oväxtliga bestånd till nya och växtkraftiga på detta sätt påskyndades samt att detta, så långt möjligt vore, borde ske genom tillvaratagande av möjligheterna för naturlig förnygring.

Beträffande samfällid husbehovsskog har departementschefen påpekat, att förvaltningen av sådan skog med fördel kunde handhavas med tillämpning av föreskrifterna i lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällida ägor och rättigheter.

Genom *kungörelse den 17 juni 1938 (nr 300) ang. utsyning av husbehovsvirke åt vissa innehavare av särskild husbehovsskog i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker* har föreskrivits att, där å särskild husbehovsskog erforderlig skogstillgång saknas för tillgodoseende av husbehovet för den fastighet, vartill skogen hör, ägaren av fastigheten må under vissa villkor kunna utan ersättning erhålla erforderligt husbehovsvirke från närbelägen kronoskog.

1915 års utsyningsförordning för lappmarken avsåg icke endast de enskilda hemmanen i lappmarkerna utan även skogar, hörande till kronohemman och krononybyggen med stadgåddåborätt inom de sex nordligaste länen. När den särskilda lagstiftningen om husbehovsskogar upphävdes från den 1 januari 1939, blev 1932 års lappmarkslag tillämplig på de åbohemman, för vilka lagen om husbehovsskogar tidigare varit gällande. För övriga åbohemman i de sex norra länen gäller utsyningsförordningen intill den 1 januari 1940, då ifrågavarande skogar, alltefter sin geografiska belägenhet, inordnas under 1923 års skogsvårds- eller lappmarkslagen enligt *lag den 12 maj 1939 om vissa ändringar i skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 180)* samt *lag samma dag ang. ändrad lydelse av 2 § lagen den 10 juni 1932 om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden (nr 181)*.

Beträffande de åbohemman och nybyggen, som lagts under lappmarkslagen, har vederbörande departementschef jämlikt proposition nr 142 år 1939 till statsrådsprotokollet anfört, att det torde kunna förväntas, att skogsvårdsstyrelserna tillsåge, att missbruk av avverkningsrätten förhindrades, samt understrukt vikten av att den möjlighet till ett snabbare uttag av skogen, som de ifrågasatta bestämmelserna komme att medgiva, begagnades med försiktighet.

Allmänningsskogarna i Västerbottens och Norrbottens län ha avsatts i samband med avvitrningen, i vissa fall genom frivilliga beslut av jordägarna, i andra fall på grund av föreskrift i gällande avvitrningslagstiftning. Som regel gäller, att skogarna äro samfällid egendom för ägarna eller vissa ägare av i mantal satt jord inom respektive socknar.

För allmänningsskogarnas disposition och förvaltning gäller intill den 1 januari 1940 *förordningen den 18 juni 1920 (nr 331) ang. allmänningsskogar i Västerbottens och Norrbottens län* samt, sedan frågan varit föremål för prövning vid 1938 års riksdag, från den 1 januari 1940 *lagen den 17 juni 1938 (nr 297) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna*.

b) Uppgifter om skogarna.

De skogsbiologiska förhållandena i de nordligaste länens lappmarker ha för icke länge sedan ingående behandlats av en sakkunnigutredning. 1927 års skogssakkunniga för lappmarken ha nämligen i sitt den 31 mars 1931 avgivna betänkande med förslag till lag om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden (SOU 1931: 10) med anlitande av de källor, som stått till buds, utarbetat en översikt av de skogligt betydelsefulla naturförhållandena i Norrland och övre Dalarna samt skogstillståndet inom skilda delar av norra Sverige och därvid givit en noggrann analys av föryngringsfrågan i lappmarkerna. Utredningen finner på grund härav icke erforderligt att nu lämna redogörelse för nämnda förhållanden, utan hänvisar i detta avseende till nämnda betänkande. Vad särskilt angår husbehovsskogarna får utredningen jämväl åberopa det ovan omförmälda betänkandet rörande sagda skogar (SOU 1937: 5), vari bl. a. husbehovsskogarnas föryngringsförhållanden behandlats.

De skogar i lappmarkerna, som äro föremål för behandling i föreliggande betänkande, omfatta följande arealer i tusental hektar:¹

Tabell 6.

O m r å d e	Skatte-, frälse- och kronohemman ² samt krononybyggen		Husbehovsskogar		Allmänningsskogar	
	total areal	skogs-mark	total areal	skogs-mark	total areal	skogs-mark
Norrbottens läns lappmark	1 079	606	26	13	308	177
Västerbottens läns lappmark	1 380	921	180	111	127	103
Summa	2 459	1 527	206	124	435	280

² Skogsmarksarealen å kronohemmanen ingår för Norrbottens län med 66 000 ha, men har i huggningsklassfördelningen i avd. II beräknats till 64 000 ha. För Västerbotten har i båda fallen beräknats 12 000 ha. Arealen av kronohemman minskas ständigt genom skatteköp.

Av nedanstående tablå framgår hur skogsmarken å enskildas skogar (skatte-, frälse- och kronohemman, krononybyggen och husbehovsskogar) nedom odlingsgränsen fördelar sig å höjdlägen:³

Tabell 7.

O m r å d e	Procentuell fördelning å höjdområden			
	under 166 meter ö. h.	166—300 meter ö. h.	300—500 meter ö. h.	över 500 meter ö. h.
Norrbottens läns lappmark	3·8	35·4	55·3	5·5
Västerbottens läns lappmark	—	16·9	72·6	10·5

¹ Uppgifter från vederbörande skogsvårdsstyrelser. Uppgifterna ha avrundats till tusental hektar. Vissa felkällor måste vidlåda dylika uppgifter, särskilt beträffande husbehovsskogarna.

³ SOU 1931: 10.

I fråga om skogsmarkens fördelning å boniteter hänvisas till avdelning I: 4.

Virkesförråd och avverkningsbelopp å enskildas skogar inom Västerbottens läns lappmark ha under år 1939 gjorts till föremål för en undersökning av taxeringsledaren hos skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län, jägmästaren Anders Jansson i tidskriften Skogen, häfte nr 12. På begäran av utredningen har skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län utfört en motsvarande undersökning. Av undersökningarna, som i vissa avseenden kompletterats av utredningen, framgår bland annat följande.

1932 års skogsvårdsplan för lappmarkerna trädde i kraft den $\frac{1}{1}$ 1934. Avverkningsplaner, som ha upprättats för skogarna,¹ avse tjuugoårsperioden 1934 $\frac{1}{1}$ 1954. De uppgifter, som här framläggas, grunda sig huvudsakligen på avverkningsplanerna samt kännedomen om de utsyningar för avverkning, som företagits under den första femårsperioden av den tid planerna avse, åren 1934—1938.

Den $\frac{1}{1}$ 1934 var storleken och sammansättningen av det totala virkesförrådet av barrskog följande:

Tabell 8.

	Norrbotten			Västerbotten		
	kbm	kbm per ha	procentuell fördelning	kbm	kbm per ha	procentuell fördelning
Realisationsförråd	7 518 000	14	37	17 687 000	20	39
Ransoneringsförråd	5 017 000	9	24	10 884 000	12	24
Yngre skog	7 899 000	15	39	16 779 000	18	37
Summa	20 434 000	38	100	45 350 000	50	100

Anmärkning: Träd, som vid brösthöjd ej hålla minst 10 cm i diameter, ingå ej. Kubikmassan angiven på bark.

De å sid. 20 omnämnda anvisningarna till lappmarkslagen innehålla regler för avverkningarnas beräkning. Sålunda föreskrives, att den i virkesförrådet ingående äldre skogen skall med hänsyn till de avverkningar, som böra utföras, uppdelas i två kategorier: realisationsförrådet och ransoneringsförrådet. Den förra kategorien omfattar vissa fröträd och överståndare i yngre skog samt sådana träd i äldre skog, vilka på grund av övermogenhet eller skada kunna beräknas avtaga i användbarhet. Den senare gruppen innefattar i huvudsak alla träd i äldre bestånd, vilka icke äro hänförliga till realisationsförrådet. Realisationsförrådet är avsett att i sin helhet avverkas omedelbart, så framt ej skogsvårdens krav lägga hinder i vägen härför. Detta torde framför allt kunna inträffa i de fall, då skogens kvarhållande är av betydelse för förnyringen, då skogen

¹ Nya avverkningsplaner ha upprättats för en betydande del av skogarna, varför uppgifterna för samtliga skogar, ehuru de icke äro exakta, kunnat härledas med god säkerhet.

Tabell 9.

Period	N o r r b o t t e n					V ä s t e r b o t t e n				
	Realisa- tions- förråd kbm	Ranso- nerings- förråd kbm	S u m m a			Realisa- tions- förråd kbm	Ranso- nerings- förråd kbm	S u m m a		
			för varje 5-års- period, kbm	årligen				för varje 5-års- period, kbm	årligen	
				kbm per ha	% av totala virkes- förrådet				kbm per ha	% av totala virkes- förrådet
<i>1934—1938.</i>										
Äldre skog	5 963 600	876 900	6 840 500	2·5	6·7	11 302 000	2 090 000	13 392 000	3·0	5·9
Gallring i yngre skog	—	—	445 500	0·2	0·4	—	—	1 334 000	0·3	0·6
Summa	—	—	7 286 000	2·7	7·1	—	—	14 726 000	3·3	6·5
<i>1939—1943.</i>										
Äldre skog	482 600	805 300	1 287 900	0·4	1·3	2 812 000	1 611 000	4 423 000	1·0	2·0
Gallring i yngre skog	—	—	189 600	0·1	0·2	—	—	504 000	0·1	0·2
Summa	—	—	1 477 500	0·5	1·5	—	—	4 927 000	1·1	2·2
<i>1944—1948.</i>										
Äldre skog	399 200	624 700	1 023 900	0·3	1·0	1 928 000	1 284 000	3 212 000	0·7	1·4
Gallring i yngre skog	—	—	189 600	0·1	0·2	—	—	478 000	0·1	0·2
Summa	—	—	1 213 500	0·4	1·2	—	—	3 690 000	0·8	1·6
<i>1949—1953.</i>										
Äldre skog	259 100	603 100	862 200	0·3	0·8	1 132 000	1 143 000	2 275 000	0·5	1·0
Gallring i yngre skog	—	—	123 200	0·1	0·1	—	—	201 000	—	0·1
Summa	—	—	985 400	0·4	0·9	—	—	2 476 000	0·5	1·1
<i>1934—1953.</i>										
Äldre skog	7 104 500	2 910 000	10 014 500	0·9	2·5	17 174 000	6 128 000	23 302 000	1·3	2·6
Gallring i yngre skog	—	—	947 900	0·1	0·2	—	—	2 517 000	0·1	0·3
Summa	—	—	10 962 400	1·0	2·7	—	—	25 819 000	1·4	2·9

är av skyddsskogs karaktär eller då avverkningen kan väntas medföra, att det kvarvarande beståndet tager skada. I nämnda fall skall till ledning för avverkningens planläggande å marken angivas huru stor del av realisationsförrådet, som beräknas kunna uttagas under varje i tjuugoårsperioden ingående femårsperiod. Härvid förutsättes, att avverkningarna förläggas på ändamålsenligaste sätt med hänsyn till realisationsförrådets snara uttagande. För ransoneringsförrådets uttagande i bestånd, som skola föryngringshuggas, äro närmare föreskrifter lämnade. Ransoneringstiden angives vid en gynnsam till ordinär sammansättning av virkesförrådet till 20 å 30 år. Tiden bör utsträckas över 30 år endast om det skogliga tillståndet är mera ogynnsamt och får ej överstiga 40 år.

Tabell 10.

Ut-synings-period	Norrbottn					Västerbottn				
	Tillåtna avverknings-belopp		Före 1/1 1939: utsynade avverkningsbelopp. Efter 1/1 1939: sannolika avverkningsbelopp			Tillåtna avverknings-belopp		Före 1/1 1939: utsynade avverkningsbelopp. Efter 1/1 1939: sannolika avverkningsbelopp		
	kbm	kbm per år och ha	kbm	kbm per år och ha	procent av den genomsnittliga utsyningen åren 1919—1933	kbm	kbm per år och ha	kbm	kbm per år och ha	procent av den genomsnittliga utsyningen åren 1919—1933
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1919—1923	—	—	1 096 738	0·36	75	—	—	4 215 230	0·90	82
1924—1928	—	—	1 568 831	0·52	107	—	—	5 435 503	1·19	108
1929—1933	—	—	1 718 271	0·59	118	—	—	5 511 521	1·22	111
1934—1938	7 286 000	2·7	4 573 000	1·70	347	14 726 000	3·3	9 000 000	2·00	181
1939—1943	1 477 500	0·5	3 000 000	c:a 1·4	c:a 225	4 927 000	1·1	8 000 000	c:a 1·8	c:a 165
1944—1948	1 213 500	0·4	2 000 000	c:a 0·7	c:a 140	3 690 000	0·8	5 500 000	c:a 1·2	c:a 110
1949—1953	985 400	0·4	1 389 400	c:a 0·5	c:a 100	2 476 000	0·5	3 319 000	c:a 0·7	c:a 65
Beräknat medeltal per år under femtonårsperioden 1939—1953:										
			425 960	0·8					1 121 267	1·2
<i>Anmärkning:</i> Uppgifter, som avse tid före 1/1 1934, avse även kronohemman, varför siffrorna i kolumnerna 4 och 9 för ifrågavarande år äro något för höga. Övriga uppgifter torde icke röna inverkan av detta förhållande.										

De av ransoneringsförrådet till avverkning under tjuugoårsperioden anväsa virkesbeloppen böra lika fördelas på varje femårsperiod, såvida ej särskilda skäl motivera, att fördelningen sker på annat sätt. Där på grund av ogynnsam belägenhet eller andra omständigheter särskilda svårigheter för avsättning av realisationsförrådet förefinnas, må i undantagsfall ett större uttag av ransoneringsförrådet än som följer av det ovan sagda kunna medgivas.

Den nu verkställda undersökningen har klarlagt tillämpningen av dessa föreskrifter. De i avverkningsplanerna beräknade avverkningsbeloppen för de fyra femårsperioder, planerna omfatta, framgå av tabell 9.

Under förutsättning att skogsägarna bedreve avverkningarna i den takt, som planerna medgäve, skulle avverkningsbeloppen komma att snabbt sjunka på det sätt, som tabell 9 utvisar. Avverkningsbeloppet för den första femårsperioden, som nu gått till ända, är för Norrbotten i runt tal respektive 5, 6 och 7 1/2 gånger så stort som avverkningsbeloppen för andra, tredje och fjärde femårsperioderna. Inom Västerbotten är nedgången i avverkningarna ej fullt så starkt markerad. Första femårsperiodens avverknings-

Tabell 11.

Diameterklass, cm	Norrbotten		Västerbotten	
	1/1 1934	1/1 1954	1/1 1934	1/1 1954
0 —	1·5	2·2	2·0	2·2
5 —	5·8	7·2	6·7	7·7
10.—	14·9	18·3	14·2	15·9
15 —	21·4	19·7	18·9	16·2
20 —	23·6	16·9	22·7	16·9
25 —	17·6	10·2	17·0	10·3
30 —	9·5	4·0	10·7	5·2
35 —	3·6	0·9	4·8	1·4
40 +	2·1	0·8	3·0	0·8
Summa	100·0	80·2	100·0	76·6
kbm per hektar:				
0 cm +	41	33	55	42
10 cm +	38	30	50	37

belopp utgör där respektive 3, 4 och 6 gånger beloppen för de följande perioderna.

En sammanställning av första femårsperiodens utsyningar visar emellertid, att hela den avverkningskvantitet, som redovisats som tillåten, icke avverkats. Den totala virkesmängd, som utsynats för åren 1934—1938, har för Norrbotten och Västerbotten utgjort respektive 73 och 61 procent av det för samma period tillåtna avverkningsbeloppet.

Vid de nämnda undersökningarna ha gjorts försök att med ledning av den första femårsperiodens avverkningar ungefärligen beräkna de avverkningskvantiteter, som sannolikt komma att utfalla under återstående delar av den tid, planerna avse. Beräkningarna förutsätta, att normala konjunkturer bli va rådande, men bero även i övrigt av så många svårberäknliga omständigheter, att resultatet, som sammanställts i *tabell 10*, måste återgivas med reservation. Till jämförelse angivas främst utsyningsbeloppen under de tre sista femårsperioderna av den äldre lappmarkslagens tillämpningstid.

Det visar sig nu, att avverkningen i verkligheten kommer att uttagas betydligt jämnare än vad den på avverkningsplanerna grundade beräkningen ger vid handen. Kolumnerna 6 och 11 i *tabell 10* ange den relativa stegringen av avverkningsbeloppen efter den nya lappmarkslagens ikraftträdande och den sänkning av dessa, som kan förutses för de närmaste femårsperioderna. Även om de för de särskilda femårsperioderna beräknade beloppen icke kunna anses tillförlitliga, kan det dock med säkerhet sägas, att avverkningsbeloppen komma att efter de stora virkesuttag, som skett från år 1934, undan för undan i hastig takt sjunka till och under den nivå, som markeras av medelutsyningen för åren 1919—1923.

Undersökningarna belysa även de sannolika förändringarna av virkesförrådet av barrskog å de enskilda skogarna under tjuugoårsperioden 1934 $\frac{1}{2}$ 1954, ehuru uppgifterna måste betraktas som mycket approximativa. *Tabell 11*, som för varje länsdel av lappmarken anger virkesmassan dimensionsklassvis i procent av den totala virkesmassan på bark den $\frac{1}{2}$ 1934 i varje länsdel, sammanfattar resultatet av denna del av undersökningen.¹

Av tabellen, som förutsätter, att hela det i avverkningsplanerna beräknade avverkningsbeloppet uttages, kan utläsas bl. a. att virkesförrådet trots de fallande avverkningarna väntas till den $\frac{1}{2}$ 1954 något sjunka, samt att virkesförrådet över 25 cm. i brösthöjd till samma tid väntas i båda länsdelarna nedgå till omkring hälften av samma virkesförråd den $\frac{1}{2}$ 1934. Den utvecklingsbara skogen befinner sig emellertid under hela perioden i god tillväxt och har redan före tjuugoårsperiodens slut åstadkommit en ökning av förråden i de lägre dimensionsklasserna. I de högre dimensionsklasserna finnas däremot så små kvantiteter av dylik skog, att det dröjer ännu mycket längre, innan förråden i dessa klasser uppnå 1934 års siffror. Man nödgas därför räkna med att produktionen av timmerdugligt virke kommer att bli starkt begränsad även under en lång tid efter den $\frac{1}{2}$ 1954.

3. Skyddsskogar och svårföringrade skogar i Jämtlands, Väster- norrlands och Kopparbergs län samt enskilda skogar i Särna och Idre socknar.

a) Skyddsskogar.²

Historik. Den nya skogslagstiftning, som genomfördes år 1903, innefattade även en lag om vården av skogar, vilkas bestånd erfordrades till skydd mot flygsandsfält och fjällgränsens nedgående, *lagen den 24 juli 1903 (nr 79) ang. skyddsskogar*. I lagen stadgades, att Kungl. Maj:t skulle äga, att för bibehållande av skogar, som ovan nämnts, efter föregången syn och undersökning förordna, att annan avverkning än till husbehov finge äga rum endast efter utsyning, som på statens bekostnad verkställdes av skogsstatens tjänstemän, dock att skogsägaren vore berättigad att på en gång erhålla utsyning i så stor utsträckning, som vore förenlig med skogens återväxt och framtida bestånd.

Enligt lagen kunde skogsägarens rätt att verkställa avverkning begränsas utöver vad nyss sagts. Där större inskränkning i ägarens rätt att bruka skogen, än ovan

¹ I fråga om beräkningsmetoder se den ovan omförmälda uppsatsen i »Skogen».

² Skogslagkommissionen har i sitt den 24 februari 1936 avgivna betänkande med förslag till lagstiftning ang. skyddsskogar m. m. (SOU 1936 : 19) redogjort för skogsförhållandena m. m. å skyddsskogarna. Den följande framställningen bygger till väsentlig del på i nämnda redogörelse lämnade uppgifter.

angivits, befunnes vara av nöden, kunde Kungl. Maj:t efter föregången undersökning i varje särskilt fall förordna om den inskränkning i förfoganderätten, som av omständigheterna påkallades. Meddelades sådant förordnande, vore ägaren, där han föredroge att avstå marken framför att tåla föreskriven inskränkning, berättigad påfordra, att marken skulle av staten lösas. Lagen innehöll i övrigt ansvarsbestämmelser m. m.

Särskilda förrättningsmän utsågos av Kungl. Maj:t för att avgiva förslag beträffande skyddsskogsgränsens sträckning. De principer, som legat till grund för gränsdragningen, framgå av följande uttalanden av en av förrättningsmännen:¹

Sedan förrättningsmännen tillsammans besiktigt en del av Jämtlands län och ute i skogen upphörligen diskuterat frågorna om skyddsskogslagens tillämpning, blev det för förrättningsmännen allt klarare, att skogar, vilkas bestånd erfordrades till skydd mot fjällgränsens nedgående, ovillkorligen måste anses utgöra de delar av den övre barrskogsregionen, där skogen, en gång förödd, antingen aldrig återkomme eller ock först efter mycket långa tider och då knappast av en beskaffenhet motsvarande den avverkades. Längre ned i det stora skogslandet kunde vid avverkning visserligen förstöras en skogsgeneration, eller t. o. m. den nästas uppkomst fördröjas, men skogen komme dock oemotståndligt åter; toge man däremot i fjällbandet allt användbart virke, uppstode aldrig någonsin åter någon skog. Detta hade sin djupast liggande orsak i de klimatiska förhållandena och den förändring, dessa under de senare årtusendena undergått. — Som skyddsskog hade förrättningsmännen betraktat områdena mellan kalvfjället och de områden nedanför detta, där granen eller tallen nådde normal utveckling. — Ovan i korthet anförda skäl gjorde, att lagens ord om »skogar till skydd mot fjällgränsens nedgående» synts förrättningsmännen böra fattas så, att de avsåge ej endast själva kalvfjällets fortgående utbredning nedåt, utan även skydd mot den från skogsökonomisk synpunkt fullgoda skogens försvinnande genom olämplig avverkning från områden i fjälltrakterna, där den nu funnes, och densamma ersättande med värdelös, oväxtlig fjällskog.

Kungl. Maj:ts förordnanden om avsättande av skyddsskog gävos i fråga om Jämtlands län genom brev den 21 december 1906 och den 31 december 1909, i fråga om Västernorrlands län genom brev den 9 februari 1912 och i fråga om Kopparbergs län genom brev den 22 oktober 1909.

De enligt nämnda brev inom J ä m t l a n d s l ä n, avsatta skyddsskogsområdena sträckte sig såsom ett sammanhängande bälte utefter riksgränsen från länets södra till dess norra gräns. Områdena fördelade sig å 30 olika socknar samt omfattade enligt beräkningar, verkställda vid de till grund för breven liggande undersökningarna, en areal av 2 463 280 hektar. Av denna areal utgjorde enligt samma beräkningar 1 169 560 hektar skogsmark, 1 174 755 hektar kalvfjäll och subalpin björkskog samt 118 965 hektar särskilt redovisade vatten. I berörda skogsmarksareal ingingo enskilda skogar med 853 665 hektar samt renbetesfjäll och kronoparker med 315 895 hektar. Inom Västernorrlands län avsattes såsom skyddsskogar två områden inom Tåsjö socken, nämligen 2 400 hektar av Granöns skogsområde och 1 990 hektar av Tåsjöberget. Inom Kopparbergs län förklarades 9

¹ Professor Gunnar Andersson.

särskilda områden för skyddsskogsområden. Områdena, som voro belägna inom Lima, Transtrands, Mora, Våmhus, Älvdalens och Särna socknar, omfattade enligt beräkning, verkställd vid den till grund för brevet den 22 oktober 1909 liggande undersökningen, en areal av 82 650 hektar, omfattande dels enskilda skogar, dels ock ecklesiastika skogar, besparingsskogar och kronoparker. Skyddsskogarna i Västernorrlands och Kopparbergs län utlades enligt dessa beslut med väsentligt snävare tolkning av skyddsskogsbegreppet än vad som tillämpats beträffande Jämtlands län, varigenom endast områden med otvetydig skyddsskogs-karaktär avsattes i de två förra länen.

Efter skogsvårdslagens antagande år 1923 företogs undersökning för att från skyddsskogarna avskilja de skogar, som borde falla under skogsvårdslagen, de s. k. produktiva skyddsskogarna. De nya förrättningsmännen tolkade skyddsskogsbegreppet betydligt snävare. De anförde bl. a. följande:

Skyddsskogarnas angelägnaste uppgift hade ansetts vara att förhindra en nedgång av skogsgränsen som följd av oförsiktiga ingrepp, en nedgång, som tänkts som oåterkallelig, när den en gång skett. Talet om fjällets irreparabla utbredning nedåt hade dock otvivelaktigt inneburit åtskilliga överdrifter. Även om det finge anses otvivelaktigt, att en hänsynslös exploatering av skogen ända upp mot skogsgränsen före skyddsskogslagens tillkomst i några fall lokalt nedflyttat trädgränsen, så att dess höjande till förutvarande nivå åtminstone för en lång tid framåt syntes omöjliggjord, ville dock förrättningsmännen särskilt framhålla, att man ännu hade mycket obetydlig kännedom om, huru långt ned i bestånden verkningarna i typförsämrande riktning av dylika överdrivna avverkningar kunde sträcka sig. För dessa lägre belägna skogar kunde det tydligen ofta nog vara tämligen likgiltigt, om ovanför liggande skyddsbälte utgjordes av barrskog eller björk, och det vore att märka, att en sänkning av barrskogsgränsen ofta resulterade icke i kalfjällets nedgång utan i subalpinregionens utbredning, där en dylik finnes. En dylik väl utbildad region kunde tjänstgöra som ett effektivt skyddsbälte mot pinande fjällvindar. Enligt förrättningsmännens uppfattning vore det för övrigt lika ofta eller oftare terrängens egen topografiska gestaltning, som utgjorde det egentliga vindskyddet, varvid skogbevuxenheten mot fjällgränsen spelade en underordnad roll.

De nya gränserna för skyddsskogsområdet fastställdes genom två kungl. brev av den 27 april 1928, ett för Jämtlands och ett för Kopparbergs län. Större delen av de områden, som undantogs från skyddsskogslagens tillämpning, överfördes till svårföryngrad skog enligt 1923 års skogsvårdslag. Därvid undantogs också, såvitt möjligt, alla kronoparker och ecklesiastika skogar, som tangerade områdesgränserna och förut intagits inom områdena, ävensom de delar av besparingsskogarna, som tidigare fallit inom skyddsskogsområdet. Genom kungl. brev samma dag omfördes de dåvarande skyddsskogarna i Västernorrlands län till svårföryngrade skogar under skogsvårdslagen.

Efter utredning av skogslagkommissionen (SOU 1936: 19) behandlades förevarande skogslagstiftningsfråga vid 1937 års riksdag. Statsmakterna beslöt jämlikt *lag den 2 april 1937 (nr 212) om vissa ändringar i skogsvårdslagen den 15 juni 1923*, med upphävande av skyddsskogslagen, att de i skogsvårdslagen meddelade bestämmelserna om svårföryngrade skogar, för vilka

redogörelse lämnas i följande avdelning, skulle gälla jämväl för skyddsskogarna. Skogarnas geografiska omfattning ändrades icke.

Med den nya lagen infördes reproduktionsplikt även för ifrågavarande kategori av skogar. Det är emellertid uppenbart, att återväxtåtgärder å ifrågavarande trakter med dess säregna föryngringsförhållanden måste utkrävas med stor urskillning, liksom att det berättigade i att överhuvud taget utföra skogsodlingsåtgärder bör noggrant prövas i varje särskilt fall. Denna fråga har ingående behandlats i förenämnda betänkande.¹

Uppgifter om skogarna. Skyddsskogsområdena utgöras i huvudsak av de större kalfjäll, som finnas inom Jämtlands och Kopparbergs län, jämte de skogar, som äro belägna omkring eller i närheten av dessa fjäll. Vid bestämmandet av områdenas gränser har höjden över havet varit en betydelsefull faktor. Denna har dock ej ensam varit avgörande för gränsernas fastställande utan hänsyn har även tagits till markens beskaffenhet och topografi m. m. samt vissa praktiska synpunkter. Ehuru gränserna för skyddsskogsområdena sålunda ej framgå på samma höjd över havet, torde de dock till större delen vara belägna inom Jämtlands län på en höjd av 400—500 meter och inom Kopparbergs län på en höjd av 500—600 meter.

De skogar, som omslutas av nyss angivna gränser, utgöras till övervägande del av fjällskogar av utpräglad skyddsskogskaraktär. Av praktiska skäl hava dock, såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår, till skyddsskogsområdena ej sällan hänförts även andra skogar. Dessa senare äro i allmänhet att likställa med sådana svårföryngrade skogar, som omförmälas i 1923 års skogsvårdslag.

Skyddsskogsområdena i Jämtlands län äro till antalet sju. De tre största av dessa äro belägna invid riksgränsen och innesluta de fjällmassiv, som från riksgränsen utbreda sig österut. Dessa områden äro fördelade å sammanlagt 28 socknar. Övriga fyra områden äro relativt små. Av dessa är ett beläget i Linsälls socken i Härjedalen och de tre återstående i Frostvikens socken i Jämtland.

Skyddsskogsområdena i Kopparbergs län utgöras av fyra särskilda områden. Det största av dessa innesluter Transtrandsfjällen och är beläget inom Transtrands socken. Ett annat område är beläget inom Älvdalens, Mora och Våmhus socknar invid gränsen mot Jämtlands län och sammanhänger med ett av skyddsskogsområdena inom detta län. Ett tredje område utgöres av Anjosvardens fjällområde och omfattar delar av Mora och Våmhus socknar. Det fjärde området utgöres av en mindre fjälltrakt i Lima socken.

Skyddsskogarnas areal framgår av följande tabell:²

¹ SOU 1936:19, bl. a. sidorna 62—63, 68—72, 76—81 och 88—92.

² Dessa och följande uppgifter äro hämtade från en i betänkandet 1936:19 intagen specialutredning, som grundar sig på riksskogstaxeringens uppgifter från åren 1923—1929.

Tabell 12.

Skyddsskogs- område i	Skogsmark		Myr		Mark ovan barrträd- gränsen (fjäll), övriga impediment (ej vatten) samt inägor		Land- areal inalles hektar
	hektar	% av land- areal	hektar	% av land- areal	hektar	% av land- areal	
Jämtlands län	385 150	43·3	165 925	18·6	339 020	38·1	890 095
Kopparbergs län ..	21 775	51·3	11 830	27·8	8 860	20·9	42 465

Skogsmarkens fördelning å boniteter är följande.

Tabell 13.

Skyddsskogsområde i	M a r k e n s b o n i t e t							
	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
	Produktionsförmåga, kubikmeter per år och ha ¹							
	6·0	4·5	3·4	2·5	1·8	1·2	0·8	
Jämtlands län	{ hektar	—	13 402	68 908	126 918	92 157	38 974	44 791
	{ %	—	3·5	17·9	33·0	23·9	10·1	11·6
Kopparbergs län	{ hektar	—	—	1 760	5 710	4 165	5 710	4 430
	{ %	—	—	8·1	26·2	19·1	26·2	20·4

¹ Se not 2 å sid. 9.

Virkesmassan å skyddsskogarna utgör i kubikmeter per hektar inom bark:

L ä n	Tall	Gran	Inalles (inkl. lövträd)
Jämtlands.....	5·7	26·3	41·4
Kopparbergs.....	7·0	26·8	35·8

Enligt nämnda riksskogstaxering bestod av virkesmassan inom bark å skyddsskogarna i Jämtlands län i fråga om tall 23·7 procent av övermogen och skadad skog, medan motsvarande siffra för granskogen var 32·2 procent. En jämförelse mellan nu angivna siffror för skyddsskogarna och motsvarande siffror för Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker utvisar, att inom lappmarkernas barrskogar den starkt övermogna eller skadade skogen är ännu starkare företrädd än inom skyddsskogsområdena. I riksskogstaxeringsnämndens utredning beräknas sålunda i fråga om Västerbottens läns lappmark 28·9 procent av tallens kubikmassa och 41·6 procent av granens kubikmassa, allt inom bark, tillhöra träd av nämnda mogenhetsklass. Motsvarande procenttal för Norrbottens läns lappmark äro för tall 45·0 samt för

gran 49·7. Trots det relativt gynnsamma läge, som skyddsskogarna sålunda intaga i fråga om övermogen och skadad skog, är dock uppenbart, att även å skyddsskogarna dylik skog förekommer i alltför stor omfattning.

Tillväxten per år och hektar skogsproduktiv mark inom bark utgör för skyddsskogsområdena i Jämtlands län 0·91 kubikmeter och för skyddsskogsområdena i Kopparbergs län 0·63 kubikmeter. Enligt riksskogstaxeringsnämndens utredning utgör den årliga tillväxten i kubikmeter inom bark per hektar skogsproduktiv mark inom Kopparbergs län i dess helhet 1·80, inom Västernorrlands län 2·05, inom Jämtlands län i dess helhet 1·48, inom Västerbottens läns kustland och lappmark respektive 1·79 och 1·24 samt inom Norrbottens läns kustland och lappmark respektive 1·51 och 0·70. Dessa siffror visa, att den årliga tillväxten inom skyddsskogsområdena är väsentligt svagare än i Jämtlands och Kopparbergs län, tagna såsom helhet, men i fråga om större delen av områdena bättre än i Norrbottens läns lappmark.

b) Svårföryngrade skogar.

Med skogsvårdslagen den 15 juni 1923 infördes i svensk skogslagstiftning begreppet svårföryngrad skog. Såsom svårföryngrad skog anses skog, som på grund av exponerat läge för sitt eget fortbestånd kräver en särskild försiktighet vid behandlingen av befintliga bestånd och beredandet av återväxt. Från skyddsskogar skiljer den sig principiellt därigenom, att dess avsättande icke har till ändamål att bereda skydd mot faror, som hota andra områden. I praktiken bereder det emellertid stora svårigheter att i fjällens närhet avgränsa skyddsskog från svårföryngrad skog, vilket bl. a. framgår därav, att större delen av de svårföryngrade skogarna i de nu ifrågakvarande tre länen tidigare behandlats som skyddsskog.

Skogsvårdslagens 4 kapitel (18—21 §§) behandlar svårföryngrade skogar. Enligt 18 § kan Konungen på framställning av skogsvårdsstyrelsen och efter syn och undersökning förordna, att »där i någon trakt på grund av skogsmarks belägenhet i havsbandet eller på höjder eller eljest i särskilt exponerat läge det i allmänhet måste befaras att i händelse av ovarsam avverkning av befintlig skog återväxt skulle omöjliggöras eller ock återväxt, som kunde förväntas uppkomma, skulle bliva oskäligt sen eller underhaltig», skog inom sådan trakt skall vara underkastad de i 19—21 §§ av lagen meddelade bestämmelserna. Bestämmelserna äro av väsentligen följande innebörd.

Skogsvårdslagens allmänna bestämmelser om avverkning och åtgärder för be tryggande av återväxt m. fl. äro tillämpliga jämväl å svårföryngrad skog. Skogsvårdsstyrelsen äger föreskriva att fröträd, som särskilt utmärkts, icke må avverkas. Avverkning för annat ändamål än husbehov må äga rum endast med tillstånd av skogsvårdsstyrelsen, därvid ägaren är berättigad att, med visst undantag, erhålla tillstånd till avverkning på en gång i så stor utsträckning som är med skogens återväxt förenlig. Sådant tillstånd skall i allmänhet lämnas genom utsyning men må också givas genom anvisning av viss avverkningstrakt eller, där

skogsvårdsstyrelsen finner uppenbart, att skogens återväxt icke äventyras genom den ansökta avverkningen, utan vare sig utsyning eller anvisning.

Beträffande reproduktionsplikt gäller den särskilda föreskriften att, då tillstånd till avverkning meddelas, skogsvårdsstyrelsen skall föreskriva de återväxtåtgärder, med vilka reproduktionsplikten skall anses fullgjord. Genom denna föreskrift, som icke gäller för av ägare utan tillstånd företagen husbehovsavverkning, har reproduktionsskyldigheten begränsats till sådana åtgärder, som vid meddelande av avverkningstillstånd bestämts. Skogsvårdslagens allmänna föreskrift om ägarens generella ansvarighet för att marken åter skall bära skogsbestånd inom skälig tid är sålunda ej tillämplig vid avverkning för avsalu inom svårföryngrat område.

Kungl. Maj:ts beslut om svårföryngrade skogar i nu ifrågavarande län äro meddelade i samma tre kungl. brev den 27 april 1928, vari skyddsskogsområdenas omfattning bestämts. De såsom svårföryngrade avsatta markerna utgöras i Jämtlands län av 43 områden, belägna intill skyddsskogar eller i omedelbar närhet av sådana, i Västernorrlands län av två områden i Tåsjö socken samt i Kopparbergs län av 4 små spritt belägna områden i norra och västra delarna av länet.¹

Den produktiva arealen av de svårföryngrade skogarna i nämnda län utgör

för Jämtlands län	.....	218 000 hektar ²
» Västernorrlands län	.....	4 400 » ³
» Kopparbergs län	.....	c:a 2 000 » ³

eller i allt 224 000 hektar,

varav 178 400 hektar utgjort skyddsskog före år 1929.

c) Enskilda skogar i Särna och Idre socknar.

Dalarnas skogar blevo under tiden efter lappmarkslagstiftningens införande år 1873 föremål för särskild utredning, som närmast föranleddes av försäljningar av 50-åriga avverkningsrätter, vilka även i Dalarna vunnit stor utbredning. De därav föranledda förslagen om skogslagstiftning genomfördes endast beträffande Särna socken med Idre kapellag, där de skogliga förhållandena ansågos jämförbara med lappmarkernas skogsförhållanden och 1866 års förordning om inskränkt dispositionsrätt till skogen förty tillämplig. Kungl. Maj:t fastställde i enlighet härmed i *skrivelse till länsstyrelsen i Kopparbergs län den 27 juni 1879* grunder för avvitring och storskifte i nämnda socken och kapellag med den angivna inskränkningen i hemmansägarnas dispositionsrätt till skogen. Ifrågavarande skogar inordnades sedermera under 1915 års utsyningsförordning för lappmarksskogarna och lyda numera under lagen den 10 juni 1932, nr 180, om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden.

De enskilda fastigheterna i Särna och Idre socknar ha följande ytvidd i hektar:

¹ Jämtlands läns allmänna kungörelser, ser. A, 1928, nr 142, Västernorrlands läns allmänna kungörelser, ser. A, 1928, nr 71, Kopparbergs läns allmänna kungörelser, ser. A, 1928, nr 14.

² Därav ha 172 000 hektar utgjort skyddsskog före år 1929.

³ Hela arealen har utgjort skyddsskog före år 1929.

Tabell 14.

B o l a g		Ö v r i g a		S u m m a	
total mark	skogsmark	total mark	skogsmark	total mark	skogsmark
53 189	38 740	43 437	27 128	96 626	65 868

För samtliga slag av skogar utgöra bonitetsklasserna följande procenter av arealen:¹

Tabell 15.

Bonitet	Produktionsförmåga, 2 kbm per år och ha	Procent av skogsmarksarealen
—IV	4·5 och högre	0·4
V—VI	3·4—2·5	51·6
VII—IX	1·8—0·8	48·0

² Se not 2 å sid. 9.

Kubikmassan av all skog inom bark uppmättes år 1923 till 44·8 kubikmeter per hektar prod. mark och motsvarande årliga tillväxt uppskattades samtidigt till 0·71 kubikmeter per hektar.

Åldersfördelningen inom ifrågavarande skogar är synnerligen ojämn. Ej ens inom lappmarkerna upptager den för för yngning mogna skogen, relativt sett, tillnärmelsevis sådana områden som i nämnda socknar av Kopparbergs län. Närmare 70 procent av skogsmarken bär skog, som ligger under för yngning eller är avverkningsmogen.

4. Norrbottens och Västerbottens läns kustland samt övriga delar av Jämtlands och Västernorrlands län.

a) Historik.

Utredningen erinrar till en början om att jämlikt en förut omnämnd förordning av år 1866 dispositionsrätten till skogen var inskränkt även å vissa i Norrland utanför lappmarkerna och Dalarna belägna skattehemman, vilka uppkommit av från kronomark upplåtna nybyggen, ävensom å vissa andra fastigheter. Dessa s. k. ströhemman blevo sedermera underkastade 1915 års utsyningsförordning för lappmarkerna. Enligt *förordningen den 14 juni 1929 om ändrad lydelse av 1 och 10 §§ i förordningen den 18 juni 1915 ang. utsyning å viss skog inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden* inordnades dessa skogar från den 1 maj 1930 under 1923 års skogsvårdslag.

Frågan om lagstiftning för huvudparten av de norrländska skogarna utanför lappmarkerna behandlades av statsmakterna första gången vid 1874 års

¹ Enligt 1923—1929 års riksskogstaxering. Även de följande uppgifterna avse alla slag av skogar.

riksdag, då riksdagen förelades ett förslag till förordning, som ålade skogsägaren att efter avverkning sörja för skogsåterväxt. Detta förslag avlogs av riksdagen, som i anledning av enskilda motioner i stället för *Norrbottens läns kustland* antog en *förordning ang. åtgärder till förekommande av överdriven avverkning av ungskog*. Förordningen, som utfärdades den 29 sept. 1874, stadgade visst förbud mot utskjeppning av klenare virke.

Krav på liknande reglering av avverkningen av ungskog började ungefär vid samma tid framkomma även i *Västerbottens läns kustland*. Sedan frågan utan resultat behandlats vid ett par föregående riksdagar, förelade Kungl. Maj:t 1882 års riksdag proposition, vari till stävjande av »det allt mer tilltagande sparrhygget» föreslogs, att bestämmelserna i förordningen för Norrbottens kustland skulle vinna tillämpning även inom Västerbottens kustland. Riksdagen biföll propositionen, och *förordning i ämnet utfärdades den 23 juni 1882*.

De båda förordningarna sammanfördes efter beslut av 1888 års riksdag till en *förordning den 19 mars 1888*, som med vissa jämkningar och tillägg upptog de äldre förordningarnas bestämmelser. 1903 års riksdag förehade åter frågan till behandling och *den 24 juli samma år utfärdades en moderniserad förordning*, som i princip ej skilde sig från den förut gällande.

Den för ifrågavarande trakter införda principen om skydd för vissa lägre dimensioner, stadfästes ännu en gång av statsmakterna, ehuru nu i annan form. *Den 18 juni 1915* utfärdades nämligen *förordning om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken*, vilken gemenligen går under namnet dimensionslagen. Förordningen innebar i så måtto en skärpning av den äldre lagstiftningen, att en kontroll av det klenare virkets tillgodogörande infördes redan vid avverkningstillfället. Förordningen, som ändrades i vissa delar genom förordning den 19 juli 1917, föreskrev bl. a. att avverkning av barrträd, som ej var torrt och som enligt lagen vore att anse såsom undermåligt, fick äga rum allenast efter vederbörligt tillstånd. Beträffande åtgärder för återväxt efter skedd avverkning innehöll lagen allenast bestämmelse därom, att, därest förrättningsmannen ansåge nödigt, att vissa träd tills vidare överhöles såsom fröträd, föreskrift härom skulle lämnas vid förrättningen. För lagens handhavande anställdes särskilda tjänstemän inom domänverket.

Dimensionslagen led, som skogsvårdslag betraktad, av allvarliga brister. Det anmärktes att den i vissa fall skyddade skog, som borde avverkas men i andra medgav avverkning av skog, som borde sparas, att den saknade effektiva bestämmelser om reproduktionsplikt och att den fria husbehovs-avverkningen kunde föranleda skogsskövling. Sannolikt är också att lagen verkat hämmande på skogsvårdsintresset. Efter beslut av 1924 års riksdag upphävdes lagen från den 1 januari 1925 jämlikt *lag den 6 juni 1924*, varigenom de enskilda skogarna i Västerbottens och Norrbottens läns kustland inordnades under 1923 års skogsvårdslag. Samtidigt inrättades skogsvårdsstyrelser även i de två nämnda länen.

Efter det ovan omtalade försöket år 1874 att införa lagstiftning om re-produktionsplikt för skogsägarna i Norrland fördes frågan om skogslagstiftning fram upprepade gånger även för de delar av Norrland, som äro belägna söder om Västerbottens län. Särskilt i Jämtlands och Västernorrlands län påyrkades av landstingen och andra representanter för ortsintressena restriktiva åtgärder för att skydda ungskog. Från andra håll, bl. a. av domänstyrelsen, gjordes gällande att skogsvården borde befrämjas på annat sätt, och någon särslagstiftning för dessa norrlandsskogar kom icke till stånd. Den år 1896 tillsatta norrländska skogsvårdskommittén avgav förslag till ny, enhetlig skogslagstiftning för enskildes skogar i större delen av landet söder om Västerbottens län.¹ Förslaget låg till grund för *lagen den 24 juli 1903 angående vård av enskildes skogar*. Med lagens ikraftträdande den 1 januari 1905 underkastades bl. a. de enskilda skogarna i Jämtlands och Västernorrlands län för första gången reglerande skogsvårdsbestämmelser.

1903 års skogsvårdslag var en ren återväxtlag. Däri stadgades, att å skogsmark, tillhörig enskilde, avverkning ej finge så bedrivas eller efter avverkningen med marken så förfaras, att skogens återväxt uppenbarligen äventyrades. Uppsikten enligt lagen uppdrogs åt *skogsvårdsstyrelser*, vilka inrättades, en för varje län, som berördes av lagstiftningen. Betydelsefulla skogsvårdsuppgifter anförtroddes åt skogsvårdsstyrelserna vid sidan av tillsynen enligt skogsvårdslagen.

Kravet på skydd för ungskogen kom emellertid tillbaka. Skogslagstiftningskommittén, som åren 1911—1918 sysslade med revision av skogsvårdslagen, ägnade sig särskilt åt denna fråga. Den värdestegring för virke, som världskriget skapade, föranledde under tiden skövlingar, som givetvis voro mest ödesdigra, då de drabbade ungskog. Därav framtvingades år 1918 en speciell skyddslagstiftning. Genom *lag den 10 juli 1918 om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo* stadgades, att avverkning av ungskog ej finge ske annat än genom för skogsbeståndets utveckling ändamålsenlig gallring, så framt ej skogsvårdsstyrelsen medgäve, att avverkning finge ske under annan form. Därjämte innehöll lagen visst skydd mot skövling även av annan skog än ungskog. Lagen antogs provisoriskt för varje år till ikraftträdandet av *skogsvårdslagen den 15 juni 1923*, som i stora delar byggde på av skogslagstiftningskommittén avgivet förslag men i fråga om skydd för yngre skog i huvudsak anslöt sig till den provisoriska lagen.

1923 års skogsvårdslag, som alltjämt gäller för nu ifrågavarande delar av Norrland, behandlas under avdelning III.

b) Uppgifter om skogarna.

Någon närmare redovisning av det aktuella skogstillståndet å de enskilda skogarna i nu ifrågavarande delar av Norrland föreligger endast beträffande Västernorrlands län, som år 1938 varit föremål för riksskogstaxering:

¹ Betänkande avgivet den 9 september 1899.

De vid riksskogstaxeringen 1924—1926 insamlade uppgifterna kunna, ehuru de avse alla slag av skogar inom ifrågavarande landsdelar, likväl lämna en inblick i skogsförhållandena även å enskilda skogar, enär dessa utgöra merparten av den produktiva arealen, inom Jämtlands och Västernorrlands län omkring 90 procent. För jämförelse angivas jämväl motsvarande uppgifter för lappmarkerna.

Skogsmarkens procentuella fördelning å boniteter är följande:

Tabell 16.

O m r å d e	B o n i t e t							
	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	Produktionsförmåga, kubikmeter per år och ha ¹							
	8·0	6·0	4·5	3·4	2·5	1·8	1·2	0·8
Norrbottnens läns lappmark.....	—	—	0·7	7·6	35·8	31·2	16·1	8·6
Västerbottnens läns lappmark.....	—	0·5	5·8	23·8	37·8	21·8	7·4	2·9
Norrbottnens läns kustland.....	—	0·2	2·7	29·3	40·4	19·7	7·6	0·2
Västerbottnens läns kustland.....	—	0·5	8·9	33·1	35·8	16·3	5·3	—
Jämtlands län.....	—	0·4	6·5	30·7	35·8	17·5	6·3	2·8
Västernorrlands län.....	—	0·7	12·2	42·3	31·2	9·5	4·1	—

¹ Se not 2 å sid. 9.

Skogsmarkens procentuella fördelning å beståndsåldrar var omkring år 1925 följande:

Tabell 17.

O m r å d e	Å l d e r, å r								
	161 o. där-över	160—121	120—101	100—81	80—61	60—41	40—21	20—1	Kalmark
	Skogsbeståndet uppkommet under perioden ²								
	före 1785	1785—1805	1805—1825	1825—1845	1845—1865	1865—1885	1885—1905	1905—1925	—1925
Norrbottnens läns lappmark...	31·9	13·9	7·1	7·8	13·0	12·3	6·9	4·5	2·7
Västerbottnens läns lappmark..	21·4	12·3	5·8	9·3	15·9	16·1	9·3	5·7	4·3
Norrbottnens läns kustland...	13·5	11·5	7·0	7·1	18·6	18·9	11·9	7·3	4·2
Västerbottnens läns kustland...	3·7	10·8	10·0	9·2	14·2	18·3	15·0	14·1	4·8
Jämtlands län.....	11·9	14·1	9·5	10·9	14·4	15·3	10·6	3·1	10·3
Västernorrlands län.....	6·5	11·5	9·4	9·8	14·3	23·1	14·5	5·1	5·9

² Ungefärliga perioder.

Tabell 17 ger en översikt över omfattningen av beståndsförnyelsen under olika tjugooårsperioder. Den sedan 1860-talet tilltagande avverkningen har icke medfört stegring av beståndsförnyelsen. Denna har tvärtom av andra anledningar — bland annat minskning av skogseldarna — stadigt minskat under samma tid.

Virkesförrådet å skogsmark, räknat i kubikmeter per hektar inom bark, utgjorde vid nämnda riksskogstaxering i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker respektive 36 och 58 kubikmeter. I samma läns kustland utgjorde virkesförrådet 52 och 58 kubikmeter per hektar. Motsvarande siffror för Jämtlands och Västernorrlands län voro 54 och 61 kubikmeter.

Uppgifter om den årliga tillväxten återfinnas å sid. 33.

Vid riksskogstaxeringens arbeten i Västernorrlands län år 1938 ha insamlats uppgifter, som ge en god bild av det aktuella skogstillståndet i länet. Utredningen kommer att bearbeta en del av detta material i följande avdelning. Av denna anledning lämnas här endast följande uppgifter om en vid nämnda riksskogstaxering å provytor verkställd uppskattning av huggningsbehovet.¹

Huggningsklassen C, till vilken hänföres yngre (utvecklingsbar) skog i senare utvecklingsstadium, omfattar 367 300 hektar bolagsskogar och 408 700 hektar övriga enskilda skogar eller tillsammans 776 000 hektar, motsvarande c:a 45 procent av den totala skogsmarksarealen å enskilda skogar i länet. Beträffande bolagsskogarna har gallring ansetts vara erforderlig å 53 procent av arealen, d. v. s. å 196 100 (173 000 — 219 500²) hektar. Av övriga enskilda skogar har 69 procent, motsvarande en areal av 283 200 (255 000 — 311 000²) hektar, ansetts vara i behov av gallring.

5. Sammanfattning.

Norrland är, som ingen annan del av landet, för sin försörjning beroende av skogen. Det är ett livsvillkor för den övervägande delen av befolkningen inom skogsbruk, jordbruk och industri, att skogsmarken utnyttjas och skogen hålles i högsta växtkraft. Sedan de sämst beskaffade skogsmarkerna undantagits, vilka med hänsyn till förutsättningarna för lönande skogsbruk böra underkännas som produktionsmedel, får i fråga om övriga norrländska skogsmarker inga sådana åtgärder eftersättas, som äro erforderliga för att utvinna den avkastning skogsmarkerna kunna lämna. Utredningen har sett som sin främsta uppgift att undersöka vad som i detta avseende med skäligen upppoffringar kan uträttas och hur det bör ske.

Det torde ha framgått av den redogörelse för de norrländska skogarnas historia och nuvarande tillstånd, som i det föregående lämnats, att dessa

¹ Preliminära uppgifter.

² Enligt medelfelsberäkning, se sid. 59.

skogar kännetecknas icke endast av den framskjutna plats i bygdens och landets hushållning, som de intaga framför andra skogstillgångar i landet. Skogarna ha även uppkommit under klimatiska och biologiska förutsättningar, som väsentligt skilja sig från betingelserna för skogsproduktion i rikets övriga delar. De stora träförädlingsindustriernas utnyttjande av skogarna har också, i förening med statsmakternas lagstiftningsarbete, grundlagt de nuvarande förhållandena i fråga om skogsmarkernas ägofördelning och skogarnas tillstånd, och på alldeles särskilt sätt ha dessa ingripanden präglat de lappländska skogarna. Det är nödvändigt att hålla detta i minnet, då från det allmännas sida övervägas åtgärder, som ha till syfte att i en eller annan form stödja skogsnäringen i ifrågavarande landsdelar.

II. Skogsvårdsprogram för de enskilda skogarna i övre Norrland.

1. Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker.¹

De produktionsbefrämjande åtgärder, som kunna övervägas för Norr- och Västerbottens läns lappmarker, äro föryngringsåtgärder, röjningsgallring i ungskog och stavaskog, skogsutdikning samt åtgärder för förbättring av avsättningsförhållanden. Utredningen, som kommer att behandla var och en av dessa grupper för sig, vill förutskicka, att den ansett sin uppgift böra begränsas till att avgiva förslag beträffande de åtgärder av skilda slag, som äro erforderliga. Däremot kommer utredningen icke att ingå på någon redogörelse för de metoder, som under olika förhållanden lämpligen komma till användning, ehuru de här nedan lämnade uppgifterna givetvis grunda sig på dylika överväganden. Den omfattande skogsvårdsverksamhet, vartill utredningen går att avgiva förslag, bör emellertid icke bindas av detaljerade direktiv beträffande de åtgärder, som skola komma till användning. Den sakkunniga personal, åt vilken verksamhetens handhavande anförtros, bör fastmer lämnas fria händer att undan för undan i skogsvårdsarbetet tillgodogöra sig nya vetenskapliga rön och praktiska erfarenheter.

a) Föryngringsåtgärder.

Redan av den allmänna översikt över de lappländska skogarnas utveckling, som lämnats i det föregående, torde ha framgått, att ett skogsvårdsprogram för dessa skogar i första rummet måste taga sikte på åstadkommande av fullgod återväxt på de marker, som tidigare burit skog men för närvarande av skilda anledningar äro svagt eller icke alls bevuxna. Återväxtåtgärderna intaga därför en framskjuten plats i det skogsvårdsprogram utredningen framlägger.

Som allmän regel vid utförande av åtgärder för skogsföryngring gäller, att kulturytan måste skyddas mot betning av kreatur. Djuren förorsaka nämligen genom tramp och bett svåra skador å skogsodlingarna, som de gärna uppsöka, emedan gräsbetet i allmänhet är något bättre på dessa kalfläckar än annorstädes. Där husdjuren beta i skogen, måste förekommande skogskulturer därför inhägnas. Även de naturliga föryngringarna lida ofta svårt av skogsbetet. Förutom den förstörelse av barrträdsplantor, som

¹ Länsdelarna i lappmarkerna benämnas i denna avdelning Norrbotten och Västerbotten.

betesdjuren åstadkomma, förorsakas genom avbetning av unga lövplantor en systematisk utrotning av den i föryngringarna ofta värdefulla björken.

Inom mycket stora delar av lappmarkerna är betesdjurens skadegörelse så påfallande, att det är meningslöst att verkställa skogsodlingar utan att bereda plantorna effektivt skydd. Utvägen att inhägna kulturområdena anser utredningen icke kunna ifrågakomma annat än i mycket begränsad utsträckning på grund av de stora kostnader, som skulle uppstå för de många skogsvårdsområdena. En sådan lösning är dessutom oförenlig med ett skogsvårdsarbete, som åsyftar att möjliggöra full produktion på de stora föryngringsområdena, ty de naturliga återväxterna kunna rimligtvis icke lämnas åt sitt öde, samtidigt som kostsamma kulturåtgärder vidtagas på andra håll.

Av angivna skäl betraktar utredningen genomförandet av betesfred som en i regel oundgänglig förutsättning för inledande av en intensivare skogsvårdsverksamhet i lappmarkerna. Skogsvårdsarbetet bör därför föregås av betesreglering, och genomförandet av sådan reglering förutsätter anläggning av betesvallar. De tekniska frågor, som därvid uppkomma, behandlas av utredningen i avdelning VII: 1.

Skogsåterväxten är i lappmarkerna och vissa utanför lappmarkerna belägna områden utsatt för skadegörelse även från renarnas sida. Skadorna kunna på vissa trakter, där renarna pläga hålla till, lokalt vara rätt stora men synas i stort sett icke vara mera betydande. Utredningen har på grund härav icke ansett sig böra närmare ingå på denna fråga men förutsätter, att i de fall, då renbetningen väntas försvåra det skogsvårdsarbete, varom utredningen framlägger förslag, skogsvårdsstyrelsen skall genom vederbörande myndigheter söka vinna rättelse av förhållandet.

Föryngringsuppgifterna böra avse åstadkommande utan onödigt dröjsmål av fullgod återväxt dels å befintliga föryngringsytor, som uppkommit före den $\frac{1}{1}$ 1934 och där reproduktionsplikt för markägaren sålunda icke föreligger, dels ock å sådana föryngringsytor, som uppkommit efter sagda dag eller i fortsättningen uppkomma och varest reproduktionsplikt enligt skogsvårdslagen för lappmarkerna föreligger. I fråga om sistnämnda föryngringsytor må särskilt framhållas följande.

Nu ifrågavarande bestämmelse om reproduktionsplikt beträffande kalmark stadgar, att, därest en tillfredsställande naturlig återväxt ej kan inom skälig tid påräknas, sådana åtgärder skola vidtagas, som äro erforderliga för att *nöjaktig återväxt* kommer att finnas *inom skälig tid*. Denna definition av föryngringsresultatet motsvarar uppenbarligen icke det mål för föryngringsarbetet, som utredningen angivit i det föregående. Av motiven till stadgandet inhämtas, att avgörande för huruvida uppkommande återväxt skall anses som *nöjaktig* är, om den kan bliva sådan, »att den med hänsyn till täthet, teknisk beskaffenhet och tillväxtförmåga kan utvecklas till bestånd, som i rimlig grad motsvarar boniteten». Därmed lär icke avses att ställa sådana krav på återväxten, att den kan giva upphov till fullslutna bestånd, som helt utnyttja markens produktionsförmåga. Begreppet »skälig

tid» har ävenledes behandlats i motiven till nämnda lag. Därav framgår, att denna tid ansetts icke böra sättas kortare än den normala mognadstiden för hyggen, som beräknats till några få år å vissa tallhedar m. fl. marker men till 20 år eller mera i vissa granbestånd av hög ålder å råhumusrika marker i högt läge. Även här föreligger en avsevärd skillnad mellan vad som bör göras för att utnyttja skogsmarken och vad som kan fordras av markägaren.

Emellertid lärer i den praktiska tillämpningen icke ens den här ovan omfördälda reproduktionsplikten kunna utkrävas. Enligt gällande skogsvårdslag äger nämligen skogsvårdsstyrelse att, därest ifrågavarande skyldighet skulle i särskilt fall bliva synnerligen betungande, medgiva skälig begränsning därav. Vederbörande skogssakkunniga¹ ha som motiv för detta stadgande anfört en rad omständigheter, som enligt deras mening borde föranleda till begränsning av reproduktionsplikten. Ehuru lagen varit i tillämpning under så kort tid, att några bestämda slutsatser icke kunna dragas om den praktiska betydelsen av reproduktionspliktens begränsning, står det dock redan nu klart, att sådan begränsning av reproduktionsplikten måste medgivas beträffande stora områden i lappmarkerna.

Av den av skogsvårdsstyrelserna utförda inventeringen av skogstillståndet å de enskilda skogarna framgår, att skogsmarken (skatte- och kronohemman med undantag av husbehovsskogar) den $\frac{1}{1}$ 1934 fördelade sig å huggningsklasser med följande tusental hektar å varje huggningsklass:

L ä n s d e l	H u g g n i n g s k l a s s					Summa
	I	II	III	IV	V	
Norrbottnen.....	96	123	116	66	203	604
procent.....	16	20	19	11	34	100
Västerbottnen.....	120	191	233	87	290	921
procent.....	13	21	25	9	32	100
Hela lappmarken.....	216	314	349	153	493	1 525
procent.....	14	21	23	10	32	100

Utgående från den areal i huggningsklass V, som förnygringshuggits under tiden 1934 $\frac{1}{1}$ 1939, kan man beräkna att huggningsklasserna I och V den $\frac{1}{1}$ 1939 omfattade:

		H u g g n i n g s k l a s s		
		I	V	Summa
Norrbottnen,	tusen hektar	159	140	604
	procent.....	26	23	100
Västerbottnen,	tusen hektar	186	224	921
	procent.....	20	24	100
Hela lappmarken,	tusen hektar	345	364	1 525
	procent.....	23	24	100

¹ 1927 års skogssakkunniga för lappmarken (SOU 1931:10 sid. 158 och följande.)

Härvid har icke tagits hänsyn till inväxning från IV:e huggningsklassen i V:e, vilket är oväsentligt, samt till övergång från I:a klassen till II:a, vilket är av något större betydelse. Om man även i fortsättningen bortser från sistnämnda förändringar, och föryngringshuggningarna antagas bli utförda enligt avverkningsplanerna, kunna arealerna av samma huggningsklasser den $\frac{1}{1}$ 1954 beräknas till:

	Huggningsklass		
	I	V	Summa
Norrbotten, tusen hektar	270	29	604
procent	45	5	100
Västerbotten, tusen hektar	357	53	921
procent	39	6	100
Hela lappmarken, tusen hektar . .	627	82	1 525
procent	42	5	100

Anmärkning:

huggningsklass I omfattar, förutom kalmark, även annan under föryngring liggande skogsmark, varå återväxten ännu icke kan anses nöjaktig;

huggningsklass II omfattar utvecklingsduglig och nöjaktigt sluten plantskog samt ungsogsbestånd, vari endast rójningar kunna ifrågakomma;

huggningsklass III omfattar yngre bestånd, vilka i regel behöva bli föremål för gallring;

huggningsklass IV omfattar äldre bestånd, som ej böra föryngringshuggas utan fortfarande kunna genomhuggas;

huggningsklass V omfattar bestånd, som böra föryngringshuggas.

Vid undersökningen av huggningsklassfördelningen ha bolagsskogarna redovisats särskilt. Fördelningen i huggningsklasser har därvid visat sig vara i stort sett densamma å bolagsskogar och å övriga enskilda skogar, varför denna särskilda redovisning icke återgives här.

Av uppgifterna i tablån kan den slutsatsen dragas, att, därest arealen av huggningsklass I icke skall ökas under perioden 1934 $\frac{1}{1}$ 1954, måste genom fullbordad föryngring före sistnämnda tidpunkt till II:a huggningsklassen ha överförts dels hela den areal, som den $\frac{1}{1}$ 1934 tillhörde huggningsklass I, dels hälften av den areal, som under perioden föryngringshugges.

Av tablån kan vidare utläsas följande:

1. Den $\frac{1}{1}$ 1934 fanns i lappmarken 216 000 ha under föryngring, motsvarande 14 procent av den totala produktiva arealen. Beträffande denna areal föreligger icke reproduktionsplikt.

2. Under den första femårsperioden ha föryngringshuggits:

		i medeltal årligen
i Norrbotten	63 000 ha	12 600 ha
» Västerbotten	66 000 »	13 200 »
summa	129 000 ha	25 800 ha

Årsavverkningen motsvarar i medeltal 1.7 procent av hela arealen.

3. Under de tre följande femårsperioderna beräknas bli föryngringshuggna sammanlagt:

		i medeltal årligen
i Norrbotten	111 000 ha	7 400 ha
» Västerbotten	171 000 »	11 400 »
	summa 282 000 ha	18 800 ha

Årsavverkningen motsvarar i medeltal 1:2 procent av hela arealen.

4. Den totalareal skogsmark, som antingen redan nu ligger under förnygring eller sannolikt kommer att före år 1954 förnygringshuggas, i allt 627 000 ha, är alltså fördelad på följande sätt:

		procent av be- fintliga och till 1954 uppkommande förnygringsytor
<i>mark, som $\frac{1}{1}$ 1939 är avverkad¹</i>		
utan reproduktionsplikt	216 000 ha	35
med reproduktionsplikt	129 000 »	20
	summa 345 000 ha	55
<i>mark, som avverkas 1939 $\frac{1}{1}$ 1954</i>		
med reproduktionsplikt	282 000 ha	45

Av nämnda totalareal, som under tiden till omkring 1960 kan bli föremål för förnygringsåtgärder, är alltså *mer än hälften redan nu avverkad*.

I viss utsträckning bör självsådd kunna påräknas på ifrågavarande förnygringsytor utan någon åtgärd efter avverkningen (tabell 18, kol. 2). Självsådd blir emellertid ofta alltför gles eller luckig, vilket, bortsett från beteskador, kan bero på olämplig beskaffenhet hos markytan, brist på frö, angrepp av sjukdomar eller konkurrens med befintlig skog. Förnygringen tager också i allmänhet rätt lång tid. Särskilda förnygringsåtgärder måste därför i regel tillgripas. Åtgärdernas natur äro beroende av de lokala förutsättningarna, i första hand marktyp och höjdläge, men också hyggenas ålder, tillgång av fröbar skog m. fl. omständigheter.

Den av skogsvårdsstyrelserna verkställda beräkningen av erforderliga återväxtåtgärder å skatte- och kronohemman med undantag av husbehovsskogar framlägges i *tabell 18*. Beräkningen grundar sig på en genom skogsvårdsstyrelsernas försorg verkställd undersökning av de nya avverkningsplanerna för representativa områden, omfattande c:a 10 procent av den totala skogsmarksarealen. Åtgärderna avse åstadkommande av fullgod förnygring så snabbt som de biologiska förhållandena det tillåta.

Enligt beräkningen i tabell 18 bör 80 procent av förnygringsarealen bliva föremål för åtgärd i någon form. Det bör anmärkas, att markarealerna i kolumnerna 3—8 i viss utsträckning äro dubbelredovisade, beroende på att samma mark stundom bör behandlas med åtgärder av flera olika slag.

Vid undersökningen av åtgärdsbehovet ha särskilda uppgifter erhållits för

¹ Här betraktas utsynad skog som avverkad. — En mindre del av ifrågavarande areal, vilken ej kan angivas, har genom fullbordad förnygring under åren 1934—1938 övergått till huggningsklass II.

Tabell 18. Av skogsvårdsstyrelserna beräknade åtgärder i tusental hektar, å skogsmark, som är föryngringshuggen eller beräknas bli föryngringshuggen före den $\frac{1}{2}$ 1954 å skatte- och kronohemman med undantag av husbehovsskogar.

L ä n s d e l	Å t g ä r d							Motsvarande areal i huggningsklass I (föryngringsyta)
	Ingen åtgärd	Hyggesrensning	Markberedning	Bränning och sådd	Sådd	Plantering	Hyggesdikning	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Å mark utan reproduktionsskyldighet.</i>								
Norrbottnen	138.7	52.7	3.6	5.4	6.6	—	3.7	96
procent av kol. 9 ..	1.40	55	4	6	7	—	4	
Västerbottnen	139.1	47.1	6.4	1.3	44.0	4.5	4.1	120
procent av kol. 9 ..	1.33	39	5	1	37	4	3	
Hela lappmarken	177.8	99.8	10.0	6.7	50.6	4.5	7.8	216
procent av kol. 9 ..	1.36	46	5	3	23	2	4	
<i>Å mark med reproduktionsskyldighet.</i>								
Norrbottnen	23.7	130.8	9.5	18.5	20.9	—	10.0	174
procent av kol. 9 ..	14	75	5	11	12	—	6	
Västerbottnen	21.3	192.2	6.2	39.3	48.4	4.3	18.8	237
procent av kol. 9 ..	9	81	3	17	20	2	8	
Hela lappmarken	45.0	323.0	15.7	57.8	69.3	4.3	28.8	411
procent av kol. 9 ..	11	79	4	14	17	1	7	
<i>Summa.</i>								
Norrbottnen	62.4	183.5	13.1	23.9	27.5	—	13.7	270
procent av kol. 9 ..	23	68	5	9	10	—	5	
Västerbottnen	60.4	239.3	12.6	40.6	92.4	8.8	22.9	357
procent av kol. 9 ..	17	16	4	11	26	2	6	
Hela lappmarken	122.8	422.8	25.7	64.5	119.9	8.8	36.6	627
procent av kol. 9 ..	20	67	4	10	19	1	6	
¹ Dessa siffror äro relativt höga, därför att vissa skogsodlingsåtgärder redan vidtagits 1934—1938 samt att hyggena kunna vara för gamla för åstadkommande av fullgod återväxt.								

bolagens skogar och övriga enskilda skogar. Beträffande mark, där reproduktionsplikt icke föreligger, framgår däraf, att behovet av återväxtåtgärder kan för de båda ägaregrupperna uttryckas med följande siffror, som ange procent av de befintliga föryngringsytorna å skogar tillhörande respektive ägaregrupper:

	Ingen åtgärd	Hyggesrensning	Övriga åtgärder
<i>Norrbottnen</i>			
enskilda	23	71	19
bolag	70	28	10

	Ingen åtgärd	Hygges- rensning	Övriga åtgärder
<i>Västerbotten</i>			
enskilda	25	45	51
bolag	40	34	50

I fråga om Norrbotten torde de väsentliga skiljaktigheter, som sammanställningen visar mellan de två ägaregrupperna, i huvudsak kunna tillskrivas det förhållandet, att bolagsskogarna i stort sett äro i föryngringsavseende bättre belägna. Bortsett härifrån, visar uppställningen att hyggesrensning utförts i större omfattning av bolagen än av övriga enskilda å ifrågavarande, icke reproduktionspliktiga arealer.

Vid en liknande jämförelse för mark, där *reproduktionsplikt föreligger*, har större skiljaktigheter mellan bolagsskogar och andra enskilda skogar ej konstaterats.

Inom utredningen har utförts en kontrollberäkning av det behov av återväxtåtgärder, som förefinnes å skatte- och kronohemman med undantag av husbehovsskogar. Denna beräkning har beträffande Västerbotten kunnat grundas på förekomsten av skilda marktyper inom huggningsklasserna I och V. Marktyperna fördela sig på sätt *tabell 19* anger.

Tabell 19.

M a r k t y p		Föryngringsyta		Procent av hela för- yngrings- ytan
enligt Eneroth	enligt Ronge ¹	ha	Summa ha	
Torr ristyp och torrare typer	<i>a: Vaccinium</i>	68 000	150 000	42·0
	<i>b: ></i>	70 000		
	<i>c: ></i>	12 000		
Normal ristyp	<i>a: Myrtilus</i>	53 000	130 000	36·4
	<i>b: ></i>	66 000		
	<i>c: ></i>	11 000		
Fuktig ristyp	Fuktig ristyp		29 000	8·1
<i>Dryopteris</i> och fuktig <i>Dryopteris</i>	<i>a: Dryopteris</i>	2 000	27 500	7·7
	<i>b: ></i>	8 500		
	<i>c: ></i>	17 000		
Örtrika typer	<i>Geranium</i>		500	0·2
Kärraktig sumpskog	Kärraktig sumpskog		2 000	0·6
Normal sumpskog	Normal sumpskog		15 000	4·2
Mosseaktig sumpskog	Mosseaktig sumpskog		3 000	0·8
			357 000	100·0

Anmärkning. På grund av den metod, enligt vilken fördelning å marktyper utförts, torde de dominerande marktyperna ha blivit något överrepresenterade i ovanstående sammanställningar.

¹ Norrlands skogsvårdsförbunds tidskrift, 1936: II.

Kontrollberäkningen stöder sig vidare på kännedomen om olika föryngringsmetoders användbarhet å skilda marktyper och lägen. Därvid har beaktats följande:

1. En del av föryngringsytan är av så låg bonitet, att mera intensiva åtgärder böra tillsvidare anstå eller helt underlåtas. Hänsyn har däremot icke tagits till det nuvarande avsättningsläget för marken.

2. I vissa lägen har svårigheten att anskaffa frö av fullt lämplig proveiens ansetts nödvändigöra plantering, ehuru sådd eljest kunnat ske.

3. Goda fröar böra utnyttjas genom markberedning i större omfattning. Markberedning bör dessutom i största möjliga utsträckning användas, emedan den kan utföras under längre tid av året.

4. Bränning av hyggestrakter bör utföras i något större omfattning än skogsvårdsstyrelserna föreslagit.

Utredningen beräknar i enlighet härmed att i ett skogsvårdsprogram för lappmarkerna böra innefattas i *tabell 20* angivna skogsföryngringsåtgärder.

Tabell 20. Av utredningen beräknade återväxtåtgärder i tusental hektar å skogsmark, som är föryngringshuggen eller beräknas bliva föryngringshuggen före den $\frac{1}{2}$ 1954 å skatte- och kronohemman med undantag av husbehovsskogar.¹

L ä n s d e l	Ingen åtgärd	Å t g ä r d							Summa tusen dagsverken
		Hyggesrensning	Markberedning	Bränning och sådd	Sådd	Plantering	Hyggesdikning	Bredsådd ²	
Norrbottnen	81	180	26	25	30	2	14	3	—
Västerbottnen	100	235	44	64	36	16	20	6	—
Summa	181	415	70	89	66	18	34	9	—
Arbetsåtgång ³ , dagsverken per ha		1·5	6	10·5	9·5	18	7	2·5	—
Norrbottnen, tusen dagsverken ...		270	156	263	285	36	98	7	1 115
Västerbottnen, » » ...		423	264	672	342	288	140	15	2 144
Summa tusen dagsverken		693	420	935	627	324	238	22	3 259

Antal dagsverken per hektar total föryngringsyta: för Norrbotten 4·1 dagsverken.
» Västerbotten 6·0 »

¹ Utredningens beräkning avviker från skogsvårdsstyrelsernas (tab. 18) huvudsakligen däri, att större areal undantagits från alla åtgärder samt att markberedning, bränning med sådd samt plantering föreslagits i större omfattning men uteslutande sådd i mindre omfattning. De båda beräkningarnas summor för areal, som skall övergå med mera omfattande åtgärder än hyggesrensning, visa god överensstämmelse. — ² Avser dikade sumpskogshyggen m. m. — ³ Inklusivt arbetsåtgång för anskaffning av skogsodlingsmaterial.

Behovet av föryngringsåtgärder för husbehovsskogar och allmänningar kan endast beräknas mycket approximativt, enär moderna och fullständiga avverkningsplaner icke finnas för dessa skogar. Skogsvårds-

styrelsernas med nämnda reservation lämnade uppgifter ange behovet av åtgärder för ifrågasvarande skogar och är av den omfattning *tabell 21* anger.

Tabell 21.

L ä n s d e l	Å t g ä r d						
	Hyg- gesrens- ning	Mark- bered- ning	Brän- ning	Sådd	Hjälp- plante- ring	Hjälp- sådd	Hygges- dikning
	t u s e n h e k t a r						
<i>Husbehovsskogar.</i>							
Norrbottnen	4·3	0·3	0·3	0·6	—	—	0·4
Västerbottnen	17·0	—	—	—	1·0	1·0	—
Summa	21·3	0·3	0·3	0·6	1·0	1·0	0·4
<i>Allmänningar.</i>							
Norrbottnen	16·4	0·5	1·2	5·1	—	—	1·3
Västerbottnen	14·3	—	—	—	1·5	0·9	—
Summa	30·7	0·5	1·2	5·1	1·5	0·9	1·3
Summa summarum	52·0	0·8	1·5	5·7	2·5	1·9	1·7

Ovanstående arbeten motsvara i dagsverken

för Norrbotten ..... c:a 97 000

» Västerbottnen ..... » 78 000

eller i allt 175 000 dagsverken

b) Röjningsgallring i ungskog och stavaskog.

Med röjningsgallring förstås sådan gallring, där det utfällda virket har ett värde, som är lägre än avverkningskostnaden. Röjningsgallring kan påskynda produktionen därigenom, att de kvarvarande stammarna hastigare utväxa till avsättningsbara dimensioner, att mindervärdiga trädslag (t. ex. tekniskt oduglig asp och björk) hindras att konkurrera med värdefullare trädslag (gran, tall), att överslutna bestånd hindras att bli alltför gångliga (kronsvaga) och ömtåliga för diverse yttre påverkningar (storm, snötryck) samt att en jämnare stamfördelning åstadkommes i tid.

Behovet av röjningsgallringar har av skogsvårdsstyrelserna uppskattats till följande tusental hektar:

Skatte- och kronohemman utom husbehovsskogar.

	Huggningsklass		Stavaskog
	II	III	
Norrbottnen	56·6	3·7	—
Västerbottnen	131·0	70·0	1·0
Summa	187·6	73·7	1·0

Den angivna röjningsarealen i huggningsklass III avser sådana bestånd, där enbart gallring (= avverkning av avsättningsbara träd) ej ansetts tillfyllest och gallring därför bör efterföljas av röjning.

Med en beräknad arbetsåtgång av 3 dagsverken per hektar, blir den totala arbetsåtgången:

i Norrbotten	181 000	dagsverken
» Västerbotten	606 000	»
	eller i allt 787 000 dagsverken	

Husbehovsskogar och allmänningar.

	Husbehovs- skogar	Allmän- ningar	Summa
Norrbotten ..... tusen hektar	1·1	3·8	4·9
Västerbotten..... » »	6·0	11·2	17·2
Summa tusen hektar	7·1	15·0	22·1

Arbetsåtgången utgör omkring 55 000 dagsverken, varav c:a 13 000 dagsverken i Norrbottens lappmark och c:a 42 000 dagsverken i Västerbottens lappmark.

c) Skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärder.

Behovet av skogsutdikning har av tidigare utredningar beräknats vid flera tillfällen. Senast har 1931 års skogssakkunniga låtit verkställa en bearbetning av de uppgifter om dikningsbara marker, som framkommit vid den första riksskogstaxeringen. De sakkunniga ha beräknat omfattningen av den dikningsbara marken i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker till 323 600 hektar sumpskog (försumpad skogsmark) och 97 700 hektar myr, vari inbegripes alla olika slag av skogar. Antages den dikningsbara markerna fördela sig jämnt på skilda ägarekategorier, skulle de dikningsbara markerna enligt nämnda beräkning för enskildes skogar i lappmarkerna uppgå till i runt tal 135 000 hektar sumpskog och 40 000 hektar myr.

I fråga om sumpskog kan med ledning av den nu verkställda inventeringen utföras en något säkrare beräkning av omfattningen av de marker, som i första hand böra göras till föremål för torrläggning. Utredningen har under föregående avdelning redogjort för inventeringens uppgifter om erforderlig hyggesdikning, varmed avses avdikning av försumpad skogsmark (sumpskog), som sker i samband med föryngringshuggning eller återväxtåtgärd (inom huggningsklasserna V och I). Dessa dikningsarealer uppgå till 14 000 hektar i Norrbotten och 20 000 hektar i Västerbotten. Förutom torrläggning av dessa områden, bör i skogsvårdsprogrammet även intagas utdikning av sumpskog, som icke ligger under föryngring (inom huggningsklasserna II—IV). Dikning av sistnämnda slag bör i huvudsak avse endast godartade sumpskogsområden, som lämpligen avdikas i samband med öv-

rigt skogsvårdsarbete. Utredningen uppskattar ifrågavarande dikningsarealer till respektive 10 000 och 15 000 hektar i Norr- och Västerbottens läns lappmarker.

Betydligt sämre hållpunkter givas för beräkning av den utdikning av myr, som lämpligen bör företagas, icke endast därför att någon nyare inventering av ifrågavarande åtgärdsbehov ej skett, utan även därför, att omfattningen av arealen starkt växlar med det krav på lönsamhet, som uppställs för dikning. Utredningen vill framhålla, att därest icke särskilda skäl föranleda till anordnande i större omfattning av torrlägningsarbeten som beredskapsarbeten, i den planerade skogsvårdsverksamheten bör ingå endast godartade, bevuxna myrmarker av mindre utsträckning, lämpliga att torrlägga inom ramen för det gemensamma skogsvårdsprogrammet. Med stöd av den relation, som 1931 års skogssakkunniga funnit råda mellan arealen av dikningsbar skogsmark och arealen av dikningsbar myr samt av skogsvårdsstyrelserna gjorda uppskattningar beräknar utredningen, att skogsvårdsprogrammet bör innefatta utdikning av c:a 25 000 hektar bättre myr, fördelade med 10 000 hektar å Norrbottens och 15 000 hektar å Västerbottens läns lappmarker.

Sådan skogsutdikning, som ej redovisats under avdelning a. Föryngringsåtgärder, kan sålunda beräknas erforderlig å en areal av sammanlagt högst 50 000 hektar i lappmarkens båda länsdelar, motsvarande omkring 600 000 dagsverken, varav 240 000 dagsverken i Norrbotten och 360 000 dagsverken i Västerbotten.

d) Åtgärder för förbättring av avsättningsförhållandena.

Enligt de för utredningen givna direktiven ankommer det icke på utredningen att behandla frågan om förbättring av avsättningsförhållanden för virke. Utredningen har i enlighet härmed icke ingått på någon undersökning av ifrågavarade spörsmål. Emellertid äro möjligheterna att utföra de skogsvårdsåtgärder, varom utredningen har att avgiva förslag, i hög grad beroende av avsättningsförhållanden. Byggande av transportleder utgör sålunda ofta ett effektivt och billigt medel att stödja skogsvården. Utredningen har på grund härav ansett, att sådan byggnad av transportled, som lämpligen kan inordnas i den produktionsbefrämjande verksamhet, utredningen föreslår, även bör upptagas i skogsvårdsprogrammet.

Vid den regionsvisa planläggning av skogsvården, som utredningen i det följande föreslår, kan anläggningen av drivningsvägar med fördel planeras i samband med skogsvårdsåtgärderna. Av den i det följande lämnade redogörelsen för de skogsvårdsanslag, som för närvarande utgå, framgår, att det för vägarbeten tillgängliga anslaget kunnat i mycket ringa omfattning utnyttjas i Norrland, på grund av att bidrag utgå endast till sådana vägar, som fylla ett mera stadigvarande transportbehov även under tid, då vägbanan ej är tjälad. Utredningen anser, att det ur skogsvårdssynpunkt skulle vara av stor betydelse, om drivningsvägar av lägre kvalitet än nyss sagts kunde i samband med skogsvårds-

arbetena komma till utförande i större utsträckning. Med anledning härav upptager utredningen i skogsvårdsprogrammet byggnad eller mera omfattande förbättring av större basväg. Sådan basväg bör kunna bära lastbilstransporter under tid, då marken är tjälad, försåvitt vägen står i förbindelse med bilväg och lastbil lämpligen kan komma till användning för virkestransport inom avsättningsområdet. Hinder bör ej möta att utföra väg, som här avses, såsom permanent bilväg.

e) Sammanfattning.

Genomförandet av det skogsvårdsprogram för Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker, som framlagts i det föregående, skulle innebära att skogsvårdsarbeten skulle komma till utförande å mycket stora delar av de enskilda skogarna. Den sammanlagda skogsmarksarealen å skatte- och kronohemman med undantag av husbehovsskogar och allmänningar, som under programmets verkställighetstid — beräknad till 20 år — bör bli föremål för en eller flera åtgärder, utgör ej mindre än 44 respektive 53 procent av hemmanens totala skogsmarksområden, ehuru vissa områden av låg bonitet lämnats helt utanför skogsvårdsprogrammet och andra områden likaledes förbigåtts av den anledningen, att ovisshet rått om den lämpligaste metoden att sätta områdena i fullgott, skogsproduktivt skick.

Åtgärdsfrekvensen framgår närmare av följande tablå:

L ä n s d e l	Procent av skogsmarksarealen, som under 20-årsperioden skall övergå med			
	föryngrings- åtgärd	röjnings- gallring	dikning	summa
Norrbottens.....	31	10	3	44
Västerbottens	28	22	3	53
Hela lappmarken	29	17	3	49

Den sammanlagda dagsverksåtgången för alla åtgärder, som redovisats i det föregående¹ (å skatte- och kronohemman, samt allmänningar) framgår av följande sammanställning:

Å t g ä r d	Norrbottens läns lappmark	Västerbottens läns lappmark	Hela lapp- marken
Föryngrings- åtgärder ..	1 115 000	2 144 000	3 434 000
{ skatte- och kronohemman..... husbehovsskogar o. allmänningar	97 000	78 000	
Röjningsgall- ring	181 000	606 000	842 000
{ skatte- och kronohemman..... husbehovsskogar o. allmänningar	13 000	42 000	
Skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärder.....		360 000	600 000
Summa	1 646 000	3 230 000	4 876 000

¹ Exklusive vägarbeten.

2. Skyddsskogar och vissa förutvarande skyddsskogar i Jämtlands, Västernorrlands och Kopparbergs län samt enskilda skogar i Särna och Idre socknar.

A. Nuvarande och vissa förutvarande skyddsskogar.

a) Föryngringsåtgärder.

Vad i det föregående anförts om nödvändigheten av att freda skogsodlingar mot betning gäller givetvis även här ifrågavarande skogar. I fjälltrakterna är den svåraste formen av skogsbetning, betning av getter och får, allmännare bedriven än i det nedre skogslandet. Skadorna å den uppväxande, naturliga föryngringen äro lokalt mycket stora. Inom vissa områden synes den nuvarande björkskogsgränsens läge till väsentlig del vara påverkad av betet. Det är på grund härav nödvändigt att även i skyddsskogsområdena vidtaga åtgärder för reglering av skogsbetet genom avsättande i viss omfattning av särskilda betesmarker. Helt säkert kunna dessa betesmarker huvudsakligen utgöras av naturbeten. I vad mån dylika regleringar, eventuellt åtföljda av betesanläggningar, ur skogsvårdssynpunkt bör ske och lämpligen kan komma till utförande, skall enligt utredningens under avdelning VII: 1 lämnade förslag avgöras av skogsvårdsstyrelsen samt vid de förrättningar för betesreglering, som äro avsedda att företagas i de fall, då fredning av skogsmarken anses erforderlig.

Enär reproduktionsskyldighet först under senare år införts för skyddsskogarna, förefinnes å dessa — liksom i lappmarkerna — stora områden, där någon skyldighet att vidtaga återväxtåtgärder överhuvud taget icke föreligger för markägaren. I avdelning I: 3: b har redogörelse lämnats för de bestämmelser om reproduktionsplikt, som numera gälla för skyddsskogar och svårföryngrade skogar. Dessa bestämmelser syfta till sådan begränsning av avverkningarna för avsalu, att reproduktionsplikten icke skall bliva alltför betungande för markägaren och befriar dessutom denne från andra återväxtåtgärder än dem, som föreskrivits vid utsyningen. Tydligt är, att beträffande mark, där reproduktionsplikt föreligger, icke heller inom skyddsskogarna fullgod återväxt kan åvägabringas så snabbt, som önskvärt är, utan att omfattande åtgärder vidtagas utöver vad skogsvårdslagen stadgar.

Skyddsskogarna ha varit föremål för avverkning i större omfattning tidigare än skogarna i lappmarken, emedan någon sådan begränsning av avverkningen, som inneburit en strängare kvantitativ ransonering, icke förekommit där. På grund av sitt höjdläge få dessa skogar i genomsnitt anses mera svårföryngrade än lappmarksskogarna, ehuru givetvis även här mycket stora olikheter förefinnas mellan skilda marker och lägen. Att föryngringen i genomsnitt — även med hänsyn tagen till den genomsnittligt låga

boniteten — ingalunda är ens nöjaktig är ostridigt. Som närmare framgår av avdelning I finnes likväl även inom skyddsskogarna betydliga arealer skogsmark av god produktionsförmåga. Sålunda beräknas skyddsskogarna i Jämtlands län omfatta ej mindre än 13 000 ha av bon. IV och 69 000 ha av bon. V, motsvarande sammanlagt c:a 21 procent av den totala skogsmarksarealen inom dessa skyddsskogar, under det att inom samma område den barrskog, som är av fjällskogstyp (bonitet IX), beräknas omfatta endast c:a 12 procent. Anledningen till denna för ifrågakommande höjdlägen anmärkningsvärt stora förekomst av relativt goda skogsmarker torde vara att söka i väsentligen geologiska och topografiska förhållanden. De fjäll- och fjällrandbergarter, som äro kalkförande, bilda å sluttande mark ofta örtrika skogstyper, där granen visar en förvånande stark tillväxt. Det synes utredningen uppenbart, att skogsproduktionen i första hand bör befrämjas å dessa bättre skogsmarker.

De föryngringsåtgärder, som kunna ifrågakomma, äro följande:

1. Å de örtrika, genom tidigare avverkningar för starkt utglesnade och numera genom enbart självsådd svårföryngrade granskogarna: plantering med gran även utan ytterligare utglesning av nuvarande glesa bestånd.

2. Å råhumusbesvärade granmarker i flackare terräng: hyggesbränning, där det ej är för sent (avverkningstrakterna för gamla), åtföljd av skogsodling (sådd).

3. Å de under 2 nämnda marker, vilka på grund av ålder ej längre äro brännbara: skogsodling (sådd eller plantering).

4. Å vissa äldre avverkningstrakter inom tallområden: markberedning.

5. Å äldre och nyare avverkningstrakter i allmänhet: hyggesrensning.

6. Å vissa äldre och nyare avverkningstrakter: bäckrensning och dikning.

Angående omfattningen av dessa olika slag av åtgärder kan för närvarande någon beräkning ej förebringas. Utredningen har dock ansett sig böra göra följande försök att belysa åtminstone storleksordningen av de erforderliga kostnaderna genom jämförelse med lappmarksskogarna.

Behovet av föryngringsåtgärder är, för arealenhet skogsmark räknat, säkerligen större inom fjällskogarna än inom lappmarken på grund av tidigare och hårdare avverkning och kan för tiden intill 1954 beräknas ungefärligen motsvara behovet i lappmarken. I det föregående har det till samma tidpunkt erforderliga föryngringsarbetet beräknats till en arbetsmängd, som motsvarar 2:1 mansdagsverken per hektar av den totala produktiva skogsmarksarealen. Antages samma föryngringsintensitet böra tillämpas på den bättre hälften av nu avhandlade skogar, d. v. s. c:a 300 000 hektar, kan det föryngringsarbete, som inom ifrågakommande del av nämnda skogar bör bedrivas under en tjuguarperiod beräknas motsvara omkring 600 000 dagsverken. Härtill bör läggas under samma tid erforderliga föryngringsarbeten inom den sämre

hälften av skogarna, överslagsvis beräknade till 100 000 dagsverken. I allt kunna sålunda ifrågavarande arbeten å skyddsskogsområdena (nuvarande eller förutvarande) mycket approximativt angivas omfatta c:a **700 000** dagsverken, eller 1:2 dagsverken per hektar skogsmark.

Det bör särskilt understrykas, att denna beräkning förutsätter, att den mindre produktiva hälften av ifrågavarande områden blir föremål blott för de enklaste åtgärder, huvudsakligen hyggesrensning och ytdikning, under det att den mera produktiva delen behandlas med ungefär samma intensitet i föryngringsarbetet, som föreslagits för lappmarksskogarna.

b) Röjningsgallring i ungskog och stavaskog.

Även inom skyddsskogarna finnes stavagran i ej obetydlig omfattning. På vissa bolagsskogar ha ifrågavarande bestånd redan blivit föremål för rätt omfattande röjningsarbeten. Likaledes finnas stora björkbrännor med mer eller mindre gles granföryngring, där en svagare björkröjning kan åstadkomma såväl en ökning av granfröproduktionen som en direkt hjälp åt de redan befintliga granarna. Omfattningen av dylika bestånd kan ej angivas. Överslagsvis torde man kunna räkna med att tillsvärdare omkring 7 000 dagsverken per år böra användas för dylika arbeten eller under tjugo år **140 000** dagsverken.

c) Skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärder.

Dikningar inom skyddsskogsområdet böra huvudsakligen utföras såsom föryngringsåtgärd. Erforderliga dikningar redovisas därför under avdelning a) här ovan.

d) Åtgärder för förbättring av avsättningsförhållandena.

Stort behov av förbättrade transportleder förefinnes helt naturligt inom de avlägset belägna skyddsskogsområdena. Utredningen har icke verkställt någon beräkning över omfattningen av de arbeten, som böra komma till utförande.

B. Enskilda skogar i Särna och Idre socknar.

De enskilda skogarna i Särna och Idre socknar äro i flera avseenden egenartade. Den genomsnittliga boniteten är mycket låg — lägre t. o. m. än i Jämtlands läns skyddsskogar — och nära 70 procent av arealen upptages av skog, som ligger under föryngring eller är avverkningsmogen. Virkesförrådet per hektar är det oakttat mycket lågt. Huvudträdslaget är tall, och de lavrika skogstyperna dominera.

Utredningen anser sig icke böra förorda att nu särskilda föryngringsåtgärder vidtagas. Detta beror emellertid icke på att föryngringen skulle i genomsnitt vara nöjaktig och att behov av förbättring ej skulle föreligga. Svårigheterna att inom rimlig tid kunna åstadkomma nöjaktigt slutna ungsskogar efter avverkning äro tvärtom i många fall högst betydande. De extremt lavhävdade tallmarkernas föryngringsproblem äro emellertid ännu så långt ifrån sin lösning, att nedlagda kostnader på direkta föryngringsåtgärder å dylika marker tillsvidare måste betraktas såsom väsentligen experimentkostnader, vilka icke böra givas plats inom den verksamhet, som här föreslås. Härav framgår, att åtgärder för betesreglering icke bliva i samma grad påkallade inom dessa skogar.

De åtgärder, som utredningen anser för närvarande kunna komma ifråga å dessa skogar för att påskynda och förbättra produktionen, äro i första hand röjningsgallringar, dels i översluten ungskog, dels i ojämnt utvecklade plant- och ungskogar (varg- och vargämningsgallringar).

Någon utredning angående förekomsten av sådan skog har ej kunnat åstadkommas. Förekomsten av överslutna ungskogar är dock ej betydande. Behovet av åtgärder i ojämn plant- och ungskogar är i detta område, liksom å flertalet lavmarker i andra delar av Norrland, relativt sett, säkerligen betydligt större. Med hänsyn till att de nämnda åtgärderna draga ganska små kostnader per hektar torde en arbetsmängd, motsvarande tillsvidare c:a 1 000 mansdagsverken per år eller 20 000 dagsverken under tjuugoårsperioden böra förutses för området.

Rörande behov av skogsutdikning och åtgärder för förbättring av avsättningsförhållanden har någon utredning icke företagits.

C. Sammanfattning.

De uppgifter, som ovan lämnats om behovet av åtgärder under tjuugo år inom nu ifrågavarande områden, äro givetvis mycket approximativa. Den arbetsåtgång, som åtgärderna anses kräva, kan överslagsvis beräknas till följande antal mansdagsverken¹:

Å t g ä r d	Nuvarande och förutvarande skyddsskogar	Enskilda skogar i Särna och Idre socknar	Summa
Föryngringsåtgärder	700 000	—	700 000
Röjningsgallringar	140 000	20 000	160 000
Summa	840 000	20 000	860 000

¹ Exklusive vägarbeten.

3. Övriga delar av de fyra nordligaste länen.

a) Föryngringsåtgärder.

Vad utredningen vid den föregående behandlingen av föryngringsförhållandena i Norr- och Västerbottens läns lappmarker anfört i fråga om skogsbetningen gäller i huvudsak även för övriga delar av Norrland. Inom Jämtlands och Västernorrlands län, där den intensivaste skogsbetningen förekommer, torde betesdjurens skadegörelse på skogsåterväxten vara störst.

Föryngringsåtgärderna böra i första rummet avse icke reproduktionspliktiga marker. Dessa äro emellertid icke så omfattande inom tillämpningsområdet för 1923 års skogsvårdslag, som inom lappmarkerna, enär bestämmelser om reproduktionsskyldighet inom förstnämnda område varit gällande under längre tid.

I fråga om reproduktionsskyldighet för markägaren efter avverkning gäller för närvarande likartade bestämmelser för alla enskilda skogar i Norrland, bortsett från den begränsning av skyldigheten, som kan medgivas enligt 1932 års skogsvårdslag för lappmarkerna, därest skyldigheten skulle i särskilt fall bliva synnerligen betungande. Även beträffande de norrländska skogar, som lyda under 1923 års skogsvårdslag, gäller sålunda, att någon skyldighet för markägaren att snarast möjligt försätta kalmark i full produktion icke föreligger utan endast skyldighet att sörja för att nöjaktig återväxt uppkommer inom skäligen tid. Ehuru sistnämnda tidsbegrepp beträffande nu ifrågavarande marker måste vara av snävare innebörd än beträffande lappmarken, kan man enligt utredningens mening icke lämna ifrågavarande marker, där reproduktionsplikt föreligger, helt åsido, om man sätter sig det målet före, att den norrländska skogsproduktionen överhuvud taget skall uppdrivas till en intensitet, som motsvarar den för de lappländska skogarna föreslagna. Utredningen vill emellertid understryka, att, när skogsvårdsprogrammet utsträcker till de reproduktionspliktiga markerna, detta bör ske på sådant sätt, att den reproduktionsskyldighet, som lagligen åvilar markägarna, till fullo utkräves.

Det material, som kan utnyttjas för bedömande av behovet av åtgärder inom ifrågavarande delar av Norrland, är mycket knapphändig. För Västerbottens län har emellertid riksskogstaxering utförts under år 1938, och utredningen har av riksskogstaxeringsnämnden beretts tillfälle taga del av vissa preliminära uppgifter från taxeringen. Med ledning av dessa uppgifter kan behovet av åtgärder i viss utsträckning bedömas för sagda län. I övrigt nödgas utredningen inskränka sig till att antyda de erforderliga skogsvårdsarbetenas omfattning genom en uppskattning, som grundas på jämförelser med de områden, där skogsvårdsbehovet är bättre känt.

Västernorrlands län.

Enligt förenämnda riksskogstaxering fördelar sig skogsmarken i huggningsklasser på följande sätt:

Tabell 22.

Ägaregrupp	Huggningsklass enligt riksskogstaxeringen					Summa
	A	B	C	D	E	
	Motsvarande huggningsklass enligt skogsvårdsföreskrifterna för lappmarkerna					
	I	II	III	IV o. V	V m. fl.	
Bolag	71 900	240 400	367 300	196 700	(4 900)	881 200
Övriga enskilda	58 200	193 200	408 700	193 400	(5 100)	858 600
Summa	130 100	433 600	776 000	390 100	(10 000)	1 739 800
procent	7·5	24·9	44·6	22·4	0·6	100·0

¹ Enligt 1938 års fastighetstaxering 1 665 000 hektar. Se sid. 9.

Anmärkning:

Huggningsklass A: Skogsmark under föryngring, varvid skiljes mellan kal och trädbevuxen mark.

Huggningsklass B: Plantskog samt yngre (utvecklingsbar) skog i tidigare utvecklingsstadium, i vilka eventuella avverkningar under närmaste tio år anses få karaktär av röjningsgallring. Stavaskog hänföres till denna grupp.

Huggningsklass C: Yngre (utvecklingsbar) skog i senare utvecklingsstadium.

Huggningsklass D: Skog, som på grund av ålder och allmän utveckling anses böra hänföras till äldre skog.

Huggningsklass E: Skog av onormal sammansättning och i övrigt av beskaffenhet, att den snarast bör avverkas. Hit hänföres dels skog, som på grund av olämplig avverkning eller av andra orsaker starkt utglesnats (trasbestånd), dels även slyskog av olämpligt trädslag eller trädbestånd av uppenbart olämplig härstamning (proveniens).

Huggningsklass D har med avseende å kommande behandling fördelats i följande klasser:

Ägaregrupp	Huggningsklass enligt riksskogstaxeringen			Summa
	D: 1	D: 2	D: 3	
	Motsvarande huggningsklass enligt skogsvårdsföreskrifterna för lappmarkerna			
	IV	IV och V	V	
Bolag.....	125 300	27 100	44 300	196 700
Övriga enskilda	122 500	33 300	37 600	193 400
Summa	247 800	60 400	81 900	390 100
procent	63·5	15·5	21·0	100·0

Anmärkning:

Huggningsklass D: 1: Skog, som tillsvidare bör behandlas med beståndsvårdande huggning.

Huggningsklass D: 2: Skog, om vilken tveksamhet kan råda, huruvida den tillsvidare bör behandlas enligt D: 1, eller om den bör avvecklas.

Huggningsklass D: 3: Skog, som bör avvecklas.

Vid bedömning av ovanstående uppgifter har man enligt riksskogstaxeringsnämnden att räkna med vissa medelfel. Uppgifter för hela länets skogsmark beträffande huggningsklassernas arealer äro enligt preliminära kalkyler behäftade med medelfel av i genomsnitt följande ungefärliga storlek, nämligen 20 procent för 20 000 hektar, 10 procent för 80 000 hektar och 5 procent för 320 000 hektar. Dessa medelfel gälla endast den felrisk, som härleder sig från taxeringens karaktär av stickprovsundersökning. I detta sammanhang torde dessa siffror även kunna användas för den enskilda skogsmarken, då de allmänna skogarna upptaga endast c:a 9 procent av arealen skogsmark i detta län. Nöjer man sig alltså med två gånger medelfelet som säkerhetsgräns (sannolikhet 20:1 att den verkliga arealen ligger inom dessa gränser), har man alltså att utläsa exempelvis uppgiften om 130 100 hektar i huggningsklass A på så sätt, att den verkliga arealen med nämnda sannolikhet ligger inom gränserna 109 000—151 000 hektar, att 80 400 hektar i klass D:3 ligger mellan c:a 64 000 och c:a 96 500 hektar o. s. v. Riksskogstaxeringsnämnden anger, att taxeringsresultat, behäftade med ett medelfel, överstigande 20 procent, böra ses tillsammans med andra resultat och i större sammanhang för att kunna få något egentligt värde och har principiellt ej redovisat arealer, understigande 20 000 hektar för hela länet.

Den föryngringsyta, som under en viss period kan bli föremål för föryngringsåtgärder, utgöres av 1) den nu förefintliga föryngringsytan, 109 000—151 000 hektar, 2) den föryngringsyta, vilken uppkommer under en tid, som är något kortare än den ifrågavarande arbetsperioden. Utredningen, utgår i denna beräkning från en femtonårig avverkningsperiod och en motsvarande tjuugoårig arbetsperiod för föryngringsåtgärder.

Den under 2) omnämnda, tillkommande föryngringsytan uppskattas på följande sätt. Under närmast kommande 20 år föryngringshuggas:

<i>Alternativ I.</i>			Hektar
$\frac{1}{2}$ av huggningsklass E	.....		5 000
$\frac{2}{3}$ » » D: 3	.....		55 000
$\frac{1}{5}$ » » D: 2	.....		12 000
	Summa	72 000	(60 000—80 000)

<i>Alternativ II.</i>			Hektar
hela huggningsklass E	.....		10 000
» » D: 3	.....		81 900
$\frac{1}{2}$ av » D: 2	.....		30 200
	Summa	122 100	(105 500—139 000)

Den årligen uppstående föryngringsytan blir enligt det förra alternativet 3 000—4 000 hektar, enligt det senare alternativet 5 000—6 500 hektar. Utredningen anser sig icke kunna räkna med en lägre årlig föryngringsyta än 4 000 hektar, eller för 15 år 60 000 hektar.

Den yta, som under en antagen tjuugoårig arbetsperiod kan bli föremål för föryngringsåtgärder, beräknas sålunda utgöra c:a 170 000—210 000 hektar (109 000 + 60 000; 151 000 + 60 000).

Vid riksskogstaxeringen har följande arealer inom huggningsklass A beräknats böra bliva föremål för hyggessröjning¹ under de närmaste 10 åren, nämligen:

¹ Hyggessröjning definieras vid riksskogstaxeringen något snävare än den hyggessrensning, som avses i detta betänkande.

å bolagsskogar ..	27 400 hektar,	motsvarande 38	procent av arealen av huggningsklass A inom ägaregruppen
å övriga enskilda skogar	26 600	› , ›	46 › av arealen av huggningsklass A inom ägaregruppen
eller i allt	54 000	› , ›	41.5 › av arealen i huggningsklass A.

Antages 40 procent av den nu befintliga föryngringsytan (huggningsklass A) och 75 procent av den nytillkommande föryngringsytan böra övergåas med hyggesröjning under de närmaste 20 åren, blir behovet av hyggesröjning för samma tid 83 000—101 000 hektar.

Övriga föryngringsåtgärder kunna endast ungefärligen uppskattas med ledning av den ovan beräknade föryngringsytan, 170 000—210 000 hektar. Behovet beräknas på sätt framgår av *tabell 23*, därvid även det ovan angivna behovet av hyggesröjning införes:

Tabell 23.

Å t g ä r d	Beräknad procent av föryngringsytan, som bör bli föremål för åtgärd	Åtgärden avser nedanstående areal i hektar	Mansdagsverken per ha	Summa mansdagsverken
Hyggesröjning.....	—	83 000—101 000 (enl. ovanstående)	2	166 000— 202 000
Markberedning.....	30	51 000— 63 000	9	255 000— 315 000
Sådd	15	25 500— 31 500	9	229 500— 283 500
Bränning och sådd.....	10	17 000— 21 000	10	170 000— 210 000
Hjälplantering	3	5 100— 6 300	18	91 800— 113 400
Hyggesdikning	4	6 800— 8 400	6	40 800— 50 400
Summa	—	188 400—231 200	—	953 100—1 174 000

Föryngringsarbetet skulle i enlighet härmed kräva en arbetsåtgång av c:a 1.1 miljoner mansdagsverken på en föryngringsyta av omkring 190 000 hektar (se föregående stycke!) eller 5.75 dagsverken per hektar föryngringsyta. Motsvarande dagsverksåtgång för föryngringsarbeten i lappmarkerna har i det föregående beräknats till 4.1 dagsverken för Norrbotten och 6.0 dagsverken för Västerbotten.

Jämtlands län med undantag av skyddsskogarna.

Några uppgifter om behovet av föryngringsåtgärder föreligga icke. Därest detta behov antages vara av samma storlek, för hektar av totalarealen skogsmark räknat, som i Västernorrlands län — vilket anses sannolikt — utgör motsvarande arbetsåtgång under 20 år omkring 1.1 miljoner mansdagsverken.

Norrbottens och Västerbottens läns kustland.

Med ledning av föryngringsarbetets beräknade omfattning per arealenhet skogsmark i andra delar av Norrland kan ifrågavarande åtgärder i Norr-

och Västerbottens läns kustland uppskattas till omkring 300 000 dagsverken i Norrbottens läns kustland och omkring 500 000 dagsverken i Västerbottens läns kustland eller i allt **800 000** dagsverken under en tjugoårig arbetsperiod.

b) Rönjningsgallring i ungskog och stavaskog.

Enligt 1938 års riksskogstaxering för Västernorrlands län utgör arealen av huggningsklass B 433 600 hektar,¹ d. v. s. c:a en fjärdedel av hela skogsmarksarealen. Behovet av rönjning under 10 år har av riksskogstaxeringsnämnden angivits till följande arealer samt procenter av nämnda areal för hela huggningsklassen:²

	Hektar	Procent
Bolagsskogar	89 600	37
Övriga enskilda skogar	101 200	52
Summa	190 800	44

Behovet av rönjning är sålunda betydande. För en tjugoårig skogsvårdsperiod bör behovet uppskattas högre, förslagsvis till 50 procent av arealen i den nuvarande huggningsklassen B, d. v. s. 200 000—235 000 hektar.

Motsvarande totala dagsverksåtgång utgör omkring 1·0 miljoner mansdagsverken, eller 0·6 dagsverken per hektar totalareal skogsmark.

Behovet av rönjningsgallring i Jämtlands län kan antagas vara något mindre än i Västernorrlands län. Antages behovet motsvara 0·5 dagsverken per hektar totalareal skogsmark, utgör arbetsåtgången omkring **1 145 000** dagsverken.

Behovet av rönjningsgallring inom Norrbottens och Västerbottens läns kustland beräknas med visst stöd av för andra norrländska områden föreliggande uppgifter motsvara c:a 350 000 dagsverken i Norrbottens läns kustland och 300 000 dagsverken i Västerbottens läns kustland eller i allt **650 000** dagsverken.

c) Skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärder.

De dikningsbara markerna inom nu ifrågavarande områden ha av 1931 års skogsakkunniga beräknats på följande sätt:

	Sumpskog ha	Myr ha	Summa ha
Västernorrlands län	125 800	65 700	191 500
Jämtlands län ³	273 000	139 200	412 000
Norr- och Västerbottens läns kustland ..	387 400	238 300	625 700
Summa	786 200	443 200	1 229 400

¹ Enligt medelfelsberäkning c:a 399 000—468 000 hektar.

² Den areal, som i praktiken kan bli föremål för åtgärd, är något lägre.

³ Inklusiva skyddsskogar och norra Dalarna.

Med hänvisning till vad utredningen anført under avdelning II: 1: c beräknar utredningen, att följande arealer dikningsbar mark böra torrläggas inom skogsvårdsprogrammets ram, nämligen:

	Hektar	Dagsverken
i Västernorrlands län	c:a 40 000	560 000
» Jämtlands län	» 80 000	1 120 000
» Norr- och Västerbottens läns kustland »	120 000	1 680 000
	eller i allt omkring 240 000 hektar och 3 360 000 dagsverken.	

d) Åtgärder för förbättring av avsättningsförhållandena.

Någon utredning angående behovet av vägbyggnad inom ifrågavarande områden har icke företagits.

e) Sammanfattning.

Den undersökning av det föreliggande behovet av skogsvårdsåtgärder, som här ovan framlagts, har måst utföras med anlitande av ett mycket ojämnt och ofullständigt utredningsmaterial. Det totala behovet av skogsvårdsåtgärder kan därför endast uttryckas i följande avrundade siffror, som angiva den totala dagsverksåtgång, åtgärderna anses motsvara:

Å t g ä r d	Västernorrlands län	Jämtlands län med undantag av nuvarande och förutvarande skyddsskogar	Norr- och Västerbottens läns kustland	Summa
Föryngringsåtgärder	1 100 000	1 100 000	800 000	3 000 000
Röjningsgallringar	1 000 000	1 145 000	650 000	2 795 000
Skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärder	560 000	1 120 000	1 680 000	3 360 000
Summa ¹	2 660 000	3 365 000	3 130 000	9 155 000

¹ Exklusive vägarbeten.

Framhållas må, att en väsentlig del av de ovan angivna föryngringsarbetena enligt gällande bestämmelser om reproduktionsskyldighet åligga markägarna att utföra.

III. Skogsvårdsarbetets bedrivande å de enskilda skogarna i riket.

1. Nuvarande former.

I syfte att undersöka i vad mån det ovan framlagda skogsvårdsprogrammet kan inom skälig tidrymd realiseras med anlitande av hittills prövade metoder för bedrivande av skogsvårdsarbete lämnar utredningen här förberedelsevis en översikt över de vägar, som nu följas för det enskilda skogsvårdsarbetet inom landet. Utredningen redogör först för ifrågavarande förhållanden å skogar under skogsvårdslagen den 15 juni 1923, som numera gäller för flertalet skogsfastigheter i enskild ägo utanför de två norra länens lappmarker, samt övergår därefter till samma förhållanden å skogar under lagen den 10 juni 1932 om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden.

a) Skogar under 1923 års skogsvårdslag.

De viktigaste bestämmelserna i 1923 års skogsvårdslag beträffande vården av den mark med därå växande skog, som enligt lagen hänföres till skogsmark, innebära i huvudsak följande.

Yngre skog får ej avverkas annorledes än genom för skogens utveckling ändamålsenlig gallring, dock att i vissa fall avverkning i sådan skog må ske till husbehov samt — efter tillstånd av skogsvårdsstyrelsen — även för annat ändamål, då avverkningen är avsedd att ingå såsom led i en rationell skogshushållning eller eljest överensstämmer med en god skogsvård. Till yngre skog bör enligt kommentar till lagen räknas skog, som besitter en så stark tillväxtenergi, att dess värde som bestående produktionsmedel är avsevärt större än den avkastning, som skulle kunna uttagas vid omedelbar avverkning. Beträffande skog, vilken icke är att anse såsom yngre, gäller, att avverkning ej må så bedrivas och efter avverkning ej heller må med marken så förfaras, att skogens återväxt äventyras.

Skogsvårdslagens grundläggande bestämmelse om återväxtåtgärder lyder: »Där vid avverkning icke kvarlämnats skog av sådan täthet och beskaffenhet, att densamma med hänsyn till rådande naturförhållanden kan anses nöjaktig, samt en tillfredsställande naturlig återväxt ej heller kan inom skälig tid påräknas, skola sådana åtgärder vidtagas, som äro erforderliga för att nöjaktig återväxt inom skälig tid efter avverkningen kommer att finnas å det avverkade området. Därå uppkommen skog skall vidmakthållas, till dess densamma nått den utveckling, att den ej längre är att räkna som plantskog.» Framhållas må, att markägare enligt ifråga-

varande bestämmelse kan åläggas utföra ej endast sådana direkta åtgärder, som rensning av buskar, markberedning, skogsodling o. d. utan även avverkning av växande skog, nämligen i det fall, då kvarlämnat bestånd är av sådan beskaffenhet, att det icke kan producera den avkastning marken skäligen bör lämna samt står till hinder för uppdragande av nöjaktig återväxt inom den som skäligen ansedda tiden. Samma skyldighet att sörja för återväxt föreligger, då skog skadas genom brand, storm, snöbrott, insektshärjning och annan dylik händelse eller genom betning av hemdjur eller åverkan. Skyldigheten är beträffande skada, som uppstår genom naturhändelse, på visst sätt begränsad, under det att skada genom betning av hemdjur medför oinskränkt reproduktionsplikt. Skogsvårdsstyrelsen kan dock medgiva skäligen begränsning av sistnämnda reproduktionsplikt, om den skulle bliva synnerligen betungande.

I fråga om betesanläggning å skogsmark gäller, att vad i lagen stadgas ej utgör hinder för sådan ändrad användning av skogsmark, såframt marken är därtill lämplig och icke av större ytvidd än som kan anses skäligen. Finnes yngre skog å område, som avses att användas för anläggning av betesvall, erfordras dock tillstånd av skogsvårdsstyrelsen, som har att bestämma tid för fullgörandet av de erforderliga åtgärderna.

Till sist må erinras om att skogsägarens dispositionsrätt till skogen är inskränkt genom föreskrift, att skogen å en fastighet icke utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd får anlitas för avsalu i större omfattning än att fastighetens framtida husbehov är tryggt samt att för motverkande av spekulation i skogsfastigheter genom lagändring år 1938 införts bestämmelse att skog å fastighet, som genom köp, byte eller gåva övergått till annan än arvlätarens make eller arvinge, icke utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd får under närmaste fem år från det lagfart söktes å fånget, avverkas annorledes än till husbehov, för såvitt icke avverkningen föranledes av en god skogsvårds fordringar.

Kungl. Maj:t kan i föreskriven ordning förordna, att skog inom viss trakt, där skogsvårdslagen gäller, skall såsom svårföryngrad skog eller s k y d s s k o g vara underkastad särskilda, strängare bestämmelser, vilka i huvudsak äro desamma för de båda nämnda lagen av skogar. Redogörelse för innebörden av bestämmelserna har lämnats ovan under avdelning I, sid. 33.

Skogsvårdsstyrelserna, som enligt skogsvårdslagen handhava uppsikten över lagens efterlevnad, hava därutöver, jämlikt kungl. förordningen den 15 juni 1923 angående skogsvårdsstyrelser, viktiga skogsvårdsuppgifter sig ålagda. För skogsvårdsstyrelsernas roll i skogsvårdsarbetet å de enskilda skogarna är närmare redogjort i 1936 års skogsutrednings betänkande II: sid. 167 och följande.

Inom den ram, som skogsvårdslagen anger, har varje skogsägare att — med anlitan, om han så finner gott, av det biträde skogsvårdsstyrelserna kunna lämna — självständigt bruka sin skog och företaga de arbeten för skogens vidmakthållande och förkovran, som han har möjligheter att utföra. Initiativet ankommer på skogsägaren, och skogsvårdsstyrelsernas främsta uppgift vid sidan av den fiskaliska verksamheten är att hos skogsägarna skapa förståelse för betydelsen av en god skogsvård och frammana det intresse för skötseln av skogen, utan vilket ett rationellt skogsbruk överhuvud taget icke är möjligt.

b) Skogar under 1932 års lag om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden.

Huvuddragen av lagstiftningen för de enskilda skogarna i de båda nordligaste länens lappmarker ha redan angivits i det föregående (sid. 18 och följande). Därav framgår, att denna lagstiftning innehåller bestämmelser, som i huvudsak motsvara 1923 års skogsvårdslags bestämmelser om avverkning i yngre skog och åtgärder för tryggande av återväxt, dock att skyldigheten att sörja för återväxt kan, om den i särskilt fall skulle bliva synnerligen betungande, av skogsvårdsstyrelsen efter ansökan på skäligt sätt begränsas. Den ytterligare inskränkning av skogsägarens förfoganderätt till skogen, som lappmarkslagstiftningen innebär utöver vad skogsvårdslagen i detta hänseende stadgar, består väsentligen däri, att avverkning med i lagen angivna undantag icke får ske utan tillstånd av skogsvårdsstyrelsen och skall utföras enligt avverkningsplan, som tillgodoser vissa krav på ransonering av virkesförrådet.

I fråga om skogsvårdsstyrelsernas befattning i övrigt med skogarna föreligga icke några skiljaktigheter av principiell natur mellan de båda lagtillämpningsområdena. Skogsvårdsarbetet kan bedrivas under samma former. Det är dock naturligt, att skogsägarna i lappmarken, även om de nu äga stor frihet att vidtaga eller bestämma om huggningsingrepp och skogsvårdsåtgärder i övrigt, i stor utsträckning vant sig att lita till uppsiktsmyndigheten, då det gällt att gripa sig an med skogsvårdsarbeten. Detta är så mycket mer förklarligt, som osäkerhet rått i fråga om de lämpligaste åtgärderna i ifrågasvarande trakter och deras utförande samt åtgärderna ofta äro kostsamma.

c) Den statliga bidragsverksamheten för skogsvårdsarbeten och betesförbättring.

I syfte att befordra *skogsvårdsåtgärder* å enskilda skogar ha statsmakterna anvisat bidrag utan återbetalningsskyldighet direkt till skogsägare. De anslag, som hittills stått till förfogande härför, äro statens skogsutdikningsanslag, statens skogsodlingsanslag, anslaget till vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar samt anslaget till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. Därjämte har domänstyrelsen disponerat särskilda anslag för skogsvård å vissa enskilda skogar. Det framgår av vad ovan anförts, att skogsvårdsstyrelserna vid sidan av förstnämnda anslag på olika sätt ekonomiskt bispringa skogsägarna med anlitan av egna tillgångar.

De allmänna redogörelser, som nedan lämnas för grunderna för ifrågasvarande statliga bidragsverksamhet, återgivas i vissa delar huvudsakligen efter framställningen i 1936 års skogsutrednings betänkande.

Statens skogsutdikningsanslag.

Statens skogsutdikningsanslag anvisades första gången för budgetåret 1927/28. Det har sedermera utgått med följande belopp:

År	Kronor	År	Kronor	År	Kronor
1927.....	200 000	1932.....	1 000 000	1937.....	700 000
1928.....	300 000	1933.....	750 000	1938.....	¹ 600 000
1929.....	500 000	1934.....	750 000	1939.....	500 000
1930.....	700 000	1935.....	900 000		
1931.....	800 000	1936.....	900 000		

Anslaget har sålunda för budgetåren 1927/28—1939/40 utgått med tillsammans 8·6 miljoner kronor. Vid prövning av allmänna beredskapsstaten för budgetåret 1939/40 har riksdagen medgivit, att Kungl. Maj:t må, under för beredskapsstaten gällande förutsättningar, under nämnda budgetår bevilja statsanslag intill 300 000 kronor utöver det för budgetåret anvisade beloppet för statens skogsutdikningsanslag.

För bidrag från anslaget lända till efterrättelse bestämmelserna i kungörelsen den 27 juni 1927 (nr 270) med däri gjorda ändringar (kungörelserna nr:ris 273/1930, 581/1933, 422/1937, 451/1938 och 118/1939). Vidare har Kungl. Maj:t samma dag utfärdat cirkulär (nr 273) till samtliga skogsvårdsstyrelser och skogssällskapet med föreskrifter rörande tillämpningen av förstnämnda kungörelse, vilket cirkulär sedermera i vissa delar ändrats (cirkulär nr 275/1930 och 79/1931).

Från statens skogsutdikningsanslag kan anvisas dels statsbidrag till utförande inom område, varå skogsvårdslagen eller lagen om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden eller lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna äger tillämpning, av torrlägningsföretag, vilka avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande för skogsbörd, dels ock särskilt förvaltningsbidrag. Ansökan om statsbidrag göres hos vederbörande skogsvårdsstyrelse, som, där ej styrelsen finner ansökningen omedelbart böra avslås, föranstaltar om upprättande av förslag till utförande av företaget. Dylikt förslag skall, därest och i den mån i företaget ingående torrlägningsarbete anses böra vidmakthållas under längre tid än tio år, eller antagas kan, att med hänsyn till allmän eller enskild rätt hinder möter mot företaget, upprättas vid syneförrättning enligt 10 kap. vattenlagen.

Statsbidrag till visst företag eller del därav kan av skogsvårdsstyrelse beviljas under förutsättning, att styrelsen finner nyttan av torrläggningen minst motsvara kostnaden därför. Skogsvårdsstyrelse skall tillse, att bidrag främst lämnas till sådana företag, som befinnas mest förtjänta av understöd. Statsbidrag må icke utgå för sådant i torrläggning ingående arbete, vartill annat statsunderstöd i form av bidrag eller lån eller bidrag från skogsvårds-kassa förut utgått eller utgår. Den omständigheten, att till annan del av företaget än bidraget avser eller till upprättande av förslag till företaget statsunderstöd eller bidrag från skogsvårds-kassa utgått eller utgår, utgör icke hinder för bidrags beviljande.

Statsbidrag kan beviljas till högst fyrtyo procent — i de fyra nordligaste länen från den $\frac{1}{7}$ 1938 högst femtyo procent — av den utav skogsvårdsstyrelsen godkända kostnaden för torrlägningsarbetet. I fråga om torrlägningsföretag i Norrland och vissa delar av Kopparbergs och Värmlands län kan, där läget å arbetsmarknaden därtill giver anledning, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statsbidrag beviljas till högst sextio procent av samma kostnad. Bidrag må ej utgå till aktiebolag.

Med den, som mot åtnjutande av statsbidrag från anslaget åtager sig ett torrlägningsarbete, skall skogsvårdsstyrelsen upprätta skriftligt kontrakt. Genom dylikt

¹ Varav 400 000 kronor å tilläggsstat.

Tabell 24. Statens skogsutdikningsanslag.

Område och år	A v s y n a d e f ö r e t a g				
	antal	b å t n a d s a r e a l, h a			utbetalade statsbidrag, kr.
		skogsmark	impediment	summa	
1	2	3	4	5	6
Norrbottnens läns kustland.					
1927—1936	1 114	8 394	5 973	14 367	403 464
1937	190	1 750	792	2 542	66 886
1938	115	1 005	634	1 639	38 841
1927—1938	1 419	11 149	7 399	18 548	509 191
Norrbottnens läns lappmark.					
1934—1936	11	39	11	50	1 308
1937	10	57	28	85	1 772
1938	14	94	24	118	3 379
1934—1938	35	190	63	253	6 459
Västerbottnens läns kustland.					
1927—1936	655	9 879	3 554	13 433	408 396
1937	164	1 661	518	2 179	69 242
1938	170	1 454	552	2 006	69 618
1927—1938	989	12 994	4 624	17 618	547 256
Västerbottnens läns lappmark.					
1934—1936	29	173	36	209	5 726
1937	43	297	45	342	8 402
1938	44	191	48	239	6 726
1934—1938	116	661	129	790	20 854
Jämtlands län.					
1927—1936	884	4 155	4 060	8 215	292 180
1937	94	338	293	631	20 937
1938	110	487	423	910	31 683
1927—1938	1 088	4 980	4 776	9 756	344 800
Västernorrlands län.					
1927—1936	999	4 164	1 808	5 972	221 749
1937	147	456	201	657	26 390
1938	139	448	139	587	22 808
1927—1938	1 285	5 068	2 148	7 216	270 947

kontrakt skall bidragstagaren bland annat förbinda sig att inom bestämd tid fullborda torrlägningsarbetet i överensstämmelse med av styrelsen fastställd arbetsplan. Har förslag till företaget upprättats vid syneförrättning enligt 10 kap. vattenlagen, skall i kontraktet intagas erinran om den underhållsskyldighet, som åvilar vederbörande delägare. I annat fall skall bidragstagaren förbinda sig att underhålla torrlägningsarbetet i den omfattning och under den tid, högst tio år, som

i kontraktet bestämmes. För fullgörande av kontraktet ävensom, därest mot kontraktet brytes, för återbärande av lyftad del av statsbidraget jämte därå upplupen ränta, skall ställas säkerhet, som av skogsvårdsstyrelsen godkännes. Det tillkommer styrelsen att hava inseende över torrlägningsarbetets utförande samt att meddela slutligt godkännande av detsamma.

Sedan den med anlitande av anslaget bedrivna verksamhetens början år 1928 samt till och med år 1938, hava sammanlagt kontrakterats cirka 19 800 företag med en båtnadsareal av 160 300 hektar, varav avsynats och godkänts 15 100 företag med en båtnadsareal av 126 700 hektar.

För bestyret med verksamhetens handhavande hava skogsvårdsstyrelserna tillgodonjutit förvaltningsbidrag från anslaget, utgående med högst 18 procent å det för utdelning såsom statsbidrag anvisade beloppet.

Bidragsverksamheten i de övre norrlandslänen belyses närmare av *tabell 24*, som för varje län meddelar uppgifter för *dels* tioårsperioden 1927—1936, *dels* vart och ett av åren 1937 och 1938, *dels ock* hela verksamhetstiden 1927—1938. Det bör bemärkas, att bidrag inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker utgått först från år 1934.

Den totala torrlägningskostnaden per hektar sumpskog och myr har utgjort:

	Kronor
Norrbottens läns kustland (1927—38)	69
» » lappmark (1934—38)	64
Västerbottens » kustland (1927—38)	77
» » lappmark (1934—38)	66
Jämtlands län (1927—38)	88
Västernorrlands län (1927—38)	94

Statsbidrag har för ifrågavarande företag utgått med 40 procent av den angivna totala kostnaden.

Statens skogsodlingsanslag.

Statens skogsodlingsanslag anvisades första gången för budgetåret 1930/31. Anslaget har utgått med följande belopp:

År	Kronor	År	Kronor	År	Kronor
1930	600 000	1934	350 000	1938	¹ 160 000
1931	400 000	1935	500 000	1939	100 000
1932	350 000	1936	350 000		
1933	350 000	1937	400 000		

Sammanlagt har sålunda för budetåren 1930/31—1939/40 anvisats anslag å 356 miljoner kronor. För budgetåret 1939/40 har å särskild beredskapsstat uppförts ett förskottsanslag till statens skogsodlingsanslag å 100 000 kronor.

Bestämmelser om anslagets användning hava meddelats i kungörelsen den 27 juni 1930 (nr 270) med däri genom kungörelserna nr 582/1933, 423/1937 och 452/1938 gjorda ändringar. Nämnda dag utfärdade Kungl. Maj:t jäm-

¹ Varav 100 000 kronor å tilläggsstat.

väl cirkulär (nr 271) till samtliga skogsvårdsstyrelser och skogssällskapet med föreskrifter rörande tillämpningen av sagda kungörelse, vilket cirkulär ändrats i viss del genom cirkulär nr 78/1931.

Från statens skogsodlingsanslag må anvisas bidrag till utförande å samma skogar, för vilka skogsutdikningsanslaget står till disposition, av företag, som avser skogsodling eller annan åtgärd för vinnande av ändamålsenlig skogsproduktion å följande marker med otillfredsställande skogstillstånd, nämligen: 1:o skogsmark, som helt saknar trädvegetation eller är bevuxen med blott enstaka träd (typ 1); 2:o vanhävdad skogsmark, där skogsbeståndet är av synnerligen otillfredsställande slutenhet och tillika i väsentlig mån saknar utvecklingsmöjligheter (typ 2); samt 3:o skogsmark, som är bevuxen med s. k. stavaskogsbestånd (typ 3). Beträffande mark, som omförmäles under 2:o), må bidrag utgå allenast under förutsättning, att avsättningsvärdet å det virke, som bör avverkas å marken för erhållande av nöjaktig föryngring, understiger kostnaden för de åtgärder, som för sådant ändamål böra utföras. Statsbidrag må ej utgå till torrlägningsföretag, som avser höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande för skogsbörd, eller till åtgärd, som någon enligt gällande eller äldre skogsvårdslag är pliktig vidtaga, dock att statsbidrag må lämnas till utförande av erforderliga återväxtåtgärder efter avverkning, som verkställts för erhållande av nöjaktig föryngring å mark, varom förmäles under 2:o) eller 3:o), ävensom till utförande å skogsmark, varå lagen om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden äger tillämpning, av återväxtåtgärder, som äro så betungande att vederbörande skogsvårdsstyrelse funnit skäligt medgiva begränsning av den markägaren enligt nyssnämnda lag åliggande skyldigheten i fråga om vidtagandet av åtgärder för återväxtens betryggande.

Ansökan om statsbidrag göres hos vederbörande skogsvårdsstyrelse som, där ej styrelsen finner ansökningen omedelbart böra avslås, föranstaltar om upprättande av förslag till utförande av företaget. Finner skogsvårdsstyrelsen, att företaget eller viss del därav angår mark, som bör användas för vederbörande fastighets eller därmed sambrukad fastighets behov såsom betesmark för ordnat betesbruk eller eljest för annat ändamål än skogsproduktion, må bidrag ej lämnas till företaget eller sagda del därav.

Statsbidrag kan av skogsvårdsstyrelsen beviljas under förutsättning, att styrelsen finner nyttan av företaget minst motsvara kostnaden därför. Styrelsen skall tillse, att bidrag främst lämnas till företag, som äro mest förtjänta av understöd. Bidrag må icke utgå till sådant företag, vartill annat statsunderstöd i form av bidrag eller lån eller bidrag från skogsvårdskassa förut utgått eller utgår. Den omständigheten, att till upprättande av förslag till företaget statsunderstöd eller bidrag från skogsvårdskassa utgått eller utgår, utgör dock icke hinder för bidrags beviljande.

Statsbidrag kan beviljas till högst femtio procent av den utav skogsvårdsstyrelsen godkända kostnaden för företaget. I sagda kostnad må, där styrelsen finner erforderligt att det område, som företaget avser, inhägnas eller att annan hägnadsåtgärd för områdets fredande mot betesdjur vidtages, inräknas ersättning för åtgärdens utförande. Bidrag må ej lämnas till annan än den, som med ägande- eller fideikommissrätt innehar marken. Aktiebolag må icke erhålla bidrag.

Med den, som mot åtnjutande av skogsodlingsbidrag åtager sig arbete, skall skogsvårdsstyrelsen upprätta skriftligt kontrakt, och skall därvid iakttagas bland annat följande. Genom kontraktet skall bidragstagaren förbinda sig att inom bestämd tid fullborda i företaget ingående arbete i överensstämmelse med av styrelsen fastställd arbetsplan. I kontraktet skall, om förhållandena därtill giva anledning, intagas föreskrift, att bidragstagaren är pliktig att enligt styrelsens bestämmande in-

Tabell 25. Statens skogsodlingsanslag.

Område och år	A v s y n a d e f ö r e t a g							
	antal	b å t n a d s a r e a l, h a						utbeta- lade stats- bidrag, kr.
		typ 1 och 2					typ 3	
		rensnings- huggning	markbe- redning	sådd	plante- ring	summa	röjning	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Norrbottnens läns kustland.								
1930—1936	1 129	9 535	2 116	18	5	11 676	2 065	188 831
1937	173	1 777	14	—	10	1 801	146	26 623
1938	262	2 080	54	9	—	2 143	222	31 077
1930—1938	1 564	13 392	2 184	27	15	15 620	2 433	246 531
Norrbottnens läns lappmark.								
1934—1936	244	2 223	175	—	—	2 398	149	21 263
1937	91	816	83	—	—	899	37	8 205
1938	77	713	—	35	—	748	27	7 902
1934—1938	412	3 752	258	35	—	4 045	213	37 370
Västerbottnens läns kustland.								
1930—1936	1 656	12 641	—	35	—	12 676	1 946	113 460
1937	252	1 859	—	—	—	1 859	375	19 993
1938	215	1 440	—	—	—	1 440	442	18 631
1930—1938	2 123	15 940	—	35	—	15 975	2 763	152 084
Västerbottnens läns lappmark.								
1934—1936	184	1 644	—	5	—	1 649	155	12 458
1937	327	—	2 774	10	—	2 784	292	23 563
1938	244	2 219	4	32	—	2 255	181	20 830
1934—1938	755	3 863	2 778	47	—	6 688	628	56 851
Jämtlands län.								
1930—1936	1 309	192	25	7	8	232	{ 10 660 (202)	{ 172 128
1937	93	28	—	19	1	48	{ 850 (58)	{ 15 039
1938	100	184	—	1	—	185	852	18 378
1930—1938	1 502	404	25	27	9	465	{ 12 362 (260)	{ 205 545
Västernorrlands län.								
1930—1936	1 283	9 079	464	62	12	9 617	4 734	209 017
1937	331	1 421	—	3	5	1 429	1 294	43 268
1938	333	1 379	—	3	6	1 388	1 047	38 907
1930—1938	1 947	11 879	464	68	23	12 434	7 075	291 192
<i>Anmärkning; Siffrorna inom parentes i kol. 8 för Jämtlands län angiva, att ifrågakvarande hektar redovisats som röjning i typ 2.</i>								

hägna det område, som företaget avser, eller vidtaga annan hägnadsåtgärd, som på ett betryggande sätt fredar området mot betesdjur, och att underhålla för sådant ändamål uppförd hägnad intill dess å området uppkommen skog nått den utveckling, att den ej längre är att räkna såsom plantskog. Därjämte skall föreskrivas, att skog, som uppdragits med hjälp av statsbidraget, skall av bidragstagaren vidmakthållas, intill dess densamma ej längre är att räkna såsom plantskog.

För fullgörande av kontraktet ävensom, därest mot kontraktet brytes, för återbärande av lyftad del av statsbidraget jämte därå upplupen ränta skall, om ej skogsvårdsstyrelsen finner skäl att därifrån medgiva befrielse, ställas säkerhet, som av styrelsen godkännes. Det åligger skogsvårdsstyrelsen att öva tillsyn därå, att arbete, varom kontrakt blivit upprättat, utföres på ändamålsenligt sätt samt att meddela slutligt godkännande av arbetet.

Alltsedan bidragsverksamhetens början år 1930 samt till och med år 1938 hava inalles kontrakterats cirka 15 400 företag med en areal av 115 300 hektar. Därav hava avsynats och godkänts 12 500 företag, omfattande 95 400 hektar.

För befattningstagandet med nu avhandlade verksamhet hava skogsvårdsstyrelserna uppburit förvaltningsbidrag efter i huvudsak enahanda grunder som i fråga om statens skogsutdikningsanslag.

Resultatet av en av utredningen verkställd undersökning om bidragsverksamheten i de övre norrlandslänen framlägges i *tabell 25*. De båda norra länens lappmarker ha icke blivit delaktiga av anslaget förrän år 1934.

Den sammanlagda kostnaden per hektar, som varit föremål för åtgärd, har efter avdrag av den inkomst av virke, som uppstått för skogsägaren, utgjort:

	Kronor
Norrbottnens läns kustland (1930—38)	27
» » lappmark (1934—38)	18
Västerbottnens » kustland (1930—38)	16
» » lappmark (1934—38)	16
Jämtlands län (1930—38)	31
Västernorrlands län (1930—38).....	30

För ifrågavarande företag har statsbidrag utgått med 50 procent av den angivna totala kostnaden. Den stora skillnaden i kostnaden per hektar för å ena sidan de två norra och å andra sidan de båda södra länen beror huvudsakligen därpå, att, såsom framgår av den närmast före införda tablån, anslaget anlåtats i förra fallet huvudsakligen för enklare skogsförnyngsåtgärder (hyggesrensning m. m.) och i senare fallet till övervägande del för röjning i stavaskog. Dyrbarare skogsodlingsåtgärder, såsom sådd och plantering, ha i intetdera fallet förekommit i någon större omfattning.

Anslaget till vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar.

Efter förslag av 1931 års skogssakkunniga, vilket föranledde proposition till 1932 års riksdag, anvisade riksdagen för budgetåret 1932/33 ett anslag av 2 miljoner kronor för att samtidigt bereda ökade försörjningstillfällen inom

skogsbruket under den rådande arbetslöshetsperioden och främja skogsvården. För nästföljande tvenne budgetår ställdes ytterligare inalles 8·5 miljoner kronor till förfogande. Medelsanvisningen för budgetåren 1932/33—1934/35 har sålunda totaliter utgjort 10·5 miljoner kronor. För budgetåret 1938/39 har å tilläggsstat anvisats ytterligare 1·5 miljoner kronor. Sedermera har för budgetåret 1939/40 å särskild beredskapsstat uppförts ett förskottsanslag å 5 miljoner kronor.

Senaste bestämmelser om anslaget användning återfinnas i kungörelsen den 30 juni 1933 (nr 437) med däri genom kungörelserna nr 548/1933 och 198/1934 vidtagna ändringar. Förstnämnda dag har Kungl. Maj:t utfärdat cirkulär (nr 438) till domänstyrelsen, samtliga skogsvårdsstyrelser och skogs-sällskapet med föreskrifter rörande tillämpningen av sagda kungörelse.

Från detta anslag hava utgått bidrag till dränerings- och skogsodlingsåtgärder efter i huvudsak de grunder, som gällde för statens skogsutdiknings- och skogsodlingsanslag. Bidrag utlämnades emellertid jämväl till röjning i sådan till stavaskog ej hänförlig, i Norrland och Dalarna belägen ungskog, som äger dålig skiktningförmåga och är i behov av utglesning. För att effektivisera anslaget användning i arbetslöshetsbekämpande syfte stadgades, bland annat, att statsbidrag allenast finge utgå till företag, vars utförande vore ägnat att lindra eller motverka arbetslöshet inom orten, att företag, som i högre grad än annat tillgodosåge angivna syfte, skulle äga företräde till erhållande av statsbidrag, att, innan statsbidrag beviljades till visst företag, vederbörande arbetslöshetskommitté eller motsvarande organ borde beredas tillfälle att avgiva yttrande i ärendet, samt att bidragstagare skulle vara skyldig att, sedan statsbidrag till visst företag beviljats, utan uppskov igångsätta företaget. För torrlägningsarbeten i orter, där stor arbetslöshet rådde, kunde statsbidraget i särskilda fall efter Kungl. Maj:ts medgivande utgå med högst 60 procent av den godkända kostnaden. I samband med medelsanvisningarna brukade Kungl. Maj:t därjämte föreskriva, att vid de företag, till vilka bidrag utginge från anslaget, huvudsakligen skulle användas annan arbetskraft än respektive fastigheters fasta personal ävensom att arbete därvid i största möjliga omfattning skulle beredas arbetslösa eller sådana, som hotades av arbetslöshet.

För att genom anslaget vinna största möjliga effekt med avseende på arbetslöshetens lindrande utvidgades bidragsrätten till att omfatta även aktiebolag, husbehovsskogar och allmänningsskogar i Västerbottens och Norrbottens län, besparings-skogar inom Kopparbergs och Gävleborgs län samt häradsallmänningar.

Från bidragsverksamhetens begynnelse år 1932 samt till och med år 1938 ha sammanlagt kontrakterats cirka 10 900 skogsutdikningsföretag med en båtnadsareal av 157 500 hektar ävensom 12 200 skogsodlings- m. fl. företag med en areal av 301 000 hektar. Under samma tid avsynades och godkändes 10 500 skogsutdikningsföretag med en båtnadsareal av 150 800 hektar samt 11 700 skogsodlings- m. fl. företag, omfattande 295 800 hektar.

De bidragsbeviljande organen medgåvos för ifrågavarande verksamhets handhavande särskilda förvaltningsbidrag.

Den anslagsdisposition, som inom de övre norrlandslänen handhafts av skogsvårdsstyrelserna, framgår av *tabellerna 26 och 27.*

Tabell 26. Anslaget till vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar; skogsdikning.

Område och år	A v s y n a d e f ö r e t a g				
	antal	b å t n a d s a r e a l, h a			utbetalade statsbidrag, kr.
		skogsmark	impediment	summa	
1	2	3	4	5	6
Norrbottens läns kustland.					
1932—1936	681	7 806	5 173	12 979	331 917
1937	37	628	261	889	20 133
1938	13	110	86	196	5 830
1932—1938	731	8 544	5 520	14 064	357 880
Norrbottens läns lappmark.					
1934—1936	31	413	176	589	13 403
1937	6	58	77	135	2 790
1938	—	—	—	—	—
1934—1938	37	471	253	724	16 193
Västerbottens läns kustland.					
1932—1936	897	16 149	4 209	20 358	625 385
1937	121	2 211	584	2 795	88 357
1938	50	1 150	280	1 430	44 208
1932—1938	1 068	19 510	5 073	24 583	757 950
Västerbottens läns lappmark.					
1934—1936	285	3 183	600	3 783	95 828
1937	61	375	87	462	11 957
1938	31	227	35	262	6 142
1934—1938	377	3 785	722	4 507	113 927
Jämtlands län.					
1932—1936	784	5 302	4 131	9 433	321 826
1937	48	387	275	662	23 169
1938	11	77	110	187	6 195
1932—1938	843	5 766	4 516	10 282	351 190
Västernorrlands län.					
1932—1936	569	8 771	2 525	11 296	437 927
1937	28	483	135	618	22 059
1938	11	156	68	224	9 042
1932—1938	608	9 410	2 728	12 138	469 028

Tabell 27. Anslaget till vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar; skogsodling.

Område och år	A s y n a d e f ö r e t a g							
	Antal	b å t n a d s a r e a l, h a						utbeta- lade stats- bidrag, kr.
		typ 1 och 2					typ 3	
		rensnings- huggning	markbe- redning	sådd	plante- ring	summa	röjning ¹	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Norrbottens läns kustland.								
1932—1936	1 631	12 364	4 786	—	—	17 150	9 734	335 063
1937	33	522	—	—	—	522	258	9 963
1938	9	314	—	—	—	314	148	6 815
1932—1938	1 673	13 200	4 786	—	—	17 986	10 140	351 841
Norrbottens läns lappmark.								
1934—1936	150	3 791	123	—	—	3 914	1 953	47 410
1937	25	729	—	—	—	729	256	8 681
1938	1	—	—	—	—	—	2	33
1934—1938	176	4 520	123	—	—	4 643	2 211	56 124
Västerbottens läns kustland.								
1932—1936	2 204	24 808	—	231	—	25 039	39 046	681 431
1937	230	—	1 449	17	—	1 466	4 029	59 489
1938	101	359	—	—	—	359	2 283	33 291
1932—1938	2 535	25 167	1 449	248	—	26 864	45 358	774 211
Västerbottens läns lappmark.								
1934—1936	2 327	21 922	43	1 140	4	23 109	22 388	369 240
1937	94	480	—	3	—	483	1 515	20 100
1938	9	103	—	7	—	110	285	3 993
1934—1938	2 430	22 505	43	1 150	4	23 702	24 188	393 333
Jämtlands län.								
1932—1936	1 758	2 573	242	390	36	3 241	{ 38 140 (3 835)	{ 601 321
1937	58	202	—	—	6	208	{ 2 664 (1 112)	{ 53 972
1938	22	456	—	2	—	458	404	13 156
1932—1938	1 838	3 231	242	392	42	3 907	{ 41 208 (4 947)	{ 668 449
Västernorrlands län.								
1932—1936	1 623	23 685	11	758	—	24 454	35 106	865 092
1937	138	1 895	—	15	—	1 910	5 758	123 802
1938	21	235	—	—	—	235	296	7 622
1932—1938	1 782	25 815	11	773	—	26 599	41 160	996 516

Anmärkning: Siffrorna inom parentes i kol. 8 för Jämtlands län angiva, att ifrågakvarande hektar redovisats som röjning i typ 2.

¹ Även röjning i ungskog (typ 4).

Den totala kostnaden per hektar, som varit föremål för åtgärd, har, i förekommande fall efter avdrag av den inkomst av virke, som uppstått för skogsägaren, utgjort:

	Dikning	Skogsodlings- åtgärder
	k r o n o r	
Norrbottnens läns kustland (1932—38).....	51	25
» » lappmark (1934—38).....	46	16
Västerbottnens » kustland (1932—38).....	77	21
» » lappmark (1934—38).....	63	16
Jämtlands län (1932—38).....	85	27
Västernorrlands län (1932—38)	88	29

Vad ovan anförts beträffande utnyttjande av statens skogsodlingsanslag för olika åtgärder inom skilda län gäller även — ehuru något mindre utpräglat — om den del av det tillfälliga anslaget, som disponerats för skogsförnyingsändamål och röjning. Frekvensen av egentliga skogsodlingsåtgärder är dock större, särskilt i Västerbottnens läns kustland och Västernorrlands län.

Ifrågavarande anslag har även kommit *vissa skogar under domänstyrelsens uppsikt* till del, nämligen under tiden 1932—1933 enskilda skogar under 1915 års lappmarkslag samt kronohemman i de norra länen samt för tiden därefter sistnämnda kronohemman. Sammanlagt ha följande belopp utbetalats som bidrag (avrundade siffror i kronor):

Dikning	Egentlig skogsvård (huvudsakl. skogs- odling)	Summa
66 200	53 100	119 300

Dessutom ha ytterligare 58 700 kronor överlämnats till skogsvårdsstyrelserna i de två nordligaste länen för slutlikvidering av vissa företag, som ej voro avslutade den $\frac{1}{1}$ 1934.

Anslaget till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo.

För motverkande av arbetslöshet anvisades av 1933 och 1934 års riksdagar anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo med 500 000 kronor för respektive budgetår. För budgetåren 1938/39 och 1939/40 ha dylika anslag åter anvisats med respektive 350 000¹ och 100 000 kronor. Å särskild beredskapsstat har för budgetåret 1939/40 uppförts ett förskottsanslag av 300 000 kronor.

Bidragsverksamheten regleras genom kungörelsen den 16 september 1933 (nr 549) med ändring jämlikt kungörelse nr 349/1938 samt cirkulär samma dag (nr 550).

Från förevarande anslag kan anvisas dels statsbidrag för utförande av väg- eller flottledsbyggnad å skog, varå skogsvårdslagen eller lagen om vård av vissa skogar inom Västerbottnens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. om-

¹ Varav 300 000 kronor å tilläggsstat.

råden äger tillämpning samt å vissa allmänningsskogar, dels ock särskilt förvaltningsbidrag.

Ansökan om statsbidrag till särskilt företag göres hos vederbörande skogsvårdsstyrelse, som, där ej styrelsen finner ansökningen omedelbart böra avslås, föranstaltar om upprättande av förslag till utförande av företaget. Är fråga om vägbyggnadsföretag och kan antagas, att med hänsyn till allmän eller enskild rätt hinder möter mot företaget, skall förslaget upprättas vid förrättning enligt lagen om enskilda vägar. Är ej dylikt fall för handen och föreligga ej heller eljest sådana förhållanden, att förslaget bör uppgöras vid förrättning, som nyss sagts, skall förslaget upprättas i den ordning särskilt är stadgat.

Statsbidrag kan utgå till företag, som avser nybyggnad av väg eller flottled eller sådan omläggning eller förbättring av förut befintlig väg eller flottled, att denna först genom sagda åtgärd kan fylla det med vägen eller flottleden avsedda ändamålet. Väg, till vilken statsbidrag utgår, skall givas sådan fasthet, att den kan fylla ett mera stadigvarande transportbehov även under tid, då vägbanan ej är tjälad. Företag, som i högre grad än annat finnes ägnat att lindra eller motverka arbetslöshet inom orten, äger företräde till erhållande av statsbidrag.

Statsbidrag kan beviljas till högst tjugofem procent av den utav skogsvårdsstyrelsen godkända kostnaden för företaget.

Med den, som mot åtnjutande av statsbidrag åtager sig arbete, skall skogsvårdsstyrelsen upprätta skriftligt kontrakt, varvid bl. a. skall iakttagas, att bidragstagaren skall förbinda sig att utan uppskov igångsätta samt inom bestämd tid fullborda företaget i överensstämmelse med fastställd arbetsplan.

För fullgörande av kontraktet ävensom, därest mot kontraktet brytes, för återbärande av lyftad del av statsbidraget jämte därå upplupen ränta skall, om skogsvårdsstyrelsen ej finner skäl att därifrån medgiva befrielse, ställas säkerhet, som av skogsvårdsstyrelsen godkännes. Det åligger skogsvårdsstyrelsen att öva tillyn därå, att arbete, varom kontrakt blivit upprättat, utföres på ändamålsenligt sätt, samt att meddela slutligt godkännande av arbetet.

Sedan verksamhetens början år 1933 samt till och med år 1938 ha inalles avsynats och godkänts cirka 500 företag med en sammanlagd väglängd av 1 098 100 meter.

Ifrågavarande anslag har i mycket liten utsträckning anlåtats i övre Norrland. Den totala medelsförbrukningen till och med år 1938 framgår av *tabell 28*.

Tabell 28.

O m r å d e	A v s y n a d e f ö r e t a g			
	antal	längd av vägföretag, meter	sammanlagd kostnad för företagens utförande, kr.	utbetalade statsbidrag, kr.
Norrbottnens län	1	5 800	19 793	4 948
Västerbottnens >	—	—	—	—
Jämtlands >	2	4 060	11 596	2 899
Västernorrlands >	2	6 806	37 572	9 392

Särskilda skogsvårdsanslag för enskilda skogar under domänstyrelsens inseende.

Sedan budgetåret 1924/25 har till främjande av skogsvård å enskildas skogar i lappmarkerna samt Särna och Idre socknar m. fl. skogar ett reservationsanslag varit uppfört å riksstaten, avsett att disponeras av domänstyrelsen. När ny lagstiftning trädde i kraft för nämnda skogar från år 1934, ändrades anslaget att avse endast kronohemman och husbehovsskogar. Medelsförbrukningen i kronor framgår av *tabell 29*.

Tabell 29.

Å r	Skogsvård	Röjning	Stämpling	Bäckrensning, dikning	Gallring	Hyggesrensning	Skogsodling	Summa
1925—1933	66 303	11 966	366	128 890	16 209	8 341	2 559	¹ 234 634
1934—1938	4 408	655	64	10 154	1 929	2 526	684	20 420
1925—1938	² 70 711	12 621	430	139 044	18 138	10 867	3 243	255 054

¹ Dessutom 8 000 kr. överlämnade till Västerbottens läns landsting för skogsvårdsarbeten inom skogsvårdsområdena under 1924. — ² Avser delvis dikning.

Från och med år 1929 har utgått bidrag från den s. k. skyddsskogsfonden för främjande av skogsvården å skyddsskogsområdena i Kopparbergs och Jämtlands län. Fonden utgöres av de skogsvårdsavgifter, som efter den 1 juli 1923 influtit från sagda områden. Avgifterna ha jämlikt 4 § i förordningen den 11 oktober 1912 (nr 275) om skogsvårdsavgift, sådan denna paragraf lyder enligt förordningen den 15 juni 1923 (nr 214), överlämnats till domänstyrelsen. Redogörelse för den allmänna dispositionen av ifrågavarande medel återfinnes i SOU 1936: 19, sid. 116 och följande sidor. Därav framgår bl. a., att skogsägarna inom ifrågavarande områden sedan år 1930 genom domänstyrelsens försorg tilldelats skogsvårdsbidrag av nämnda medel. Bidragen ha enligt från domänstyrelsen inhämtade uppgifter under tiden 1930—1937 uppgått till följande belopp i kronor:

<i>J ä m t l a n d s l ä n</i>				<i>Kopparbergs län</i>	
Dikning, bäckrensning	Gallring, röjning	Markberedning, sådd och plantering	Summa	Dikning, bäckrensning	
73 390	18 315	³ 6 238	97 943	5 865	

Bidragen utgingo under åren 1930—1935 med högst 65 procent av den beräknade kostnaden. För åren 1936 och 1937 höjdes denna procentsats till 85.

År 1938 överlämnade domänstyrelsen fondens behållning till respektive skogsvårdsstyrelser, nämligen för Jämtlands län 39 453 kronor och för Kopparbergs län 2 909 kronor.

³ Huvudsakligen markberedning.

Statsbidrag till *betesförbättringar* ha sedan år 1927 utgått av anslaget till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk.

Anslaget till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk.

Villkor för tillgodonjutande av bidrag för betesförbättring äro, bland annat, att jordbrukets areal åker, inberäknat i förekommande fall den areal, för vars uppodling till åker statsbidrag ifrågasättes, icke överstiger 10 hektar, att lån eller bidrag av allmänna medel icke i annan ordning beviljats för det planerade företaget, samt att sökanden vinnlagt sig om nöjaktig skötsel av sitt jordbruk. Statsbidrag beviljas fastighetens brukare och är oberoende av brukningstidens längd. Företråde gives den, vilken för sin bärgning är mest i behov av den jordförbättring, som med åtgärden avses, så ock den, vilken på grund av svag ekonomi eller av andra orsaker har större svårigheter att erhålla lån av för ändamålet tillgängliga statsmedel och med hänsyn härtill eller av andra anledningar är i mera trängande behov av bidrag. Dyligt bidrag må uppgå till högst hälften av den beräknade kostnaden, dock icke till mer än 125 kronor per hektar av den areal, som åtgärden avser. En och samma person kan icke på en gång tilldelas högre belopp än tillhoppa 500 kronor. Utan hinder av att bidrag redan åtnjutits för viss fastighet kan brukaren ånyo beviljas bidrag, därest det tidigare företaget verkstälts.

Bidragsverksamhetens hittillsvarande omfattning i de fyra nordligaste länen framgår av *tabell 30*.

Verksamheten handhaves av hushållningssällskapen. Dessa utföra planläggning, kontroll m. m. beträffande betesföretagen genom de hos sällskapen anställda jordbrukskonsulenterna. Inom de norrländska länen har emellertid en annan ordning i viss utsträckning tillämpats. Härom må framhållas följande.

Betesvallar pläga anläggas å odlad jord eller annan mark, som tillhör fastighets inrösningsjord, eller å skogsmark. Betesanläggning å skogsmark regleras genom bestämmelser i 23 och 24 §§ av 1923 års skogsvårdslag samt 22 § av 1932 års skogsvårdslag för lappmarken, vilka bestämmelser återgivits i det föregående (sid. 64 och sid. 20 respektive). Inom båda lagtillämpningsområdena måste skogsvårdsstyrelserna ägna uppmärksamhet åt betesanläggningen å skogsmark, även om tjänstemännens direkta medverkan icke alltid erfordras enligt 1932 års skogsvårdslag för lappmarken. I motiven till 1933 års ägofredslag har också framhållits (§§ 23 och 26 i departementsförslaget), att skoglig fackkunskap ofta är erforderlig för bedömande av vilken del av skogsmarken från skoglig synpunkt lämpligen bör tagas i anspråk för ifrågavarande ändamål. Företag för betesanläggning å skogsmark kräver sålunda närvaro av förrättningsman såväl från hushållningssällskapet som från skogsvårdsstyrelsen, kanske icke samtidigt men i stället ofta vid flera tillfällen.

I mellersta Sverige har man för att i någon mån förenkla detta tunga förfarande stundom betrott länsskogvaktarna med utstakningen av betesområden, vilken i så fall kan ske samtidigt med lämnande av avverkningstillstånd på marken. Utvägen är emellertid ur betesteknisk synpunkt mindre ratio-

Tabell 30. Anslag till betesförbättringar.

Område och år	Antal företag	Areal ha	Beräknad kostnad kronor		Statsbidrag kronor		Bidrag i % av beräknad kostnad
			summa	per ha	summa	per ha	
Norrbottnens län							
1928—1936	353	412	152 846	371	44 760	109	29·3
1937	6	7	3 688	527	795	114	21·5
1938	6	5	2 025	405	570	114	28·1
1928—1938	365	424	158 559	374	46 125	109	29·1
Västerbottnens län.							
1928—1936	1 126	1 534	459 850	300	184 108	120	40·0
1937	193	291	89 969	309	34 270	118	38·1
1938	446	693	226 387	327	84 150	121	37·2
1928—1938	1 765	2 518	776 206	308	302 528	120	39·0
Jämtlands län.							
1928—1936	1 227	1 775	579 312	326	131 373	74	22·7
1937	109	172	48 759	283	13 870	81	28·4
1938	154	218	64 912	298	23 470	108	36·2
1928—1938	1 490	2 165	692 983	315	168 713	78	24·3
Västernorrlands län.							
1928—1936	1 198	2 113	569 244	269	230 110	109	40·4
1937	180	246	79 990	325	29 720	121	37·1
1938	77	133	41 951	315	15 520	117	40·0
1928—1938	1 455	2 492	691 185	277	275 350	110	39·9

nell. Den följande planläggningen måste också, därest fråga är om bidragsföretag, utföras av tjänsteman från hushållningssällskapet eller av en av skogsvårdsstyrelsen särskilt anställd beteskonsulent.

Inom Västerbottnens läns lappmark har förenklingen drivits ännu längre. Vederbörande skogsvårdsstyrelse har överenskommit med hushållningssällskapet i länet, att planläggning av bidragsföretag skall utföras av en av skogsvårdsstyrelsen anställd beteskonsulent. Då härtill utsetts en person, som förutom erforderliga kvalifikationer som beteskonsulent äger jägmästareutbildning, har behovet av dubbla förrättningsmän bortfallit. Även inom Västernorrlands län har en liknande anordning tillämpats under åren 1933—1938. Från och med år 1939 har hushållningssällskapet emellertid helt återtagit verksamheten. Denna återgång till den äldre ordningen uppgives sammanhånga med att betesvallar inom nämnda län numera i största utsträckning förläggas till inägojord samt att expeditionsarbetet blivit alltför tyngande, därför att hushållningssällskapet alltjämt skolat handha kontraktering, utbetalning av bidrag m. m.

I detta sammanhang må framhållas, att anläggning av betesvallar i Norrland åtnjuter statligt stöd jämväl genom lån ur norrländska nyodlingsfonden

(kungörelserna nr 204/1926, 301/1930 och 638/1937). Nyodlingsfonden anlitas numera i ringa omfattning för nämnda ändamål. De beviljade lånen avse i huvudsak endast företag, som icke äro bidragsberättigade, eller användas som komplement till bidrag för stora företag. För Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län ha lån under senare år utbetalats med sammanlagt nedanstående belopp. Inom Norrbottens län har intet lån utbetalats:

	kronor		kronor		kronor
1928	6 005	1932	940	1936	600
1929	3 440	1933	1 150	1937	640
1930	4 580	1934	2 170	1938	1 240
1931	1 000	1935	410		
				summa	22 175

Genom beslut av 1939 års riksdag har viss omläggning skett av bidragsverksamheten för betesförbättring, räknat från den 1 januari 1940. Bestämmelser beträffande bidragsverksamheten ha utfärdats i kungörelse den 30 juni 1939, nr 466, ang. statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.

Statsbidrag för betesförbättring m. fl. ändamål kan under vissa villkor utgå till ägare eller brukare av jordbruk, vars åkerareal icke överstiger tjugo hektar. Bidrag må också under vissa förutsättningar beviljas hushållningssällskap, enskild person, bolag eller förening, som avser att upplåta det med bidraget åsyftade området för betesändamål.

Betesförbättringsbidrag kan uppgå till högst sextio procent av den beräknade kostnaden, dock icke till mer än 250 kronor för hektar av den för förbättring avsedda arealen. Vid beräkning av kostnad, som nu sagts, upptages kostnaden för sådan röjning, som sker genom upprotning av växande träd och buskar, samt för stenröjning, dikning, planering, kalkning och grundgödsling av betesmarken ävensom fröanskaffning och stängseluppsättning, allt i den mån nämnda åtgärder erfordras för ändamålet och lån eller bidrag av statsmedel icke på annat sätt utgått för täckande av dylik kostnad. Statsbidrag må icke, utom i fråga om bidrag till hushållningssällskap m. fl., på en gång tilldelas en och samma person med högre belopp än tillhoppa 800 kronor för samtliga ändamål, som avses i kungörelsen.

Ansökan om statsbidrag skall ingivas till vederbörande hushållningssällskap. Sådan ansökan skall vara åtföljd av plan och kostnadsförslag för företaget, uppgjorda av jordbrukskonsulent eller annan person, som sällskapet prövat därtill kompetent, jämte yttrande av förrättningsmannen angående bl. a. markens lämplighet ur olika synpunkter till betesmark.

Hushållningssällskapet skall upprätta kontrakt med bidragstagaren, innefattande bl. a. bestämmelse om tid, då arbetet skall vara fullbordat. Tiden må icke fastställas till senare tidpunkt än utgången av andra kalenderåret efter det, då bidraget beviljades. Förlängning av tiden kan dock medgivas för två år i viss angiven ordning. Där förhållandena giva anledning därtill, må i kontraktet intagas föreskrift att förbättring, som verkställts med anlåtande av statsbidrag, skall av bidragstagaren vidmakthållas under minst tio år från tiden för förbättringens vidtagande. I kontrakt må ävenledes, där hushållningssällskapet efter samråd med vederbörande skogsvårdsstyrelse så finner i särskilda fall lämpligt och skäligt, sällskapet tillförbinda bidragstagaren att, i den mån kulturbete iordningställes, icke släppa beteskreatur å skogsmark eller att inom viss tid upphöra med skogsbeta.

2. Framställda förslag.

I sitt den 26 november 1938 avgivna betänkande har 1936 års *skogsutredning* ingående behandlat aktuella organisationsfrågor på skogsvårdens och den skogliga bidragsverksamhetens område. Skogsproduktionsutredningen erinrar här nedan om de skogsutredningens förslag, som närmast beröra spörsmål, varmed skogsproduktionsutredningen har att taga befattning. Dessa förslag avse bildande av gemensamhetsskogar, skogsvårdsstyrelsernas verksamhet samt den statliga bidragsverksamheten för främjande av skogsvård.

Skogsutredningen har framhållit, att en tillfredsställande skogsvård ofta icke kan utövas på de mångentades i vårt land förekommande små brukningsdelarna. Här föreläge enligt utredningen ett behov att sammanföra de enskilda jordbrukarnas skogsmark till större förvaltningsenheter, s. k. *gemensamhetsskogar*. Detta behov syntes vara särskilt framträdande i de nordliga delarna av landet, där en och samme ägares skogsmark ofta vore uppdelad på flera skiften, varav vissa kunde ligga på flera mils avstånd från den gård de tillhörde. I syfte att möjliggöra bildande av gemensamhetsskogar har skogsutredningen föreslagit inrättande av en statens skogslånefond, avsedd att tillhandahålla lånemedel för ståndskogslikvider, skogsvårdsåtgärder och markinköp å gemensamhetsskogar. Därjämte har utredningen för att möjliggöra att ifrågavarande skogar komme under sakkunnig vård föreslagit, att årliga förvaltningsbidrag utan återbetalningsskyldighet skulle övergångsvis under en tid av högst sex år kunna utgå för gemensamhetsskog.

I fråga om *skogsvårdsstyrelsernas biträdesverksamhet* har skogsutredningen understrukit, att skogsvårdsstyrelserna böra lämna sakkunnigt biträde ej endast vid utövande av skogsvård utan även vid planläggning av skogsbrukets drift samt i viss omfattning vid skogsavkastningens uttagande. Skogsvårdsstyrelserna borde, framhåller utredningen, tillhandahålla sakkunnig arbetskraft för verkställande av undersökningar, inventeringar och kalkyler rörande skogshushållningen på de enskilda brukningsdelarna.

Beträffande *den statliga bidragsverksamheten för skogsvårdsarbetet* har skogsutredningen bl. a. framhållit, att från flera håll påyrkats en höjning av bidragsandelen för skogsvårdsföretag från 50 procent till 75 procent samt att vid utredningens överläggningar med olika representanter för skogsbruket icke sällan ifrågasatts, att hela kostnaden för åtgärderna skulle täckas medelst bidrag. Enligt utredningens förmenande kunde det icke vara rimligt att, försåvitt man upprätthölle kravet på att endast lönande företag skulle erhålla bidrag, dessa regelmässigt skulle utgå med samma eller i det närmaste enahanda belopp som kostnaderna. Detta syntes icke kunna försvaras till ett anslag, vilket skulle anlitas för stödande under vissa villkor av sådana åtgärder som »skogsodling, skogsutdikning, röjning, röjningsgallring eller andra dylika företag å skogsmark, som står under skogsvårdsstyrelsens uppsikt». Förslaget innehåller i övrigt bl. a. följande.

Skogsutredningens förslag beträffande den allmänna bidragsverksamheten för skogsvårdsåtgärder, som av utredningen sammanfattats i ett »förslag till kungörelse ang. villkoren för bidrag av allmänna medel till åtgärder för höjande av skogsproduktionen», innebure, att de nu utgående anslagen till skogsvårdande åtgärder skulle sammanföras till ett anslag, vilket skulle anlitas för stödande under vissa villkor av sådana åtgärder som »skogsodling, skogsutdikning, röjning, röjningsgallring eller andra dylika företag å skogsmark, som står under skogsvårdsstyrelsens uppsikt». Förslaget innehåller i övrigt bl. a. följande.

Skogsvårdsstyrelse må bevilja statsbidrag allenast under förutsättning, dels att nyttan av det företag, vartill statsbidrag begäres, beräknas minst motsvara kostna-

derna därför, dels ock att skogens ägare icke antages kunna inom skälig tid täcka kostnaden för företaget genom att tillgodogöra sig nyttan av detsamma. Statsbidrag skall i första hand, där synnerliga skäl ej till annat föranleda, tilldelas den, som driver skogsbruket såsom stöd till jordbruk, eller den, som för sin och sin familjs bärgning är beroende av arbetsinkomster från skogsbruket. Vid utdelande av bidrag skall skogsvårdsstyrelsen därjämte tillse, att företag, som framför andra äro förtjänta av understöd, erhålla företräde till sådant. Till åtgärd, som någon enligt lag eller författning är pliktig vidtaga, må statsbidrag utgå, endast om synnerliga skäl därtill föranleda.

Statsbidrag utgår med femtio procent av de av skogsvårdsstyrelsen godkända kostnaderna för företaget. I kostnaderna för företaget må icke inberäknas de med upprättande av plan till företaget förenade utgifterna. Kan det antagas, att genom virkesförsäljning eller annorledes inkomst uppkommer i omedelbart samband med företagets utförande, skall denna avräknas å den del av kostnaderna för företaget, till vars gäldande statsbidrag må utgå.

Befinnes med hänsyn till rådande arbetslöshet erforderligt för skapande av arbetstillfällen genom igångsättande av skogsvårdsarbeten, att bidrag lämnas utöver vad i första stycket avses, äger Kungl. Maj:t medgiva, att inom visst område bidrag av ytterligare tio procent av de godkända kostnaderna för företagen må av skogsvårdsstyrelsen beviljas. Sådana tilläggsbidrag skola i första hand utgå till sådana personer, som här ovan nämnts (näst föregående stycke), och skall vid tilläggsbidrags beviljande tillika iakttagas, att företräde till bidrag lämnas företag, som äro särskilt ägnade att motverka arbetslösheten.

Skogsutredningen har emellertid ansett, att vid sidan av denna allmänna understödsverksamhet beträffande skogsvårdsarbeten särskilda anordningar borde vidtagas för uppmuntrande och stödjande av det förbättringsarbete, som bedreves av skogsvårdsintresserade mindre markägare, vilka ofta levde i små ekonomiska omständigheter. Utredningens förslag i detta avseende återfinnes i dess »förslag till Reglemente för premiering av mindre skogsbruk m. m.», vilket — förutom föreskrifter om premiering av mindre skogsbruk, vilka i detta sammanhang lämnas å sido — innehåller bestämmelser om *premiebidrag*. Därom skall enligt förslaget gälla bl. a. följande.

Premiebidrag är avsett att användas till utförande av åtgärd för främjande av skogsvården. Sådant bidrag må av skogsvårdsstyrelse tilldelas enskild jordbrukare under förutsättning, att han från det av honom bedrivna jord- och skogsbruket erhåller endast en skälig utkomst och icke äger andra försörjningsmöjligheter, att han visat intresse för skogsbrukets höjande samt att det kan antagas, att åtgärden, vartill bidraget ifrågasättes, icke kommer till stånd med mindre detsamma lämnas.

Premiebidrag må icke överstiga halva det belopp, vartill kostnaderna för åtgärden uppskattas. Vid beräkandet av kostnaderna skall avdrag göras för belopp, som utgått såsom statsbidrag eller statslån till åtgärden eller kan antagas inflyta såsom en omedelbar följd av densamma på grund av virkesförsäljning eller annan liknande åtgärd. Premiebidrag må i intet fall uppgå till högre belopp än 200 kronor och icke heller under ett år tilldelas en och samma person mer än en gång.

Med avseende på bidragsverksamheten för skogsvårdsändamål har 1936 års skogsutredning vidare framhållit betydelsen av att verksamheten gives största möjliga effekt genom att inriktas planmässigt. Utredningen har sålunda påvisat lämpligheten av att skogsvårdsstyrelsernas arbete reglerades av för skogsvårdsstyrelseområdena upprättade *skogsvårdsplaner*. Den har också uttalat, att planläggningsarbetet torde kunna underlättas genom kartläggning från luften.

I skrivelse den 16 augusti 1939 har centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund hos statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet hemställt om vidtagande av åtgärder för godkännande av ett på föranstäl-

tande av centralrådet upprättat utkast till förordning om *bekämpande av skadliga skogsinsekter* samt anvisande av ett årligt förslagsanslag av 10,000 kronor för understödjande av i förordningen avsedda insektsbekämpande åtgärder. Sagda förordning innehåller väsentligen följande.

Uppkommer i skog, varöver skogsvårdsstyrelse utövar uppsikt, insektsjärjning av större omfattning eller föreligger överhängande fara därför på grund av skogseld, stormfällning, snöbrott eller annat, som kan giva upphov till massförökning av skadliga skogsinsekter, åligger det vederbörande skogsvårdsstyrelse, sedan kännedom därom vunnits, att, efter samråd med statens skogsförsöksanstalts entomologiska avdelning, i mån av behov planlägga, leda och övervaka åtgärder till bekämpande av insekternas skadegörelse å skogen. Vid sådant tillfälle är ifrågakommande skogsägare skyldig ställa sig till efterrättelse de föreskrifter om bekämpningsåtgärder, skogsvårdsstyrelsen efter företagen utredning meddelar. Har skogsägare uraktlåtit att inom därför bestämd tid efterkomma skogsvårdsstyrelsens föreskrifter, äger skogsvårdsstyrelsen att på den försumliges bekostnad omedelbart låta verkställa föreskrivna men icke vidtagna åtgärder.

För åtgärd, som i denna förordning avses, må efter skogsvårdsstyrelsens prövning av statsmedel kunna utgå bidrag utan återbetalningsskyldighet med högst hälften av de godkända kostnaderna för åtgärden.

Socialstyrelsen har i sin i mars 1937 utgivna statistiska undersökning »Skogsbygdens arbets- och levnadsvillkor, del II, önskemål och förslag» sammanfattat de meningar, som kommit till synes i av kommuner, enskilda m. fl. avgivna yttranden till styrelsen. Skogsproduktionsutredningen anser sig här böra återgiva vissa delar av socialstyrelsens sammanfattning rörande skogsvårdande arbeten.

»Skogsvårdsfrågans aktualitet framhäves enstämmigt. Från sakkunnigt håll betonas härvid, åtminstone vad lappmarkssocknarna beträffar, vikten av dels att den skogsägande befolkningen lär sig känna ansvaret för att skogarna ej blott exploateras utan ock bli föremål för viss omvårdnad, dels att skogsvårdsstyrelserna sättas i stånd att med all kraft bidra till en lycklig lösning av skogsvårdsproblemet. Det ifrågasättes jämväl, att sakkunniga arbetsledare kostnadsfritt ställas till skogsägarernas disposition.

Det allt dominerande kravet från särskilt kommunernas sida är emellertid ökade statsbidrag till skogsvårdande arbeten. Dock bör, framhållas det från vissa håll, härmed förknippas åläggande för skogsägarna att utnyttja dessa bidrag, och borde skogsvårdsstyrelserna erhålla bättre möjlighet att häröver utöva nödig tillsyn. Vidare uttalas i några yttranden önskvärdheten av att ifrågavarande statsanslag göras tillgängliga även för trävarubolagen, vilka genom sina stora arealer och sina ekonomiska resurser äga de största möjligheterna — och jämväl äro villigast — att åstadkomma omfattande skogsvårdsarbeten.

Kravet på ökade statsanslag till skogsvårdsåtgärder å enskild mark motiveras bland annat därmed att den enskilde markägaren ganska allmänt hysar den uppfattningen, att statens nuvarande uppmuntran icke svarar mot den insats av arbete, tid och pengar, som han själv nedlägger och varav först en kommande generation torde få njuta inkomsten. Detta gör, att han icke utnyttjar de för närvarande utgående anslagen, exempelvis anslagen till skogsodling, i syfte att framskapa arbetstillfällen. Större bidrag och större förpliktelser för den enskilde att fullgöra de åligganden, som ur allmänt skogsekonomiskt intresse äro erforderliga och grundade, anses därför betyda ökade arbetstillfällen såväl under själva skogsvårdsarbetet som ock i framtiden.

En viss skepsis i fråga om resultatet av skogsbrukets intensifiering gör sig emellertid gällande på en del håll, särskilt å arbetsgivaresidan. Det påpekas härvid, att en dylik intensifiering visserligen skulle innebära gynnsamma verkningar för skogsbygdens folk, framför allt genom beredande av ökade arbetstillfällen och utjämning av säsongförhållandena, men å andra sidan finge man ej bortse från härmed för- enade kostnader, som ej rimligen kunde påbörjas vare sig den enskilde skogsägaren eller det allmänna.»

De båda i det föregående omförmälda framställningar till Kungl. Maj:t om ökade bidrag till skogsvård i Norrland, vilka överlämnats till skogsproduktionsutredningen, innehålla i huvudsak följande.

Redaktören, ledamoten av riksdagens andra kammare Elof Lindberg, Umeå: Norrland och i alldeles särskild grad dess övre del bidrager med sina naturtillgångar, förnämligast malm och skog, avsevärt till landets ekonomiska förkovran. Av de väldiga vinster, som hämtas därifrån, stanna endast obetydliga, knappt nämnvärda belopp kvar i de bygder, vars naturtillgångar exploateras. Avkastningen av naturtillgångarna där uppe borde i större utsträckning än nu sker komma Norrland till godo och befrukta utvecklingen av dess produktiva liv. Norrland har icke blivit tillgodosett med produktionsfrämjande kapital i en omfattning, som svarar i rimlig grad mot vad det lämnar ifrån sig av värden till det gemensamma folkhushållet.

Malm- och gruvtillgångarna i Norrbotten och Västerbotten förminsas för varje år, likaså det s. k. urskogskapitalet. Genom revisionen 1934 av den särskilda skogslagen för lappmarken togs nu den sista resten ut av det sparade skogskapitalet. Det säger sig självt, att denna exploatering av naturtillgångarna tär på själva grundvalen för Norrlands ekonomiska liv i dess nuvarande gestaltning. Man ställer sig frågan hur den på skogen uppbyggda omfattande industrien skall kunna upprätthållas, när skogsreserverna tagits ut och man frågar, hur gruvnäringen kommer att kunna ekonomiseras, när de värdefullare malmerna tagit slut eller när man vid de norrbottniska malmfälten kommit till djup i malmkropparna, som avsevärt driver upp brytningskostnaderna. Det bör vara en plikt för den nu levande generationen att av det överflöd exploateringen av gruvor och skogar skänker återbära en rimlig del till trygghet av den framtida försörjningen.

Den rationellaste användningen av det kapital, som bör återbäras till Norrland, är dess placering i skogarna för höjande av deras produktivitet. En sådan placering måste ske utan anspråk på ekonomisk lönsamhet i varje särskilt fall för nu levande generation. Den för den enskilde naturliga uppfattningen, att kapital endast bör offras för ändamål, där avkastning i form av ränta eller i varje fall i form av kapitalets återbäring är att förvänta, får icke gälla för samhället. Den enskilde går bort, samhället skall bestå. För samhället kan det vara en bjudande plikt att placera kapital, även om det först efter ett århundrade ger avkastning.

Omloppstiden för skogsåterväxten är i stora delar av Norrland, särskilt inom dess lappmarker, avsevärt mycket längre än i andra delar av landet. Strängt nödvändiga skogsvårdsåtgärder lämna i många fall varken gagnvirke i utbyte eller stegra fastighetens realvärde. Den nuvarande skogsägaren har ofta varken nytta för sig eller för sina närmast efterkommande av ett kapitalutlägg för skogsmarkens försättning i bättre kultur. För flertalet enskilda skogsägare är det på grund härav ekonomiskt oöverkomligt att vidtaga nödiga skogsvårdsåtgärder. De nuvarande statsbidragsgrunderna äro otillfredsställande. Våldiga skogsvidder befinna sig därför i skogsvårdsavseende under all kritik, särskilt på bondeskogarna. Men även på bolagens och kronans skogar lämnar skogsvården på många håll mycket övrigt att önska.

Framställningen utmynnar i följande förslag:

Staten åtager sig att bära *hela* kostnaden för sådana skogsvårdsåtgärder i Norrland, av vilka fastighetsägaren själv eller hans närmaste efterkommande icke kunna förväntas ha någon egen vinning. Endast i det fall, att gagnvirke kan erhållas i utbyte vid skogsvårdsåtgärd eller att fastigheten undergår en uppskattningsbar omedelbar värdestegring, blir ägaren skyldig att bidra till kostnaden med skäligt belopp.

Förslagsställaren tillägger, att med en efter denna princip bedriven verksamhet skogsvården skulle kunna enormt effektiviseras, att ett skogsvårdsprogram av i framställningen skisserad art skulle på en gång skapa en arbetsreserv av stora mått och för årtionden lösa landsbygdsbefolkningens arbetslöshetsproblem, samt att förslaget genomförande skulle bli av allra största betydelse för den på skogen grundade industrien i Norrland. Till sist uttalar förslagsställaren, att han vågat räkna med att en summa av 100 miljoner kronor skulle avsättas för ändamålet.

Västerbottens läns landstings industrikommitté: En betydande överavverkning pågår av allt att döma för närvarande å hemmansskogarna inom Västerbottens läns lappmark, men då huvudparten av avverkningsbeloppen omfattar gammal, övermogen och skadad skog, torde någon vägande anmärkning ej kunna riktas häremot. Det är emellertid uppenbart, att sedan det nu förefintliga förrådet av dylik skog uttagits från lappmarksskogarna, avverkningarna komma att betydligt minska under en viss tidsintervall för att därefter så småningom åter stiga till en i förhållande till markens naturliga produktionsförmåga normal omfattning, allt under förutsättning, att virkesuttagen även framdeles komma att bedrivas på ett rationellt sätt och att erforderliga skogsvårdsåtgärder vidtagas. Även på kronans skogar i lappmarkerna ha under senare tider mycket stora virkesuttag av gammal skog ägt rum, varför inom en ganska snar framtid försörjningsbekymmer i stor utsträckning komma att uppstå för lappmarksbefolkningen. Liknande förhållanden, ehuru ej av lika allvarlig natur, råda inom kustlandet.

Kommittén befarar, att inom en ej avlägsen framtid en period av arbetsbrist skall uppstå inom den näringsgren, som hittills berett en tillväxande befolkning drägliga livsvillkor, och att en rationellt utbyggd trävaruindustri tvingas minska sin produktion eller nedlägga driften på grund av brist på råvara till nöjaktig omfattning med åtföljande ledsamma följder för industriarbetarna. Bästa sättet att söka motverka angiven fara för länets befolkning och industri är att det åvägabringas en betydligt intensivare skogsvård. Denna bör enligt kommitténs mening i första hand gå ut på åstadkommandet av produktionsbefrämjande gallringar i tätväxande, yngre skogar, där tillväxten på grund av slutenheten är minimal, på åvägabringandet av nöjaktig återväxt å alla skogshyggen, som sakna dylik, oavsett om dessa äro av äldre eller yngre datum, samt på torrläggandet av försumpade marker.

Skogsvårdsstyrelsen i länet bedriver ett energiskt arbete för förbättrad skogsvård men har otillräckliga resurser. Det finnes knappast någon annan väg att besträda för åstadkommandet av avsett syfte än avsevärt ökade statsanslag till skogsproduktionens befrämjande å hemmansskogarna. Det kan ifrågasättas, huruvida icke i särskilda fall och under vissa villkor staten bör bekosta huvudsakliga eller hela det för markens försättande i produktivt skick erforderliga kapitalet. Detta

gäller vissa svårföryngrade områden inom lappmarkerna, där avverkningar av nu förefintliga utglesnade mindervärdiga skogsbestånd på en av naturen godartad men under århundraden genom råhumusbildning degenererad skogsmark inom lappmarks-skogarna uppenbarligen lämna ringa eller intet rotvärde.

Kommittén hemställer, att betydligt ökade statsanslag anvisas till skogsvården i de norrländska länen samt att sådana bidragsvillkor föreskrivas, att ett omedelbart och effektivt restaureringsarbete kan åvägbringas.

De sakkunniga för utredning rörande Västernorrlands läns försörjnings-möjligheter ha i sitt den 29 september 1939 avgivna betänkande bl. a. behandlat vissa skogsfrågor. De sakkunniga ha därvid erinrat om att de hos Kungl. Maj:t hemställt om vidtagande av åtgärder för att ett anslag å förslagsvis 1 miljon kronor måtte ställas till förfogande för skogsvårdsstyrelsen i Västernorrlands län för utförande av skogsvårdsåtgärder å enskildas — även i bolagens hand varande — marker.

IV. Det lappländska skogsvårdsprogrammets genomförande.

1. Inledning.

Allt skogsbruk vilar på principen om uthållig produktion. Detta innebär i sin enklaste form, att produktionsmedlen vidmakthållas och utan andra avbrott än sådana, som tillhöra det normala produktionsförloppet, kontinuerligt utnyttjas för virkesalstring. I 1923 års skogsvårdsplan, som genom bestämmelser om reproduktionsplikt tillgodoser det däri innefattade kravet, har det uthålliga skogsbruket erhållit en något vidare innebörd. Lagen innehåller ett visst, ehuru begränsat krav på uthållighet i avkastningen, i det att den kräver sådan skötsel, att varje fastighets framtida husbehov uthålligt tillgodoses. 1932 års skogsvårdsplan för lappmarkerna förutsätter en ännu högre grad av uthålligt skogsbruk genom föreskriften om utsyning enligt avverkningsplan, varigenom fastställts vissa regler för avverkning av var och en av de två virkeskategorier — realisationsförråd och ransoneringsförråd — vari den äldre skogen fördelats vid uppskattning av virkesförrådet.

Uthålligt skogsbruk i betydelsen reglerat skogsbruk med jämn, årlig avkastning bedrivs i realiteten såväl å de allmänna skogarna som av de flesta större enskilda skogsägare med de jämkningar likväl, som föranledas av virkeskonjunkturernas växlingar och, beträffande skogar, som tillhöra industri-företag, jämväl den egna råvaruförsörjningen vid varje särskild tidpunkt. Inom det mindre skogsbruket åter kunna helt andra principer för uttagande av avkastningen följas, vilket sammanhänger med att en förhållandevis stor del av virkesskörden förbrukas till husbehov, samt att de små skogarna — enkannerligen hemmansskogarna — i regel mer eller mindre intimt sambrukas med inägojord.

För skogsbruk av alla slag och storleksordningar gäller emellertid, att uppfyllandet av skogslagarnas enda positiva krav — säkerställandet av återväxt efter avverkning — endast är den första i en rad av tillväxtbefrämjande åtgärder, som måste utföras i ett rationellt skött skogsbruk. Reproduktionsplikten skapar visserligen tillsammans med föreskriften om sättet för utförande av de avverkningar, som företagas i yngre skog, en viss garanti för skogsmarkens och den yngre skogens utnyttjande i skogsproduktionens tjänst. Men detta är icke tillräckligt. Om skogsvården i övrigt ej bedrivs

effektivt, kommer skogen icke att fylla sin plats varken i landets eller den enskildes hushållning. Den blir mer eller mindre hemfallen åt vanvård.

Sådana missförhållanden, som, då de förekomma i större omfattning inom en brukningsdels skogsmarker, göra skäl för beteckningen skoglig vanhävd, äro:

- a) skogsbetning, som medför påtagliga skador på skogen;
- b) bibehållande av äldre, kala marker eller marker med otillfredsställande bevuxenhet (skogstillståndet härrör från tid före respektive skogslags ikraftträdande);
- c) eftersättande av erforderliga rönjningar i stavaskog, plantskog eller ungskog;
- d) eftersättande av erforderliga gallringar i yngre skog och genomhuggningar i äldre skog;
- e) för tidig avverkning av äldre skog;
- f) överhållande av gammal, oväxtlig skog;
- g) underlåtenhet att utföra torrläggning av sumpskog, som är påtagligt lönande.

För lappmarkernas del bör under b) innefattas även nyare kalmarker (från tiden efter den $\frac{1}{1}$ 1934), beträffande vilka skogsvårdsstyrelsen jämlikt 15 §, andra stycket, lappmarkslagen medgivit begränsning av reproduktions-skyldigheten, därför att den skulle blivit alltför betungande, under det att den med e) betecknade åtgärden på grund av gällande skogsvårdslag icke lär förekomma inom nämnda områden.

Skoglig vanhävd är tyvärr alltjämt en icke ovanlig företeelse i hela vårt land. För Norrlands del kan en viss ledning för bedömning av dess omfattning erhållas av de uppgifter, som lämnats ovan under avdelningarna I och II.

Att statsmakterna icke funnit lämpligt stadga tvång att utföra åtgärder för avhjälpande av sådana missförhållanden, som här betecknats som vanhävd, har i främsta rummet sin grund däri, att man ansett, att ett tvångsförfarande härvidlag skulle innebära ett olämpligt ingrepp i utövandet av en fri näring och samtidigt förmenat, att fritt handlande under påverkan av upplysning och propaganda och med bistånd av det allmännas organ skulle på ett bättre sätt än tvång framkalla de behövlige åtgärder. Detta är grundmotivet för skogsvårdsstyrelsernas upplysande, rådgivande och biträdande verksamhet. Därjämte har man givetvis beaktat, att det överhuvud taget knappast är möjligt att ålägga ekonomiskt mindre välsituerade skogsägare att utföra många av de åtgärder, som tillhöra en mera intensiv skogsvård.

Den moderna skogslagstiftningen och skogsvårdsorganisationen ha haft synnerligen gynnsamma verkningar på skogstillståndet i landet. Med skogsbrukets fortsatta utveckling framkom emellertid krav, att ökad uppmärksamhet skulle ägnas skogens framtidsvärden. Det visade sig, att åtskilliga av de skogsvårdsåtgärder, som påfordrades särskilt av nationalekonomiska skäl, icke skulle komma till utförande inom rimlig tid. Det stora flertalet

skogsägare — i första rummet de mindre kapitalstarka — hyste dessutom helt naturligt mindre intresse för sådana åtgärder, som kunde väntas lämna ekonomisk avkastning först efter lång tid. Detta gällde särskilt beträffande rena grundförbättringsåtgärder, såsom t. ex. dikning, men även sådana i den normala produktionsprocessen ingående åtgärder som arbeten för uppdragande av ny skog å vanhävdad, produktiv mark, röjningar i plant- och ungskog m. m.

Enär det, å ena sidan, konstaterades vara ett starkt nationellt intresse att tillse, att produktionsmedel, som kunde lämna värdefulla skördar åt kommande generationer, icke bleve illa brukade eller helt outnyttjade och, å andra sidan, ansågs orimligt att genom åläggande i lag betunga de nuvarande skogsägarna med hela kostnaden för dylika framtidsföretag, föranleddes statsmakterna att komplettera skogsvårdsorganisationen med en statlig bidragsverksamhet. Denna har grundats på principen, att bidrag skall utgå till åtgärder och anläggningar av grundförbättrande natur samt sådana skogsvårdsåtgärder, som i gällande skogslagstiftning icke ålagts den enskilde och ej heller kunna antagas bliva inom skälig tid vidtagna genom hans försorg, med mindre bidrag lämnas. Härigenom har ett gott stöd givits åt arbetet för förbättring av hävden på de enskilda skogarna. En stor del av de åtgärder, som erfordras för avhjälpande av ovan som vanhävd betecknade skogstillstånd, äro numera bidragsberättigade i en eller annan form, och många ekonomiskt svaga skogsägare ha därigenom beretts möjlighet att nedlägga arbete i egen skog.

Det framgår av 1936 års utrednings betänkande, att det system av skogsvårdsföreskrifter i samverkan med lokalt arbetande skogsvårdsorgan och en väl avgränsad bidragsverksamhet, som sålunda uppbär skogsvårdsarbetet i landet, ansetts i det stora hela väl fylla sin uppgift. Utredningens förslag i detta ämne, som återgivits i det föregående, innebär viss utvidgning av skogsvårdsstyrelsernas arbetsfält och en omläggning av bidragsverksamheten, bl. a. i syfte att skapa bättre förutsättningar för skogsvårdsarbetet å de mindre skogar, som innehavas av jordbrukare med små ekonomiska möjligheter. Skogsproduktionsutredningen kommer i det följande att utgå från att beträffande de delar av landet, för vilka förslag icke avgives av skogsproduktionsutredningen, skogsvårdsarbetet kommer att bedrivas efter ungefärligen de riktlinjer, som hittills följts, med den allmänna omläggning av bidragssystemet, som föreslagits av 1936 års skogsutredning.

2. Tjugoårsplan för det lappländska skogsvårdsarbetet.

Utredningen har under avdelning II lämnat en ingående redogörelse för det omfattande skogsvårdsarbete, som förestår i lappmarkerna. Det är nödvändigt att man fastställer en bestämd verkställighetstid för det vidlyftiga programmet. 1931 års skogssakkunniga beräknade, att alla av ålder kala eller otillfredsställande bevuxna (slutenhetsgrad 0·3—0·4) skogs-

marker i hela riket omfattade en areal av 2 030 000 hektar och sålunda skulle kunna iståndsättas på 30 år, därest 67 700 hektar årligen bleve föremål för åtgärder. Med anlitande av för ifrågavarande ändamål tillgängliga bidragsmedel (statens skogsodlingsanslag och anslaget till vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder) ha under åren 1931 t. o. m. 1938 iståndsatts i medeltal 22 700 hektar årligen. De arbeten av förevarande slag, som utförts utan bidrag, äro icke av större omfattning. Det torde därför kunna sägas, att med den takt, som hittills tillämpats för det år 1931 påbörjade förbättringsarbetet å kal eller illa utnyttjad skogsmark i hela riket, verkställighetstiden för programmet skulle komma att utgöra närmare 100 år.

Här måste man emellertid taga fasta på att naturen och beskaffenheten av de marker, för vilka statsbidrag från skogsodlingsanslaget utgår, äro helt olika i Norrland och andra delar av Sverige. De markområden i mellersta och södra delarna av landet, varom nu är fråga, omfatta i huvudsak sådana, som under lång tid varit undandragna skogsproduktionen, och underlåtenhet att sätta dem i produktivt skick innebär därför i stor utsträckning icke någon minskning av den virkesavkastning näringslivet under senare decennier kunnat räkna med och anpassa sig för. I anslutning till denna tankegång, som må gälla för södra Sverige, har medelsanvisningen till skogsodlingsanslaget för innevarande budgetår begränsats, under motivering att anvisningen borde ur beredskapssynpunkt nedsättas under goda konjunkture. Det ursprungliga syftet för denna bidragsverksamhet — omhändertagande av outnyttjade skogsmarker — har därmed ytterligare trätt i bakgrunden.

I fråga om de nordligaste delarna av landet är förhållandet ett annat. De outnyttjade markerna ha till övervägande delen tillkommit under den ännu icke avslutade virkesexploateringen, då nödvändiga arbeten för förnyande av det växande skogskapitalet av flera skäl icke bedrivits i en takt, som svarat mot uttaget. Det är av högsta vikt, att vad som därvidlag uraktlåtit — kanske huvudsakligen därför att det icke kunnat utföras — snabbt gottgöres genom uppdragande av ny skog i den gamla skogens ställe. Här kräves med andra ord en översyn av de skogsmarker, från vilka de norrländska träindustrierna hämtat sin råvara, och — väl att märka — för lappmarkernas del därjämte under en övergångstid fortlöpande tillsyn, att icke nya områden undan för undan mer eller mindre tillfälligt lämnas improduktiva, vilket — såsom ovan framhållits — sker, då fullgörandet av reproduktionsplikt i full utsträckning av olika skäl icke kan påfordras men ofta också i de fall, när allt vad lagen fordrar uppfyllts.

Den norrländska skogens avkastningsförmåga är av orsaker, som tidigare berörts, för närvarande tillfälligt nedsatt och kommer att under en övergångstid så förbli. Genom uppdrivandet av full produktion å samtliga marker så snabbt som de tekniska förutsättningarna tillåta bör övergångsperioden dock kunna avsevärt förkortas. Man har rätt att nu ställa det kravet, att annan nedsättning av de norrländska skogarnas produktion icke får ske än sådan, som betingas av det nuvarande virkesförrådets fördelning med

avseende å mognad och beskaffenhet. Återuppbyggnadsarbetet bör därför, enligt utredningens mening, beträffande de norrländska skogsmarkerna ej utsträckas över längre tid än som erfordras med hänsyn till tekniska förutsättningar, tillgången på arbetskraft och dennas ändamålsenliga utnyttjande samt de ekonomiska uppoffringar för utförande av åtgärderna, som skäligen kunna påfordras från den enskilde skogsägarens och statens sida.

Det åtgärdsprogram, som här ovan framlagts för lappmarkerna, avser ifråga om skogsförnygringsåtgärder nödvändiga arbeten efter de slutavverkningar, som beräknas bliva utförda under tiden intill år 1954, då de nuvarande avverkningsplanerna utlöpa. Vid den tidpunkten har huvuddelen av det överåriga skogskapitalet tillgodogjorts. Den genom skogsvårdsstyrelserna utförda inventeringen visar, att de återväxtåtgärder, som beräknas bliva erforderliga efter avverkning av det vid nämnda tid återstående virkesförrådet i huggningsklass V¹ (bestånd, som böra förnygringshuggas) motsvara såväl för Norrbottens som för Västerbottens läns lappmarker endast omkring 10 à 15 procent av de återväxtåtgärder, som böra vidtagas dessförinnan och vilka sammanfattats i det här framlagda programmet. Utredningen lämnar på grund härav detta efter år 1953 uppstående behov av åtgärder utanför den redogörelse, som här följer.² Icke heller dikningsarbeten, som skola utföras utan samband med återväxtåtgärder, behandlas i denna avdelning.

De skogligt-tekniska förutsättningarna torde medgiva, att skogsvårdsprogrammet kan realiseras under en tid av tjugo år. Utredningen anser vid sådant förhållande, att det om möjligt också bör komma till utförande under den närmaste tjugoårsperioden. Med hänsyn till de begränsade reproduktionsåtgärder, som därefter återstå, lär verksamheten sedermera kunna så småningom upphöra. De förestående arbetsuppgifterna kunna med ledning härav beräknas komma att hänföras till nedan angivna åtgärdsarealer, för år räknat.³ Vid uppgifternas bedömande måste emellertid ihågkommas, att åtgärderna fördelats jämnt på de tjugo åren. En forcering av förnygringsåtgärderna under den första tiden bör dock såvitt möjligt ske, med hänsyn till dels att den nu outnyttjade marken snarast bör bringas i full produktion, dels ock att det årligen tillkommande behovet av dylika åtgärder är störst under den första delen av perioden på grund av att avverkningsbeloppen sjunka under tjugoårsperioden. Ehuru röjningarna icke äro på samma sätt tidsbestämda, är det likväl ur produktionssynpunkt önskvärt att deras utförande påskyndas. Arbetena böra sålunda rent tekniskt sett under den första delen av tjugoårsperioden bedrivas i väsentligt större omfattning än vad de nedan beräknade årsmedeltalen angiva.

¹ Här bortses från den inväxning i V:e huggningsklassen av nya bestånd, som inträffar under tiden. Dessa bestånd bliva nämligen icke överåriga, och deras förnygringsprocess kan förlöpa normalt.

² Detta åtgärdsbehov har icke heller redovisats i avdelning II.

³ Här anförs skogsvårdsstyrelsernas beräkningar, som i huvudsak överensstämna med utredningens.

Till sist bör framhållas, att beräkningarna icke taga hänsyn till den arbetskraft, som kan disponeras för arbetena. Denna fråga är synnerligen komplicerad och rymmer så många ovissa faktorer, att utredningen ansett densamma icke böra påverka uppläggningsen av åtgärdsprogrammet. Då förhållandena å arbetsmarknaden icke desto mindre till sist bliva avgörande för det resultat, som kan uppnås, kommer utredningen i en följande avdelning att särskilt behandla denna sida av skogsvårdsprogrammet.

Av åtgärderna för skogsförnyring intar hyggesrensning en särställning, därigenom att åtgärden dels i de flesta fall är nödvändig för åstadkommande av god återväxt, dels i regel bör utföras av markägaren jämlikt bestämmelsen om reproduktionsskyldighet. Årsbehovet av denna åtgärd uppgår för *Norrbottnen*¹ till $(2\ 600^2 + 6\ 600^2 =)$ 9 200 hektar. Av anledning, som ovan angivits, torde denna siffra under första delen av perioden böra överstiga 10 000 hektar. Under femårsperioden 1934—1938 har med och utan bidrag hyggesrensats i medeltal c:a 3 700 hektar per år. För åren 1937—1938 har samma areal utgjort närmare 6 000 hektar per år. Årsbehovet för *Västerbottnen* uppgår till $(2\ 400 + 9\ 600 =)$ 12 000 hektar, som för första delen av perioden bör höjas till omkring 15 000 hektar. Sistnämnda femårsperiod torde där ha hyggesrensats i allt omkring 10 000 à 12 000 hektar per år. Sedan under åren 1937—1938 bidrag ur anslaget till tillfälliga skogsvårdsåtgärder ej stått till förfogande, har emellertid hyggesrensningen å icke reproduktionspliktiga arealer under nämnda år kraftigt minskat, varför den årliga hyggesrensningsarealen under senare tid torde kunna beräknas till omkring 9 000 hektar.³

Det beräknade årsbehovet av sådana skogsförnyringsåtgärder som markberedning, sådd och plantering utgör för *Norrbottnen* $(800 + 2\ 500 =)$ 3 300 hektar⁴ i medeltal för tjuugoårsperioden. Vad som i detta avseende under senare år utförts uppgår till något hundratal hektar per år. För *Västerbottnen* utgör behovet av dylika åtgärder $(2\ 800 + 4\ 900 =)$ 7 700 hektar genomsnittligt per år under hela perioden. De under senare år utförda arbetena uppgå till omkring tusentalet hektar, dock nästan utslutande markberedningar.

Det årliga behovet av röjningar beräknas till omkring 3 000 hektar för *Norrbottnen* och omkring 10 000 hektar för *Västerbottnen*. Inom det förstnämnda länet (lappmarksdelen) har under senare år röjts c:a 600 à 700 hektar per år och inom det sistnämnda länet (lappmarksdelen) c:a 7 000 à 8 000 hektar årligen, för femårsperioden 1934—1938 räknat, och c:a 4 000 hektar i medeltal för vart och ett av åren 1937—1938.

De anförda siffrorna ge oförtydligt vid handen, att de nuvarande skogsvårdsarbetena i lappmarken icke på långt när motsvara de nödvändigaste åtgärderna för skogsproduktionens vidmakthållande. Ytvidden av de skogs-

¹ I återstoden av denna avdelning avse alla uppgifter de nordligaste länens lappmarker.

² Den icke reproduktionspliktiga arealen anges först, den reproduktionspliktiga därefter.

³ Siffran osäker.

⁴ Enligt utredningens beräkningar 4 150 hektar.

marker utan produktion, beträffande vilka reproduktionsplikt för skogsägaren icke föreligger, minskas visserligen genom skogsvårdsarbetet år för år men — sedan det tillfälliga skogsvårdsanslaget starkt begränsats — endast mycket långsamt. Samtidigt komma, på sätt nyss sagts, årligen stora arealer att tillföras dessa tillfälligt improduktiva marker. Skogsvårdsprogrammet avser att snabbt förbättra detta läge, vilket ur alla synpunkter, som rimligtvis kunna anläggas på de lappländska skogsfrågorna, är ohållbart. Följande uppgifter karakterisera läget närmare.

Skogsvårdsstyrelserna tillse, att föreskrivna hyggesrensningar komma till utförande å alla marker, där reproduktionsplikt föreligger. Detta framgår i viss mån av de här ovan lämnade uppgifterna. Däremot torde den årligen erforderliga hyggesrensningen av $(2\ 600 + 2\ 400 =)$ 5 000 hektar skogsmark, där reproduktionsplikt icke föreligger, ej kunna komma till utförande utan att statsmedel ställas till förfogande för ändamålet i större omfattning än nu sker.

Vad som å de enskilda lappmarksskogarna för närvarande uträttas av mera omfattande skogsvårdsåtgärder, såsom markberedning, bränning, sådd och plantering, är, såsom av ovanstående framgår, obetydligt. Även om skogsodlingar i viss omfattning utförts, särskilt av en del bolag, kan verksamheten för skogsodling i stort knappast betraktas som mer än inledd. Under avdelning I (sid. 16) har lämnats vissa uppgifter å antal hektar årligen skogsodlad mark per 1 000 hektar skogsmark, en faktor, som skulle kunna kallas skogsodlingsintensiteten. Denna utgör för närvarande å de enskilda skogarna i lappmarken några tiondels hektar men bör enligt skogsvårdsprogrammet i medeltal för tjugoförårsperioden uppgå till omkring 5 hektar för Norrbotten och mer än 6 hektar för Västerbotten. En inom domänverket utförd undersökning beträffande skogsvårdsarbeten inom revir, omfattande omkring en tredjedel av statens skogar i Västerbottens lappmark, bl. a. de revir, som ha de svåraste förnygringsförhållandena, utvisar, att skogsodlingsintensiteten åren 1926—1935 utgjort 1·0 hektar, samt att den å ifrågavarande revir utförda inventeringen givit vid handen, att intensiteten under närmaste tio år bör ökas till omkring 10 hektar, varav c:a 5·5 hektar skulle avse gamla hyggen och 4·5 hektar det löpande förnygringsarbetet.

Vad till sist beträffar rövning i stavskog, plantskog och ungskog framgår av de återgivna uppgifterna, att sådana åtgärder icke komma till utförande i behövlig omfattning, såvida ej statsbidrag anvisas för ändamålet. De hittills utförda rövningarna ha till övervägande del skett å bolagsskogar. De grunder, som gälla för nu tillgängliga anslag, synas icke vara tillfyllest för att framkalla erforderliga rövningar, framförallt icke å hemmansskogar.

3. Koncentration av skogsvårdsarbetet.

Utredningen har i det föregående understrukt, att skogsvårdsarbetet å de enskilda skogarna för närvarande i största utsträckning bygger på den enskilde skogsägarens intresse och initiativ även i de fall, då skogsvårdsstyrelsernas personal på ett eller annat sätt anlitas för arbetet. Detta föranleder, att skogsvårdspersonalens förrättningar bliva spridda över ett mycket stort antal fastigheter, fördelade över hela verksamhetsområdet. Fördelarna härav ur upplysnings- och propagandasynpunkt äro uppenbara. Därigenom kunna skogsvårdsföretag, lämpade för skogsägares studier och begrundan, komma till stånd i varje särskild skogstrakt i landet. Tjänstemännen få en vidgad kontakt med skogsägarna och därmed stora möjligheter att stimulera skogsvårdsintresset på bred front. Utredningen anser det vara av stor betydelse, att detta sätt att uppodla intresset för skogsvård och tillvarataga det, varhelst det kommer till synes, alltjämt i lämplig omfattning vinner tillämpning även inom lappmarkerna.

Det av utredningen ovan framlagda programmet avser emellertid bedrivande av en intensiv skogsvårdande verksamhet å snart sagt varje enskild fastighet i lappmarkerna och bör genomföras utan större dröjsmål. Det är uppenbart, att ett så omfattande program icke kan komma till utförande med anlitan av nyssnämnda metod för skogsvårdsstyrelsernas verksamhet. Även om de betydande organisatoriska svårigheter, som uppkomma, kunde övervinnas, skulle skogspersonalens biträde vid varje åtgärd bliva alltför dyrbar i utförande. Det är enligt utredningens mening nödvändigt, att företag av den volym, varom här är fråga, drivas med en ändamålsenlig koncentration av åtgärderna, i syfte att den fackkunniga ledning och kontroll, som icke kan undvaras, vilken företagsform som än väljes, skall kunna arbeta effektivt och ekonomiskt.

4. Gemensamhetsskogar.

Såsom framgår av vad skogsproduktionsutredningen ovan anført (avd. III: 2) har 1936 års skogsutredning understrukt behovet av att de enskilda jordägarnas skogsmarker — särskilt i de nordligaste delarna av vårt land — sammanföras till större förvaltningsenheter samt till befrämjande av en sådan ekonomisk samverkan föreslagit, att bildande av gemensamhetsskogar skulle av staten understödjas. Skogsutredningens förslag syftar till en samverkan mellan skogsägarna av så genomgripande natur, att de särskilda smålotterna därigenom skulle komma i åtnjutande av de fördelar stor-skogsbruket erbjuder, särskilt ifråga om jämn, årlig avkastning. Skogsproduktionsutredningen har för sin del icke att överväga åtgärder med detta syfte. I den mån gemensamhetsskogar bildas, komma emellertid förutsättningarna för den av skogsproduktionsutredningen eftersträfvade, geografis-

ka koncentrationen av skogsvårdsarbetena att väsentligt förbättras. Skogsproduktionsutredningen finner dock sannolikt att, även om 1936 års skogsutrednings förslag skulle vinna statsmakternas bifall, gemensamhetsskogar icke komma att bildas i sådan omfattning, att de bliva av nämnvärd betydelse för genomförandet av det här avhandlade skogsvårdsprogrammet för lappmarkerna. På grund härav anser sig utredningen i fortsättningen böra lämna ifrågavarande spörsmål å sido.

5. Planläggning av skogsvårdsarbetet.

Det skogsvårdsarbete, som för närvarande bedrivs i lappmarkerna under vederbörande skogsvårdsstyrelser medverkan, planlägges — såsom torde ha framgått av vad tidigare sagts — särskilt för varje företag, vartill bidrag i någon form sökts. Ett skogsvårdsföretag omfattar exempelvis rensningshuggning, markberedning, sådd eller andra skogsodlingsåtgärder å en hyggestrakt, som givetvis kan växla högst avsevärt i storlek men i regel ej omfattar mer än 20 å 30 hektar, eller ock dikning av sumpskog och myr på en areal, som i enstaka fall kan stiga till 50 hektar eller mer men ofta icke berör mera än 15 hektar eller däromkring. Medelstorleken av de statsunderstödda skogsodlings- och skogsutdikningsföretagen under de fem år bidragsverksamheten pågått i lappmarkerna framgår av följande uppgifter:

	Norrbottens län		Västerbottens län	
	lappmark	kustland	lappmark	kustland
<i>Skogsodlingsföretag.</i>				
Företagens areal, ha.....	19	13	10	9
Kostnad för företagen, kr.	318	334	177	177
<i>Dikningsföretag.</i>				
Företagens areal, ha.....	16	16	7	18
Kostnad för företagen, kr.	910	1 040	450	1 380

Det är givet, att en avsevärd rationalisering av skogsvårdsstyrelsernas biträde vid de statsunderstödda skogsvårdsföretagen kan ernås genom sammanförande av företagen till större, geografiskt närliggande grupper. Detta gäller såväl planläggningen och biträdet vid utförandet, där sådant förekommer, som ock kontrollen, vilken för närvarande tager oskälig tid i anspråk. För vinnande av full effekt härutinnan är det i regel icke ens tillräckligt att utvidga företagen att omfatta alla erforderliga åtgärder inom en hel fastighet eller brukningsdel på grund av den i dessa trakter — liksom i hela vårt land i övrigt — långt drivna jorddelningen. Det är ur synpunkten av arbetenas rationella bedrivande synnerligen önskvärt, att de nu plane-

rade skogsvårdsföretagen i lappmarkerna kunna omfatta ett större antal närliggande bruksdelar.

Men även andra skäl tala för en geografisk koncentration av skogsvårdsföretagen. Åtskilliga av de i skogsvårdsprogrammet för lappmarkerna ingående arbetena äro av den natur, att de icke kunna framtvingas med enbart lagliga åtgärder och ej heller skäligen kunna genom bidrag befrämjas i någon form. Utredningen avser här de fall, då den ändamålsenliga utvecklingen av skogsbestånd, som redan nu kunna lämna avkastning, icke ägnas nödig uppmärksamhet; då genom huggningarna eftersättas med påföljd att tillvaratagandet av den värdeproduktion, som skogsmarken normalt kan lämna, onödigtvis fördröjes. I den mån skogsägarna icke nås av skogsvårdsstyrelsens propaganda och ej kunna förmås att företaga dylika, för skogsmarkernas försättande i högsta växtkraft erforderliga åtgärder, måste andra utvägar sökas. Därvid bör övervägas, huruvida icke genom utvidgning av de understödda och kontrollerade skogsvårdsföretagen att avse alla skogsvårdsåtgärder, som böra utföras inom en bruksdel eller å ännu större områden, verkan av bidragen kan utsträckas även till sådana bestånd, som bära spår av ägarens oföretagsamhet eller bristande goda vilja till skogsvård.

Ovan har framhållits, att intensivare reproduktionsåtgärder som regel icke kunna utföras utan skydd mot betning. Utredningen, som i en följande avdelning kommer att närmare behandla frågan om skogsbetets reglering, vill här endast framhålla, att de nu ifrågasatta åtgärderna för betesreglering måste utföras gemensamt för ett flertal närliggande fastigheter, vilkas skogsmark utgör gemensam betesmark i ägofredslagens mening.

Även vissa andra av de åtgärder, som ingå i skogsvårdsprogrammet, måste i ett sammanhang utföras över större områden. Torrläggningar kunna många gånger icke genomföras utan att flera fastigheter deltaga i företaget, och även i fall, då direkt hinder mot utförande av torrläggningen inom en enstaka fastighet icke möter, vinnes ofta en gynnsammare avgränsning av företaget med förbättrad ekonomisk effekt, därest flera fastigheter förena sig om utförandet.

Slutligen är det stundom nödvändigt, att skogsodlingsåtgärder kunna utföras samtidigt på angränsande fastigheter, nämligen då bränning av större hyggestrakter skall företagas. Avgränsningen av ett bränningsområde måste ske med stor omsorg för undvikande av risk för skogseld, och området blir därför ofta så litet, att det icke ensamt kan behandlas med en tillräckligt effektiv bränning. Därest bränning av ett större föryngringsfält sker i olika omgångar — med ett eller flera års mellanrum — uppstår även risk för ombränning av tidigare brända, redan skogsodlade föryngringstrakter. Åtgärden att sammanföra bränningstrakter från flera, intill varandra belägna fastigheter kan på grund härav betecknas som en ofta nödvändig förutsättning för att ifrågavarande skogsvårdsmetod överhuvud taget skall kunna komma till användning.

Vad angår den tid, för vilken skogsvårdsarbetet å ett visst område bör

planläggas, håller utredningen före, att denna av praktiska skäl bör begränsas till tio år. För de arbeten, som icke lämpligen kunna komma till stånd under en dylik tidsperiod, bör ny planläggning ske vid slutet av perioden.

Utredningen vill, i anslutning till den här förda diskussionen, föreslå, att till grund för skogsvårdsarbetet i lappmarkerna läggas för områden av lämplig storlek (skogsvårdsområden) upprättade skogsvårdsplaner, innefattande, för en tioårsperiod, de åtgärder för betesreglering, skogsvård och väganläggning, som för varje särskild fastighet böra vidtagas under de olika åren.

Skogsvårdsarbetet är i första rummet en angelägenhet för alla ägare av skogsmarker inom skogsvårdsområdet. I den mån dessa skogsägare ansluta sig till den skogsvårdande verksamhet, som här föreslås, böra de betraktas som *delägare i skogsvårdsområdet*. Om skogsbetet skall regleras i samband med skogsvårdsarbetet, beröras jämväl vissa andra ägare eller innehavare av fastigheter, vilka nyttja betet inom området på grund av servitutsrätt, som avser bete (18 § ägofredslagen), eller på grund av sedvänja. Vid betesreglering enligt ägofredslagen tages enligt 19 § samma lag hänsyn till dem, som nyttja bete endast på grund av sedvänja, blott under förutsättning, att betet före den 1 januari 1933 stadigvarande nyttjades för fastighet, varå skäligen kan vinterfödas minst ett större hemdjur, samt att å fastigheten ej kan anordnas nödig betesmark utan oskäligen kostnad eller olägenhet för dess brukande. Som ytterligare förutsättning för erkännande av dylik betesrätt stadgas i sistnämnda paragraf, att fastighetens betesbehov kan, sedan övriga betesupplåtelse enligt lagen ägt rum, lämpligen tillgodoses genom upplåtelse av betesmark å regleringsområdet. När utredningen förutsätter, att reglering av skogsbetet skall ske med tillämpning av ägofredslagens bestämmelser om betesreglering, anses endast sådana nyttjare av betesrätt, som nyss sagts, ha grundade anspråk på dylik rätt och betraktas som intressenter i skogsvårdsområdet.

Att uppställa några bestämda regler för avgränsning av skogsvårdsområde torde knappast låta sig göra. Praktiska hänsyn få fälla utslaget. I de fall, då skogsvårdsarbetet förutsätter, att skogsbetet avlyses, vilka torde bli regel, bör skogsvårdsområdets omfattning i första rummet vara sådan, att delägarna i området kunna freda skogsmarken från betning, helst utan att anordna stängsel omkring området. I övrigt bör omfattningen av skogsvårdsområde bestämmas av hänsyn till skogsvårdsarbetets organisation och utförande.

Ofta torde ett byalag eller skifteslag lämpligen kunna bilda eget skogsvårdsområde, om gårdarna ligga samlade och bosättningar, tillhörande annan by, icke ligga alltför nära utmarksgränserna. I sistnämnda fall är det sannolikt lämpligt att arrondera skogsvårdsområdet genom intagande i det samma av brukningsdelar från andra skifteslag, såvida icke två angränsande skogsvårdsområden lämpligen kunna bildas samtidigt. Icke sällan äro flera skifteslag sammanvävda i ett bebyggelsekomplex. Skogsvårdsom-

rådet måste då innefatta ett antal lämpligt belägna brukningsdelar utan hänsyn till vart de äro att hänföra i skiftesavseende. Samma regel måste följas, när skifteslagen äro så stora — som flerstädes är fallet i Norrbotten — att en skogsvårdsplan, som omfattade hela skifteslaget, skulle bli ohanterlig. Uppdelning i skogsvårdsområden bör därvid lätt kunna genomföras, i varje fall om områdena bildas samtidigt, varigenom den rättsliga regleringen av gemensamhetsbetet kan utföras vid en och samma förrättning.

Ett skogsvårdsområde, vars omfattning bestämmes på sätt ovan sagts, läser ofta komma att innesluta, förutom skogsfastigheter, som lyda under 1932 års skogsvårdsplan för lappmarken och sålunda böra bli föremål för den skogsvårdande verksamhet, vilken här planlägges, jämväl enstaka skogar av allmän natur, såsom kronoparker och ecklesiastiska skogar av skilda slag. Enligt det förslag till ordnande av betesfred inom området, som utredningen i det följande framlägger, kommer betesreglering att genomföras även för nämnda fastigheters del. Vad beträffar skogsvårdsåtgärder synas företag, som beröra såväl allmän som enskild mark, böra intagas i skogsvårdsplan samt, därest företaget till huvudsaklig del angår enskild mark, även bli föremål för närmare planläggning genom skogsvårdsstyrelsens försorg. Planläggning av skogsvårdsarbeten, som endast beröra ifrågavarande allmänna skogar, ankommer givetvis på vederbörande förvaltningar. Väganläggning, som berör både allmän och enskild skog, torde alltid handläggas vid förrättning enligt lagen om enskilda vägar.

Det är givetvis icke nödvändigt, att skogsvårdsarbetet bedrivs i samma takt å de allmänna och de enskilda skogarna inom ett skogsvårdsområde. Utredningen finner likväl ur flera synpunkter önskvärt att, när ett återuppbyggnadsarbete under en bestämd period genomföres för de enskilda skogarna inom ett skogsvårdsområde, de motsvarande åtgärder, som kunna erfordras å allmänna skogar inom området, komma till utförande samtidigt. I frågan har utredningen samrått med domänstyrelsen, som anslutit sig till denna utredningens uppfattning samt förklarat sig villig att för statsskogarnas del samverka med skogsvårdsstyrelserna vid genomförandet av återuppbyggnadsarbetet för ett skogsvårdsområde på sätt, som kan finnas lämpligt. I fråga om de ecklesiastiska skogarna, vilka förvaltas av organ inom varje pastorat eller församling, anser sig utredningen kunna förutsätta, att ett så starkt lokalt skogsvårdsintresse skall förefinnas, att erforderligt skogsvårdsarbete även å dessa skogar kan på lämpligt sätt samordnas med ifrågavarande arbeten å de enkilda skogarna.

För det fall att ett enda, enskilt hemman eller några få sådana hemman omgivas av allmänna skogar, varigenom ett skogsvårdsområde av lämplig omfattning, som huvudsakligen innesluter enskilda skogar, icke kan bildas, bör enligt utredningens mening hinder likväl ej möta att betrakta ifrågavarande enskilda område som ett skogsvårdsområde, vare sig det består av en eller flera fastigheter.

Skogsvårdsområdenas ytvidd läser kunna växla betydligt inom olika trakter. Utredningen håller före att 500—2 000 hektar skogs- och utmark

kunna komma att visa sig vara en ur ovan angivna synpunkter lämplig storlek för ett skogsvårdsområde, men att omständigheterna kunna föranleda fördubbling av sistnämnda siffra.

En *skogsvårdsplan* bör inledningsvis lämna en översikt av förutsättningarna för det arbete, som planlägges för skogsvårdsområdet. Uppgifter böra intagas om skogsvårdsområdets omfattning, belägenhet, ytvidd och äganderättsförhållanden, skogsmarkens och ståndskogens beskaffenhet samt avverkningarnas storlek, avsättningsförhållanden för virke, betesförhållanden med utredning om servitut och nyttjanderätter, tillgången till arbetskraft i orten samt utredning rörande tidigare statlig stödverksamhet för betesförbättring eller skogsvård inom området.

Såsom framgår av vad tidigare anförts böra åtgärdsförslagen i planen avse dels de åtgärder för betesanläggning, som böra vidtagas i samband med regleringen av skogsbetet, dels erforderliga skogsvårdsåtgärder, dels ock vissa väganläggningar.

Den verksamhet för betesförbättring, som skall planläggas, behandlas närmare i en följande avdelning, VII: 1. Redan vid upprättande av skogsvårdsplan lär en ingående undersökning och planering av betesförbättringar böra företagas, som även inbegriper förundersökning för betesreglering enligt ägofredslagen i syfte bl. a. att konstatera möjligheterna att åstadkomma tillfredsställande betesområden av mindre areal, vilka kunna hägnas, samt preliminärt bestämma dessa områden, vare sig de utstakas å djurägarens egen fastighet eller måste tagas i anspråk från annan fastighet. Härvid bör även hänsyn tagas till sådan upplåtelse av betesmark till vissa djurägare vid sidan av ägofredslagen, varom förslag framlägges under avdelning VII: 1.

Skogsvårdsplanen skall för varje fastighet, som har betesintresse inom skogsvårdsområdet, lämna besked om åkerareal, kreaturstam, arealbehov för bete, hittills färdigställda eller planlagda beten samt förslag till provisoriska och permanenta beten med kostnadsberäkningar ävensom uppgift om det årliga underhåll, som betesanläggningarna kräva.

Skogsvårdsplanens huvudsyfte är planläggning för tio år av skogsvården inom skogsvårdsområdet. I planen införs i första hand alla åtgärder för reproduktion av skog, som markägarna lagligen äro ålagda att utföra. Därigenom beredes skogsvårdsstyrelsen förbättrade möjligheter att effektivt leda och övervaka denna viktiga del av skogsvårdsarbetet. Vidare införs övriga återväxtåtgärder å mark, där reproduktionsplikt föreligger, nämligen åtgärder, från vilkas utförande skogsägaren befriats, därför att de skulle blivit alltför betungande, samt åtgärder, som sträcka sig utöver den i lag stadgade reproduktionsskyldigheten. Därjämte är planens uppgift att, så långt möjligt, redovisa alla de åtgärder, vilka erfordras inom skogsvårdsområdet för att råda bot på den skogligen vanhävd, som i övrigt kan förekomma inom området. Av de skogligen försummelser och värdeförstörande ingrepp i skogsproduktionen, vilka här ovan betecknats med detta

namn (sid. 88), torde e) för tidig avverkning av äldre skog, och f) överhållande av gammal, oväxtlig skog, inom lappmarkerna regleras genom föreskrifterna i gällande skogsvårdsplan. Övriga fall av vanvård — de med b), c), d) och g) betecknade — motsvaras av följande åtgärder, vilka skola upptagas i skogsvårdsplanen, nämligen: återväxtåtgärder å mark, där reproduktionskyldighet icke föreligger, röjningsgallring, gallring eller genomhuggning samt skogsutdikning.

Sålunda planläggas åtgärder för skogsföryngring, såsom markberedning, bränning, sådd, plantering eller hyggesdikning. Vidare upptagas röjningar i stavaskog, plantskog och yngre skog samt sådan dikning av sumpskog och lämpligt belägen, bättre myr, som är särskilt lönande. Även sådana angelägna beståndsvårdsåtgärder, som icke kräva understöd, emedan de lämna inkomst, som svarar mot kostnaden för åtgärden eller överstiger denna, böra föreskrivas i skogsvårdsplan, såsom uppenbarligen eftersatt gallring i mera försigkommen skog och genomhuggning av äldre skog, som icke bör uppskjutas. Slutligen bör i skogsvårdsplan upptagas avverkning av tras- och restbestånd, som erfordras för att möjliggöra ändamålsenligt utförande av skogsföryngringsåtgärd å samma eller angränsande fastighet. En dylik planläggning av avverkningen kan ofta bliva nödvändig, om föryngring av överårig granskog genom kalavverkning och bränning skall kunna utföras på ett rationellt sätt. Skulle de i skogsvårdsplanen föreskrivna åtgärderna innebära avverkning av skog, som icke är förenlig med den för vederbörande fastighet fastställda avverkningsplanen, bör uppgift härom lämnas i skogsvårdsplanen, emedan i dylikt fall framställning måste göras om förskottsutsyning enligt 9 § av skogsvårdslagen för lappmarkerna.

Slutligen bör skogsvårdsplanen upptaga förslag till sådana, i det föregående (sid. 51) omförmälda väganläggningar, som äro av betydelse för virkesavsättningen inom väsentlig del av skogsvårdsområdet.

Upprättandet av en skogsvårdsplan med fastställande av tidpunkten för utförande av varje särskild åtgärd måste ske med synnerlig omsorg. Förrättningsmannen har att först för sig klargöra *de olika åtgärdernas tekniska sammanhang*. Betesfred bör ordnas genom permanenta eller provisoriska betesanläggningar, innan skogsodling kan företagas. Kan i undantagsfall så icke ske, måste skogsodlingsåtgärden inbegripa även inhägnande av kulturområdet. Betesanläggningarna torde därför böra forceras under den första delen av planens tillämpningstid, och i viss utsträckning måste föryngringsåtgärderna under samma tid inskränkas. Sistnämnda åtgärder ha ofta även ett inbördes sammanhang, som givetvis måste noggrant beaktas. Skogsodlingarna måste också planläggas med beaktande av att skogsodlingsmaterial skall finnas tillgängligt. Vidare bör vid planläggningen av ifrågasvarande arbeten tillses, att arbetena kunna bidra till en *utjämning av arbetstillgången* å orten. Ehuru det i och för sig är synnerligen önskvärt, att skogsvårdsarbetena icke uppskjutas mer än nödvändigt, får man icke förbise, att en förskjutning av arbetenas tyngdpunkt mot senare delen av tioårsperioden stundom kan påfordras därav, att de normala arbetstillfällena

väntas sjunka med de fallande avverkningskvantiteterna (se avd. VI!). Även andra karakteristiska drag hos den lokala arbetsmarknaden måste beaktas, såsom den arbetstillgång å kronans och andra allmänna skogar, som plägar utnyttjas av ortsbefolkningen, samt arbetstillfällen av andra slag i orten.

I fråga om den närmare utformningen av de skogsvårdsplaner, varpå utredningen vill bygga det framtida skogsvårdsarbetet å de enskilda skogarna i lappmarken, får utredningen hänvisa till bilagda utkast till skogsvårdsplan, bilaga 4, som upprättats av utredningen under medverkan av skogsvårdsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län.

6. Tvång eller frivilligt samarbete under statlig medverkan.

Om man tar fasta på det stora allmänna intresset av att ifrågavarande skogsvårdsåtgärder komma till utförande, kan det synas befogat att förverkliga förslagen genom införande av skyldighet för skogsägarna att utföra de i skogsvårdsplanerna angivna åtgärderna med det bistånd av staten, som kan befinnas skäligt. Ju större andel av de uppstående kostnaderna staten finner sig böra betala, desto starkare blir också kravet, att skogsvårdsprogrammet skall genomföras i full utsträckning och på sätt, som tar hänsyn icke blott till rent skogligt-tekniska fordringar utan även till önskemål, som ur allmän synpunkt kunna framställas beträffande arbetenas anordnande m. m.

Detta skulle innebära en skärpning av gällande lagstiftning. Den år 1928 tillsatta skogsvårdskommittén, som avgav förslag om anvisande av statens skogsodlingsanslag, var icke främmande för en sådan tankegång. I sitt den 1 november 1929 avgivna betänkande framhöll kommittén att, då fråga vore om större kalmarskomplex, vari flera ägde del, det ej kunde förnekas, att visa praktiska skäl talade för att tvinga delägarna i komplexet att i ett sammanhang verkställa skogsodling av detta eller att tåla utförandet av sådan odling. Kommittén ansåg emellertid ej uteslutet, att även i dylika fall tillfredsställande resultat kunde nås på frivillighetens väg och avvisade för sin del tanken på ny tvångslagstiftning åtminstone intill dess erfarenheter föreläge om verkningarna av den föreslagna bidragsverksamheten. Några ytterligare tvångsbestämmelser infördes icke vid nämnda tillfälle, och något starkare behov av dylika synes ej heller ha framträtt under den tid, bidragsverksamheten pågått. Det är emellertid möjligt, att detta förhållande delvis har sin grund däri att tillgängliga anslag kunnat väl utnyttjas utan understödande av företag, som lämpligen böra utföras endast i ett större sammanhang.

Utredningen vill, med anslutning för sin del till de linjer, som svensk skogspolitik under senare decennier konsekvent följt, framhålla, att värden av skogarna bör regleras genom tvångsbestämmelser endast i de fall, då underlåtenhet att företaga åtgärder kan medföra större risker för skogarnas bestånd och utveckling. Utredningen anser sig därför i första hand böra

undersöka möjligheterna att genomföra skogsvårdsprogrammet för lappmarken på frivillighetens grund. Därvid uppstår frågan, huruvida staten kan anses äga förpliktelser att lämna skogsvårdsarbetet i lappmarkerna ett mera effektivt stöd än för närvarande sker eller eljest ha anledning att kraftigare bistå skogsägarna i skogsvårdsarbetet.

Till en början vill utredningen då hänvisa till de skogshistoriska sammanhang, som berörts i första avdelningen av detta betänkande. Genom den snabba realisationen av norrlandsskogarnas virkesförråd har det i skogarna bundna kapitalet till stor del frigjorts under en tid, då skälig återbäring av vad som erfordrats för säkerställande av den fortsatta produktionen icke kunnat ske — åtminstone ej vad beträffar de mera svårförnygrade områdena i lappmarken. Denna utveckling, som i och för sig torde ha varit ekonomiskt berättigad och i viss mån nödvändig med hänsyn till vikten av att det överåriga och skadade virket snabbt tillgodogjordes, har på flera sätt försiggått under medverkan och uppmuntran från statens sida. Under sådana omständigheter läser samhället icke kunna undandraga sig ett visst ansvar för det återuppbyggnadsarbete, vilket påbörjats med de otillräckliga resurser, som hittills stått till förfogande, men som nu måste forceras och föras till slut så snabbt som förhållandena tillåta.

I den här ovan refererade skrivelsen till Kungl. Maj:t av utredningens ledamot, redaktören E. Lindberg, har den ständigt pågående kapitalöverföringen från Norrland till sydligare delar av vårt land påtalats. Det är obestridligt, att här försiggår en förbrukning av naturtillgångar — det gäller framför allt malm och skog — som undan för undan förminskar bygdens förmåga att ge utkomst åt nya generationer av människor, vilket är så mycket mera ödesdigert som den naturliga folkökningen i Norrland är den största i landet. Utredningen anser sig emellertid icke böra närmare ingå på dessa frågor, som icke kunna fullständigt behandlas utan överväganden av nationalekonomisk art. Utredningen finner det för sitt syfte tillräckligt att fastslå, att endast en mindre del av bruttoförsäljningsvärdet av den norrländska träförädlingsindustriens produkter för närvarande kommer de skogsbygder till godo, som lämna den för industrien oundgängliga råvaran, på samma gång som åtskilliga av de nödvändigaste åtgärderna för skogsproduktionens vidmakthållande försummas, alla de skogsvårdsåtgärder till trots, som under årens lopp utförts å norrlandsskogarna, ej minst av de skogsägande bolagen.

Utredningen har i en föregående avdelning (IV: 1) påvisat, hurusom den nuvarande skogliga bidragsverksamheten till skogsdikning, skogsodling m. m. är grundad på det förhållandet, att kostnaderna för dylika åtgärder äro bundna under en mycket lång tid. De enskilda ägare av skogsfastigheter, som vidtaga åtgärder av ifrågavarande slag å sina fastigheter, kunna som regel icke påräkna någon nämnvärd ekonomisk vinst av företagen. Kanske gäller detta även deras närmaste efterkommande. Det är uppenbart, att i de norra delarna av landet, där virkesproduktionen förlöper långsammare och är väsentligt lägre än i de södra delarna, en mycket större del av de

skogsvårdsarbeten, som skola utföras, tillhöra de långfristiga företagens kategori. Särskilt utpräglad är detta förhållande i lappmarkerna, där skogsmarken beräknas kunna producera 1—2 kubikmeter virke per år och hektar under en växttid av 120—160 år, under det att motsvarande siffror äro för Bergslagen omkring 3 kubikmeter och 80—100 år samt för sydligaste Sverige omkring 4 kubikmeter och 60—80 år. Även om åtskilliga av de i skogsvårdsprogrammet för lappmarkerna upptagna åtgärderna kunna lämna någon avkastning inom kortare tid — kanske t. o. m. redan efter 20—30 år — så utgöres dock den alldeles övervägande delen av de i programmet ingående skogsvårdsåtgärderna av sådana företag, som lämna avkastning först efter mycket lång tid. Överhuvud taget torde kunna sägas, att dessa skogsvårdsföretag arbeta på längre sikt än någon annan grupp av produktiva företag i detta land. De nuvarande skogsägarna — till övervägande delen hemmansägare i små ekonomiska omständigheter — kunna under sådana omständigheter icke förväntas åstadkomma någon större kapitalinsats.

Vid jämförelse mellan de lappländska skogsvårdsarbetena och motsvarande arbeten i andra delar av landet, framträder ännu en bestämd skillnad. De områden, som måste behandlas med skogsvårdsåtgärder, äro i lappmarkerna, relativt sett, av betydligt större omfattning än de områden av motsvarande slag, som återfinnas inom andra delar av landet. Det nu framlagda skogsvårdsprogrammet innebär för Västerbottens lappmark, att 53 procent av hela skogsmarksarealen å de enskilda skogarna, husbehovsskogar och allmänningar ej inräknade, skola under de närmaste tjugo åren behandlas med skogsvårdade åtgärder, som icke lämna någon omedelbar inkomst i form av avsättningsbart virke. För Norrbottens lappmark är motsvarande siffra 44 procent. Det skogligen återuppbyggnadsarbetet är därför i lappmarkerna en betydelsefull folkförsörjningsfråga och såsom sådan i särskild grad förtjänt av uppmärksamhet från samhällets sida.

Principen att den, som tillgodogör sig skog genom avverkning, skall svara för att på samma mark ny skog träder i den avverkades ställe är numera genomförd för alla Sveriges skogar. Det är emellertid ej en tillfällighet, att bestämmelsen ej införts för de lappländska skogarna förrän år 1934. Där har rätt och råder alltjämt i stor utsträckning särskilda förhållanden, som göra reproduktionsplikten mindre självklar än för landet i övrigt, förhållanden, som utredningen i det föregående flerstädes berört. Också försågs bestämmelsen, då den infördes för lappmarken, med det tillägget, att skogsvårdsstyrelsen kunde meddela begränsning av skyldigheten, om den skulle bliva synnerligen betungande. Därmed åsyftades några för lappmarkerna utmärkande omständigheter, som förtjäna beaktande även i detta sammanhang.

Icke sällan är det virke, som faller vid slutavverkningen av ett bestånd, ganska lågvärdigt, vilket i regel beror på att det grövsta och värdefullaste virket redan förut tillgodogjorts — kanske för mycket länge sedan — genom timmerblädning. Kostnaden för återväxtåtgärder kommer i dylikt fall

mången gång att stå i orimlig proportion till inkomsten av avverkningen. Inom vidsträckta områden måste ganska dyrbara skogsodlingsåtgärder tillgripas för att föryngringsresultatet skall bliva tillfredsställande. Ofta betingas svårigheterna härvidlag av markförhållandena och klimatet, såsom höjd över havet, lokal exposition, temperatur- och nederbördsförhållanden, försumpning, sekundära sjukdomar och skador m. m. Det har även framhållits, att föryngringssvårigheterna i lappmarken i ej oväsentlig omfattning sammanhånga med det tillfälliga marktillstånd, som uppstått under det avverkade beståndets livstid. I detta avseende är att märka att vissa skogsmarker under det nordliga, lappländska klimatets inverkan ha benägenhet att förändras på sådant sätt, att beståndens förnyelse försvåras eller förhindras, bl. a. därigenom att ett tjockt mosstäck (råhumus) uppstår, som icke kan erbjuda lämplig fröbädd, även om kalhuggning företages. Tvi-velsutän voro redan vid skogsexploateringens begynnelse stora, med urskog bevuxna skogsområden på sådant sätt degenererade. På grund av den reglering av virkesuttagen och de avverkningsmetoder, som man av olika anledningar nödgats tillämpa i lappmarkerna, har denna ogynnsamma utveckling även sedermera i stort sett fortgått. Enligt utredningens mening är det obilligt att begära, att de nuvarande ägarna skola bära hela bördan av det krävande återuppbyggnadsarbetet efter avverkningar, som i stor omfattning ligga långt tillbaka i tiden.

Man måste vara beredd på att de misslyckanden, som aldrig kunna undgås i skogsodlingsarbetet, skola inträffa oftare i lappmarken än under gynnsammare förhållanden, även om man i den praktiska skogsvården icke inför metoder, vilkas effekt är osäker, utan litar till åtgärder, som äro beprövade och i regel också kostsamma att utföra. 1927 års lappmarkssakkunniga ha framhållit, att självföryngring efter avverkning förr eller senare torde vara att påräkna, om blott föryngringsavverkningarna bedrevs på ett för de skilda vegetationstyperna ändamålsenligt sätt och de nödvändiga hyggesrensningarna och markberedningarna verkställdes. Ställde man även den fordran på föryngringen att den skulle vara nöjaktig och förefinnas inom skälig tid, skulle dock kulturer i viss utsträckning bliva nödvändiga. Erfarenheter från senare tid ha givit vid handen, att stora områden kräva fullständiga skogsodlingsåtgärder för att ge nöjaktig föryngring. Under den nya skogsvårdslagens tillämpningstid, vilken dock endast omfattar sex år, har skogsägarnas reproduktionsplikt i huvudsak begränsats till hyggesrensning, och det torde med hänsyn till skogsägarnas ekonomiska bärkraft i allmänhet möta mycket stora svårigheter att nämnvärt skärpa fordringarna ifråga om reproduktionsåtgärder. Därjämte må framhållas att, även där en nöjaktig återväxt kan så småningom vinnas med små medel, det ur norr-ländsk folkförsörjningssynpunkt icke kan tillåtas, att föryngringstiden för skogarna uttänjes över årtionden endast därför att de nuvarande skogsägarna icke skäligen kunna påläggas kostnader för ett snabbt iståndsättande av tillfälligt degenererade marker. Här möter oss sålunda ett typiskt samhällsintresse.

Ännu några omständigheter böra beaktas, då man söker analysera den lappländska skogsägarens ansvar för skogens föryngring. Skogarna ha, så länge de varit i enskild hand, varit underkastade en kvantitativ reglering av avverkningen. Skogsägaren har kunnat förfoga över avkastningen endast inom vissa, ganska snävt utstakade gränser. Den årliga utsyningen har tidigare av mången lappmarksbonde betraktats mera som en tilldelning av vissa kubikmeter virke från en honom anvisad skogstrakt än som avkastning av hans personliga egendom, och hans skogsvårdsintresse har blivit därefter. Slutligen bör det icke förbises, att det gemensamma skogsbetet försvårat, ja mångenstädes helt förhindrat utförandet av behövliga skogsvårdsåtgärder. Rätten till skogsbete för var och en, som bodde å eller intill en sammanhängande skogstrakt, var klart dokumenterad. Den skogsvårdsintresserade hade svårt att skydda sina företag mot andras betesdjur. Den enskilde skogsägaren i lappmarken kan även av detta skäl icke lastas för mycket av vad som nu brister i hans skogsvård.

Utredningen behandlar i en följande avdelning frågan om arbetskraften i lappmarkerna, varav framgår, att de nu föreslagna skogsvårdsarbetena kunna få en betydelsefull uppgift att fylla genom stabilisering av den lappländska arbetsmarknaden för något decennium framåt. Bortsett därifrån är genomförandet av skogsvårdsprogrammet, såsom ovan påvisats, ett viktigt samhällsintresse, som är värt betydande uppoffringar från det allmännas sida, så mycket mera berättigade, som staten icke kan fritaga sig från en del av ansvaret för vad som nu brister i den enskilda skogsvården i lappmarkerna. Möjligheterna att bota bristerna ha tidigare varit starkt begränsade. Men när förutsättningar nu föreligga för ett återuppbyggnadsarbete, som kan omfatta största delen av de marker, där särskilda skogsvårdsåtgärder äro påkallade, måste staten lämna detta skogsvårdsarbete ett väsentligt kraftigare stöd än vad för närvarande sker.

Det bör bli den statliga stödverksamhetens ändamål, att stimulera skogsägarnas intresse för genomförandet av de i skogsvårdsplanerna upptagna åtgärderna. I likhet med 1936 års skogsutredning och i huvudsak på samma grunder anser skogsproduktionsutredningen, att understöd för ifrågavarande ändamål icke bör lämnas som lån utan som bidrag utan återbetalningsskyldighet. Därigenom böra skogsägarna kunna förmås att i viss samverkan med varandra utföra de i skogsvårdsplanerna angivna åtgärderna. Utredningen tvekar icke att beteckna ett med dylika hjälpmedel genomfört skogsvårdsprogram som en väsentligt bättre grund för den framtida skogsvården i lappmarkerna än ett på statens bekostnad tvångsvis utfört skogsvårdsarbete. Utredningen anser, att vid det planerade återuppbyggnadsarbetet andra tvångsmedel icke böra tillgripas än dem, som redan den nuvarande lagstiftningen lagt i de lokala skogsvårdsmyndigheternas händer.

Utredningen utgår tillsvidare från att sådana ekonomiska villkor kunna fastställas för arbetet, att skogsägarna snabbt kunna vinnas för återuppbyggnadsarbetet. Det är likväl ingalunda nödvändigt, att anslutning omedelbart erhålles över hela linjen. Det är till en början nog, att skogsägarna förklara

sig beredda att medverka inom ett så stort antal skogsvårdsområden, som motsvarar den för första åren beräknade arbetskvantiteten. Beträffande övriga områden, där tilläventyrs ägarnas skogsvårdsintresse till en början icke är tillräckligt kraftigt för att uppbära det planerade skogsvårdsarbetet, torde man kunna räkna med, att förutsättningarna skola förbättras undan för undan, dels genom den allmänna bidragsverksamhet, som är avsedd att alltjämt pågå, dels ock genom att skogsägarna erhålla kännedom om resultat, som vunnits inom skogsvårdsområden, där de nu föreslagna skogsvårdsåtgärderna kommit till utförande.

7. Organisation av skogsvårdsarbetet.

Vad till en början angår det organ, som bör handhava bidragsverksamheten för de nu föreslagna skogsvårdsarbetena, anser utredningen själfvallet, att skogsvårdsstyrelserna böra anförtros nämnda uppgift. Skogsvårdsstyrelserna besitta stor sakkunskap och erfarenhet rörande dylika arbeten, och de måste under alla omständigheter tagas i anspråk för planläggning och kontroll av desamma.

Beträffande handhavandet av bidragsverksamheten till betesförbättringar kan tvekan råda om lämpligt organ för denna, emedan hushållningssällskapen i länen redan bedriva en dylik verksamhet, delvis med egna fackmän. De betesförbättringar, som nu föreslås, äro i regel grundläggande för det egentliga skogsvårdsarbetet. En stor del av de produktionsbefrämjande åtgärderna i skogen kunna icke komma till utförande, förrän betesfrågan ordnats och djuren kunna tagas bort från skogen. Det är därför av stor vikt att betesanläggningarna iordningställas med särskild hänsyn till planläggningen av övriga åtgärder inom ett skogsvårdsområde. Bidragsvillkoren böra också utformas i nära överensstämmelse med villkoren för bidrag till andra åtgärder, som utföras enligt skogsvårdsplan. Av dessa skäl anser utredningen, att bidragsverksamheten för betesförbättring icke lämpligen kan utbrytas ur den för ett skogsvårdsområde planlagda verksamheten, som bör handhavas av skogsvårdsstyrelserna. Utredningen förutsätter därvid, att skogsvårdsstyrelserna för uppgiften anlita fullt kvalificerad personal och bedriva verksamheten för betesförbättringar i samråd med hushållningssällskapen. I vissa län har kompetent personal hos skogsvårdsstyrelser redan nu med gott resultat anförtrotts handläggning av dylika arbeten för hushållningssällskapens räkning (sid. 79). Det kan emellertid även visa sig lämpligt, att skogsvårdsstyrelserna anlita beteskonsulenter, som kunna ställas till förfogande av hushållningssällskapen.

Om antalet delägare i ett skogsvårdsområde är ringa, synes det överflödigt att skapa någon särskild form för delägarnas samverkan vid skogsvårdsplanens utförande. I dylikt fall torde delägarna vid erforderliga överenskommelser rörande hela skogsvårdsområdet kunna uppträda i samverkan, var och en för sin fastighet. Annorlunda ställer sig saken, därest ett stort

antal bruksdelar äro belägna inom området och delägarna äro många. Samarbetet mellan delägarna bör då redan från början organiseras. De skogsvårdsintresserade och framsynta måste åtaga sig att rycka de övriga med i skogsvårdsföretaget. Skogsvårdsstyrelsens tjänstemän kunna icke påtaga sig att ensamma övertyga de klentrogna om fördelarna av en i stort planlagd verksamhet för skogsvård inom bygden. Skogsägarna böra själva inse dess nytta och betydelse för ortens skogs- och jordbruk. Härtill kommer, att det, med hänsyn till den vittomfattande skogsvårdsverksamhet, som kan föranledas av det nu framlagda skogsvårdsprogrammet, torde bliva nödvändigt att skogsvårdsstyrelsernas mellanhavanden med delägarna i de särskilda skogsvårdsområdena handläggas så smidigt som möjligt. I fråga om överenskommelser, kontroll, avsyning m. m. böra skogsvårdsstyrelserna kunna samarbeta med ett gemensamt organ för skogsvårdsområdet eller en representant för detsamma, varigenom det administrativa arbetet torde kunna underlättas väsentligt.

Utredningen finner på grund härav erforderligt, att som villkor för bidragstilldelning stadgas, att delägarna skola bilda en sammanslutning enligt särskilda regler, försåvitt icke skogsvårdsstyrelsen, då antalet delägare är ringa, finner skäl medgiva undantag härifrån. Förebilder till en dylik sammanslutning kunna sökas på flera håll. Utredningen nämner gemensamhetsfiske enligt lagen den 30 juni 1913 om gemensamhetsfiske, som dock avser gemensamt utnyttjande av samfälld egendom, samt jaktvårdsområde, som bildas enligt lagen den 3 juni 1938 om rätt till jakt. Även lagen den 2 juni 1933 om ägofred och lagen den 3 september 1939 om enskilda vägar upptaga bestämmelser om sammanslutningar av fastighetsägare i syfte att gemensamt lösa vissa praktiska frågor. Det är utan tvivel möjligt att begagna sig av liknande sammanslutningar för handhavande av skogsvårdsuppgifter. Med hänsyn till det ovan angivna syfte, som nu ifrågavarande sammanslutningar äro avsedda att tjäna, finner utredningen likväl en sådan organisation mera ändamålsenlig, som huvudsakligen avser att underlätta frivilligt samarbete och gemensamt uppträdande från delägarnas sida. Delägarna synas därför böra konstituera sig som en förening, lämpligen kallad skogsvårdsförening, vars stadgar fastställas av skogsvårdsstyrelsen. Någon ekonomisk verksamhet torde icke böra utövas av föreningen, varför registrering av skogsvårdsförening enligt lagen om ekonomiska föreningar den 22 juni 1911 icke lärer behöva ifrågakomma.

Skogsvårdsföreningens uppgift bör vara att förmedla uppgörelser i skogsvårdsfrågor mellan medlemmarna och skogsvårdsstyrelsen samt att i övrigt verka för att en god skogsvård kommer till stånd inom skogsvårdsområdet. Föreningens styrelse bör sålunda med stöd av fullmakter av medlemmarna för deras räkning sluta kontrakt rörande de arbeten, som skola utföras enligt skogsvårdsplanen. Föreningen övertager därigenom icke något reellt ansvar för att arbetena komma till utförande. Men skyldigheten för medlemmarna att i vissa frågor uppträda gemensamt ger de nödvändiga yttre förutsättningarna för ifrågavarande verksamhet, som med hänsyn till den väsentliga

betydelsen av att arbetet fullföljes inom hela området och överallt bedrives ändamålsenligt är en hela områdets gemensamma angelägenhet. Föreningen bör icke få upplösas, förrän den verksamhet, varom kontrakt slutits med skogsvårdsstyrelsen, avslutats.

På föreningens styrelse skall — förutom kontraktering enligt skogsvårdsplan — ankomma att följa skogsvårdsarbetets gång på de skilda fastigheterna. Den bör föra förteckning över kontrakterade åtgärder, underrätta skogsvårdsstyrelsen, därest åtgärderna icke utföras på föreskrivet sätt, och till skogsvårdsstyrelsen anmäla företag, som äro färdiga för avsyning. Därjämte böra ansökningar om statsbidrag lämpligen ombesörjas av styrelsen.

För att ytterligare underlätta kontakten mellan skogsvårdsstyrelsen och föreningen bör den senare utse en av medlemmarna — lämpligen någon av styrelsens ledamöter — till *syssloman* för skogsvårdsområdet med åliggande att, då det ej gäller fråga av sådan vikt, att föreningens styrelse bör träda i funktion, företräda föreningen i dess mellanhavanden med skogsvårdsstyrelsen, särskilt ifråga om arbetskontrollen. Det torde också vara lämpligt, att sysslomannen med stöd av personliga fullmakter av bidragstagarna förmedlar utbetalningen av statsbidrag från skogsvårdsstyrelsen. Val av syssloman bör underställas skogsvårdsstyrelsens prövning.

I fråga om de fullmakter, som skola lämna styrelsen erforderliga befogenheter att i vissa avseenden företräda föreningsmedlemmarna, må följande framhållas. Medlemmarna böra uppdraga åt styrelsen *dels* att för deras räkning sluta kontrakt med skogsvårdsstyrelsen om utförande av de åtgärder, som angivits i den för skogsvårdsområdet upprättade skogsvårdsplanen på villkor, som angivits i bidragskungörelsen, *dels ock* att till skogsvårdsstyrelsen ingiva ansökan om de statsbidrag, vartill de enligt bestämmelserna i bidragskungörelsen må bliva berättigade. Samtidigt böra medlemmarna förbinda sig, var och en för sin fastighet, att utföra de i skogsvårdsplanen angivna åtgärderna å i planen angivna tider samt under de villkor i övrigt, som angivits i kungörelsen, under förutsättning att medlemmarna från skogsvårdsstyrelsen erhålla statsbidrag för åtgärdernas utförande enligt i kungörelsen stadgade grunder.

I övrigt hänvisas till bilagda förslag till stadgar, bil. 5.

Den nu planerade bidragsverksamheten förutsätter, att skogsägarna inom ett skogsvårdsområde gemensamt förbinda sig, var för sin fastighet, att utföra skogsvårdsarbeten, som sträcka sig över många år. Kontraktet angående arbetena måste därför, på sätt ovan sagts, slutas mellan skogsägarna och skogsvårdsstyrelsen på grundval av skogsvårdsplanen för ett visst skogsvårdsområde.

Kontraktet bör avse alla i skogsvårdsplanen intagna åtgärder, som ankomma på delägarna i skogsvårdsområdet, dock att kontraktering av väganläggning ej bör vara obligatorisk, enär fråga om utförande av dylikt företag i regel avgöres vid förrättning enligt lagen om enskilda vägar. Därest vägföretag, som ingår i skogsvårdsplan, ej intagits i kontrakt om sådan plan.

bör hinder ej möta att senare upprätta tilläggskontrakt rörande vägförelaget.

Enär den planläggning av åtgärderna, som äger rum vid skogsvårdsplanens upprättande, icke kan utföras så noggrant, att icke avvikelser i ena eller andra riktningen kunna behöva vidtagas, föreligger ingen säkerhet för att de i skogsvårdsplanen beräknade kostnaderna för de särskilda åtgärderna å varje fastighet icke skola komma att rätt väsentligt under- eller överskridas. Med växlande konjunkturen kunna även kostnaderna för en bestämd arbetskvantitet eller mängd material högst avsevärt förändras.

Delägarna synas emellertid, då de ingå kontrakt, böra erhålla garanti för att kostnaderna väsentligen hålla sig inom den beräknade ramen. På grund härav finner utredningen skäligt, att i kontraktet må intagas en bestämmelse av innehåll, att bidragstagare icke skall vara förpliktad att å den av honom innehavda fastigheten utföra bidragsberättigade åtgärder, för vilka kostnaderna — enligt vid arbetsplaner och förslag fogade närmare kostnadsberäkningar — med mer än tio procent överstiga det i skogsvårdsplanen beräknade beloppet för dylika åtgärder. I stigande konjunkturen kan denna bestämmelse föranleda, att en eller annan i skogsvårdsplanen upptagen åtgärd måste, om bidragstagare det påfordrar, uteslutas, dock att det givetvis skall ankomma på skogsvårdsstyrelsen att bestämma *vilka* åtgärder, som skola beröras av ifrågavarande inskränkning av verksamheten å fastigheten.

Rörande de villkor, som böra av skogsvårdsstyrelsen uppställas för avslutande av kontrakt, må följande anföras. Utredningen har ovan på närmare angivna grunder avvisat skogsvårdsprogrammets genomförande med tvång. Av samma skäl är utredningen obenägen att förordna att de, som icke önska medverka i skogsvårdsarbetet inom ett på frivillighetens väg bildat skogsvårdsområde, tvingas att delta i arbetet. Ett sådant förfarande tillämpas visserligen såväl ifråga om gemensamhetsfiske som beträffande jaktvårdsområde. Men förfarandet grundar sig i båda dessa fall på det särskilda förhållandet, att verksamheten i sin helhet äventyras, om icke *samtliga* delägare ansluta sig till densamma, vilket icke gäller ifråga om skogsvårdsarbeten. För den skogsägare, som mot sin vilja finge delta i verksamheten, skulle det statliga bidraget närmast komma att framstå som en ersättning för intrång, vilket icke skulle överensstämja med grundprinciperna för bidragsverksamheten och ur psykologisk synpunkt vore olyckligt.

Utredningen anser sig i enlighet härmed icke böra förordna någon form av tvångsanslutning till verksamheten inom skogsvårdsområde i det allmänna syftet att göra så stora trakter som möjligt delaktiga av skogsvårdsbefrämjande åtgärder. Däremot är det enligt utredningens mening uppenbart, att *för det fall, att underlåtenhet från en skogsägars sida att utföra eller delta i skogsvårdsåtgärd är till men för annan skogsägars skogsvård, skyldighet för den förre skogsägaren att underordna sig det gemensamma intresset måste föreligga*. Här äro emellertid vissa bestämmelser i nu gällande lagstiftning tillämpliga. Sålunda kan skogsägare, som ställer sig utanför arbetet inom ett skogsvårdsområde, bliva ålagd förpliktelse i sam-

band med genomförande av skogsvårdsplan i följande, delvis redan i det föregående antydda fall.

1. Reglering av skogsbete måste i regel företagas gemensamt för ett större antal fastigheter. Om skogsvårdsplanen föreskriver avlysning av skogsbetet å de fastigheter, varå planen tillämpas, skall enligt förslag, som framlägges i avdelning VII: 1, förrättning för betesreglering enligt ägfredslagen företagas å skogsvårdsområdet. Om sådan reglering genomföres, blir betning å ohägnad mark förbjuden inom området, varav följer, att den markägare, som vill fortsätta att beta sina djur i skogen, måste uppföra stängsel i rågångarna och själv svara för tre fjärdedelar av kostnaderna.

2. Bränning av hyggen bör, såsom i det föregående erinrats, ofta företagas gemensamt för flera fastigheter. Sträcker sig föryngringsområde, som enligt skogsvårdsplanen är avsett att brännas, in över sådan skogsägares mark, som icke deltagar i verksamheten inom skogsvårdsområdet, och föreligger enligt lagen sådan reproduktionsplikt för området, som omfattar bränning, äger skogsvårdsstyrelsen enligt lappmarkslagen föreskriva, att bränningen skall utföras. Överhuvud taget lärer skogsägare, som avvisat den erbjudna statliga hjälpen till skogsvård, icke kunna för framtiden påräkna sådan begränsning av honom åliggande reproduktionsplikt, som skogsvårdsstyrelsen är berättigad medgiva (se sid. 19 näst sista stycket).

3. Även torrläggningens företag sträcka sig ofta utanför området för en fastighet. Skogsägare, som icke ansluter sig till skogsvårdsarbetet, kan, i samband med utförande av sådant företag enligt skogsvårdsplan, jämlikt 7 kapitlet vattenlagen i vissa fall bliva skyldig deltaga i dikning eller tåla intrång, som förorsakas av dikningen.

De här nämnda bestämmelserna äro enligt utredningens mening tillfyllest för att i de fall, då full enighet om ett skogsvårdsprogram ej kan vinnas, möjliggöra att programmet genomföres i sina huvudsakliga delar, trots att enstaka skogsägare inom eller utom skogsvårdsområdet icke önska deltaga i arbetet. Bestämmelserna medgiva sålunda, att anslutningen till skogsvårdskontraktet begränsas utan att de för flera fastigheter gemensamma åtgärderna äventyras. Därjämte äro de kraftigt pådrivande vid föreningsbildningen, emedan den skogsägare, som icke lojalt ansluter sig till skogsvårdsarbetet, riskerar att bliva ålagd utföra en del av de ovan omnämnda arbetena med lägre bidrag eller eventuellt utan bidrag.

Förutsättningarna för utförande av i skogsvårdsplan upptagna åtgärder kunna givetvis ställa sig mycket olika för skilda delägare med hänsyn till bl. a. skogens beskaffenhet och tidigare vård, skogsägarens ekonomi och tillgång till arbetskraft m. m. Man måste därför räkna med att en del skogsägare — bl. a. sådana, som av olika anledningar icke komma i åtnjutande av högre bidragstilldelning — icke önska deltaga i skogsvårdsarbetet. Härigenom kan skogsvårdsplanens syfte bliva till viss grad förfelat. I detta fall torde det få ankomma på skogsvårdsstyrelsen att pröva, huruvida skogsvårdsplanen verkligen bör komma till utförande å de fastigheter, vilkas ägare förklarar sig villiga utföra åtgärderna, oaktat planen kommer att för-

verkligas endast i begränsad omfattning. Finner skogsvårdsstyrelsen vid denna prövning, att skogsvårdsplanens samlade effekt väsentligt försvagas genom bristande anslutning till skogsvårdsarbetet, bör frågan om skogsvårdsplanens utförande tillsvidare förfalla.

I fråga om skogsvårdskontraktet må vidare framhållas, att skogsvårdsstyrelsen bör äga föreskriva eller medge sådan jämkning av skogsvårdsplan beträffande tidpunkten för åtgärds utförande m. m., som påkallas av tillgången på bidragsmedel, tekniska skäl, hänsyn till virkeskonjunkturer eller dylikt.

Vad till sist angår de i skogsvårdsplanen angivna åtgärderna för betesförbättring, vilka skola utföras av personer, som ej äro delägare i skogsvårdsområdet, synas beträffande dessa åtgärder särskilda kontrakt böra upprättas med vederbörande markägare på samma sätt, som för närvarande tillämpas ifråga om bidrag ur de nu tillgängliga skogsvårdsanslagen.

I skogsvårdsplanen kunna icke lämpligen upptagas noggrannare anvisningar om arbetenas utförande. Skogsvårdsplanen kan ej heller skäligen läggas till grund för beräkning av statsbidrag, som i stor omfattning skola utgå först efter många år. På grund härav måste, innan arbetena komma till utförande, i regel särskilda arbetsplaner upprättas av i huvudsak samma typ, som de arbetsplaner och förslag, vilka inom den nuvarande bidragsverksamheten för skogsvård ligga till grund för kontraktering och utförande av arbete. Som allmänna regler vid upprättande av arbetsplan torde böra gälla, att planerna icke sträcka sig över mera än ett eller några få år, att i en och samma plan ej behandlas mer än en av följande åtgärdsgrupper, nämligen betesanläggning, skogsföryngring, beståndsvård, skogsdikning samt vägbyggnad, samt att arbetsplan ej behöver upprättas för åtgärd, vartill bidrag icke utgår, såvida skogsvårdsstyrelsen finner i skogsvårdsplanen givna anvisningar tillfyllest. Beträffande arbetsplanernas närmare utformning får utredningen hänvisa till av utredningen utarbetade förslag till kungörelse och cirkulär, bilagorna 1 och 2. Utredningen vill särskilt understryka betydelsen av att i arbetsplanerna lämnas föreskrifter om anlitage av förman, som godkänts av skogsvårdsstyrelsen, då fråga är om åtgärder för skogsföryngring och beståndsvård. Hyggesbränning skall alltid ledas av sådan förman (se avdelning VII: 2). Även vid skogsodlingsåtgärder bör förman som regel anlitas, och det är synnerligen önskvärt, att lämplig förman deltagar i arbetet vid röjningsgallring.

Därest förslag till åtgärder skola upprättas enligt vattenlagen eller lagen om enskilda vägar, kommer dylikt förslag givetvis att ersätta arbetsplanen. Arbetsplan eller förslag skall sedermera ligga till grund för ansökan om och tilldelning av statsbidrag utan ytterligare överenskommelser eller avtal.

Den nya skogsvårdande verksamhet, som utredningen anser böra inledas i lappmarkerna, bedrivs lämpligen efter i stort sett följande linjer, därvid förutsättes, att antalet skogsägare är så stort, att skogsvårdsstyrelsen ansett skogsvårdsförening böra bildas för området.

På framställning av skogsägare inom viss bygd låter skogsvårdsstyrelsen, sedan styrelsen konstaterat att ett allmänt intresse för skogsvårdsarbeten förefinnes, upprätta skogsvårdsplan för det område, som styrelsen anser lämpligen böra utgöra ett skogsvårdsområde. Skogsvårdsstyrelsen bör äga frihet att, då det gäller upprättande av plan, lämna företräde åt sådant område, där skogsvårdsarbetet anses angeläget och där förutsättningarna för planens genomförande äro särskilt gynnsamma. Likaledes bör åt skogsvårdsstyrelsen överlämnas att avgöra, huruvida nyttan av de företag, som kunna planläggas inom ett visst område, motsvarar den kostnad deras utförande inom skogsvårdsprogrammets ram väntas medföra.

Skogsvårdsplanen hålles under lämplig tid — minst 14 dagar — tillgänglig i orten, därvid en av skogsvårdsstyrelsens tjänstemän — distriktsjägmästaren eller länsskogvaktaren — bör kunna vid viss tid anträffas för att lämna upplysningar om planens innebörd för de särskilda skogsägarna. Kungörelse härom bör införas i ortspressen. Beröres ett större antal skogsägare av skogsvårdsplanen, kan skogsvårdsstyrelsen lämpligen utlysa möte för diskussion av planen, såvida icke skogsägarna själva omedelbart taga initiativ härtill. Därest förutsättningar finnas för genomförande av planen på sätt ovan sagts, bilda skogsägarna inom området en skogsvårdsförening. Föreningen antager stadgar, som ingivas till skogsvårdsstyrelsen.

Visar det sig nu, att en del av skogsägarna icke vilja ansluta sig till skogsvårdsverksamheten, vilket som regel skall ske genom anslutning till skogsvårdsförening, ankommer det på skogsvårdsstyrelsen att pröva, huruvida skogsvårdsföretaget, i trots av den begränsade anslutningen, bör komma i åtnjutande av bidrag enligt här avhandlade grunder. Finner skogsvårdsstyrelsen så icke böra ske, förklarar styrelsen frågan om skogsvårdsåtgärder inom området tillsvidare förfallen. Anser styrelsen däremot den omständigheten, att enstaka skogsägare ej önska medverka i skogsvårdsarbetet, icke vara av sådan betydelse, att arbetet bör uppskjutas, prövar skogsvårdsstyrelsen, huruvida föreningens stadgar överensstämmer med gällande bestämmelser, fastställer stadgarna samt inleder överläggningar med skogsvårdsföreningen om upprättande av kontrakt rörande de i skogsvårdsplanen angivna åtgärder, som skola utföras av föreningens medlemmar, vilka nu betraktas som delägare i skogsvårdsområdet (sid. 97).

När kontraktet underskrivits, låter skogsvårdsstyrelsen upprätta arbetsplaner för de åtgärder, som enligt skogsvårdsplanen skola komma till utförande under den närmaste tiden, såvida icke planläggning av företagen skall utföras vid förrättning enligt vattenlagen eller lagen om enskilda vägar. Föreningens styrelse ingiver därefter till skogsvårdsstyrelsen ansökan om statsbidrag till de åtgärder, som intagits i arbetsplanerna eller förslagen. Sedan skogsvårdsstyrelsen efter framställning till Kungl. Maj:t erhållit anslagsmedel till sitt förfogande, beslutar styrelsen om bidragstilldelning. Beträffande betesanläggning, som angår person, vilken ej är delägare i området, samt annan åtgärd, som angår icke-kontraktstagare inom eller utom skogsvårdsområdet förfäres på sätt ovan skildrats (sid. 111).

Under skogsvårdsplanens fortsatta tillämpningstid ankommer det på skogsvårdsstyrelsen att successivt i god tid upprätta arbetsplaner enligt skogsvårdsplanens program, vilka planer skola ligga till grund för varje ny bidragstilldelning.

I fråga om skogsvårdskontraktets fullföljande vill utredningen till sist framhålla, att skogsvårdsstyrelserna givetvis skola äga medgiva sådana förskjutningar av åtgärderna eller andra jämkningar i skogsvårdsplanen, som visa sig erforderliga eller lämpliga. Vad särskilt angår de åtgärder, vilka giva avsättningsbart virkesutbyte, böra skogsvårdsstyrelserna, om möjligt, icke påfordra åtgärdernas utförande vid tidpunkt, då virkespriserna äro särskilt låga, och i övrigt utöva ifrågavarande del av skogsvårdsverksamheten med varsamhet.

8. Villkoren för statsbidrag.

Utredningen har i en föregående avdelning (III:1 c) närmare redogjort för tidigare tillämpade och nu gällande grunder för statsbidrag till skogsvårdsåtgärder, betesförbättringar och vägbyggnad. Därav framgår, att storleken av de bidrag, som utgå av särskilda riksstatsanslag, i regel bestämts till viss procent av den för företaget beräknade nettokostnaden, sedan avdrag gjorts för eventuellt uppkommande inkomst av företaget. Bidragen till betesförbättring äro därjämte maximerade till vissa bestämda belopp.

I fråga om de fyra norra länen gäller sålunda beträffande *skogsutdikning*, att bidrag kan utgå med 50 procent av den beräknade kostnaden och höjas till 60 procent, om åtgärden föranledes av läget på arbetsmarknaden. Bidrag till *skogsodling m. m.* kan utgå med 50 procent av den beräknade nettokostnaden för företaget. Bidrag till *väg- och flottledsbyggnad* utbetalas med 25 procent av den beräknade kostnaden. Bidrag till betesförbättring utbetalas från och med år 1940 med högst 60 procent av den beräknade kostnaden, dock med högst 250 kronor för hektar av den för förbättring avsedda arealen. Dessutom gäller att bidrag för betesförbättring och övriga bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk såsom nyodlingsbidrag m. fl. icke må på en gång tilldelas en och samma person med högre belopp än tillhoppa 800 kronor.

I samtliga ovan nämnda kostnader skall kostnad för erforderligt material, såsom frö, plantor, stängseltråd o. dyl. vara inräknad. Därest frö eller plantor tillhandahållas av skogsvårdsstyrelse, plägar denna efter överenskomst gottgöra sig köpeskillingen därför genom avdrag å bidraget.

De arbeten, som nu föreslås av utredningen, komma att bedrivas på ett i väsentliga avseenden mera rationellt sätt än vad som är möjligt inom den nuvarande bidragsverksamheten för betesförbättringar och skogsvård. Den enda omständighet, som skiljer den nu planerade verksamheten från vad man skulle kunna kalla idealisk företagsorganisation, är att, sedan plan-

läggning skett med hänsyn till högsta effekt och lägsta kostnad utan hinder av ägosplittringen, handhavandet av arbetet överlämnas åt skogsägarna själva. Att så sker är emellertid enligt utredningens övertygelse icke blott ändamålsenligt med hänsyn till anskaffningen av lämplig arbetskraft utan även nödvändigt för ett ur alla synpunkter lyckligt genomförande av programmet. Nackdelarna taga sig uttryck i den övervakning och kontroll, vilken, nu som förr, måste bedrivas av skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän. Besiktingarna kunna dock bedrivas på ett betydligt mera rationellt sätt tack vare arbetenas geografiska koncentration och den medverkan från skogsägarna själva, som man försäkrar sig om genom föreningsbildningen. De indirekta kostnader, som åbelöpa varje särskilt bidragsföretag, komma sålunda helt säkert att i den föreslagna organisationen av arbetena bliva lägre än inom den nuvarande bidragsverksamheten. Likväl är det ovisst, huruvida några besparingar i förvaltningskostnaderna för företagen kunna uppstå med hänsyn till att den planlagda verksamheten kommer att innesluta, förutom arbetet för de understödda företagen, en stor del av skogsvårdsstyrelsernas uppgifter i övrigt. Tillsynen enligt gällande skogsvårdslag blir effektivare, åtskilliga skogsvårdsåtgärder, som icke understödjas av staten, komma till utförande tack vara skogsvårdsplanerna, och utrymme vinnes även för ökad upplysning och intensivare propaganda. Det är uppenbart, att kostnader, som nedläggas i en verksamhet enligt de här uppdragna linjerna, skola ge en väsentligt högre effekt än lika stora kostnader, använda inom den nu pågående bidragsverksamheten för skogsvård.

Den nu föreslagna, skogsvårdande verksamheten torde, såsom närmare framgår av avdelning VI, kunna medföra en stabilisering av arbetsmarknaden i lappmarkerna. De, som äga egen skog, beredas möjligheter att erhålla en viss dagspenning även vid arbete för den egna skogens förkovran, ofta i omedelbar närhet av hemmet. De arbetslösa, som icke äga skog, kunna erhålla sysselsättning i sådana företag, där skogsägarens och hans folks arbetskraft icke är tillräcklig för arbetenas utförande inom den tid skogsvårdsplanen föreskriver. Särskilt öppnas möjligheter för sysselsättning av ledig arbetskraft å bolagsskogar och allmänningsskogar. Utredningen håller på grund härav före, att de kommunala arbetslöshetsorganen skola få möjligheter att hänvisa arbetslösa till de nu föreslagna arbetena, lämpligen genom skogsvårdsföreningarnas förmedling på sätt ovan framhållits. Därigenom torde en del av de kontantunderstöd, som utbetalas av kommunerna, kunna inbesparas. Även denna besparingspost är ytterst vanskelig att beräkna, enär de praktiska förhållandena ofta kunna lägga hinder i vägen för kontantunderstödens evalvering i bidragsmedel, även i de fall, då arbetsobjekt kunna erbjudas. Att icke föraktliga möjligheter att tillvarataga ledig arbetskraft här erbjuda sig framgår emellertid däraf, att de av kommunerna i övre Norrland under senare år utbetalade kontantunderstöden uppgått till ansenliga belopp. De understöd, som med statsbidrag utbetalats till arbetsföra, ha visserligen under senare år ej varit mera betydande — för budgetåret 1938/39 ha de för de båda nordligaste länen

dock utgjort sammanlagt 326 000 kronor — men åtskilliga kommuner bedriva därutöver själva med stöd av fattigvårdslagen en understödsverksamhet av samma slag. Utredningen är ej i tillfälle att lämna närmare uppgifter om omfattningen av denna verksamhet, enär ifrågavarande kommunala utgifter överhuvud taget icke sammanställas eller redovisas till något centralt organ. Utredningen har sig emellertid bekant, att denna del av kommunernas utgifter för fattigvård i vissa norrländska skogskommuner under senare år icke varit oväsentlig.

Av det här sagda framgår enligt utredningens mening, att vid den av utredningen föreslagna verksamheten för förbättrad skogsvård m. m. de statliga bidragen kunna höjas avsevärt utöver de nu tillämpade bidragsprocenterna utan att det allmännas uppoffringar skola, i förhållande till det uppnådda arbetsresultatet, bliva högre än vad hittills varit fallet. När utredningen i fortsättningen övergår till att lämna preciserade förslag beträffande bidragen, får utredningen, förutom nämnda omständigheter, åberopa de särskilda samhällsintressen och motiv för statsingripanden, som utredningen skildrat under avdelningarna I och IV: 6 (sid. 102 och följande).

Av den i avdelning III: b lämnade redogörelsen för förslag, som på senare tid framlagts i den norrländska skogsvårdsfrågan, framgår, att flera iakttagare icke varit främmande för tanken, att skogsvårdsarbetena på enskildas skogar i lappmarken eller en stor del av dessa arbeten skulle i sin helhet bekostas av staten, varvid emellertid förutsatts, att markägaren skulle bidraga till arbetena i den mån inkomst av virke därvid erhöles eller fastigheten underginge en värdestegring på grund av åtgärderna. Att den kostnad för t. ex. röjningsåtgärd, å vilken bidrag beräknas, skall minskas med värdet av utfallande gagnvirke, finner utredningen självfallet. Utredningen anser det även vara klart, att markägaren bör bidraga till åtgärden med belopp, som svarar mot den värdestegring, brukningsdelen undergår som en direkt följd av de vidtagna åtgärderna. Därmed avser utredningen icke blott den ökning av brukningsdelens taxeringsvärde, som kan komma att ske vid närmast följande fastighetstaxering, utan överhuvud taget det mervärde, som en välskött skogsegendom alltid tillvinner sig å den allmänna fastighetsmarknaden, även om detta icke omedelbart skulle komma till uttryck vid fastighetstaxering. Det är givetvis ytterst vanskligt att bedöma en värdestegring, som, ehuru den utan tvivel ägt rum, på grund av den mångfald andra faktorer, som öva inflytande på fastighetsvärdena, kanske aldrig direkt kommer till synes. Utredningen anser sig dock kunna förutsätta, att sådan grundförbättring av fastighet, som här är i fråga, skall inom relativt kort tid medföra en förstärkning av fastighetens värde med något tiotal procent av den kostnad, som nedlägges på grundförbättringen. Denna delkostnad för arbetena bör under alla förhållanden bestridas av markägaren. Utredningen anser vidare, att det ligger i den enskildes hemmansägares intresse att själv deltaga i kostnaderna för sin egendoms förkovran. Slutligen bör den omständigheten, att staten ställer bidrag till förfogande för arbeten å en hemmansägares skog kunna förmå

denne att själv offra något för arbetet. Utredningen förbiser emellertid icke, att en hemmansägare i små ekonomiska omständigheter kan för sin egen och sin familjs dagliga bärgning vara nödsakad att ägna sig åt arbete, som ger full dagsförtjänst.

Av vad här sagts framgår, att utredningen anser utslutet, att de nu ifrågavarande arbetena i sin helhet bekostas av statsmedel. De berörda omständigheterna konstituera en övre gräns för bidragstilldelningen, som icke får överskridas. Bidragstilldelningen bestämmes i övrigt av de särskilda motiv för statlig hjälpverksamhet, som i det föregående utvecklats. I fortsättningen redogör utredningen för de bidragsbelopp, som utredningen med hänsyn härtill funnit skäligen för de särskilda åtgärderna.

Som allmänna förutsättningar för beviljande av statsbidrag synes böra stadgas, att annat statsunderstöd i form av lån eller bidrag icke utgått eller utgår för åtgärden, att nyttan av åtgärden beräknas stå i skäligen förhållande till kostnaderna därför samt att med hänsyn till allmän eller enskild rätt hinder ej möter mot åtgärden. Därjämte bör den inom bidragsverksamheten för skogsvård hittills hävdade principen, att statsbidrag ej må utgå till åtgärd, som någon enligt lag eller författning är pliktig vidtaga, uppehållas även i fråga om nu förevarande bidragsverksamhet. Härtill bör den reservationen fogas, att statsbidrag givetvis skall utgå till utförande inom lappmarkerna av återväxtåtgärd, som skogsvårdsstyrelsen funnit så betungande, att styrelsen befriat markägaren från skyldigheten att utföra densamma. Det lär emellertid icke sällan kunna förekomma att, då skogsvårdsplan upptager återväxtåtgärd av beskaffenhet, att icke skäligen kunnat åläggas markägaren, denne likväl jämlikt bestämmelserna om reproduktionsplikt bort svara för en mindre omfattande åtgärd å samma mark, t. ex. markberedning eller sådd. I dylikt fall bör, vid beräkning av statsbidrag, kostnaden för den i skogsvårdsplanen angivna åtgärden minskas med den beräknade kostnaden för den åtgärd, som faller under reproduktionsplikten. Slutligen bör statsbidrag för röjningsgallring i stavskog eller ungskog utgå endast under förutsättning, att rotvärdet å det virke, som bör avverkas, understiger kostnaden för åtgärden.

Utredningen föreslår, att statsbidrag må utgå dels med ett *grundbelopp*, lika för alla hemmansägare men lägre för aktiebolag, dels ock med ett *tilläggsbelopp*, sistnämnda belopp dock endast till enskilda hemmansägare efter särskild behovsprövning. Den följande diskussionen av bidragens storlek avser till en början endast företag, som utföras å andra skogar än samfälligheter och allmänningar samt bolagsskogar.

Den ovan lämnade redogörelsen för de skogsvårdsåtgärder, som äro erforderliga, torde ha givit vid handen, att de viktigaste av åtgärderna i arbetsprogrammet i största omfattning icke kunna komma till utförande, med mindre skogsmarken betesfredas. Förutsättningen för att så skall kunna ske är att betesvallar anläggas snabbt och väl. Kostnaderna för dylika anläggningar bliva ofta mycket betungande för de små hemmansägarna, bl. a. därför att en förhållandevis stor del av anläggningskostnaden icke

kan utgöras med arbete, nämligen den till ej mindre än 30—50 procent av hela kostnaden uppgående delen, som avser jordförbättrings- och gödningsmedel, frö m. m. Utredningen anser att grundbelopp för betesanläggning, vilket skall tillkomma samtliga av betesförbättringsföretag berörda intressenter i skogsvårdsområdet, vare sig de äro delägare eller icke, bör — oavsett om därmed avses en permanent betesvall eller en provisorisk anläggning, som prövas erforderlig med hänsyn till skogsvårdsprogrammets genomförande — utgå med 75 procent av den totala kostnaden för anläggningen, ersättning för upplåtelse av mark eller för skada eller intrång däri dock ej inräknad.

Det lär ofta kunna förekomma, att delägare i skogsvårdsområde vid den tidpunkt, då skogsvårdsplan upprättas, påbörjat anläggning av betesvallar å sin fastighet. I den mån sådan anläggning icke ingår i företag, vartill statsbidrag i annan ordning beviljats, och vederbörande förrättningsman finner de vidtagna åtgärderna lämpligen kunna inordnas i betesanläggningsföretag enligt skogsvårdsplan, bör hinder ej möta att i planen inräkna åtgärderna med skäliga kostnadsbelopp oaktat den omständigheten, att de redan utförts. En tidsbegränsning måste likväl stipuleras, och utredningen finner i detta hänseende lämpligt, att arbeten, som utförts före den 1 januari 1940 icke må medtagas i kostnadsberäkning enligt skogsvårdsplan. Utredningen anser den här föreslagna avvikelser från eljest vedertagna bidragsvillkor vara starkt påkallad med hänsyn till betydelsen av ett snabbt uppordnande av betesförhållandena. Ett liknande förfaringsätt lär i praktiken tillämpas vid nyodling av mark till kronotorp. Ehuru den i ämnet gällande författningen, kungörelsen den 14 juni 1929 ang. upplåtande av kronotorp å vissa kronoegendomar m. m., icke angiver, att nyodling, som utförts före planläggning av fackman, kan godkännas för bidragstilldelning och vederbörande sakkunniga icke synas ha tänkt sig ett dylikt förfarande, ha de praktiska förhållandena föranlett, att väl utförda nyodlingar, som påbörjats efter författningens ikraftträdande, intagits i plan, som sedermera upprättats för dylika bidragsberättigade åtgärder. Till undvikande av att arbete nedlägges på olämpliga företag och besvikelser uppstår hos dem, som företagit sig dylika arbeten, böra skogsvårdsstyrelserna låta sig angeläget vara att på lämpligt sätt för skogsägarna framhålla, att anläggningarna måste vara planlagda med sakkunskap, när vid upprättande av skogsvårdsplan som kostnad för bidragsberättigat företag kan upptagas endast det värde, som den utförda betesanläggningen äger för betesfrågans ordnande inom skogsvårdsområdet.

Avvägningen av statsbidraget för skogsvårdsåtgärder synes utredningen höra ske med särskild hänsyn till den värdestegring av fastigheten, som förorsakas av åtgärden och som skogsägaren kan tillgodogöra sig. Skogsvårdsåtgärderna kunna, sedda ur denna synvinkel, uppdelas i två huvudgrupper, nämligen åtgärder för skogsförnygring, vilka återbära de nedlagda kostnaderna först efter mycket lång tid, samt beståndsvårdande åtgärder och skogsutdikning, vilka kunna bliva lönande efter jämförelsevis kort

tid. I fråga om den senare gruppen måste den reservationen omedelbart göras, att utdikning av obevuxen mark såsom varande ett grundförbättringsföretag på mycket lång sikt rätteligen skulle tillhöra den förra gruppen. Sådana dikningsföretag lära emellertid, såsom av det föregående torde ha framgått, mera undantagsvis komma att ingå i skogsvårdsplanernas program och då i samband med torrläggning av bevuxen mark. Tillämpning av olika bidragsgrunder för åtgärder, som inom ett och samma företag knappast kunna åtskiljas, är icke att förorda. Utredningen anser därför, att all skogsutdikning av praktiska skäl bör föras till den senare gruppen.

Den förstnämnda huvudgruppen av åtgärder, som här betecknas med *grupp 1*, omfattar hyggesrensning, markberedning, bränning, sådd, plantering, hyggesdikning och eventuellt andra åtgärder för erhållande av eller skydd för skogsförnyring, såsom hägnad av skogsodlingsområde eller dylikt. För nämnda åtgärder är anskaffningen av skogsodlingsmaterial en viktig detalj. Denna uppgift åligger enligt gällande bestämmelser redan nu skogsvårdsstyrelserna. Särskilt beträffande lappmarkerna lärer man nödgas räkna med en avsevärd variation i anskaffningskostnaden beträffande såväl frö som plantor, varigenom marker i lägen med sämre frötillgång skulle — oavsett de mera omfattande åtgärder de kunna kräva — bliva hårdare belastade än andra. För att motverka en sådan effekt, som med hänsyn till det här ifrågavarande skogsvårdsarbetets ändamål, icke vore lämplig, anser utredningen att understödet till skogsvårdsåtgärderna i första hand bör lämnas genom kostnadsfritt tillhandahållande av skogsodlingsmaterial. Enär de företag, som innefatta fullständig skogsodling i någon form, överhuvud taget äro mera kostsamma än andra åtgärder, erhålles med denna bidragsform en påtaglig utjämning av de kostnader, som skola stanna på ägarna av marker, vilka kräva olika kostnader för att bringas i produktivt skick. Förfaringssättet innebär därjämte en förenkling av administrationen av bidragsverksamheten.

Den metod, som användes i Norrland, då fullständig skogsodling måste företagas men förhållandena i övrigt ej kunna betecknas som särskilt svårartade, är sådd. Kostnaden för frö kan i sådana fall genomsnittligt beräknas uppgå till omkring 15 procent av den totala skogsodlingskostnaden. Det kostnadsfria tillhandahållandet av erforderligt skogsodlingsmaterial torde alltså kunna värdesättas till 15 procent av den totala kostnaden för åtgärden. Övrig del av understödet bör, liksom beträffande andra åtgärder, utbetalas kontant. Utredningen föreslår, att grundbeloppet skall inom denna bidragsgrupp utgå med 75 procent av den totala kostnaden för åtgärden, kostnader för skogsodlingsmaterial och hägnadstråd icke inräknad. Det sammanlagda statsunderstödet för fullständig skogsodling kan därvid anses uppgå till $(15 + \frac{75}{100} \cdot 85 =) 78.75$ procent av den totala kostnaden för åtgärden.

Den andra huvudgruppen av skogsvårdsåtgärder, här benämnd *grupp 2*, innefattar röjningsgallring i stavaskog, plantskog och ungskog samt skogs-

utdikning å mark, som icke samtidigt är föremål för återväxtåtgärder. Utredningen föreslår att grundbeloppet för denna åtgärdsgrupp skall utgå med 65 procent av den totala arbetskostnaden.

För den nu pågående bidragsverksamheten för skogsvårdsarbeten gäller, att statsbidrag skall beräknas å nettokostnaden för arbetet, sedan värdet av det virke, som bör avverkas å området, fråndragits. Denna princip måste enligt utredningens mening uppehållas jämväl för röjningar, som utföras i den nya verksamheten, för att åstadkomma en skälig begränsning av bidragen till dylika åtgärder, vilka som bidragsföretag betraktade mången gång kunna utgöra gränfall. För att i möjligaste mån undvika, att skogsägarna genom avverkning av avsättningsbart virke före arbetsplanens upprättande förskaffa sig högre bidrag än som med hänsyn till den å området befintliga skogen skäligen bör utgå, synes lämpligt att nämnda rotvärde å skog, som skall avverkas i samband med utförande av skogsvårdsåtgärd, fastställas redan i skogsvårdsplanen.

Vad angår åtgärder för skogsföryngring är det virkesvärde, som kan fråndragas kostnaden för åtgärderna, i regel ytterst obetydligt eller helt obefintligt, försåvitt icke åtgärden avser mark, där slutavverkning ej skett vid skogsvårdsplanens upprättande. Att i sistnämnda fall genom avdrag av virkesvärde undandraga åtgärder å dylik mark statsbidrag överensstämmer emellertid ej med verksamhetens syfte. För övrigt skulle ifrågavarande avdrag bliva beroende av den tidpunkt, skogsägaren väljer för avverkning av skogen å området, vilket lär kunna medföra orättvisor. Utredningen anser på nu anförda grunder att värdet av den skog, som bör avverkas för utförande av åtgärd för skogsföryngring, ej bör avdragas från kostnaden för åtgärden. Däremot bör, i förekommande fall, kostnaden, på sätt i det föregående framhållits, minskas med den kostnad, för vilken markägaren jämlikt honom åvilande reproduktionsplikt har att svara.

Ifråga om bidrag till skogsvårdsåtgärder må slutligen framhållas att, då fråga är om hyggesbränning, kostnaden bör vid beräkning av statsbidrag ökas med kostnad för första-riskförsäkring i samband med bränning enligt förslag, som framlägges av utredningen i en följande avdelning, VII:2.

Statsbidrag till skogsvägar ha tidigare kommit Norrland till del i mycket liten omfattning, beroende bl. a. på att bidrag utgått endast för vägar, som kunnat fylla ett mera stadigvarande transportbehov även under tid, då vägbanan ej är tjälad. Bidragsprocenten har utgjort 25. Statsbidrag bör i nu förevarande sammanhang utgå endast för vägar, som äro av betydelse för virkesavsättningen från en väsentlig del av ett skogsvårdsområde. Genom detta förbehåll inordnas vägförtagen som ett led i det särskilda istandsättningsarbete, varom här är fråga. Utredningen föreslår, att grundbeloppet med hänsyn härtill skall utgå med 40 procent av den totala kostnaden för anläggningen, ersättning för upplåtelse av mark eller för skada eller intrång, som kan förorsakas av företaget, däri ej inräknad.

De här ovan föreslagna grundbeloppen ha differentierats endast med hänsyn till arbetenas art. Givet är emellertid, att de särskilda skogsägarnas

ekonomiska möjligheter att åtaga sig arbeten äro mycket olika. Enär grundtanken i den föreslagna verksamheten är, att en serie företag igångsättas inom stora områden efter en plan, som bestämmes uteslutande av tekniskt rationella grunder, är det för ett framgångsrikt bedrivande av verksamheten nödvändigt, att alla eller åtminstone de allra flesta av dem, som de planlagda företagen beröra, skola beredas möjligheter att ansluta sig till desamma. Vid utformningen av bidragssystemet kunna därför bidrag efter behovsprincipen icke förbigås.

De grundbelopp, som ovan föreslagits för statsbidragen, äro bl. a. på grund av en rad särskilda omständigheter, som icke sammanhånga med någon behovsprövning, så väl tillmätta, att det övertvägande antalet hemmansägare i lappmarkerna böra finna med sin fördel förenligt att ansluta sig till företagen. En viss möjlighet till anpassning av statsbidraget för de sämst lottade småbrukarna synes dock böra anordnas. Vid övertvägande av denna fråga har utredningen stannat för den bidragsform, som föreslagits av 1936 års skogsutredning under benämningen premiebidrag, ehuru dessa bidrags syfte, såsom namnet antyder, delvis är ett annat. Utredningen föreslår sålunda, att skogsvårdsstyrelsen må kunna efter särskild prövning bevilja den, som tillerkänts statsbidrag med grundbelopp, ett *tilläggsbelopp*, under förutsättning, att bidragstagaren själv brukar den fastighet, för vilken statsbidraget utgår, samt att han på grund av svag ekonomi är i trängande behov av bidrag. Tilläggsbelopp bör enligt utredningens mening kunna uppgå till högst hälften av det belopp, varmed den av skogsvårdsstyrelsen godkända kostnaden för åtgärden överstiger det för åtgärden som statsbidrag beviljade grundbeloppet. Ehuru denna bidragsform ej är särskilt lämpad för de väganläggningar, som här föreslås, och något större behov av tilläggsbelopp knappast torde föreligga för dylika arbeten, har utredningen dock icke velat utesluta möjligheten att i särskilt fall tilldela sådant bidragsbelopp även för väganläggning. Utredningen förutsätter därvid, att det stora flertalet vägföretag skola kunna genomföras utan att något tilläggsbelopp utgår.

Övriga skogar, där statsbidrag till åtgärder kunna ifrågasättas, äro samfälligheter och allmänningar samt bolagsskogar.

Vad angår *samfälligheter och allmänningar* kunna olika synpunkter göras gällande. Å ena sidan lärer den gemensamma äganderätten konstituera en starkare bärkraft, som bland annat kännetecknas av den fondbildning, som äger rum beträffande en del av allmänningarnas avkastning. Å andra sidan hava delägarna i de inom de nordligaste länen belägna allmänningarna i allmänhet svag ekonomisk ställning. Utredningen tilltalas ej heller av tanken, att delägarna i sistnämnda allmänningar skola bliva i bidragshänseende sämre ställda vad angår åtgärder å ifrågavarande gemensamhetsskogar än beträffande åtgärder å de särskilda hemmanen, bl. a. därför, att dessa allmänningar avsatts under det sista skedet av avvitrningen i samband med en stark begränsning av utmarkstilldelningen till hemmanen. Med hänvisning i övrigt till vad skogslagkommissionen i sitt den 31 augusti 1937 avgivna be-

tänkande med förslag till lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna m. m. anfört i denna fråga (sid. 179—180), föreslår utredningen, att statsbidrag må, jämväl för åtgärder å samfälligheter och allmänningar, utgå enligt de grunder, som här ovan angivits.

Ifråga om bidragstilldelning till *aktiebolag* ansluter sig utredningen principiellt till den av 1936 års skogsutredning hävdade uppfattningen, att de grundförbättrande åtgärder, varom här är fråga, äro av den betydelse och natur, att de böra kunna befrämjas med allmänna medel oberoende av vem som är ägare till marken. Vad beträffar den nu föreslagna verksamheten talar för bidragstilldelning till bolag även den särskilda omständigheten, att skogsvårdsprogrammet bygger på gemensam, samtidig uppslutning omkring programmet av samtliga eller åtminstone det stora flertalet ägare till skogsfastigheter inom ett geografiskt sammanhängande område. Därest man av bolagen som skogsägare fordrar en lojal anslutning till den brett upplagda, skogsvårdande verksamheten, synas bolagen kunna göra anspråk på bidragstilldelning med belopp, som kan befinnas skäligt. För att stimulera de skogsägande bolagen till deltagande i här ifrågavarande skogsvårdsarbete synas bidragen dock icke behöva uppgå till samma belopp som för de enskilda skogsägarna. Bolagens möjligheter att utan statsunderstöd taga vård om sina skogar måste i allmänhet anses vara större än hemmansägarnas, samtidigt som förutsättningarna för dem att tillgodogöra sig den av skogsvårdsåtgärderna förorsakade värdestegringen å skogarna äro gynnsammare. Utredningen finner med hänsyn till nu anförda förhållanden skäligt, att bolag tilldelas grundbidrag med *60 procent* för betesanläggning och för skogsvårdsåtgärd tillhörande grupp 1, samt med *50 procent* för skogsvårdsåtgärd, tillhörande grupp 2.

Vad beträffar väganläggningar, i vilka som regel ett stort antal sakägare, tillhörande skilda ägarekategorier, deltaga, synas praktiska skäl, som tala för tillämpning av enhetliga bidragssatser, böra bliva utslagsgivande. Utredningen föreslår därför, att aktiebolag må tilldelas bidrag till väganläggning med samma belopp som enskild hemmansägare eller *40 procent*.

De åtgärder, som komma till utförande efter det kontrakt slutits rörande skogsvårdsplan, måste stundom sträcka sig över gränserna för markområden, som tillhöra delägarna. Så blir förhållandet, när ett skogsföryngrings- eller dikningsföretag är beläget i utkanten av skogsvårdsområdet och berör hemman *utom* området. Men det kan också inträffa, att ett dylikt företag når in över mark *inom* skogsvårdsområdet, vars ägare ej är delägare i området. Utförandet av åtgärden grundar sig — såsom utredningen i det föregående klarlagt — på lagbestämmelser av tvingande natur. I det förra fallet synes skäligt, att markägaren tillerkännes statsbidrag, vilket med hänsyn till de grunder, som gälla för nu utgående skogsvårdsanslag, bör utgöra högst *50 procent* av kostnaden, beräknad på sätt föreslagits för den nya verksamheten. I det senare fallet lär förfaringssättet bliva beroende av flera omständigheter, i första rummet åtgärdens natur. De åtgärder, som böra komma till utförande å inom skogsvårdsområde belägen mark, vars

ägare ej önskat deltaga i skogsvårdsverksamheten för området, äro — bortsett från betesanläggning, som eventuellt må utföras av betesrättsinnehavare — dikning och hyggesbränning. För dikningsarbeten synes som regel bidrag böra utgå med högst 50 procent av kostnaden, beräknad på sätt nyss sagts, enär skyldigheten att utföra dikningen grundar sig huvudsakligen på annan fastighets intresse av att åtgärden utföres. I fråga om hyggesbränning och i samband därmed föreslagna reproduktionsåtgärder bliva förhållandena annorlunda. Föreligger reproduktionsskyldighet, som innefattar den ifrågavarande åtgärden, förutsätter tilldelning av statsbidrag, att markägaren befrias från sagda skyldighet att hålla den egna fastighetens skogsmark i produktion. Det är mycket tvivelaktigt om sådan befrielse nu bör lämnas, sedan markägaren avböjt dylik, då den erbjöds honom i samband med deltagande i den gemensamma skogsvårdsverksamheten. Är så icke fallet bör emellertid statsbidrag kunna utgå för ändamålet efter samma regler, som ovan föreslagits beträffande mark utom skogsvårdsområde. Bidrag bör emellertid tilldelas endast då särskilda skäl kunna anföras härför och med belopp, som prövas av skogsvårdsstyrelsen från fall till fall.

Vid bidrag enligt kontrakt för skogsvårdsområde måste fästas vissa allmänna villkor. Dessa böra i tillämpliga delar gälla även ifråga om de särskilda kontrakt, som upprättas med enskilda markägare. Kontraktstagarna skola sålunda bl. a. förbinda sig att iakttaga de föreskrifter, som i vederbörlig ordning meddelas om utförande och vidmakthållande av företagen, att icke släppa betesdjur å mark, som är eller varit föremål för skogsvårdsåtgärd enligt skogsvårdsplan, att underkasta sig vederbörlig kontroll och att fullgöra de åligganden och bestrida de kostnader, som, enligt vad ovan sagts och här nedan tillägges beträffande planläggningskostnader m. m., skola utgöras av kontraktstagarna.

Vad särskilt angår vidmakthållande av företag böra särskilda regler meddelas. Beträffande *permanent betesanläggningar* synes lämpligt att, på sätt skett i kungörelsen den 30 juni 1939 ang. statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m., föreskriva, att anläggningen skall vidmakthållas under minst tio år. Erfarenheter från dylik bidragsverksamhet bestyrka lämpligheten av att i skogsvårds- eller arbetsplan därjämte lämnas närmare föreskrifter om utförandet av underhållet.

Även beträffande *återväxtåtgärder* äro föreskrifter om underhåll nödvändiga. Sålunda bör skogsvårdsstyrelse kunna utföra hägnadsåtgärd, som försummas av markägaren, på dennes bekostnad. Har skog, som uppkommit på grund av föryngringsåtgärder, genom dylik försummelse skadats av betesdjur, bör den försumlige vara pliktig att avhjälpa skadan. Vidare bör det för bidrag från statens skogsodlingsanslag gällande allmänna villkoret tillämpas, att skog, som uppdragits med hjälp av statsbidrag, skall av bidragstagaren vidmakthållas, intill dess skogen nått den utveckling, att den ej längre är att räkna som plantskog. Underhåll av *skogsdikningsföretag* bör ske enligt de regler, som gälla för statens skogsutdikningsanslag,

dock med tillägg i ett avseende. Å mark, som torrlägges för skogsproduktion, finnes ofta ett tätt bestånd av klen ungskog, eller ock uppkommer sådant efter torrläggningen. Dylika bestånd skjuta efter dikningen hastigt i höjden och bliva på grund av det stora stamantalet mycket snabbt i behov av röjning. Oftast torde det i sådana fall närmast vara fråga om att hålla efter lövskogen. Den markägare, som verkställt torrläggning med statsbidrag men därefter icke utför erforderlig röjning, äventyrar resultatet av det med statsbidrag utförda torrlägningsarbetet, enär den med dikningen avsedda effekten ej erhålles. Det saknas ej exempel på dylika försummelser. Utredningen anser därför, att som villkor för åtnjutande av bidrag till skogsdikningsåtgärd bör stadgas, att, därest skogsvårdsstyrelsen finner att röjningsgallring bör företagas i fall, som här avses, bidragstagare skall vara skyldig att utföra sådan röjningsåtgärd mot åtnjutande av det understöd, som skogsvårdsstyrelsen kan lämna därför.

Utredningen har vidare att taga ställning till frågan om bestridande av kostnaderna för det planlägningsarbete, som den föreslagna verksamheten erfordrar. Utredningen är närmast benägen att betrakta upprättandet av skogsvårdsplaner som en inventeringsåtgärd, vilken faller under skogsvårdsstyrelsernas allmänna uppgifter. Av denna anledning anser utredningen, att hela kostnaden för upprättandet av ifrågavarande planer bör — oavsett om planen kommer till utförande eller ej — bestridas med allmänna medel, lämpligen genom förvaltningsbidrag, vilket anvisas skogsvårdsstyrelserna av det statsanslag, som ställes till förfogande för här ifrågavarande verksamhet. Vad åter arbetsplanerna angår, saknas skäl att frångå de hittills tillämpade ersättningsgrunderna för skogsvårdsanslag, vilka innebära, att skogsvårdsstyrelsen bestrider kostnaden för ersättning och arvode till förrättningsman men bidragstagaren hantlangningskostnaden jämte övriga kostnader för planläggningen.

Utredningen vill i fråga om skogsvårdsplanens upprättande erinra om att för de skogar, varom här är fråga, i regel finnas kartor, som äro tillräckliga som grundmaterial för skogsvårdsplan. Utredningen förutsätter därför, att den komplettering av befintliga kartor, som erfordras för upprättande av skogsvårdsplan, i vad denna avser ofullständigt eller alls ej kartlagda fastigheter, skall inberäknas i kostnaden för skogsvårdsplanen.

Vad slutligen angår reglerna för utbetalning av bidrag, ställande av säkerhet samt påföljd i händelse bidragstagare ej fullgjort de förpliktelser han åtagit sig synas de för skogsvårdsanslagen nu tillämpade grunderna vara väl avvägda och lämpliga även för den föreslagna bidragsverksamheten.

Även den bland bidragsreglerna för statens skogsodlingsanslag ingående bestämmelsen, vilken åsyftar att säkerställa fullföljandet av bidragsföretag å mark, som byter ägare, bör upptagas bland villkoren för den nya bidragsverksamheten. Det är givetvis i fråga om den föreslagna verksamheten av särskild vikt, att de kontrakterade företagen fullföljas, enär verksamheten skall planläggas regionsvis. Utred-

ningen har övervägt, huruvida icke bidragsverksamheten inom ett skogsvårdsområde borde upphöra, därest ett flertal av företagen inom området icke bleve fullföljda. En dylik påföljd skulle emellertid drabba de lojala bidragstagarna orättvist, varjämte stora svårigheter möta att praktiskt reglera de uppkommande förhållandena. Vissa åtgärder kunna delägarna för övrigt ej undandraga sig. Den betesreglering, som påbörjats enligt ägofredslagen, föres givetvis till slut, reproduktionsplikten måste fullgöras utan modifikationer och dikningsföretag kunna i vissa fall fullföljas enligt vattenlagen. Då utredningen vidare, med hänsyn ej blott till nu nämnda omständigheter utan kanske främst till delägarnas intresse av att programmet blir genomfört, är övertygad om att risken för att någon större del av bidragstagarna inom ett skogsvårdsområde skall söka undandraga sig fullföljandet av arbetena är ringa, har utredningen ansett sig böra stanna för den nuvarande bestämmelsen om full återbetalningsskyldighet med ränta beträffande såväl uppburna statsbidrag som alla skogsvårdsstyrelsens kostnader i övrigt för den bidragstagare, som icke fullgör sina förpliktelser. Dessa kostnader innefatta ifråga om den nu föreslagna verksamheten ej endast av skogsvårdsstyrelsen utgivna kostnader för arbetsplaner, biträde vid utförande m. m. utan även kostnad för skogsodlingsmaterial och skälig andel i kostnaderna för upprättande av skogsvårdsplan.

Utredningen har i enlighet med de nu föreslagna grunderna för skogsvårdsverksamheten i lappmarkerna samt de grunder för verksamheten, som i följande avdelning föreslås för vissa områden utanför lappmarkerna, utarbetat *dels* förslag till kungörelse angående villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m., *dels ock* förslag till cirkulär till de av verksamheten berörda skogsvårdsstyrelserna med föreskrifter rörande tillämpningen av nämnda kungörelse, vilka förslag bifogats betänkandet som bilagor nr 1 och 2.

V. Genomförandet av skogsvårdsprogrammet för områden utanför lappmarkerna.

Det torde av vad utredningen anfört under avdelningarna I och II ha framgått, att inom stora delar av övre Norrland, som äro belägna utanför lappmarken, skogarna äro så likartade med lappmarksskogarna ifråga om utveckling och tillstånd, att en verksamhet av det slag, utredningen här föreslagit, såvitt möjligt, icke bör begränsas till sistnämnda skogar. Förutsättningarna för verksamheten äro dock icke enahanda. Utredningen kommer därför att i det följande avhandla de modifikationer av programmet för verksamheten, som bliva påkallade, då denna flyttas ut över lappmarksgränserna.

Utredningen anser sig till en början kunna konstatera, att de skäl, som andragits för den skogsvårdande verksamheten i lappmarkerna, i allt väsentligt äga giltighet jämväl beträffande de enskilda skogarna i Särna och Idre socknar av Kopparbergs län. I detta avseende hänvisas till avdelning I: 3: c och avdelning II: 2 B. Utredningen vill på grund härav föreslå, att den i avdelning IV för lappmarkerna föreslagna bidragsverksamheten skall till alla delar tillämpas även beträffande de enskilda skogarna inom nämnda socknar av Kopparbergs län. Verksamheten torde emellertid inom ifrågavarande områden bliva av ringa omfattning.

Inom de geografiskt synnerligen vittomfattande skogsmarkerna i kustlandet av Norrbottens och Västerbottens län samt i Jämtlands och Västernorrlands län äro de skogliga förhållandena mycket skiftande. Utredningen har under avdelningarna I och II redogjort för skogslagstiftningen inom områdena och i korthet berört de växlande betingelserna för skogsvården inom olika delar av dessa vidsträckta skogsmarker. Därvid har utredningen funnit erforderligt att särskilt behandla vissa skogsområden i fjällens närhet, s. k. skyddsskogar samt en del svårförnygrade skogar, där klimatförhållandena skapat skogliga problem, som föranlett speciella lagstiftningsåtgärder för områdena. Skildringen torde ha klargjort, att ifrågavarande skogsområden äro av den beskaffenhet, att skogsvården där bör befrämjas med samma medel, som utredningen ansett erforderliga inom lappmarken. Ehuru förfoganderätten till skogen inom ifrågavarande områden icke varit lika starkt inskränkt som inom lappmarkerna, torde samma

motiv, som i det föregående anförts för en utvidgad bidragsverksamhet i lappmarkerna, i stort sett gälla även för de skogar, varom nu är fråga.

Det framgår av den tidigare redogörelsen för skyddsskogar och svårförnygrade skogar, att reproduktionsplikt för markägaren för närvarande föreligger, ehuru i begränsad omfattning, men att sådan skyldighet först år 1938 införts för skyddsskogarna och år 1929 för de svårförnygrade skogar, vilka tidigare varit skyddsskogar. Detta förhållande i förening med den omständigheten, att svårförnygrade skogar, som ej lytt under skyddsskogslagen, aldrig varit underkastade annan reglering av avverkningen, än vad som föranletts av hänsyn till återväxten efter det avverkade beståndet, anser utredningen böra föranleda, att endast sådana skogar, som äro eller tidigare varit skyddsskogar, helt likställas med lappmarksskogarna. Denna inskränkning av verksamhetens tillämpning för svårförnygrade skogar är beträffande de i fjällbandet belägna, svårförnygrade skogarna ej av större betydelse, enär närmare 80 procent av dessa skogar tidigare lytt under skyddsskogslagen. Utredningen får i anslutning till det ovan anförda förslå, att den för lappmarkerna föreslagna skogsvårdande verksamheten skall, på samma sätt som för de enskilda skogarna i Särna och Idre socknar, i allt tillämpas för skyddsskog, som avses i 4 kap. av skogsvårdslagen den 15 juni 1923, samt sådan i samma kapitel avsedd svårförnygrad skog, som tidigare lytt under lagen den 24 juli 1903 angående skyddsskogar.

Även inom övriga delar av de fyra nordligaste länen föreligger ett stort behov av utvidgad skogsvårdsverksamhet. Av vad därom i det föregående sagts framgår, att de särskilda åtgärderna kunna vara av annan betydelse inom detta område än inom lappmarkerna. Behovet av åtgärder för betesanläggning är emellertid av samma vikt för trakter, där betesdjurens skadegörelse på återväxten är svår. Åtgärder för påskyndande och förbättrande av återväxten äro starkt påkallade. Behovet av röjning och dikning är framträdande och bör tillgodoses, bl. a. av det skälet, att röjning och dikning i regel äro betydligt mera lönande här än inom lappmarkerna.

Det är emellertid även den i andra avseenden mångenstädes eftersatta skogsvården, som gör det synnerligen önskvärt, att skogsvårdsstyrelserna beredas möjlighet att verka för en mera intensiv skogsvård på de enskilda skogarna i dessa trakter än vad för närvarande är fallet. Utredningen avser i främsta rummet det å sid. 88 angivna, med d) betecknade förhållandet, då erforderliga gallringar i yngre skog och genomhuggningar i äldre skog eftersättas. Utredningen har även övervägt, huruvida icke i detta sammanhang bättring kunde vinnas i de med e) och f) betecknade förhållanden, då växtlig skog avverkas utan hänsyn till den värdetillväxt, som därvid förstöres, eller då gammal, oväxtlig skog, som icke lämnar nöjaktig avkastning, får kvarstå på marken.

Det råder intet tvivel om att *gallringar och genomhuggningar* utanför lappmarkerna eftersättas i minst lika stor omfattning som inom lappmarkerna, varom de i avdelning I anförda uppgifterna från 1938 års riksskogstaxe-

ring för Västernorrlands län (sid. 39) kunna lämna upplysning. Genom planläggning av skogsvården på samma sätt, som föreslagits för lappmarkerna, kunna skogsägarna förmås att utföra dessa åtgärder, under förutsättning att verksamheten överhuvud taget kan tilldraga sig deras intresse.

Åtgärder, som avse *skydd mot för tidig avverkning av skog, som ej är att anse såsom yngre*, ha påkallats i olika sammanhang, och utredningen har även för sin del upptagit denna fråga till behandling. Helt säkert är det ur produktionssynpunkt synnerligen önskvärt att tillse, att den skog, som icke längre är skyddad av skogsvårdslagens bestämmelse om avverkning i yngre skog, behandlas med rationella genomhuggningar, utvecklas och slutligen tillgodogöres som högvärdiga sortiment. Avverkningarna böra föras på sätt, som kan ur privatekonomiska synpunkter försvaras, och skogen utväxa till sortiment, som lämna högsta bidrag till folkförsörjningen inom landet.

Obestriddligen förekommer det i ganska stor omfattning, att skogen blir föremål för oförsvärligt hårda huggningar eller rent av slutavverkning, så snart den nått sådan utveckling, att den icke längre åtnjuter skogsvårdslagens skydd. Det är särskilt den kapitalsvage skogsägaren, som utsättes för frestelsen att så snart som möjligt omsätta virkesproduktionen i penningar, och resultatet kan bliva skogar med låga och mindervärdiga virkesförråd. Vanskötsel av detta slag förekommer ofta å de norrländska hemmansskogarna utom lappmarken.

Utredningen har övervägt huruvida det icke kunde tänkas att i skogsvårdsplanerna intoges föreskrift om visst skydd för ifrågavarande skog. Tekniskt skulle det vara möjligt att exempelvis bland delägarnas åtaganden enligt skogsvårdsplanen införa förbindelse att utföra avverkning inom vissa angivna bestånd endast efter utsyning genom skogsvårdsstyrelsens försorg. Detta vore emellertid att ingripa på ett mycket ömtåligt område. Det skulle innebära, att man sökte förmå skogsägarna att i viss utsträckning ställa hushållningen beträffande den värdefullaste skogen under skogsvårdsstyrelsens kontroll. Utredningen anser icke lämpligt, att en uppsikt av sådant slag införes såsom villkor för bidrag till skogsvårdsarbeten. För övrigt torde en dylik kontroll, som måste begränsas till en, skogligt sett, ganska kort period, knappast medföra önskat resultat. Utredningen är för sin del av den uppfattningen, att frågan bör lösas efter andra linjer.

I första hand synes åtskilligt ännu kunna vinnas genom förbättring av skogsägarnas kunskaper om skogens värdetillväxt och höjande av deras ansvarskänsla. Det är icke uteslutet, att de nu föreslagna skogsvårdsföreningarna skola kunna i sin mån bidra till denna skogliga upplysning och omsätta den i praktiken genom att på sitt program upptaga införande av rationella avverkningsmetoder, bl. a. för den skog, som representerar det värdefullaste tillväxtkapitalet. I den mån avverkning, som bör stävjas, äger rum i spekulationssyfte, torde emellertid någon annan utväg än att genom lagstiftning införa förbud häremot överhuvud taget icke stå öppen. Lagstiftningsåtgärder i sådant syfte ha även nyligen ägt rum. Genom lag den 17 juni 1938, vilken trätt i kraft den 1 juli samma år, har nämligen förordnats om viss

ändrad lydelse av 5 § skogsvårdslagen. I paragrafen stadgas sålunda, att i fråga om fastighet, som genom köp, byte eller gåva övergår till ny ägare, vilken icke med den föregående ägaren är gift eller i den skyldskap, att efter lag kan följa rätt till arv efter denne, skall gälla, att, intill dess fem år förflutit från det lagfart sökts å fånget, avverkning av äldre skog icke må utan tillstånd av skogsvårdsstyrelsen ske i andra fall än där avverkningen avser husbehov eller ock föranlåtes av skogens beskaffenhet eller eljest en god skogsvårds fordringar. Då lagen ifråga varit gällande endast drygt ett år, är det givetvis ännu för tidigt att avgöra, huruvida ytterligare åtgärder mot spekulation i skog och skogsfastigheter erfordras.

Icke heller det tredje av de fall av skoglig vanhävd, som här ovan omförmälts, nämligen *överhållande av gammal, oväxtlig skog*, kan regleras utan att man avsevärt binder skogsägaren i hans fria förfogande över skogens avkastning. Enligt utredningens mening bör dylikt vanhävdande av skogsmark bekämpas genom upplysningsarbete, vari skogsvårdsföreningarna lämpligen kunna deltaga, var och en inom sin krets av skogsägare.

De skogsvårdsuppgifter, vilka — såsom av det föregående framgår — lämpligen böra lösas genom anordnande av arbeten för skogsvårdsområden, äro av den betydelse, att utredningen anser starka skäl föreligga för inledande av en intensivare skogsvårdsverksamhet genom statsbidrag inom ifrågavarande delar av Norrland enligt i huvudsak samma linjer, som här ovan föreslagits för lappmarkerna.

Planläggning och organisation av åtgärderna torde kunna ske på i huvudsak samma sätt som i det föregående skisserats för skogarna i lappmarkerna, ehuru vissa jämkningar kunna erfordras, bl. a. i fråga om uppställningen av skogsvårdsplanen.

Skogsvårdsplan bör innefatta skogskarta eller med ledning av annat kartmaterial upprättad karts-kiss, varå de särskilda områden, som skola bliva föremål för åtgärd, kunna med nöjaktig säkerhet angivas. När utredningen föreslår, att skogsvårdsplanens upprättande skall bestridas av skogsvårdsstyrelserna, förutsätter utredningen, att ett sådant kartmaterial föreligger, att en dylik karts-kiss kan upprättas för skogsvårdsplanen utan att mera omfattande mättningsarbeten företagas. Där skogskartor saknas, torde tillgängliga lantmäterikartor ofta kunna bilda tillräckligt underlag för skogsvårdsplanen. Måste däremot mer eller mindre fullständig nymätning företagas, kan detta arbete icke i sin helhet betraktas som planläggning för ifrågavarande skogsvårdsarbete. I dylikt fall bör kartläggningen bestridas av den enskilde med det bidrag av statsmedel, som betingas av den allmänna nyttan av att skogsvårdsplanen kommer till stånd. Skogsvårdsstyrelsen bör sålunda träffa överenskommelse med skogsägaren om den fördelning av kostnaderna för kartläggningen, som med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet finnas skäligen.

Om tillfredsställande kartmaterial saknas för ett större geografiskt område, lärer flygfotografering vara ett utmärkt medel att åstadkomma de kartor, som

erfordras för planläggningen av skogsvården. Utredningen har övervägt, huruvida icke upprättandet av skogsvårdsplaner lämpligen borde förberedas genom understödjande av flygkartläggning för större trakter. Enär emellertid kartor, som äro tillräckliga för det ändamål, utredningen närmast har att tillgodose, i regel torde kunna erhållas på sätt ovan sagts, har utredningen ej ansett lämpligt framlägga närmare förslag beträffande kartläggning från luften. Utredningen förutsätter dock, att, i den mån vederbörande skogsvårdsstyrelse efter underhandlingar med firma, som kan åtaga sig ifrågavarande arbete, finner ändamålsenligt, att sådan kartläggning kommer till utförande för ett visst område, skogsvårdsstyrelsen underställer Kungl. Maj:t frågan om utförande av flygkartläggningen med statsbidrag som en specialfråga. Därvid bör givetvis kontakt sökas med jordägare och institutioner, som kunna ha intresse av företaget.

Villkoren för statsbidrag fordra givetvis särskilt övervägande. De motiv, som ovan framlagts för understödjande av skogsvårdsarbeten i lappmarkerna med statsbidrag, äro till stora delar tillämpliga för de områden, varom här är fråga. Detta gäller i främsta rummet den allmänna uppläggning av Norrlands skogsvårdsproblem, som skett i första avdelningen av detta betänkande, ävensom vad utredningen anfört därom, att till de norrländska skogsmarkerna icke återburits vad som är oundgängligt för deras fortsatta, fulla produktion. Även de flesta av de skäl, som i övrigt ansetts tala för statsunderstöd för skogsvårdsåtgärder å lappmarksskogarna, kunna åberopas för stödverksamhet inom andra delar av övre Norrland, ehuru de för dessa områden icke äga samma starka bärkraft. Dock har staten icke — såsom beträffande lappmarksskogarna — genom förmynderskap påtagit sig samma ansvar för ifrågavarande skogsmarkers vidmakthållande. Såväl med hänsyn härtill som till den omständigheten, att nämnda skogsmarker i stort sett erbjuda bättre betingelser för skogsproduktion, varigenom åtgärderna i och för sig bliva mera ekonomiskt bärande, måste de statliga bidragen tillmätas efter andra grunder än i lappmarkerna.

Utredningen föreslår, att statsbidrag skola utgå med grundbelopp och tillläggsbelopp, därvid grundbeloppen skola utgöra följande procenter av kostnaderna för arbetet, beräknade på samma sätt som föreslagits ifråga om lappmarkerna, nämligen:

för enskilda hemmansägare m. fl.

betesanläggningar samt åtgärder för skogsföryngring	65	procent
beståndsvårdande åtgärder samt skogsutdikning å mark, som icke samtidigt är föremål för återväxtåtgärder, ...	50	»
vägbyggnader	25	»

för aktiebolag

betesanläggningar samt åtgärder för skogsföryngring	50	»
beståndsvårdande åtgärder samt skogsutdikning å mark, som icke samtidigt är föremål för återväxtåtgärder, ...	40	»
vägbyggnader	25	»

I övrigt föreslås samma bidragsgrunder gälla som tidigare föreslagits för lappmarkerna, dock att skogsodlingsmaterial och hägnadstråd ej böra tillhandahållas kostnadsfritt för åtgärd å mark, beträffande vilken det enligt lag eller författning åligger markägaren att vidtaga erforderlig åtgärd för återväxtens betryggande.

Ehuru de nu föreslagna bidragen äro lägre än för lappmarksskogarna, är utredningen av den uppfattningen, att bidragen böra bliva eftertraktade och att skogsägarna skola visa sig villiga att företaga de åtgärder, som verksamheten förutsätter.

VI. Skogsvårdsprogrammet och arbetskraftsfrågan.

1. Översikt för hela verksamhetsområdet.

Socialstyrelsen har i sin år 1938 utgivna publikation »Skogsbygdens arbets- och levnadsvillkor», del I, redogjort för resultatet av en av styrelsen utförd undersökning för Nordsverige, som bland annat omfattar studier av tillgång och behov av arbetskraft inom den nordsvenska skogsbygden. Undersökningen lämnar ett rikhaltigt stoff för bedömande av arbetsförhållandena inom det norrländska skogsbruket. Skogsproduktionsutredningen har för sin del icke anledning att ingå på ytterligare studier av de norrländska arbetsfrågorna ur mera allmänna synpunkter. Däremot har utredningen ansett sig böra göra ett försök att belysa såväl möjligheterna att med hänsyn till den tillgängliga arbetskraften genomföra det skogsvårdsprogram, som i det föregående framlagts, som ock de ifrågavarande skogsvårdsarbetenas inverkan på arbetsmarknaden i skogsbygderna.

På grund härav har utredningen ifråga om den del av Norrland, som utredningen i främsta rummet haft att taga befattning med, nämligen Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker, utfört en specialundersökning rörande betydelsen av de föreslagna arbetena med hänsyn till arbetskraften. För övriga delar av Norrland har utredningen funnit sig icke kunna verkställa en dylik undersökning, enär tillgängliga uppgifter om de arbeten, som av skogsbefolkningen skola utföras å skogar av alla olika slag samt inom jordbruk och andra näringsgrenar, icke äro tillräckliga för ändamålet. Utredningen har för övrigt ansett en arbetskraftsundersökning för sistnämnda landsdelar mindre påkallad, enär de arbeten, som föreslagits för ifrågavarande områden, äro väsentligt mindre omfattande än de arbeten, som böra utföras i lappmarkerna, vare sig arbetena ställas i relation till antalet skogsarbetare eller antal arealenheter inom respektive områden. Förhållandet framgår närmare av *tabell 31*, som avser *beräknade arbeten för skogsförnygring, röjningsgallring och skogsutdikning å enskilda skogar och allmänningar under tjugo år*.

Tabellen visar, att ifrågavarande förnygrings- och röjningsarbeten å de enskilda skogarna bliva av väsentligt större betydelse för den skogliga arbetsmarknaden i lappmarkerna än i övriga delar av Norrland.

Tabell 31.

	Norr- bottens läns lapp- mark	Väster- bottens läns lapp- mark	Norr- och Väster- bottens läns kust- land	Jämtlands län med samtliga i avd. V av- sedda skydds- skogar	Väster- norrlands län
A. Antal skogsarbetare enligt social- styrelsens utredning	6 380	11 984	20 805	17 524	19 163
B. Antal skogsarbetare, som åbelöper de skogar verksamheten avser ¹	2 400	7 000	14 100	15 400	17 400
<i>Arbetsåtgång för föryngrings- och röj- ningsarbeten, tusen dagsverken.....</i>	1 406	2 870	1 450	3 085	2 160
dagsverken per skogsarbetare enl. B	585	410	103	200	124
<i>Arbetsåtgång för skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgär- der, tusen dagsverken.....</i>	240	360	1 680	1 120	560
dagsverken per skogsarbetare enl. B	100	51	119	72	32
Summa arbetsåtgång, tusen dagsverken	1 646	3 230	3 130	4 205	2 720
dagsverken per skogsarbetare enl. B	685	461	222	272	156

Anmärkning: Dagsverksuppgifterna innefatta även mindre dagsverkskvantiteter, som avses att utföras av kvinnor och minderåriga, vilket emellertid i detta sammanhang är betydelse-
löst.

¹ Skogsarbetarna ha fördelats å olika slag av skogar efter skogsmarksareal. I verkligheten torde en större del av arbetarstammen än dessa siffror ange stå till förfogande för arbeten å enskilda skogar. Detta förhållande läser emellertid knappast inverka på den här gjorda jämförelsen mellan de skilda landsdelarna.

Av tabellen framgår vidare, att sådan skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärder, i ganska stor omfattning ingår i skogsvårdsprogrammet även för områden utanför lappmarkerna. Särskilt är detta fallet inom Norrbottens och Västerbottens läns kustland. Utredningen vill med anledning härav framhålla, att dessa dikningsarbeten till väsentlig del kunna betraktas som beredskapsarbeten, vilka planläggas och utföras endast i den mån detta befinnes ändamålsenligt med hänsyn till behovet att sysselsätta befintligt överskott av arbetskraft. Skogsvårdsstyrelserna erhålla därigenom möjlighet att i viss mån reglera skogsvårdsarbetets omfattning med hänsyn till arbetskraftstillgången. Utredningen förutsätter därvid, att torrläggning av mark enligt skogsvårdsplaner sker med iakttagande av de regler för val av mark, som utredningen i det föregående angivit (sid. 50 och 51).

2. Specialundersökning för lappmarkerna.

I det följande framlägger utredningen resultatet av en under domänstyrelsens medverkan utförd undersökning rörande arbetskraftsförsörjningen inom skogsbruket i lappmarkerna under de tre femårsperioder, som omfatta tiden 1939—1953. Den fjärde femårsperioden av skogsvårdsprogrammet har lämnats utanför undersökningen, emedan avverkningarna å de enskilda skogarna icke kunna beräknas för denna period. Utredningen förutskickar att, med hänsyn till undersökningens syfte, inga andra dagsverken än mansdagsverken medtagits¹ samt att undersökningens resultat måste betraktas som approximativa med hänsyn till det stora antal svårbestämbara faktorer, som inverka på desamma.

Arbetskraften och dess normala sysselsättning. Av socialstyrelsens förenämnda utredning inhämtas följande uppgifter om de i lappmarkskommuner mantalsskrivna män, som under arbetsåret 1934/1935 i lappmarkerna² sysselsatts med skogs- och flottningsarbete:

	Antal skogsar- betare	Procent av totala invånare- antalet ³	Antal dagsverken arbetsåret 1934/35	Dagsverken per arbetare
Norrbottnen	6 380	10·5	583 690	92
Västerbottnen	11 984	22·1	957 471	80

Anmärkning: Underlaget utgöres av från kommunalnämnderna genom socialstyrelsen inhämtade uppgifter om arbetarantal och dagsverksantal för det nämnda arbetsåret.

Till skogsarbetare ha hänförts hemmansägare och arrendatorer med söner samt fasta och lösa skogsarbetare, som huvudsakligen eller delvis varit sysselsatta med skogsarbete och flottningsarbete eller endera för annans räkning eller skogsavverkning för egen räkning till avsalu.

Det bör framhållas, att avverkningarna å enskilda skogar inom lappmarkerna det år undersökningen avser (1934/35) nyligen hade undergått en betydande ökning som en följd av ikraftträdandet av 1932 års skogsvårdslag för lappmarkerna den 1 januari 1934. Å andra sidan ingå endast de dagsverken som utförts av inom lappmarkskommunerna skrivna »skogsarbetare», varför den otala arbetstillgången varit större, då en betydande säsongmässig inflyttning av arbetskraft förekommit.

I undersökningen förutsattes, att antalet skogsarbetare icke undergår några förändringar under tiden fram till år 1954.

För att belysa huru den arbetskraft, som till någon del har sin utkomst från arbeten inom skogsbruket, utnyttjas inom andra arbeten återgives nedanstående sammanställning ur en av domänstyrelsens odlingskommission för Västerbottens län år 1935 utförd utredning.³ Sammanställningen avser området nedom odlingsgränsen i Västerbottens läns lappmark.

¹ I det föregående meddelade uppgifter innesluta även till mansdagsverken omvandlade dagsverken, som kunna utföras av kvinnor och barn, t. ex. vid skogsodlingsarbeten.

² Med Norrbotten och Västerbotten avses i det följande respektive länsdelar inom lappmarkerna.

³ M. Malmgård, »Arbetstillgången i Västerbottens läns skogsbygder», Norrlands skogsvårdsförbunds tidskrift, 1937, h. 2.

	Antal dagsverken per år		
	Totalt	Per arbetare	
Jordbruk	665 000	72·1	
Skogsarbete			
kronoparker	912 000	$\left\{ \begin{array}{l} 39\cdot0 \\ 50\cdot6 \\ 9\cdot3 \end{array} \right\}$	98·9
övriga skogar			
flottning och flottningsarbeten			
Övrigt arbete			
vägar	347 000	$\left\{ \begin{array}{l} 34\cdot3 \\ 3\cdot2 \end{array} \right\}$	37·5
diverse			
	1 924 000	208·5	

Antal arbetare 9 226.

Odlingskommissionens utredning avsåg hela den uppskattade arbetstillgången inom området för de i utredningen ingående olika slagen av arbete utan hänsyn till att arbetena i realiteten till en del utfördes av tillfälligt inflyttade arbetare, som voro bosatta utanför lappmarken. I arbetarantalet ingick däremot endast de inom orten bofasta.

Arbetstillgången i dagsverken representerade den »normala» vid tidpunkten för utredningen (1935) och grundade sig närmast på de olika arbetenas konstaterade omfattning under en tioårsperiod (1925—34) samt på undersökningar och tillgängliga uppgifter angående medelprestationer vid olika arbeten. Vad närmast beträffar avverknings- och skogsvårdsarbeten, så förutsattes, att avverkningarna å alla kategorier av skogar skulle bedrivas med samma grad av uthållighet som å statsskogarna. Skogsvårdsarbetenas omfattning ställdes i relation till avverkningarnas och beräknades med ledning av dittills vunnen erfarenhet från statsskogarna.

Grunder för beräkning av inom skogsbruket erforderlig arbetskraft. Utredningen, som icke anser sig böra tynga framställningen genom detaljerat återgivande av beräkningarna, anför här endast de uppgifter, som äro erforderliga för att bedöma resultatet.¹

Skogarna sammanföras i två grupper, nämligen:

Grupp 1. Statens m. fl. skogar, omfattande statens skogar, ecklesiastika skogar av skilda slag, samt kronans och allmänna inrättningsars hemman jämte städers skogar;

Grupp 2. Enskildas m. fl. skogar, varmed här avses skattehemman samt kronohemman och krononybyggen under stadgad åborätt, husbehovsskogar och sockenallmänningar.

Beräkningarna omfatta avverkning och skogsvård. Under *avverkning* medtages virkesutsyning, huggning och körning, men ej flottning. Som exempel på den roll flottningsarbetet spelar för arbetsförsörjningen i lappmarken kan anföras, att odlingskommissionen beräknade arbetsåtgången härför inom Västerbottens lappmark till omkring 10 procent av avverkningsarbetet. Under *skogsvård* medtages förnyingsarbeten (hyggesrensning, skogsodling och markberedning av olika slag), röjning i plant- och ungskog eller stavaskog, samt dikning.

För grupp 1 beräknas arbetskraftsbehovet för *avverkningarna* med ledning av avverkningsplanerna och en arbetsåtgång av 0·35 dagsverken för

¹ Promomoria, varav beräkningsgrunderna närmare framgå, finnes arkiverad hos domänstyrelsen.

avverkad kubikmeter.¹ I fråga om *skogsvårdsarbetena* inom denna grupp bör följande framhållas.

Å kronans skogar har sedan några år tillbaka pågått inventering av erforderliga skogsvårdsåtgärder, avseende *dels* marker med otillfredsställande virkesavkastning, omfattande bl. a. föryngringsåtgärder och röjning, *dels* ock marker, som böra bli föremål för dikningsåtgärder. Inventeringen är ännu icke avslutad. Inom Västerbottens läns lappmark har den dock utförts för så stora delar av skogsmarken, att åtgärdsbehovet nu kan beräknas med rätt god säkerhet. För Norrbottens läns lappmark, där inventeringen icke fortskridit lika långt, måste bedömningen ske på svagare grunder och med stöd av de inventeringar, som utförts för kustlandet. Den förstnämnda delen av inventeringen har givit det preliminära resultatet, att de skogsvårdsarbeten, som hittills utförts efter skedd avverkning, böra för båda länsdelarna kompletteras med arbeten som motsvara c:a 75 procent av vad som redan utförts. De kompletteringar å avverkningstrakter, som nu konstaterats vara erforderliga, beräknas bli utförda på 10 år, varefter skogsvårdsarbetet antages bli av det omfång, som enligt vid inventeringen gjorda erfarenheter kan anses vara normalt.

Enligt den sistnämnda delen av inventeringen, som gäller torvmarkerna, kommer det årliga arbetskraftsbehovet för dikning att under de tre femårsperioderna nedgå till 70 procent av arbetsåtgången i medeltal per år under perioden 1926—1938.

De för kronoskogarna härledda uppgifterna ha tjänat till ledning vid uppskattning av åtgärdsbehovet å övriga skogar inom grupp 1.

Inom grupp 2, vilken omfattar de skogar, varmed utredningen närmast har att taga befattning, har arbetskraftsåtgången vid *avverkningarna* beräknats för skattehemman på grundval av den å sid. 26 intagna avverkningsberäkningen och för husbehovsskogar och allmänningar under förutsättning av oförändrade avverkningar. Arbetsåtgången har för skatte- och kronohemman beräknats till 0·40—0·50 dagsverken per avverkad kubikmeter, successivt stigande under de femton åren på grund av sjunkande dimensioner och stigande procent virke, som helbarkas. För husbehovsskogar och allmänningar har beräknats en arbetsåtgång av 0·40 dagsverken per kubikmeter.

De *skogsvårdsarbeten*, som under femtonårsperioden böra komma till utförande å skogar inom grupp 2, ha beräknats på grundval av de i avdelning II lämnade uppgifterna om erforderliga arbeten. Vid fördelningen på femårsperioderna framåt i tiden har förutsatts, att ännu resterande åtgärder å hyggen, uppkomna före den $\frac{1}{1}$ 1934, vidtagas under de båda närmaste femårsperioderna, att åtgärder å nyare och hädanefter uppkommande hyggen utföras i medeltal 5 år efter hyggenas upptagande *samt* att röjningar och skogstydning, som icke skola utföras i samband med återväxtåtgärder, fördelas på 20 år framåt.

Jämförande intensitetskalkyl. Innan utredningen framlägger resultatet av

¹ Härmed avses »skogskubikmeter», innefattande gagnvirke, avfall oeh bark.

den utförda beräkningen av arbetskraftsbehovet för lappmarkerna, återger utredningen här en i kontrollsyfte gjord jämförelse mellan intensiteten av de skogsvårdsåtgärder, som enligt de på marken verkställda inventeringarna böra utföras å kronans skogar, och de motsvarande åtgärder, som av utredningen föreslagits till utförande å de enskilda skogarna. Jämförelsen har måst inskränkas till Västerbotten, enär de för kronoskogarna i Norrbotten tillgängliga uppgifterna icke ge tillräckligt underlag för sådan jämförelse.

De inventerade skogsvårdsåtgärderna å kronans skogar ha hänförts till vissa årsavverkningar, varigenom de åtgärder, som med ledning därav beräknats vara erforderliga, kunnat ställas i relation till antalet avverkade kubikmeter barrskog å rot på bark. På liknande sätt ha för de enskilda skogarna skogsvårdsåtgärderna satts i förhållande till avverkningarna, allt enligt de utförda beräkningarna. *Antal för skogsvård erforderliga mansdagsverken per tusen kubikmeters avverkning* uppgår enligt kalkylen till följande belopp:

	Föryngrings- åtgärder	Föryngrings- åtgärder och röjning
Kronans skogar.....	33	49
Enskilda skogar.....	43	62

Enligt dessa uppgifter skulle de skogsvårdsarbeten, i dagsverken per avverkad kubikmeter räknat, som enligt inventeringen avses att utföras å kronoskogarna, vara mindre omfattande än de nu föreslagna arbetena för de enskilda skogarna. Vid jämförelsen böra följande omständigheter tagas i betraktande.

De enskilda skogarna äro med hänsyn till klimatiskt läge, avsättningsförhållanden och därmed möjligheter till intensiv skogsvård i genomsnitt bättre belägna än kronoparkerna. I kronoskogsarealen ingå sålunda exempelvis stora områden kronoparker och överloppsmarker i fjällens närhet, där skogsvården av naturliga skäl måste bliva mera extensiv. Skillnaden förstärkes ytterligare därav, att husbehovsskogar och sockenallmänningar här icke medräknats bland de enskilda skogarna.

Därjämte föreligger hos statsskogsbruket, som bygger på strängare ransonering av virkesuttagen, större möjligheter att utföra konserverande huggningar i äldre skog, varigenom de rena föryngringshuggningarnas relativa omfattning blir lägre å statsskogarna än å de enskilda skogarna.

Utredningen har i samråd med domänstyrelsen kommit till den uppfattningen, att inom områden å de olika slagen av skogar, som ifråga om produktionsförhållanden äro jämförbara, de båda åtgärdsprogrammen förutsätta ungefär samma grad av intensitet.

Undersökningens resultat. Behovet av arbetskraft för avverkningar och skogsvårdsarbeten i lappmarkerna under den femtonåriga arbetsperioden har, på sätt i det föregående skildrats, beräknats till följande tusental mansdagsverken per år under de tre femårsperioderna, därvid jämväl motsvarande uppgifter för femårsperioden 1934—1938 angives till jämförelse:

Tabell 32. Beräknad arbetskraftsåtgång i tusen dagsverken för avverknings- och skogsvårdsåtgärder i lappmarkerna 1934 ¹/₁ 1954.

	Grupp 1. Statens m. fl. skogar			Grupp 2. Enskildas m. fl. skogar			Samtliga skogar		
	avverkning	skogsvård	summa	avverkning	skogsvård	summa	avverkning	skogsvård	summa
Norrbottnen									
1934—38	332	21	353	465	15	480	797	36	833
1939—43	334	56	390	324	115	439	658	171	829
1944—48	334	56	390	256	92	348	590	148	738
1949—53	334	41	375	210	53	263	544	94	638
Västerbottnen									
1934—38	366	42	408	780	57	837	1 146	99	1 245
1939—43	323	91	414	699	201	900	1 022	292	1 314
1944—48	323	91	414	551	194	745	874	285	1 159
1949—53	323	63	386	386	103	489	709	166	875
Hela lappmarken									
1934—38	698	63	761	1 245	72	1 317	1 943	135	2 078
1939—43	657	147	804	1 023	316	1 339	1 680	463	2 143
1944—48	657	147	804	807	286	1 093	1 464	433	1 897
1949—53	657	104	761	596	156	752	1 253	260	1 513

För varje inom respektive länsdelar av lappmarkerna bosatt skogsarbetare¹ motsvarar den sålunda beräknade arbetstillgången följande antal dagsverken per år:

Tabell 33. Beräknat antal dagsverken per arbetare och år för avverkningar och skogsvårdsåtgärder i lappmarkerna 1934 ¹/₁ 1954.

	Grupp 1. Statens m. fl. skogar			Grupp 2. Enskildas m. fl. skogar			Samtliga skogar		
	avverkning	skogsvård	summa	avverkning	skogsvård	summa	avverkning	skogsvård	summa
Norrbottnen									
1934—38	52·0	3·3	55·3	73·0	2·3	75·3	125·0	5·6	130·6
1939—43	52·3	8·7	61·0	50·8	18·1	68·9	103·1	26·8	129·9
1944—48	52·3	8·7	61·0	40·2	14·5	54·7	92·5	23·2	115·7
1949—53	52·3	6·5	58·8	33·0	8·3	41·3	85·3	14·8	100·1
Västerbottnen									
1934—38	30·5	3·5	34·0	65·1	4·7	69·8	95·6	8·2	103·8
1939—43	26·9	7·6	34·5	58·4	16·8	75·2	85·3	24·4	109·7
1944—48	26·9	7·6	34·5	46·0	16·2	62·2	72·9	23·8	96·7
1949—53	26·9	5·3	32·2	32·2	8·6	40·8	59·1	13·9	73·0

² Arbeten för betesanläggningar motsvara ytterligare 4·7 dagsverken per arbetare. — ³ Arbeten för betesanläggningar motsvara ytterligare 5·4 dagsverken per arbetare.

¹ Antal enligt tablå å sid 133.

Tab. 33 (forts.). **Beräknat antal dagsverken per arbetare och år för avverkningar och skogsvårdsåtgärder i lappmarkerna 1934 ¹/₁ 1954.**

	Grupp 1. Statens m. fl. skogar			Grupp 2. Enskildas m. fl. skogar			Samtliga skogar		
	avverk- ning	skogs- vård	summa	avverk- ning	skogs- vård	summa	avverk- ning	skogs- vård	summa
Medeltal för hela lapp- marken									
1934—38	38·0	3·4	41·4	67·8	3·9	71·7	105·8	7·8	113·1
1939—43	35·8	8·0	43·8	55·7	17·2	72·9	91·5	25·2	116·7
1944—48	35·8	8·0	43·8	44·0	15·6	59·6	79·8	23·6	103·4
1949—53	35·8	5·7	41·5	32·5	8·5	41·0	68·3	14·2	82·5

¹ Arbeten för betesanläggningar motsvara ytterligare 5·2 dagsverken per arbetare.

Den ovan för perioden 1934—1938 beräknade arbetsåtgången har kontrollundersökts på följande sätt.

Arbetsåtgången utgör respektive 130·6 och 103·8 dagsverken per arbetare och år för Norrbotten och Västerbotten respektive. Med stöd av kända erfarenhetstal ökas antalet dagsverken med 10 procent för flottningsarbeten m. fl., varigenom arbetsåtgången kommer att uppgå till 144 och 114 dagsverken respektive. Dessa uppgifter avse samma slag av arbeten, som enligt socialstyrelsens beräkningar² för arbetsåret 1934—1935 krävt en dagsverksåtgång av 92, respektive 80 dagsverken för samma antal skogsarbetare. Utredningens beräkningar avse emellertid hela arbetskvantiteten inom skogsbruket i lappmarkerna, under det att i socialstyrelsens beräkningar ej ingå de arbetskvantiteter, som utförts av utom lappmarkerna bosatta arbetare. Den sysselsättningsgrad för arbetare från trakter utom lappmarken, som anges av skillnaderna i dagsverksåtgången enligt de båda beräkningsmetoderna, förefaller sannolik.

Förutom de här ovan avhandlade skogsvårdsåtgärderna, innefattar skogsvårdsprogrammet *betesanläggningar* och *vägarbeten*, vilka icke medtagits i förevarande kalkyl över arbeten inom skogsbruket. Utredningen finner sig i detta sammanhang icke kunna verkställa någon beräkning av arbetskraftsbehovet för vägarbeten, vilket för övrigt torde bliva mindre betydande. Den totala dagsverksåtgången för betesanläggningar i lappmarkerna anser sig utredningen med stöd av bl. a. uppgifter från vederbörande skogsvårdsstyrelser kunna beräkna till omkring 300 000 dagsverken för Norrbotten och 650 000 dagsverken för Västerbotten eller, om arbetena slutföras på 10 år, c:a 30 000 och 65 000 dagsverken per år respektive. Uppgifterna ha, efter omräkning till mansdagsverken per skogsarbetare, redovisats i noter till tabell 33.

Tabell 33 ger vid handen, att arbetsåtgången för de skogsvårdsarbeten, som med stöd av verkställda inventeringar föreslagits att utföras å statens m. fl. skogar samt å enskildas m. fl. skogar, under de tre kommande femårsperio-

² Uppgifterna kunna härledas ur tabell 61 i socialstyrelsens utredning.

derna överskjuter motsvarande arbetsåtgång under femårsperioden 1934—1938 med följande antal dagsverken per skogsarbetare och år, nämligen:

Period	Norrbottens läns lappmark			Västerbottens läns lappmark		
	statens m. fl. skogar	enskildas m. fl. skogar	summa	statens m. fl. skogar	enskildas m. fl. skogar	summa
1939—1943.....	5·4	15·8	21·2	4·1	12·1	16·2
1944—1948.....	5·4	12·2	17·6	4·1	11·5	15·6
1949—1953.....	3·2	6·0	9·2	1·8	3·9	5·7

Med ledning härav kan beräknas, att det totala årliga behovet av arbetskraft inom skogsbruket genom de föreslagna arbetena skulle under tiden 1939—1953 stiga med i genomsnitt 12 procent (statens skogar 3 procent, enskilda skogar 9 procent) för Norrbotten och likaledes 12 procent (statens skogar 3 procent, enskilda skogar 9 procent) för Västerbotten utöver arbetsåtgången i skogsbruket åren 1934—1938 (tabell 33), under förutsättning, att övriga arbeten inom skogsbruket, d. v. s. avverkningarna, under samma tid krävde oförändrad arbetskraft. Såsom av tabell 33 framgår är detta emellertid icke fallet. Avverkningarna på de enskilda skogarna väntas sjunka så snabbt, att den därav förorsakade minskningen i arbetskraftsförbrukningen icke helt kompenseras av den föreslagna ökningen av skogsvårdsarbetena.

Avverkningsarbetena utföras till betydande del av arbetare från andra trakter av Norrland, och särskilt har detta varit förhållandet under den här använda jämförelseperioden 1934—1938, då avverkningarna i lappmarken varit större än under någon föregående period. Minskningen av arbetstillfällena för avverkning kommer därför endast delvis att beröra den bofasta lappmarksbefolkningen.

Den övervägande delen av den manliga skogsbefolkningen i lappmarkerna sysselsätter sig under ett år växelvis inom flera olika arbetsgrenar. De viktigaste äro skogsbruk och jordbruk. Vid sidan av dessa ha under senaste decennierna anläggning av vägar kommit att spela en betydande roll i arbetsförsörjningen. Även flottningsarbetet bör nämnas bland de arbetsområden, som äro av betydelse för en större del av befolkningen.

Samtliga dessa arbeten äro starkt säsongbetonade. Inom jordbruket är arbetsbelastningen självfallet störst under sommarhalvåret. Vägarbetena pågå normalt från maj till och med oktober och ha den största omfattningen på eftersommaren och hösten. Flottningsarbetets säsong sträcker sig från mitten av maj till in i juli. Vad slutligen skogsarbetena beträffar må följande framhållas.

Skogsarbetet bestod under perioden 1934—1938 i lappmarken till 94 procent av avverkningsarbeten och till 6 procent av skogsvårdsarbeten. Enligt ut-

redningens i tabell 33 framlagda beräkningar skulle under de tre följande femårsperioderna skogsvårdsarbetets andel i det totala skogsarbetet (avverkningar och skogsvårdsarbeten) under varje period stiga till respektive 21, 23 och 17 procent.

Ehuru avverkningarna nu som förr till övervägande del måste försiggå under vintern, har dock under senare tid en viss utjämning av dessa arbeten över större delen av året skett i avsikt att vinna en ändamålsenlig avverkning och behandling av visst småvirke men även med hänsyn till arbetskraftstillgången. Skogsvårdsarbetena kunna å andra sidan utföras blott under den tid, då marken är bar eller fri från tjäle. Beträffande en del av dessa arbeten är man t. o. m. hänvisad till vissa korta perioder, såsom i fråga om sådd, plantering och bränning. Hyggesrensning, markberedning, dikning och röjningsgallring kunna däremot i regel utföras från maj eller juni till fram på senhösten.

När det gäller att bedöma möjligheterna att genomföra det nu framlagda skogsvårdsprogrammet, bör först framhållas, att arbetskraften i lappmarkerna för närvarande icke är fullt utnyttjad under skogsvårdssäsongen. Förhållandet bestyrkes av arbetslöshetsuppgifter, som framlagts bl. a. i socialstyrelsens nämnda undersökning ävensom av vad utredningen i det föregående anført om den statliga och kommunala understödsverksamheten. För jordbrukare och jordbrukarsöner kunna statistiska uppgifter i detta avseende knappast förebringas, enär arbetet inom det egna jordbruket i allmänhet antages utfylla arbetsåret. Helt säkert föreligger emellertid här en icke obetydlig, dold arbetslöshet. Det undersökningsmaterial beträffande lösarbetare och övriga skogsarbetare, som bearbetats av socialstyrelsen, utvisar, att under hela undersökningsåret med undantag av den egentliga drivnings-säsongen mer än 20 procent och vissa månader ända till 40 procent av ifrågavarande arbetskraft i Norrbottens län varit utan arbete. Motsvarande tal för Västerbottens län äro något lägre. En stor del av den här redovisade arbetslösheten torde sammanhånga med bristande rörlighet och anpassningsförmåga hos arbetskraften.

Skogsvårdsarbeten kunna inom skogsbruket direkt ersätta avverkningsarbeten endast i den mån de nuvarande barmarkshuggningarna överflyttas till vintersäsongen, då skogsvårdsarbeten icke kunna utföras. Det är också enligt utredningens mening lämpligt, att sådan avverkning av klenare skog, varom här är fråga, förläggas till månaderna april—maj, när de stora drivningarna avslutats och en typisk säsongarbetslöshet råder. Emellertid lära ifrågavarande avverkningsarbeten snarare komma att öka än minska som en följd av den intensivare skogsvård, som den planerade verksamheten avser att åvägabringa. Man torde därför icke böra förutsätta, att arbetskraft skall kunna överflyttas från avverkningsarbeten till skogsvårdsarbeten men väl att en utfyllnad av arbetsåret skall kunna ske genom att skogsvårdsarbetena i viss omfattning undanskjuta de s. k. sommarhuggningarna till de tider av året, då arbetskraften är sämst utnyttjad.

I övrigt beror tillgången på arbetskraft för skogsvårdsarbeten på syssel-

sättningsgraden inom de tre större arbetsområdena jordbruk, vägarbete och flottning. Jordbruksarbetena kunna icke eftersättas. De komma vid genomförande av skogsvårdsprogrammet tvärtom att tillfälligt öka på grund av de erforderliga betesförbättringarna. Flottningarna komma däremot att sys-selsätta färre arbetare i samma mån som avverkningarna minska. Vad till sist vägarbetet angår vill utredningen som sin mening framhålla, att, i den mån konkurrens kan uppstå om arbetskraften, sådana planerade vägbyggen, som äro av beredskapsnatur, böra inställas. I fråga om övriga, planlagda vägarbeten lärer, under den angivna förutsättningen, utförandet böra i huvudsak bliva beroende av den betydelse för bygden, som tillmätes de ifrågakommande skogsvårds- och vägföretagen. I sammanhang härmed må även framhållas, att flera av de betydelsefullaste skogsvårdsarbetena äro sådana, som måste avlönas med tidlön och därför i stor omfattning äro mindre begärliga för de mera kvalificerade arbetarna än exempelvis väg- och dikningsarbeten, vilka betalas efter ackord.

Utredningen är för sin del av den uppfattningen, att skogsvårdsprogrammet för lappmarkerna i stort sett bör kunna genomföras med anlitage av den inom lappmarkerna bosatta arbetskraften, varvid dock vissa förskjutningar av arbetena mot senare tidpunkter än de i beräkningarna förutsatta kunna behöva företagas inom ramen för det tjugoåriga skogsvårdsprogrammet. Med hänsyn såväl till sin art som till den föreslagna organisationen lämpa sig arbetena också särskilt väl för utförande av arbetskraft från orten. Ur dessa synpunkter saknas sålunda anledning att anlita annan arbetskraft inom verksamheten.

Arbetena kunna bliva av en mycket stor betydelse för folkförsörjningen inom lappmarkerna genom stabilisering av arbetsmarknaden för en längre period. Söker man att med ledning av den å sid. 139 anförda tablån bedöma verkningarna av det föreslagna skogsvårdsarbetet i detta avseende, bör det uppmärksammas, att dagsverksåtgången för skogsvårdsarbetena i tablån fördelats å alla, inom respektive delar av lappmarkerna bosatta män, som någon del av året sysslats med skogsarbete.¹ Ökningen av arbetstillgången för var och en av dem, som komma att sysselsättas med de nu föreslagna skogsvårdsarbetena, blir därför väsentligt större än tablån anger.

Slutligen må framhållas att, därest de avverkningar, varav skogsbefolkningen har sin huvudsakliga, kontanta årsinkomst, till följd av ett krisläge skulle inställas eller starkt begränsas, den uppkommande minskningen av arbetsförtjänsterna i viss utsträckning kan kompenseras genom det nu föreslagna skogsvårdsarbetet. Förutsättningen för en dylik partiell övergång från ett försörjningsarbete till ett annat är — såsom framgår av vad ovan sagts — att skogsbefolkningens arbetskraft under sommarhalvåret utnyttjas väsentligt effektivare än hittills skett.

¹ Uppgiften om antal skogsarbetare avser arbetsåret 1934/1935.

VII. Administrations- och tillämpningsfrågor.

1. Reglering av skogsbetet.

a) Det gemensamma skogsbetet i Norrland.

Av vad utredningen i det föregående anfört framgår, att avlysning av skogsbetet i allmänhet är en oundgänglig förutsättning för genomförandet av det program för snabbt iståndsättande av vissa norrländska skogsmarker, som ovan framlagts. Därvid har också påvisats, att skogsbrukets intressen här sammanfalla med jordbrukets. För jordbruket är det nämligen av utomordentlig betydelse, att betesgången i skogen ersättes med rationellare driftsformer. Utredningen har sålunda att taga ställning till frågan, huruvida och på vad sätt en sådan omläggning av betesdriften kan genomföras i de norrländska skogsbygderna.

Redan i 1857 års stängselförordning stadgades som grundprincip för betesbruket i skogen, att den, som ägde hemdjur, skulle vara pliktig att hålla sådan vård om djuren, att de icke olovligen inkomme på annans ägor. Föreskriften kompletterades genom ett med vissa inskränkningar gällande stängselvitsord. Den sålunda fastslagna principen, att var och en ägde betesrätt endast å egen mark, var emellertid, i anslutning till de av ålder bestående betesförhållandena, i förordningen modifierad genom bestämmelsen att, så länge stängsel ej funnes mellan ägor, den ohägnade marken skulle anses vara till gemensamt mulbete upplåten. Den nya ägofredslagen av år 1933 har i princip icke rubbat dessa grundsatser på annat sätt än att det gemensamma betet gjorts beroende av att utmarken var ohägnad den 1 januari 1933 samt inskränkts att avse endast större hemdjur, som skäligen kunna vinterfödas å respektive fastigheter.

Ehuru bestämmelsen om gemensamhetsbete sålunda har karaktär av praktisk anpassning till rådande förhållanden, har jorddelningen i Norrland i stor utsträckning byggt på densamma genom att förutsätta, att nybildade fastigheter kunnat lita till det gemensamma betet å större områden. Vid avvitrningen synes hänsyn icke ha tagits till varje fastighets möjligheter att föda egna kreatur, och skiftesläggningen har skett på sådant sätt, att skogsmarkens fredning genom stängsel i regel är för all framtid utesluten. De många jordavsöndringar, som företogs under 1800-talet och framförallt de tusentals ägostyckningar enligt 1896 års lag om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, som ägde rum före 1905 och 1906 års lagstiftning

om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning och förbud i vissa fall för bolag att förvärva fast egendom, lämnade i regel de nybildade brukningsdelarna utan tillgång på husbehovsskog och betesmark. I allmänhet erhöll den genom avsöndring bildade fastigheten skogsfångst- och betesservitut å stamfastigheten, vilka dock ofta gällde blott för viss tid. Vare sig betesrätt sålunda formellt upplåts eller icke, ökades härigenom de särskilda fastigheternas beroende av den gemensamma betesrätten. Även senare ha vid nybildning av brukningsdelar upplåtelser av betesrätt från andra fastigheter ägt rum i stor omfattning, och ehuru 1926 års jorddelningslag icke medger, att avstyckning får tillerkännas betesrätt å stamfastigheten såsom led i jordbrukets fullständigande, in-tecknas alltså nya betesupplåtelser, som tillkommit genom särskilda avtal utan direkt samband med jorddelningsförrättning.

I detta sammanhang bör en gren av den sociala jordanskaffningsverksamheten, nämligen upplåtelse av arbetarsmåbruk, särskilt uppmärksammas. Det förekommer emellanåt, att dylika småbruk i de trakter, varmed utredningen har att taga befattning, utläggas utan att vid områdestilldelningen vederbörlig hänsyn tagits till småbrukens behov av betesmark för de djur, som skola vinterfödas å desamma. Därigenom komma de ohägnade skogsmarkerna att undan för undan belastas med nya betesbesvär, som dessutom bli va särskilt betungande i de ofta förekommande fall, då väsentligt flera djur hållas, än som varit avsett vid verksamhetens planläggning. Då arbetarsmåbruk upplåtas genom förmedling av kommuner, som påbörjat dylik verksamhet, kan den här avhandlade frågan lokalt bli av stor betydelse. För ett framgångsrikt bedrivande av den betesfredning av de norrländska skogsmarkerna, varom utredningen i det följande framlägger förslag, är det därför angeläget, att arbetarsmåbruken i samtliga fall anläggas på sådant sätt, att de icke försvåra regleringen av skogsbetet.

Rätten till det gemensamma skogsbetet har även tagits i anspråk av personer, som formellt icke varit befogade därtill. I viss utsträckning är denna betning av mycket gammalt ursprung och kan anses grundad på sedvanerätt. I andra fall är denna oreglerade betning — såsom framgår av vad nyss sagts — en direkt följd av jorddelning. Slutligen har det under senare årtionden blivit alltmera vanligt att personer, som icke äga eller bruka jordbruksfastighet, såsom mindre näringsidkare, banvakter, skogsarbetare m. fl., under vintern nödtorftigt hålla något betesdjur eller inhysa det hos någon jordbrukare för att under sommaren släppa djuret på skogen. Den betning, som bedrives av djurägare, tillhörande sistnämnda grupp, måste i viss utsträckning betraktas som obehörigt intrång å annans rättigheter.

Betes- och skogsfångstservituten förekomma särskilt ymnigt i Västernorrlands län. Även inom de övriga Norrlandslänen äro de betesrätter — grundade på servitut eller sedvänja — som tillkomma annan än fastighetens ägare så talrika, att de på sina håll kunna bli till allvarligt hinder för reglering av skogsbetet. Utredningen har emellertid ansett sig icke böra upptaga denna specialfråga till närmare övervägande.

Det vill alltså synas som om statsmakterna icke förmått upprätthålla grundsatsen, att en skogsfastighet icke skall föda annan fastighets hemdjur. Hävdandet av det ursprungliga rättsförhållandet har undan för undan alltmer försvårats. Varje uppdelning av det gemensamma betet är också numera fullständigt utesluten, om betesgången i skogen skall fortsätta. De metoder för husdjurens utfodring och betesgång, som tillämpas inom det moderna jordbruket, öppna emellertid nya möjligheter för reglering av gemensamhetsbetet. Så snart förutsättningar finnas för en rationell betesdrift inom mindre, hägnade områden, kunna jordbrukarna taga sina djur från skogen. Det gemensamma betet kan bringas att upphöra i samma mån som det blir möjligt att anvisa djurägarna dylika områden med motsvarande eller högre betesproduktion, vilka kunna hållas hägnade utan oskäliga kostnader.

Under den resa, utredningen företagit i övre Norrland, mötte utredningen hos många jordbrukare den meningen, att skogsbetningen vore oekonomisk och borde snarast möjligt ersättas med rationellare betesformer. Den speciella sakkunskapen i ämnet hyser samma åsikt. Utredningen har för sin del kommit till den uppfattningen, att tiden är mogen för en omläggning av betesdriften i Norrland, i den mån de nödvändiga förutsättningarna för en dylik åtgärd äro för handen.

b) Förutsättningarna för rationalisering av betesdriften i Norrland.

Permanent anläggningar av betesvallar ha under senare år med gott resultat kommit till utförande inom de flesta trakter av Norrland från de mera välbelägna, bördigare områdena i södra Norrland till Västerbottens och Norrbottens fjällsocknar, ehuru den sammanlagda ytvidd, som hittills iordningställt, relativt sett är ringa. I syfte att erhålla en belysning av möjligheterna att i Norrland ersätta skogsbetet med permanenta beten inom mindre, hägnade områden, såsom naturliga ängar eller kulturbeten å inägojord, myr eller fast skogsmark, har utredningen inhämtat yttrande i frågan från konsulenten hos Svenska vall- och mosskulturforeningen B. Wallin, vilket yttrande här bifogas som bilaga 6. Därav framgår i huvudsak, att möjligheter att ersätta skogsbetet med dylika beten i regel förefinnas, ehuru förutsättningarna för en sådan omläggning av betesdriften äro synnerligen växlande. Konsulenten Wallin har i sitt yttrande jämväl intagit beräkning av kostnaderna för anläggning av kulturbete i ett par typfall.

c) Nu tillämpliga förfaranden för avlysning av gemensamt skogsbete.

Utredningen övergår härefter till undersökning av de möjligheter den nuvarande lagstiftningen erbjuder för avlysning av gemensamhetsbete å skogsmark.

De nu gällande bestämmelserna om ägofred, vilka i huvudsak återfinnas i

lagen om ägofred den 2 juni 1933, nr 269 (ändrad genom lagen nr 122/1938) med följdförfattningar, innebära i huvudsak följande.

Ägare av hemdjur äro principiellt skyldiga att hålla sådan vård om djuren, att dessa ej olovligen inkomma på annans ägor. Vårdnadsplikten är dock ej det enda skyddsmedel för ägorna, som lagen känner. Stängselskyldighet gäller i viss omfattning och utgör en grannfastigheter åvilande förpliktelse. Såsom förutsättningar för denna skyldighet uppställer lagen, att endera grannfastighetens ägor nyttjas till bete för hemdjur samt att djuren finnas tjänligast genom stängsel kunna hållas från angränsande ägor å den andra fastigheten. Äro dessa förutsättningar för handen, skall stängselskyldighet regelrätt föreligga, oavsett huruvida de mötande ägorna bestå av in- eller utägor. Envar av grannarna äger stängselvitsord.

Stängselskyldigheten fördelas mellan grannfastigheter med hänsyn till behovet av stängsel för avhållande av hemdjur från endera fastighetens mark. Föranledes skyldigheten av att betning förekommer endast å ena sidan, skall denna taga del i stängslet med tre fjärdedelar och grannen blott med en fjärdedel. I annat fall skall vardera taga lika lott. Nyttjas de mötande ägorna till gemensamt bete, innebär nämnda bestämmelse att, där båda sidorna deltaga i det gemensamma betet eller ock ingendera sidan gör detta, vardera skall taga lika lott i stängslet. Deltagar däremot blott den ena sidan i det gemensamma betet, skall denna svara för tre fjärdedelar och den andra för en fjärdedel. Nu angivna bestämmelser om stängselskyldighet gälla ej ovillkorligt utan äro i vissa fall underkastade inskränkningar.

Lagen medgiver rätt till gemensamt bete å ohägnade skogs- eller utmarker. Ifrågasvarande betesrätt är emellertid underkastad flera inskränkningar. I fråga om betesrättens förutsättningar gäller, att rätt till gemensamt bete å ohägnade skogs- eller utmarker äger rum allenast där stängsel mellan markerna ej fanns den 1 januari 1933. Vidare avser betesrätten blott större hemdjur (hästar och nötkreatur) (10 §). Inom län eller länsdel, med avseende varå Kungl. Maj:t föreskrivit, att stängsel skall freda jämväl mot mindre hemdjur, skall dock betesrätten avse även sådana mindre hemdjur, som Kungl. Maj:ts föreskrift angår. Enär enligt kungörelse den 21 december 1933, nr 668, föreskrift utfärdats, att stängsel skall i Västernorrlands och Jämtlands län freda jämväl mot får och getter, avser den gemensamma betesrätten i dessa län även sådana betesdjur. Slutligen har viss begränsning genomförts i fråga om det antal hemdjur, som må utsläppas å gemensam betesmark. Från fastighet, vartill hör del i sådan mark eller på grund av servitut betesrätt därå, må ej släppas flera hemdjur på betesmarken än som skäligen kunna vinterfödas å fastigheten. Kungl. Maj:t äger befogenhet att, där sådant prövas erforderligt för skogsåterväxtens skyddande inom visst län eller viss del av län, på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap helt eller delvis förbjuda rätten till bete å gemensam betesmark.

Efter förordnande av Kungl. Maj:t, som må meddelas blott på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap, kunna i lagen införda bestämmelser om *betesreglering* bliva tillämpliga för visst län eller viss del av län. Sådant förordnande, som hittills utfärdats endast för två län (för *Uppsala län* jämlikt kungörelse den 2 mars 1934, nr 36, och *Östergötlands län* jämlikt kungörelse den 16 januari 1935, nr 3), innebär, att skogs- eller utmark, som den 1 januari 1933 var upplåten till gemensamt bete, kan fredas mot främmande betesdjur genom betesreglering i stället för genom stängselvitsord. Inom län eller länsdel, där sådant förordnande, varom nu nämnts, gäller, kan sålunda stängsel mellan ägor i skogsmarker icke påfordras.

Betesreglering kan enligt lagen ske på två sätt. Det ena innebär, att beträffande regleringsområdet betningen för varje fastighet, som äger del i detta eller på grund av servitut betesrätt därå, begränsas till fastighetens egen mark eller, där fråga är om servitut, den fastighets mark, som besväras av servitutet. En dylik begräns-

ning må genomföras endast så framt nödig betesmark för vederbörande fastighet kan anordnas å fastighetens eller, vid servitut, den tjänande fastighetens område utan oskäligen kostnad eller olägenhet för fastighetens brukande. Det andra tillvägagångssättet åsyftar, att betningen för berörda fastigheter begränsas till särskild å området upplåten betesmark utanför fastigheten eller, vid servitut, den tjänande fastigheten. Denna utväg, varigenom fastighet tvångsvis tillägges betesrätt å annan fastighets område, må anlitas, om förutsättningarna för användande av den förra metoden ej äro förhanden, men betesbehovet för vederbörande fastighet lämpligen kan tillgodoses genom sådan upplåtelse av betesmark, som nyss sagts.

Betesreglering må företagas allenast på yrkande av delägare i den ohägnade mark, varom fråga är. Ägare till fastighet, som på grund av servitut äger betesrätt å dylik mark, är utesluten från rätten att påkalla reglering. Betesreglering medför den verkan, att å mark, för vilken regleringen trätt i tillämpning, rätt till gemensamt bete ej vidare äger rum för de fastigheter, vartill hör del i marken eller på grund av servitut betesrätt därå. Ej heller må efter sagda tidpunkt något område av marken nyttjas till bete för sådan fastighet, med mindre erforderlig hägnad hålles omkring detta. Lagen förutsätter, att vid betesreglering bestämmes viss tid, då regleringen skall träda i tillämpning.

Vid betesreglering må i visst fall upplåtelse av betesmark ske jämväl till förmån för fastighet, vartill ej hör del i regleringsområdet eller på grund av servitut betesrätt därå (19 §). Såsom villkor härför gäller, att regleringsområdet före den 1 januari 1933 enligt rådande sedvana i orten stadigvarande nyttjades till bete för sådan fastighet, att å fastigheten skäligen kan vinterfödas minst ett större hemsdjur samt att det tillika befinnes, att nödig betesmark ej kan anordnas å fastigheten utan oskäligen kostnad eller olägenhet för dess brukande men att fastighetens betesbehov kan — sedan erforderliga betesmarksupplåtelser skett till förmån för de fastigheter, vartill hör del i regleringsområdet eller på grund av servitut betesrätt därå — lämpligen tillgodoses genom upplåtelse av betesmark å området. Äro dessa villkor uppfyllda, skall vid regleringen från fastighet, varå betesmark är att tillgå, upplåtas vad för ändamålet erfordras. Fastighet, för vilken behovet av betesmark prövas vara större än för annan, skall äga företräde till erhållande av sådan upplåtelse.

Vid upplåtelse av betesmark skall tillses, att sådan mark tages i anspråk, som med hänsyn till beskaffenhet och läge är därtill mest lämpad, samt att olägenhet ej därigenom tillskyndas brukandet av den fastighet, varå betesmarken upplåtes. Åsamjas ägarna till två eller flera fastigheter, att betesmark upplåtes gemensamt för fastigheterna, och finnes sådant lämpligt, må det ske. Betesmark skall av den fastighet, för vilken den upplåtits, hållas inhägnad samt, i den mån det kan ske utan oskäligen kostnad, anordnas för betesbruk och därefter bibehållas i ett för sådant bruk ordnat skick. För upplåtelsen så ock för skada och intrång, som föranledes av betesmarkens inhägnande och anordnande för betesbruk, skall ersättning gäldas av ägaren till den fastighet, för vilken marken upplåtits.

Gränssar regleringsområde intill skogs- eller utmark, som var ohägnad den 1 januari 1933, och betning å denna mark äger rum, skall — förutsatt att nämnda mark är belägen inom län eller länsdel, där bestämmelserna om betesreglering äga tillämpning — stängsel hållas mellan marken och regleringsområdet, om sådant yrkas för någon av de fastigheter, vartill hör del i området. I stängslet skola de i regleringsområdet delägande fastigheterna taga lott med en fjärdedel och de fastigheter, för vilka området och marken nyttjas till gemensamt bete, med tre fjärdedelar. Inom vardera fastighetsgruppen skall stängselskyldigheten fördelas efter varje fastighets nytta av stängslet. Gränssar regleringsområde intill län eller länsdel, där bestämmelserna om betesreglering ej äga giltighet, skola i fråga om hållande av stängsel i gränsen de allmänna reglerna om stängselskyldighet hava tillämpning. Utgöras de mötande ägorna å ömse sidor av skogs- eller utmark, och

nyttjas ägora till gemensamt bete för andra fastigheter än dem, som betesregleringen avser, skall dock rätt att fordra stängsel i gränsen tillkomma, förutom grannfastigheterna, envar av de fastigheter, som jämte den av betesregleringen berörda grannfastigheten äga del i regleringsområdet.

Frågor om stängselskyldighet eller betesreglering skola prövas vid *syneförrättning*, där ej *förening* rörande dylika frågor träffas mellan vederbörande sakägare. Har sådan förening upprättats i enlighet med i lagen stadgade grunder (§ 36), äger envar, som deltagit i föreningen, låta intaga den i domboken. Sedan äger föreningen giltighet mot framtida ägare eller innehavare av fastigheterna.

Förening att stängsel ej skall hållas mellan angränsande ägor, oaktat stängsel enligt lagen kunnat äskas, kan även träffas (§ 37). I sådan förening böra upptagas villkor beträffande vården av hemdjur. Därvid må överenskommas, att gemensamt bete ej skall äga rum å sådan ohägnad skogs- eller utmark, där rätt till sådant bete eljest skolat äga tillämpning. Förening, som här avses, äger ej giltighet utöver tio år, sedan den blivit intagen i domboken.

Ägofredslagen har i olika sammanhang varit föremål för diskussion. Bland annat har riksdagen år 1938 med anledning av en i ämnet väckt motion förehåft frågan till behandling (jfr 1936 års skogsutrednings betänkande, sid. 224—225). 1936 års skogsutredning har om ägofredslagstiftningen anfört i huvudsak följande.

Ehuru man i regel torde anse, att 1933 års ägofredslag betecknat ett framsteg och att den i det stora hela varit i nuvarande utvecklingsskede tillfredsställande, hade dock påpekanden vid skilda tillfällen gjorts rörande förmenta bristfälligheter i densamma. Sålunda hade framhållits, bland annat, att stängselvitsordets upphörande, om stängsel ej fanns den 1 januari 1933, i och med att inom län eller del av län betesregleringsbestämmelserna trädde i tillämpning kunde medföra obekvämlighet att anlita dylik reglering. Stängselvitsordets bortfallande kunde nämligen innebära, att nöjaktig betesavlysning icke åstadkommes, i händelse betesreglering i något fall visade sig ogenomförbar. Vidare hade erinran riktats mot att laggillt stängsel ej, med mindre Kungl. Maj:t efter hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap därom meddelade föreskrift, behövde freda mot mindre hemdjur, såsom får och getter. Generellt förbud mot betning av får och getter å gemensam mulbetesmark och verksam övervakning av utfärdade betesförbud hade ifrågasatts. En — särskilt i de norra landsdelarna — rätt allmän misstro mot betesregleringsinstitutet ansågs föreligga. Enklare bestämmelser härom hade funnits önskliga. Jämväl andra detaljanmärkningar hade gjorts beträffande ägofredslagstiftningen.

Oaktat sålunda vissa erinringar ansetts kunna göras mot den nuvarande lagstiftningen på området, torde det likväl, med hänsyn till den korta tid, som densamma varit i kraft, icke vara lämpligt att redan nu till övervägande upptaga spörsmålet om någon mera genomgripande lagändring. Detta borde anstå till dess verkningarna av förevarande lagstiftning i olika hänseenden blivit i erforderlig grad kända och prövade. I den mån genom mindre justeringar av en eller annan författningsbestämmelse en efter förhållandena bättre ordning funnes böra genomföras, torde detta kunna äga rum efter särskild framställning av de organ eller myndigheter, vilka hade att taga befattning med dylika frågor.

Av förestående redogörelse framgår, att möjligheten att upphäva gemensamhetsbetet genom betesreglering icke står öppen för de norrländska länen. Därest realiserandet av en skogsvårdsplan för ett skogsvårdsområde förutsätter, att det gemensamma skogsbetet upphör — såsom i regel torde bli förhållandet — måste detta därför genomföras på annat sätt, såvida icke lagändring företages. Förfarandet skulle kunna bli följande.

Under medverkan av en beteskonsulent upprättas mellan samtliga delägare i skogsvårdsområde skriftliga föreningar enligt 37 § ägofredslagen (se ovan sid. 147), innebärande, att stängsel ej skall hållas mellan ägorna samt att gemensamt bete ej skall äga rum å skogs- och utmarken. Föreningen intages i domboken, varefter den är giltig i 10 år. Frågor om avstående från skogsbetning å egen fastighet, om inhägnande av betesmark samt om upplåtelse av betesmark från en fastighet till en annan regleras genom privata överenskommelser. Överenskommelse i sistnämnda fråga kan intecknas, men i övrigt gälla dylika överenskommelser icke mot ny ägare, ehuru det är möjligt att anlita utvägen att tillförbinda ägare att vid försäljning av fastigheten i sin ordning i köpekontraktet tillförbinda köparen att respektera överenskommelsen vid äventyr att erhållna statsbidrag, förrättningskostnader m. m. få återbetalas. Betesservitut kunna utbrytas eller avlösas. Dylika förfaranden möta emellertid på grund av servitutens omfattning i Norrland ofta stora svårigheter. Sedvanebetningen måste upphöra och beivras, om den fortsätter. Man kan knappast räkna med, att skogsägarna skola kunna på ändamålsenligt och rättvist sätt frivilligt lösa ut sedvanebetarna ur gemenskapen genom att erbjuda dem annan betesmark.

Det är enligt utredningens mening uppenbart att, om staten skall, på sätt utredningen förordat, bidra med ansenliga belopp till kostnader för skogsvårdsåtgärder å enskilda skogar, väsentligt starkare garantier än de här ovan angivna måste lämnas för att åtgärderna icke äventyras genom betning. Utredningen vill särskilt understryka, att 1932 års skogsvårdslag för lappmarken — i motsats till 1923 års skogsvårdslag — är utan verkan i fråga om skada genom skogsbete i de fall, då reproduktionsplikt på grund av avverkning icke föreligger. Enligt förstnämnda lag kunna nämligen betesskador å föryngring icke primärt föranleda reproduktionsskyldighet (se sid. 20 och sid. 64).

En enligt ägofredslagen genomförd betesreglering erbjuder väsentligt större möjligheter att trygga skogsåterväxten och förhindra betesskador å skogen i övrigt. Genom en dylik reglering upphör nämligen gemensamhetsbetet för all framtid. Betning får ske endast inom hägnat område, en inskränkning av betesrätten, som visserligen ej är liktydig med förbud för skogsbetning men som — i förening med lämpliga villkor beträffande skötsel av skogsodlade marker — i praktiken förhindrar skogsbetets utnyttjande. Fastighet, som saknar lämplig betesmark, kan tilldelas sådan från grannfastighet, därvid upplåtelse av viss betesmark till gemensamhetsbete för dessa fastigheter även kan ske. Servitutsrätt kan bringas att upphöra genom anvisning av betesmark, och slutligen kunna de, som på grund av sedvänja bedriva bete å gemensam betesmark, genom att erhålla särskilt betesområde i viss omfattning bli kompenserade för förlusten av betet.

d) Betesregleringens praktiska användning.

Utredningen har av ovan angivna skäl ansett sig böra överväga, huruvida icke betesregleringsinstitutet bör på ett eller annat sätt göras tillämpligt i de

norrländska länen. Det har därvid syns utredningen erforderligt att undersöka på vad sätt institutet verkat inom de län, där det hittills varit tillämpligt. För detta ändamål har utredningen uppdragit åt konsulenten hos Svenska vall- och mosskulturföreningen J. Borg att utarbeta en redogörelse över de med stöd av ägofredslagen vidtagna åtgärder för betesfred samt resultat av dessa. Den av konsulenten Borg uppgjorda redogörelsen har såsom bilaga 7 bifogats utredningens betänkande.

Redogörelsen ger vid handen, att betesreglering enligt ägofredslagen i den praktiska tillämpningen visat sig vara ett smidigt förfarande för ordnande av betesfrågan å till gemensamt bete upplåtna marker. Man torde sakna anledning antaga att betesregleringen skall möta större svårigheter i Norrland än i de län, där dylik reglering praktiskt prövats, i den mån de på vissa håll i stor utsträckning förekommande betesservituten icke bliva till hinder för regleringen.

Utredningen har på grund av i denna och nästföregående avdelning berörda förhållanden kommit till den uppfattningen, att betesreglering enligt ägofredslagen är ett i stort sett lämpligt medel att reglera gemensamhetsbetet på de ohägnade utmarkerna i Norrland.

e) Tillkomsten av betesregleringsinstitutet.

Innan utredningen vidare ingår på frågan om utsträckt tillämpning av betesregleringsinstitutet, anser sig utredningen böra i korthet erinra om omständigheterna vid institutets införande i lagstiftningen.

Det *sakkunnigeförslag*, som i stora delar låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition till 1933 års riksdag i förevarande ämne (SOU 1928:24), bibehöll principiellt stängselförordningens grundsats om vårdnadsplikt för egna hemdjur. I fråga om bete å ohägnade utmarker, som tillhöra flera fastigheter, innebar förslaget, att markerna skulle, liksom enligt den äldre rätten, anses upplåtta till gemensamt bete, såvida annat ej avtalats, dock att betesrätten begränsades till det antal hemdjur, som kunde vinterfödas å respektive fastigheter. Fredning av ägorna mot betning skulle kunna ske på samma sätt som förut genom anlåtande av stängselvitsord. Förslaget underkastades en skarp kritik, särskilt från de myndigheters och sammanslutningars sida, som företrädde skogsvårdsintressen. Man hade på detta håll väntat, att vårdnadsplikten nu skulle bringas i praktisk tillämpning och ansåg, att åtminstone ett försök till reglering av det oordnade skogsbetet borde göras.

Förslaget undergick en genomgripande omarbetning inom jordbruksdepartementet, innan det framlades för 1933 års riksdag. I det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet uttalade *vederbörande departementschef*, att man med fog kunde antaga, att, där stängsel mellan mötande skogs- eller utmarker ej uppförts under den långa tid 1857 års stängselförordning varit gällande och ömsesidig rätt att fordra stängsel mellan dylika marker ägt rum, de mötande markerna i regel vore av sådan form eller beskaffenhet i övrigt, att hållande av stängsel mellan dem i ägofredens intresse vore en oekonomisk eller opraktisk åtgärd. Enligt departementschefens mening borde det ej ifrågasättas, att ägofreden skulle grundas på skyldighet att hålla stängsel i sådant fall. Ett bibehållande av stängselskyldigheten skulle blott få till följd, att skyldigheten liksom nu ej komme att tillämpas och att markerna sålunda förbleve ohägnade. I fråga om dessa marker borde därför respektive markägares ägofredsintresse tillgodoses på annan väg.

I enlighet härmed begränsades i departementsförslaget stängselkyldigheten beträffande fastigheter, som möta varandra med skogs- eller utmark på båda sidor, till de fall, då stängsel redan fanns mellan ägorna den 1 januari 1932. För att ägarna av dylika fastigheter likväl icke skulle lämnas utan varje medel att skydda markerna mot skada av annans betesdjur, medgavs befogenhet åt dylika markägare att under vissa förutsättningar erhålla reglering av rätten till betning å marken, betesreglering, i ändamål att bringa den gemensamma betningen att upphöra. Bestämmelserna i ämnet innefattades i 13—20 §§ av Kungl. Maj:ts lagförslag och återfinnas med mindre jämkningar i motsvarande paragrafer av den av riksdagen sedermera antagna ägofredslagen (sid. 145 och följande).

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet, som förehade propositionen till behandling, ansåg betesregleringen utgöra en i stort sett lycklig lösning av frågan om effektivt tryggnad av ägofreden å de ohägnade skogs- och utmarkerna i landet. Utskottet hyste dock tvekan om lämpligheten att förläna bestämmelserna omedelbar giltighet för landet i dess helhet. Betesregleringen innefattade en ny och oprövad väg att avskaffa det gemensamma betet å ohägnade skogs- och utmarker och med hänsyn till de synnerligen växlande betesförhållanden, som förefunnes i skilda trakter av landet, mötte stor svårighet att fullständigt överblicka verkningarna av bestämmelsernas tillämpning. En omständighet, som i detta sammanhang jämväl borde skänkas beaktande, vore den olika uppfattning om betets lämpliga bedrivande, som rådde å skilda orter. Att framtvunga tillämpningen av bestämmelserna om betesreglering i de delar av landet, där majoriteten av den jordbruksidkande befolkningen hölle fast vid gemensamhetsbetet såsom en lämplig och fördelaktig betesform, torde ej vara lyckligt. Ett dylikt tillvägagångssätt skulle kunna äventyra lagstiftningens effektivitet och motverka intresset för gemensamhetsbetets avskaffande på frivillig väg genom anordnande av kulturbeten.

Utskottet ansåg av nämnda skäl, att bestämmelserna om betesreglering borde vinnas tillämpning allenast inom sådana områden, där betesregleringen stöddes av en allmän opinion bland jordbrukarna. Med hänsyn härtill förordade utskottet, att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att, därest vederbörande landsting och hushållningssällskap därom gjort framställning, förordna om tillämpning av ifrågavarande stadganden för visst län eller viss länsdel. Som en följd av detta ställningstagande tillstyrkte utskottet, att den av Kungl. Maj:t förordade begränsningen av stängselkyldigheten för ifrågavarande marker skulle gälla endast för område, beträffande vilket sådant förordnande, som nyss sagts, blivit av Kungl. Maj:t utfärdat. Såsom av den lämnade redogörelsen för ägofredslagen framgår, biföll riksdagen utskottets förslag i detta avseende.

f) Utsträckt tillämpning av betesreglering.

De betänkligheter mot omedelbart införande av betesreglering som medel för fredning av ohägnade marker, vilka föranledde riksdagen att förläna bestämmelserna därom en fakultativ giltighet, grundade sig, såsom av det ovan anförda framgår, på ovisshet om bestämmelsernas verkningar, särskilt inom områden, där jordbrukarna av olika skäl icke vore villiga att medverka till gemensamhetsbetets upphörande. Enligt utredningens mening kan man numera på goda grunder antaga, att betesreglering skall visa sig vara ett ändamålsenligt medel att trygga ägofreden inom områden i Norrland, där förutsättningar för ordnande av permanenta beten föreligga. Vid sådant förhållande böra jordbrukarna i dessa trakter, varest stängselvitsordet som regel saknar praktisk betydelse, beredas tillfälle att begagna sig av den möjlighet att freda sina ägor, som betesregleringen erbjuder.

I samband med den organisation av skogsvårdsarbetet inom vissa områden, som utredningen förordat, erbjuder sig en möjlighet att — utan eftergift å det av riksdagen hävdade kravet på frivillig anslutning från jordägarnas sida — införa betesreglering för Norrland. Därest det stora flertalet skogsägare inom ett skogsvårdsområde genom att sluta kontrakt om skogsvårdsplan, som förutsätter avlysning av skogsbete, förklarat sig villiga att avstå från skogsbetningen, böra hinder rimligtvis icke möta mot användning av det av statsmakterna redan stadfästa förfarandet för dylik reglering, vilket därtill prövats och befunnits lämpligt. Utredningen föreslår i enlighet härmed att till 12 § ägofredslagen fogas bestämmelse av innehåll att, därest någon av skogsvårdsstyrelsen i Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län slutit kontrakt med ägare eller innehavare av skogsmark om utförande av åtgärder enligt skogsvårdsplan, Konungen må på framställning av skogsvårdsstyrelsen förordna, att betesreglering må äga rum inom skogsvårdsområdet på sätt och under villkor, som i 13—19 §§ ägofredslagen stadgas. Förslag till sådan ändring av ägofredslagen har bifogats betänkandet som bilaga 3.

Ifråga om tillämpningen av bestämmelserna om betesreglering må framhållas, att betesregleringen givetvis kan genomföras medelst förening enligt 36 § ägofredslagen i de fall, då samtliga delägare i skogsvårdsområdet äro eniga om åtgärden. Utredningen finner icke desto mindre synnerligen önskvärt, att betesreglering enligt skogsvårdsplan, som i regel är en grundläggande åtgärd för skogsvårdsarbetet, vinner större stadga genom att handläggas vid syneförrättning. Det är därvid lämpligt, att den beteskonsulent, som enligt förordnande av skogsvårdsstyrelse upprättar förslag beträffande de åtgärder för betesförbättring, vilka ingå i skogsvårdsplan, jämväl fungerar som förrättningsman vid syneförrättningen. Erfarenheten har visat, att handläggningen av betesreglering förlöper väsentligt lättare under formen av syneförrättning än under fria överläggningar mellan intressenterna. Kostnaderna för förfarandet torde snarast bliva lägre i det förra fallet.

g) Reglering av get- och fårbetet.

Såsom utredningen i det föregående framhållit är betning av getter och får i särskild grad ödeläggande för skogsåterväxt och plantskog. I den mån skogsbetet kan bringas att upphöra genom betesreglering inom skogsvårdsområden, försvinner denna olägenhet. Betning av getter och får i skog är emellertid överhuvud taget så oförenlig med skogsvård, att en allmän reglering av denna betesform enligt utredningens mening icke längre får uppskjutas. Getbetningens skadlighet har påtalats av skogsmännen sedan mer än sextio år. Statsmakterna ha insett dess vådor och vidtagit åtgärder för dess inskränkande. De givna föreskrifterna ha emellertid av olika anledningar icke fått den verkan lagstiftarna avsett. Utredningen har på grund härav ansett nödvändigt att upptaga denna betesfråga till särskilt övervägande.

Utredningen lämnar till en början en schematisk redogörelse för den märk-

liga behandling, som föreskrifterna i denna speciella fråga genomgått sedan stängselförordningens tillkomst år 1857.

1857—¹/₁ 1877.

Ohägnad mark upplåten till gemensamt bete för alla djurslag.

¹/₁ 1877—¹/₇ 1923.

Ohägnad mark alltjämt upplåten till gemensamt bete för alla djurslag, dock med följande inskränkningar.

Jämlikt kungörelse den ²⁸/₁ 1876 gällde, i enlighet med beslut av 1874 års riksdag, att å ohägnad mark skulle, därest samtliga delägare ej annorlunda överenskomme, betande av getter och får vara till skydd för skogens återväxt förbjudet inom 17 av rikets län på vissa, för de särskilda länen angivna tider av året; dock att det icke vore delägare i betesmarken förmenat att å sitt eget område beta getter och får, så vida han om dem hölle sådan vård, att de icke inkomme på annans område. Förbudet avsåg bl. a. getter i Norrbottens län. I enlighet med ett flertal ytterligare kungörelser, utfärdade mellan 1885 och 1912, ha liknande förbud trätt i kraft för flera län eller länsdelar.

I lagen om vård av enskildes skogar av år 1903 intogs bestämmelse att, därest för skogsåterväxtens skyddande inom visst län prövades erforderligt, att rätt till bete å skogsmark bleve för viss tid av året inskränkt, Kungl. Maj:t hade att, efter hörande av landsting och hushållningssällskap, meddela särskilda förordningar därom. Bestämmelsen kom aldrig att tillämpas.

¹/₇ 1923—¹/₁ 1934.

Ohägnad mark alltjämt upplåten till gemensamt bete för alla djurslag med följande inskränkningar.

Samtliga ovannämnda betesförbud ägde ovillkorlig giltighet. Förbuden kunde sålunda ej upphävas genom överenskommelse mellan delägarna eller inskränkas därigenom att delägarna tog sådan vård om sina djur, att dessa hindrades att inkomma å annans mark. Inom ifrågavarande områden rådde alltså, i den utsträckning kungörelserna för de särskilda fallen närmare angåvo, förbud mot get- och fårbete eller endera å skogsmark (Övergångsbestämmelserna till lagen den ¹⁵/₆ 1923 om ändrad lydelse av § 5 i 1857 års stängselförordning).

Följande bestämmelse gällde enligt lagen den ¹⁵/₆ 1923 om ändrad lydelse av stängselförordningen:

»Prövas för skogsåterväxtens skyddande inom visst län eller viss del av län erforderligt, att rätt till bete å ohägnad mark, varom här är fråga, varder helt eller i viss mån, såsom beträffande vissa slag av hemdjur eller viss tid av året, förbuden, ankomme på Konungen att, efter vederbörande landstings och hushållningssällskaps hörande, därom meddela särskilda föreskrifter.»

Jämlikt nämnda bestämmelse utfärdades år 1926 kungörelse om förbud

mot betning av bl. a. får och getter i Älvsborgs län och av får i viss del av Stockholms län, dock att delägarna i marken kunde annorlunda överenskomma.

Efter $\frac{1}{1}$ 1934.

Ohägnad mark upplåten till gemensamt bete endast för större hemdjur. Har Kungl. Maj:t, efter hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap, förordnat, att stängsel skall freda jämväl mot mindre hemdjur, avser den gemensamma betesrätten även sådana djur. Enär dylikt förordnande jämlikt kungörelse den $\frac{21}{12}$ 1933 utfärdats för bl. a. Jämtlands och Västernorrlands län är gemensam betesmark i dessa län upplåten även för getter och får.

Den under närmast föregående period gällande bestämmelsen om förbud mot betning har, vid dess införande i ägofredslagen, erhållit sådan lydelse, att förbud kan utfärdas endast på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap. Något förbud har icke utfärdats enligt denna bestämmelse.

Samtliga före år 1923 utfärdade förbud mot get- eller fårbetning ha, med undantag beträffande ett mindre område på Fårön i Gotlands län, upphävts jämlikt kungörelser den $\frac{18}{5}$ 1934 (nr 167) och den $\frac{14}{12}$ 1934 (nr 601).

Av de efter år 1923 utfärdade förbuden har det år 1926 för viss del av Stockholms län utfärdade upphävts jämlikt kungörelse den $\frac{18}{5}$ 1934 (nr 167). Det år 1926 utfärdade förbudet för viss betning i Älvsborgs län kvarstår däremot alltjämt.

Bortsett från Älvsborgs län samt några mindre områden i andra län i södra Sverige, står det sålunda numera alla skogsägare fritt att beta getter och får å egen skogsmark och, beträffande Jämtlands och Västernorrlands län, jämväl å annans mark, där denna anses till gemensamt bete upplåten. Utanför sistnämnda två län gäller sålunda — med ovan angivna undantag — att get eller får, som anträffas å mark, där djurägaren ej äger särskild betesrätt, må intagas av rättsinnehavaren, som kan beivra överträdelsen enligt 24 kap. strafflagen. Allmän åklagare och skogsvårdsstyrelse äga däremot ej åtalsrätt, synbarligen därför att något skogsvårdsintresse här ej ansetts hotat.

Då det i den praktiska tillämpningen visat sig ogörligt att, framförallt å de stora skogsmarkerna i de båda nordligaste länen, förhindra, att den gemensamma betesmarken utnyttjas även för getter och får, och då vidare åtgärder för reglering av dylik betning kunna vidtagas endast på initiativ av organ, som icke ha att tillvarataga allmänna skogsvårdsintressen, nödgas man konstatera, att skogen åtnjuter sämre skydd mot get- och fårbetning i dag än för 60 år sedan.

Emellertid har — oavsett den lagstiftning, som avsett att tillvarataga skogsvårdsintressen — get- och fårbetningen i skogen under senare år avsevärt avtagit. Även de mindre jordbrukarna i skogs- och fjällbygden ha i stor utsträckning funnit ur jordbrukssynpunkt förmånligt att hålla en eller flera

Tabell 34.

	Getter och killingar				Får och lamm			
	1919	1927	1932	1937 ¹	1919	1927	1932	1937 ¹
Norrbottens län								
antal	2 256	1 423	1 159	—	73 614	40 782	26 564	—
procent	100	63	51	—	100	55	36	—
Västerbottens län								
antal	9 278	5 586	4 338	—	101 066	49 068	37 581	—
procent	100	60	47	—	100	49	37	—
Jämtlands län								
antal	38 064	23 564	19 685	16 975	61 658	31 610	21 311	16 178
procent	100	62	52	45	100	51	35	26
Västernorrlands län								
antal	35 159	18 797	13 288	10 839	85 587	38 111	33 414	16 445
procent	100	53	38	31	100	44	39	19
Gävleborgs län								
antal	13 818	5 096	3 653	3 429	75 247	40 725	30 597	21 253
procent	100	37	26	25	100	54	41	28
Kopparbergs län								
antal	17 064	6 694	4 179	3 105	67 040	24 433	13 532	8 807
procent	100	39	24	18	100	36	20	13
Riket i övrigt								
antal	15 369	4 735	3 306	—	1 091 522	481 351	304 146	—
procent	100	31	22	—	100	48	30	—
Hela landet								
antal	131 008	65 895	49 608	—	1 555 734	706 080	467 145	—
procent	100	50	38	—	100	45	30	—

¹ Endast vissa siffror ännu tillgängliga.

kor i stället för getter. Det förekommer numera endast undantagsvis att vid en lägenhet hålles endast getter. Geten är icke längre »den fattiges ko». I rätt stor omfattning har getskötseln i Norrland blivit icke en husbehovsförsörjning utan en näringsgren, grundad på produktion och försäljning av getost, en i och för sig vällovlig näring, som dock icke bör utövas på skogsbrukets bekostnad. Utredningen har flerstädes i de övre skogsbygderna hos småbrukare mött den uppfattningen, att getbetning i skog borde fullständigt förbjudas.

Frågan om fårbetningen ligger annorlunda till. Fåret är ur jordbruksekonomisk synpunkt ett betydligt värdefullare husdjur än geten, varför jordbrukets försörjningsintressen här fordra större hänsyn. Då vidare fårbet-

ningens skadegörelse å skog, ehuru betydande, icke är så svår som getbetningens, kan den praktiska tillämpningen av de regleringsföreskrifter, som finnas erforderliga, ske efter andra grunder beträffande får än beträffande getter. Utredningen vill dock understryka, att även skadorna av fårbetningen äro så påtagliga, att bönderna på sina håll i Västerbottens län sökt överenskomma att fåren icke längre skola hållas å bete på skogsmarken.

Antalet getter och får under vissa år enligt jordbruksräkningen redovisas i *tabell 34*.

Minskningen av get- och fårstammarna i landet under de senaste 20 åren är, såsom av *tabell 34* framgår, mycket kraftig. Inom de fyra nordligaste länen sjönk antalet getter och får från år 1919 till år 1932 med 55 respektive 63 procent. I södra delarna av landet var minskningen under samma tid ännu större, och för hela riket utgjorde den för getter 62 procent och för får 70 procent. Sedan år 1932 torde, att döma av de uppgifter från 1937 års jordbruksräkning, som hittills föreligga, antalet getter och får ha ytterligare kraftigt nedgått. I Västernorrlands län var antalet får år 1937 endast hälften av antalet samma husdjur år 1932. Tidpunkten för reglering av dessa betesfrågor är därför gynnsam. Under nuvarande betesformer anställa getter och får alltjämt en mycket stor skadegörelse å återväxt och skog, som icke kan anses försvarlig. I trakter, där betning av getter och får å utmarkerna icke är ur försörjningssynpunkt ofrånkomlig eller ur skogsvårdssynpunkt av mindre betydelse, såsom inom en del områden i fjällens närhet, bör ifrågasvarande betning definitivt avlysas.

I vissa trakter, särskilt i Västerbottens län, bedrives för närvarande en livlig propaganda för fåravel. Det är sannolikt, att den fortskridande nedgången av fårstammen i Norrland kommer att hejdas eller förbytas i stegring av djurantalet. Även med hänsyn härtill är tidpunkten för lösande av betesfrågan lämplig. En intensifiering av fåraveln förutsätter givetvis, att betesförhållandena ordnas på sätt, som ur näringens egen synpunkt är tillfredsställande. Utredningen har sig bekant, att ortsmyndigheterna i Västerbottens län vidtagit åtgärder i sådant syfte, bl. a. genom att ordna transporter av får till fjällbeten. I Västernorrlands län inrättas get- och fårbeten med verkamt understöd av medel från en enskild donationsfond. I övrigt finnas för samma ändamål statliga bidrag tillgängliga för hela riket från anslaget till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. Enligt beslut av 1939 års riksdag bliva de grunder, jämlikt vilka bidrag från den 1 januari 1940 skola utgå, väsentligt förmånligare än förut och bättre anpassade för betesformer, som kunna lämpa sig för getter och får.

Utredningen övergår i det följande till att avge förslag till ändrade bestämmelser för reglering av get- och fårbete och anser därvid erforderligt att lämna en hastig återblick över de motiv för inskränkning av ifrågasvarande betning, som tidigare framförts.

Spörsmålet om reglering av skogsbetet har helt naturligt aktualiserats varje gång skärpning av markägares skogsvårdsplikter stått på dagordningen. Un-

der förarbetena till 1903 års allmänna skogsvårdsdag dryftades skogsbetning-
en ingående, och förhållandet var detsamma under den vidlyftiga utredning,
som föregick 1923 års skogsvårdsdag. Ägofredsfrågan fördes till stor del
fram av skogsvårdsintressen. När betesfrågan nu åter framlägges till för-
nyat övervägande, är denna åtgärd närmast att betrakta som ett nödvändigt
led i arbetet för i främsta rummet lappmarksskogarnas men även övriga
norrländska markers reproduktion. Beträffande betning av getter och får i
skog ha vid nämnda, tidigare överväganden i huvudsak följande synpunkter
framlagts.

1896 års skogsvårdskommitté¹ ansåg, att betande av getter och får, såsom sär-
skilt skadligt för återväxten, borde i allmänhet förbjudas på skogsmark. Kommit-
tén föreslog i enlighet härmed¹ att i stängselförordningen skulle införas en bestäm-
melse om att allt betande av getter och får å skogsmark, som ansågs vara upplå-
ten till gemensamt mulbete, skulle vara förbjudet annat än i inhägnad beteshage,
dock att Kungl. Maj:t skulle äga att härifrån medgiva undantag för de län eller de-
lar därav, där sådant kunde finnas erforderligt.

Landsting och länsstyrelser, som yttrade sig över nämnda förslag, anslöto sig i
allmänhet till detsamma, dock att erinringar framställdes från län, där det gemen-
samma mulbetet och särskilt fåraveln ägde större betydelse.

Domänstyrelsen framhöll i avgivet yttrande, att förslaget om förbud för be-
tande av getter och får innebure ett väsentligt steg framåt i en riktning, som förut
prövats vara god. Då det understöd förslaget härutinnan erhållit från de flesta
orter i landet nogsam utmärkte, att detsamma tillgodosåge ett allmänt erkänt
behov, samt tillfälle genom förslaget lämnats för undantag från dess tillämpning,
ansåge styrelsen förslaget i denna del böra oförändrat godkännas.

Departementschefen yttrade vid framläggandet för 1903 års riksdag av förslag
till skogsvårdsdagstiftning, att han i likhet med domänstyrelsen och flertalet läns-
styrelser funne förslaget innebära ett väsentligt steg framåt i en riktning, som för-
ut prövats vara god. Det ifrågasatta förbudet mot allt betande av får och getter
å skogsmark, som ansågs vara till gemensamt mulbete upplåten, syntes dock ej
lämpligen hava sin plats i stängselförordningen, utan hellre böra åvägbringas ge-
nom en särskild kungörelse, under enahanda villkor i fråga om rätt för samtliga
delägare i marken att annorlunda överenskomma, som i kungörelserna den 28 ja-
nuari 1876 och den 20 november 1885 omförmäldes. Något förslag i detta avseen-
de blev sålunda vid detta tillfälle icke riksdagen förelagt. Däremot framlade Kungl.
Maj:t ett förslag till skydd för skogsodling mot skogsbetning överhuvud taget, i
form av förslag till ändring av stängselförordningen. Detta förslag blev av riks-
dagen avslaget. På grund därav blev någon kungörelse om förbud mot betning
av getter och får aldrig utfärdad.

1911 års skogslagstiftningskommitté, som avgav betänkande den 9 december 1918,
anslöt sig till syftet med den av 1896 års kommitté förordade bestämmelsen. Kom-
mittén tog — enligt sin egen förklaring — »steget fullt ut» genom att föreslå föl-
jande tillägg till den allmänna bestämmelsen om gemensam betesmark: »Betning
av getter och får må dock endast utövas av var markägare å hans eget område och
så vida han om dem håller sådan vård, att de icke inkomma på annans område.»
En reservant i kommittén påpekade, att kommittén åtnöjt sig med att skydda gran-
nens rätt och intresse samt fortsatte: »Ett antal getter och får, nu betande å hela
det till gemensamt bete upplåtna utmarksområdet, skulle enligt kommittén fortfa-
rande få till oförminskat sammanlagt antal där gå i bete, allenast de särskilda
ägarna hölle sina djur å sina egna områden; samma kvantum skogsskada, som dju-

¹ Betänkande avgivet den 9 september 1899.

ren förut mäktade åstadkomma, skulle de även nu kunna prestera, allenast med fördelning på de skilda ägoloetterna inom området. Naturligtvis skulle det föreslagna stadgandet kunna så tillvida lända skogsintresset till gagn, som en enskild delägare, vilken i skogens intresse ej ville hålla getter eller får å sitt område, kunde tänkas i stadgandet ha ett stöd gentemot det får- och getbete, som grannarna ville idka. Jag befarar dock, att detta stöd i dessa ohägnade marker bleve av mycket tvivelaktigt värde. Svårigheten å ena sidan att hålla nödig vård om getterna och fåren, och den kanske än större svårigheten å motsidan att vederbörligen reagera mot stadgandets åsidosättande, skulle säkerligen medföra det faktiska slutresultatet, att man å ömse håll uppgåve strävandena och kampen och låte allt bli som det förr varit. Och som det varit den enskildes intresse, som stadgandet framför allt avsett, och kommittén icke har rum för något som helst allmänt åtal i sina betesfrågor, komme det allmänna att få stå såsom överksam åskådare.»

Reservanten löste för sin del frågan beträffande de två nordligaste länen genom att bibehålla det rådande systemet med av Kungl. Maj:t i enlighet med 1876 års kungörelse utfärdade förbud, samt, beträffande övriga län genom förbud i huvudsaklig anslutning till 1896 års kommittés förslag.

Skogsvårdsstyrelsernas delegerade underströko den stora fara för återväxten, som betning av getter och får utgjorde. De anslöto sig till kommittéreservantens förslag, såsom mera effektivt än kommitténs, men föreslogo, att dispens från förbudet mot dylik betning borde få meddelas endast efter landstings och hushållningssällskaps hörande.

Domänstyrelsen uttalade i sitt yttrande över sistnämnda kommittéförslag, att ett lagstadgande, att betning av getter och får endast skulle tillåtas inom särskild hägnad beteshage, knappast torde kunna bli utförbart. Styrelsen ansåg nämligen, att det i de norra länen skulle bli förenat med oöverkomliga kostnader att inhägna särskilda betesmarker för dessa djur.

Kungl. Maj:ts förslag till 1923 års riksdag till lag om ändrad lydelse av § 5 i stängselförordningen byggde på de av 1896 års kommitté, av reservanten i 1911 års skogslagstiftningskommitté och av de delegerade avgivna förslagen och var av följande lydelse (5 §, 3 mom.):

»Allt betande av getter och får å ohägnad mark, varom här är fråga, vare förbjudet annat än i inhägnad beteshage; dock att Konungen äge efter vederbörande landstings och hushållningssällskaps hörande härifrån medgiva undantag, i den mån sådant för vissa län eller delar av län må finnas erforderligt.»

I *motion vid nämnda riksdag* (I: 191) yrkades, att Kungl. Maj:ts förslag om förbud mot get- och fårbetning med möjlighet till dispens skulle ersättas med förbud, som av Kungl. Maj:t skulle utfärdas för erforderliga fall. Motionären förordade alltså bibehållande av den då tillämpade principen, ehuru i annan form.

Vederbörande utskott vid samma riksdag underströk, att inskränkning av betesrätt för getter och får redan gällde inom flertalet län. Kungl. Maj:ts förslag innebure därför enligt utskottet egentligen icke några nyheter utan avsåge fastmera att giva mera stadga åt bestämmelserna. Det synes därför huvudsakligen vara redaktionella skäl, som föranlett utskottet att, med anslutning till nämnda motion, sammanföra bestämmelsen om inskränkt betesrätt för smådjur med föreskriften om inskränkning av betesrätt för andra kreatur, varigenom utskottets förslag, som av riksdagen antogs, erhöi den lydelse, som angivits å sid. 153 här ovan.

Ägofredssakkunniga upptogo i sitt år 1928 avgivna förslag till lag om ägofred (SOU 1928: 24) sistnämnda bestämmelse oförändrad. I det förslag till lag om ägofred, som framlades för 1933 års riksdag, upptog även *Kungl. Maj:t* samma bestämmelse. Det *utskott*, som behandlade förslaget, anförde, att betesförbud, varom nu vore fråga, ej borde utfärdas av Kungl. Maj:t beträffande visst län eller viss del av län, med mindre dylik åtgärd stöddes av en allmän opinion bland länets eller länsdelens jordbruksidkande befolkning. I anslutning härtill gjordes enligt

utskottets förslag Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela betesförbud beroende därav, att framställning om sådant förbud gjorts hos Kungl. Maj:t av vederbörande landsting och hushållningssällskap. Utskottets uttalande och förslag synas ej hava grundats på någon inom riksdagen framlagd motion. Riksdagen antog utskottets förslag. Ifrågavarande bestämmelse intogs såsom § 11 i ägofredslagen under följande lydelse:

»Prövas för skogsåterväxtens skyddande inom visst län eller viss del av län erforderligt, att rätt till bete å ohägnad mark, som i 10 § sägs, varder helt eller i viss mån, såsom beträffande vissa slag av hemdjur eller viss tid av året, förbjuden, må Konungen på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap därom meddela föreskrift.»

Till slut må anmärkas, att de enligt 1876 års kungörelse utfärdade betesförbuden, vilka alltjämt voro gällande efter ägofredslagens ikraftträdande, numera — med visst undantag — blivit upphävda och att anledningen härtill enligt vad som framgår av hovrättsrådet Sjöfors' kommentar till lagen var, att de ansågos väsentligen hava förlorat praktisk betydelse.

Resultatet av lagstiftningsarbetet på förevarande område har sålunda blivit, att de *inskränkingar i rätten till skogsbete för getter och får*, som i skogsvårdssyfte tid efter annan vidtagits, i huvudsak ersatts med den av 1911 års skogslagstiftningskommitté hävdade principen om *upphörande av rätten till get- och fårbete å annans mark*. Men den reservant, som i kommittén anförde erinringar mot förslaget (sid. 156) har blivit sannspådd. Bestämmelsen har, åtminstone för övre Norrlands del, blivit utan betydelse. Anledningen härtill är säkerligen, att man beträffande större, ohägnade marker av praktiska skäl icke kan skilja på särskild och gemensam betesrätt.

De företagna författningsändringarna grunda sig vidare på förutsättningen, att skogsåterväxten å egen skogsmark skulle skyddas av skogsvårdslagens bestämmelser om reproduktionsskyldighet beträffande skadegörelse av betesdjur. Detta skydd är emellertid enligt utredningens mening ur skogsvårdssynpunkt otillfredsställande, vilket belyses därav, att skogslagstiftningskommittén uttryckligen anvisat skogsägare att själva pröva, huru långt betningen kan drivas utan att skogsåterväxten därigenom blir så dålig, att reproduktionsplikt inträder. För lappmarkernas del bör därjämte beaktas, att reproduktionsskyldighet beträffande skadegörelse, som förorsakats av betning, föreligger endast då skyldighet att vidtaga återväxtåtgärder föranledes av avverkning efter den $\frac{1}{1}$ 1934, men ej när behovet av åtgärder uppstått av andra orsaker (se sid. 20).

Den nya ägofredslagstiftningen har till sist — såsom redan i det föregående påpekats (sid. 153) — berövat Kungl. Maj:t de möjligheter, som dessförinnan stått till buds att genom utfärdande av förbud skydda skogen mot betning. Sådant förbud kan ju nämligen endast meddelas på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap.

Den i 11 § ägofredslagen intagna bestämmelsen om utfärdande av dylikt förbud är en ren skogsvårdsföreskrift, vilken avser att tillvarataga sådana

ekonomiska värden, som bära avkastning först efter mycket lång tid. Att en dylik föreskrift, såsom vederbörande utskott gjort gällande, icke borde utfärdas med mindre den stöddes av en allmän opinion bland länets eller länsdelens jordbruksidkande befolkning är svårt att förstå. Det är icke heller att vänta, att föreskrifter av nämnvärd betydelse skola komma i tillämpning, om utskottets motivering blir vägledande, ty befolkningen i skogsbygderna kunna rimligtvis icke tilltros en sådan framsynthet, så mycket mindre som betningen ofta till huvudsaklig del äger rum å annans mark. Utredningen finner det förklarligt, att från ifrågavarande förvaltningsorgans sida icke gjorts någon framställning i här omtalat syfte men väl framställningar, som föranlett utsträckning av rätten till get- och fårbetning över större skogsvidder.

Utredningen anser sig med det förestående ha visat, att skogsåterväxtens skydd mot betning av getter och får icke kan grundas på skogsvårdslagstiftningens föreskrifter om reproduktionsplikt i förening med den inskränkning av gemensamhetsbetet, som 10 § ägofredslagen stadgar, samt det i 11 § samma lag stadgade förbudsförfarandet i vissa fall. Sedan lång tid tillbaka har skogsåterväxtens företrädesrätt framför nyttjandet av betet klart hävdats i skrift, icke minst av dem, som givit upphov till det nuvarande rättsläget på förevarande område. Det kan numera anses bestyrkt av erfarenheten, att denna företrädesrätt i praktiken icke kan hävdas annat än genom en effektiv förbudslagstiftning, som dock bör utformas på sådant sätt, att berättigade betesintressen bliva tillgodosedda. Den i 10 § ägofredslagen stadgade inskränkningen av gemensamhetsbetet, som visat sig verkningslös, bör sålunda bortfalla, samtidigt som i 11 § samma lag införes generellt förbud mot betning av getter och får å mark, som anses till gemensamt bete upplåten, annat än i inhägnat område. Sistnämnda förbudsbestämmelse läser kunna utformas i nära överensstämmelse med det av Kungl. Maj:t för 1923 års riksdag framlagda förslaget. Därigenom beredes möjlighet att från förbudet undantaga de fjällområden eller andra trakter, där förbud av ifrågavarande slag icke skäligen kunna upprätthållas och där betning av getter och får eller av endera därför bör vara tillåten icke endast å ohägnad mark, vilken innehaves med ägande- eller nyttjanderätt, utan å all ohägnad mark, som enligt ägofredslagen är att anse såsom gemensam betesmark.

Utredningen är icke beredd att närmare angiva de områden, där dispens från ifrågavarande förbud bör medgivas för betning av får eller av getter och får. Det är emellertid tänkbart, att i Norrbottens och Västerbottens län dispens bör medgivas ifråga om betning av getter och får för vissa områden ovan odlingsgränsen. I Jämtlands län torde sådan dispens böra gälla skyddsskogarna och vissa andra områden i fjälltrakterna. Kanske bör förbudsföreskriften icke heller vinna tillämpning inom vissa andra delar av landet, åtminstone vad angår betning av får.

För att bereda djurägarna tillfälle att anpassa sin kreatursskötsel till de

nya betesförhållandena, synes en övergångstid av två år böra stadgas, innan förbudet mot betning av getter och får träder i kraft.

Den i 11 § ägofredslagen meddelade bestämmelsen om betesförbud avser även andra hemdjur än getter och får. Bestämmelsen torde i denna del böra kvarstå i sin nuvarande form, dock att av skäl, som utredningen i det föregående angivit (sid. 159), förbud bör kunna utfärdas av Kungl. Maj:t efter hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap, utan att särskild framställning därom avgivits av nämnda förvaltningsorgan.

Utredningen föreslår i enlighet härmed, att 10 och 11 §§ ägofredslagen erhålla den ändrade lydelse, som angivits i av utredningen utarbetat, som bilaga 3 bifogat lagutkast, som jämväl innefattar förslag beträffande de bestämmelser om ansvar, som påfordras av lagändringen.

h) Anläggning av betesvallar.

De betesanläggningar, som skola planläggas i skogsvårdsplan för skogsvårdsområde, där betet i skogen skall upphöra, ha till ändamål att lämna bete åt alla djur, för vilka bete skäligen kunnat påräknas å den gemensamma betesmarken. Betesanläggningar skola sålunda utföras för de i skogsvårdsområdet ingående fastigheterna ävensom å de särskilda betesområden, som vid betesreglering upplåtas till förmån för fastigheter, som innehava betesservitut inom området eller för sådana i 19 § ägofredslagen avsedda fastigheter, som på grund av sedvänja nyttjat bete å ifrågavarande skogsmark (se sid. 146). Utredningen anser, att vid planläggning av betesvallar hänsyn därjämte bör i viss utsträckning tagas till djurägare, som nyttjat skogsbetet men enligt ägofredslagen icke kunna tilldelas särskild betesmark vid betesreglering, och får därom anföra följande.

I det vid proposition nr 107 till 1933 års riksdag fogade protokollet över justitiedepartementsärenden den 3 februari 1933 har vederbörande departementschef närmare behandlat frågan om de betesintressen, som icke grunda sig på äganderätt eller servitutsrätt. Departementschefen har därvid beträffande den då föreslagna och av riksdagen sedermera antagna 19 § ägofredslagen uttalat, att i de fall, då djurägare, som nyttjat gemensam betesmark utan att därtill äga laglig rätt, icke innehade fastighet, varå djuren kunde vinterfödas, boskapsskötseln oftast bedreves såsom ren binäring, vilken, då djurägaren i allmänhet saknade möjlighet att under vintern bereda djuren tillräcklig och ändamålsenlig utfodring, lämnade en mycket svag avkastning och ej sällan medförde, att djuren vanvårdades. Utredningen, som ej funnit anledning föreslå någon ändring i lagens avfattning rörande denna fråga, håller emellertid före, att fall kunna inträffa, då det måste anses obilligt att beröva sådan djurägare, som enligt nämnda paragraf i ägofredslagen vid betesreglering ej kan tilldelas särskild betesmark inom regleringsområdet, varje möjlighet att där beta sina djur. På grund härav förutsätter utredningen, att vid upprättande av skogsvårdsplan undersökes, huruvida någon eller några av de djurägare, som här avses, böra beredas mer eller mindre tillfälliga betesmöjligheter inom området. Är så fallet, bör, efter överenskom-

melse med en eller flera av betesrättsinnehavarna inom området, de för dessa avsedda betesanläggningarna, som skola utföras med statsbidrag, i skälig grad utökas under villkor, att de åt ifrågavarande djurägare upplåta viss betesrätt å anläggningarna. Det torde få ankomma på skogsvårdsföreningen att ordna de härav föranledda, ekonomiska uppgörelserna mellan den, som sålunda upplåter bete, djurägaren och eventuellt också medlemmarna i föreningen.

Statsbidrag för betesförbättring böra utgå såväl för permanenta som provisoriska betesvallar.

Utförandet av *permanent betesanläggningar* bör kunna ske på alla olika sätt, som ur jordbrukets synpunkter äro ändamålsenliga med vederbörligt hänsynstagande till skogsbrukets intressen. Självfallet skola därvid anläggningarnas omfattning och de särskilda förbättringsåtgärderna begränsas till vad som är nödvändigt för att bereda fastigheternas hemdjur ett gott bete. Fackmannen skall efter undersökning å marken avgöra, huruvida anläggningarna med hänsyn till nämnda omständigheter och förhållandena i varje särskilt fall böra utföras å hagmark, skogsmark, torvjord eller åker. I bidragshänseende bliva företagens ställning densamma, vilket utförande som än blir resultatet av dessa överväganden. Särskilda betesanläggningar böra som regel utföras för varje fastighet, dock att *gemensamhetsbeten* lämpligen kunna anläggas för vissa djurslag, såsom hästar, sinkor, kalvar och smådjur. I fråga om anläggningstekniken i övrigt får utredningen hänvisa till vad konsulenten Wallin därom anfört i den till betänkandet fogade bilagan 6.

De *provisoriska betesanläggningarna* ha till ändamål, att bereda tillfälligt bete för hemdjur i de fall, då skogsvårdsarbetet kräver att betet i skogen upphör, innan de permanenta anläggningarna kunna tagas i bruk. Det ligger i sakens natur, att mera omfattande åtgärder icke böra vidtagas för dylika anläggningar. I regel skola åtgärderna inskränkas till hägnande av lämpliga, naturliga betesmarker.

2. Skyddsåtgärder vid hyggesbränning.

Bland de åtgärder för skogsföryngring, som enligt utredningens förslag skola komma till utförande å de enskilda skogarna i övre Norrland, är bränning av hyggen en av de mest betydelsefulla. Denna åtgärd avser att snabbt skapa förutsättningar för föryngring på de starkast råhumusbesvärade granområdena, särskilt i högre lägen, där utan föregående bränning varken självsådd eller skogsodling kunna giva ett gott föryngringsresultat — i varje fall icke förrän efter en längre mognadstid för marken. Hyggesbränning har enligt i avdelning II lämnade uppgifter beräknats under den tjugoåriga skogsvårdsperioden bliva erforderlig å icke mindre än 89 000 hektar av skogsmarken å de enskilda skogarna i lappmarken eller å omkring 4 500 hektar

årligen, varav c:a 3 200 hektar i Västerbottens läns lappmark och c:a 1 300 hektar i Norrbottens läns lappmark.

Bränning av kalmark i syfte att möjliggöra eller påskynda uppkomsten av ett nytt, slutet skogsbestånd har sedan ganska lång tid använts inom det mellansvenska och norrländska storskogsbruket. Delade meningar ha därvid kommit till uttryck bland skogsmännen om åtgärdens berättigande under olika förhållanden. Några meningsskiljaktigheter torde emellertid icke råda därom, att hyggesbränning är det förnämsta medel, man för närvarande känner, för återställande i produktivt skick av de ovan nämnda, degenererade granmarkerna i övre Norrland. På kronans och vissa bolags skogar i dessa trakter ha också sedan förra decenniet omfattande hyggesbränningar företagits med goda resultat.

Enligt de båda skogslagar, som äga tillämpning i Norrland, kan markägare, vilken företagit avverkning utan att kvarlämna skog, som kan anses nöjaktig, under vissa omständigheter åläggas utföra sådana åtgärder, som äro erforderliga för att nöjaktig återväxt skall förefinnas å det avverkade området inom skäligen tid efter avverkningen (reproduktionskyldighet). Såvitt utredningen känner, har i den praktiska lagtillämpningen för detta syfte hitintills icke påfordrats hyggesbränning. Man kan emellertid beträffande vissa områden i lappmarkerna förutse, att vid fortsatt tillämpning av den för dessa landsdelar gällande nya skogsvårdslagen bränningsförfarandet måste anlitas för åstadkommande av nöjaktig återväxt. Dessutom är hyggesbränning, såsom framgår av vad nyss sagts, ett av de bästa medel, som stå till förfogande, då det gäller att påskynda uppkomsten av fullgoda skogsföryngringar.

Innan utredningen närmare ingår på frågan om skyddsåtgärder vid hyggesbränning, torde vissa av de rättsliga bestämmelser, som äro meddelade för att förhindra skogseld, böra i korthet beröras.

I 1 § lagen den 7 maj 1937 om förekommande och släckning av skogseld stadgas, att om någon vill företaga kolning eller tjärbränning eller ock svedja eller bränna gräs, ris eller ljung eller för annat ändamål uppgöra eld i skog eller så nära skog, att elden lätt kan spridas dit, åligger det honom att, genom grävning eller annorledes, vidtaga de särskilda anordningar, som kunna anses erforderliga till förhindrande av eldens spridning. Vidare föreskrives i 2 § att, då stark torka råder eller i följd av stark blåst fara för skogseld föreligger, må svedjning eller bränning av gräs, ris eller ljung icke förehas, eller eljest, utom för utövande av näring eller i fall av trängande behov, eld uppgöras i skog eller så nära skog, att elden lätt kan spridas dit. Nämnda paragrafer motsvara 1 och 2 §§ i det förslag till reviderad lag om förekommande och släckning av skogseld, som framlades av den av svenska brandskyddsföreningen år 1933 utsedda skogsbrandkommittén, vars förslag i huvudsak legat till grund för Kungl. Maj:ts proposition i ämnet till 1937 års riksdag.

Kommittén uttalade beträffande tillåtligheten av markbränning bland an-

nat följande. Bränning av mark i skogsvårdssyfte kunde i de trakter av Norrland, varom nu är fråga, utföras med nöjaktig grad av säkerhet, förutsatt att arbetet anförtroddes åt ansvarsmedveten och på området kunnig personal samt att noggranna försiktighetsmått iakttoges. Enligt kommitténs mening föreläge här ett behov, vars tillgodoseende under mot spridning av elden betryggande former icke borde vara förbjudet genom skogseldslagen. Att i denna införa ett särskilt stadgande om rätt att verkställa dylik markbränning syntes emellertid icke vara lämpligt med hänsyn bl. a. till den begränsade omfattning, vari bränning under den torraste årstiden vore behövlig. Kommittén förutsatte i stället, att vid tillämpningen av lagens 2 § nu anförda synpunkter skulle beaktas, och att sådan i skogsvårdssyfte planerad markbränning å svårartad råhumusmark, som för att göra avsedd verkan måste utföras under torra, skulle anses stå i överensstämmelse med lagens mening.

Mot det nämnda uttalandet synas statsmakterna vid stiftandet av den gällande skogsbrandlagen icke ha framställt någon erinran. Man torde därför kunna utgå från, att något hinder på grund av bestämmelsen i 2 § icke möter mot utförande av hyggesbränning under de i paragrafen avsedda förhållandena under förutsättning, att lagens föreskrifter i övrigt vederbörligen iakttagas.

Utöver de i skogsbrandlagen meddelade bestämmelserna finnas i de av länsstyrelserna fastställda skogsbrandordningarna föreskrifter om vad som skall iakttagas till förekommande och släckning av skogseld. I regel torde brandordningarna innehålla föreskrift, att den, som vill svedja eller bränna gräs, ris eller ljung i skog, skall viss tid före bränningen därom göra anmälan hos vederbörande brandfogde. Dylik anmälningsplikt torde gälla även sådan hyggesbränning, varom här är fråga.

Då hyggesbränning för att göra erforderlig verkan måste utföras, när marktäcket är väl uttorkat, förefinnes onekligen vissa risker för att elden sprider sig till angränsande marker. Det är därför angeläget, att särskilda försiktighetsmått iakttagas vid bränningen. Numera äger man inom åtskilliga skogsförvaltningar en god kännedom om hur hyggesbränning lämpligast företages samt om de åtgärder, som böra vidtagas för att i möjligaste mån begränsa risken för skogsbrand. Utredningen har ansett lämpligt, att dessa erfarenheter sammanfattades i form av anvisningar om utförande av hyggesbränning, ägnade att tjäna till ledning vid utförandet av nämnda åtgärder. På uppdrag av utredningen har jägmästaren i Malå revir J. E. Wretlind utarbetat dylika anvisningar, vilka bifogas detta betänkande som bilaga 8.

De åtgärder, varom förslag framlägges i detta betänkande, äro avsedda att utföras av vederbörande markägare. Skogsvårdsstyrelse skall dock äga att, där så anses erforderligt, föreskriva, att arbetena skola utföras under ledning av förman, som skogsvårdsstyrelsen tillhandahåller eller godkänner. Hyggesbränning bör enligt utredningens mening alltid utföras under direkt ledning av dylik förman, som vid särskild instruktionskurs i hyggesbränning bibringats kompetens för uppgiften.

Instruktionskurser i hyggesbränning kunna lämpligen anordnas av vederbörande skogsvårdsstyrelse under medverkan av statliga eller enskilda skogsförvaltningar, å vars förvaltningsområden praktiska demonstrationer kunna utföras. Demonstrationer böra även kunna utföras å lämpliga hemmansskogar. Instruktionskurs bör omfatta teoretisk och praktisk undervisning under 2 å 3 dagar. Kursplanen bör upptaga ett antal föreläsningar över bland annat *förutsättningarna för hyggesbränning* (i ämnet gällande rättsregler, hyggesförläggning, markvårdssynpunkter), *förberedande åtgärder för hyggesbränning* (arbetsmanskaper, redskap, förarbeten) samt *hyggesbrännningens utförande och eftersläckning*. Därjämte bör i planen ingå studier av äldre bränningstrakter och demonstrationer beträffande utförande av bränning samt, i den mån förhållandena det tillåta, praktiska övningar i hyggesbränning. I övrigt synes organisationen av instruktionskurserna böra överlämnas åt skogsvårdsstyrelserna.

Talrika hyggesbränningar ha företagits å statens och bolagens skogar utan att några nämnvärda skador uppkommit å angränsande marker genom att elden kommit lös från området för bränningen. Utredningen har därför grundad anledning antaga, att risken för att skogseld skall uppkomma genom hyggesbränningar blir mycket ringa, om bränningarna utföras med iakttagande av vad utredningen här ovan föreslagit. Den kan likväl icke helt uteslutas. En opåräknad storm kan under ogynnsamma omständigheter föra elden vidare, även om de noggrannaste försiktighetsmått vidtagits. Ett dylikt fall, som inträffat vid hyggesbränning å bolagsmark innevarande år, är känt för utredningen. Dessutom kan skogsbrand uppstå genom att förmannen eller vaktmanskaper försumma att iakttaga de för bränningen meddelade föreskrifterna.

Av vad tidigare sagts framgår, att genomförandet av skogsvårdsprogrammet förutsätter en frivillig medverkan av skogsägarna samt att de i regel icke kunna åläggas att utföra de hyggesbränningar, som skola upptagas i skogsvårdsplanerna. Vid sådant förhållande är det för skogsvårdsverksamhetens bedrivande synnerligen angeläget, att skogsägarna icke genom deltagande i verksamheten påtaga sig risker för skadegörelse å egen skog eller utsätta sig för skadeståndskrav från annan skogsägare. Dessa utsikter ha för närvarande avskräckt skogsägarna från att utföra bränning å sina marker och därigenom hämmat skogsvårdsarbetet i lappmarkerna. Utredningen finner på grund härav nödvändigt, att de skador, vilka kunna förorsakas genom att elden kommer lös vid hyggesbränning, regleras antingen genom försäkringsavtal med enskilda bolag eller ersättas av statsverket. Likaså bör ansvaret för gäldandet av det skadestånd, som skogsvårdsstyrelsen eller den av styrelsen för arbetet utsedde förmannen kan bliva skyldig att utgiva på grund av att den sistnämnde visas ha genom försumlighet vållat skadan, i första hand övertagas av antingen försäkringsbolag eller staten.

Vid valet mellan enskilt försäkringsskydd eller statsgaranti har man att taga hänsyn såväl till principiella skäl som till de praktiska möjligheterna att lösa frågan på ett betryggande och ändamålsenligt sätt.

I förstnämnda avseende talar för försäkringens ordnande på enskild väg främst det förhållandet, att hyggesbränningen är avsedd att utföras som ett skogsägarens företag. Det torde därför böra ankomma på denne att sörja för att icke han själv eller annan lider skada av företaget. Den omständigheten, att ledningen av arbetet genom avtal mellan skogsägaren och skogsvårdsstyrelsen anförtros åt sakkunnig personal, kan visserligen medföra ändring beträffande den direkta ansvarsskyldigheten för skador, som visas ha vållats genom försumlighet, men inverkar icke på åtgärdens principiella innebörd. Till förmån för att staten ikläder sig ansvarighet för uppkommande skador, talar emellertid, att skogsägarna jämlikt gällande lagstiftning i viss utsträckning kunna bli ålagda att utföra hyggesbränning. Det lär i sådant fall kunna göras gällande, att tvångsförfarandet bör kompletteras med ett skydd mot de risker, åtgärdens utförande onekligen medför.

Med avseende på de olika försäkringsformernas praktiska lämplighet för ifrågavarande ändamål må följande anföras. Den skada, som kan väntas uppstå, blir av tidigare erfarenheter att döma i de allra flesta fall av rätt obetydlig omfattning. Ofta torde den komma att inskränka sig till mindre skador å markägarens egen skog. Det torde därför enligt utredningens mening vara uppenbart, att de enskilda försäkringsbolag, vilka hava en för reglering av dylika skador uppbyggd organisation till sitt förfogande och därjämte äga möjligheter att verkställa en friare prövning av uppkommande skadeståndskrav, kunna reglera sådana mindre ersättningsfrågor väsentligt smidigare än staten. Därest statlig garanti för skador av ifrågavarande slag införes, uppkommer även frågan, huruvida staten skall ersätta skador, som uppkomma å sådan egendom, som den skadelidande själv försäkrat i enskilda försäkringsbolag. Av nu nämnda skäl har utredningen ansett, att ersättning med statsmedel för sådana skador, vilka uppkommit genom ren olyckshändelse, bör ifrågakomma endast för det fall, att ett tillräckligt effektivt och billigt försäkringsskydd icke kan ordnas genom enskilda försäkringsgivare.

Är det åter fråga om skada, som genom försumlighet vållats av den för bränningen ansvarige förmannen, torde en form för statligt ersättningsförfarande kunna finnas utan större svårigheter. En dylik förseelse lär alltid komma att åtalas av allmän åklagare. Av allmänna medel skulle då kunna utgivas ersättning för den skada, som någon genom utslag av domstol blivit ålagd att ersätta. Den skadeståndsberättigades krav på ersättning av allmänna medel skulle kunna prövas av vederbörande länsstyrelse. Givetvis borde staten hava regressrätt mot den försumlige, i varje fall om grovt vållande förelegat.

I syfte att klarlägga möjligheterna att genom enskild försäkring bereda skydd mot skador, som förorsakas vid hyggesbränning, har utredningen sammanträffat med representanter för bolag, som bedriva skogsbrandförsäkring, samt bolag, vilka lämna ansvarighetsförsäkring. Vid dessa överläggningar har framgått, att ingen av de nu tillämpade formerna för försäkring täcker de här aktuella försäkringsfallen. Efter åtskilliga förhand-

lingar mellan utredningen och nämnda representanter ha bolagen emellertid framlagt ett erbjudande beträffande kombinerad skogsbrandförsäkring å första risk och ansvarighetsförsäkring, avsett för skador av det slag, varom här är fråga. Förslaget, vilket såsom bilaga 9 fogats vid detta betänkande, har avgivits av de fyra skogsbrandförsäkrande riksbolagen, Skandia, Skogsförsäkringsaktiebolaget, Svenska Veritas och Fylgia, samt 16 svenska försäkringsanstalter, som driva ansvarighetsförsäkring.

Enligt *skogsbrandförsäkringen* försäkras växande skog och skogsmark, som kan skadas genom att eld kommer lös vid hyggesbränning. Försäkringsbeloppet utgör 10 000 kronor per bränningsområde. Beträffande de närmare försäkringsvillkoren får utredningen hänvisa till bolagens förslag. De säkerhetsföreskrifter, varom däri förmäles, böra med ledning av de utav jägmästaren Wretlind utarbetade anvisningarna (bilaga 8) utfärdas av vederbörande skogsvårdsstyrelse efter samråd med bolagen. Försäkringen gäller oavsett om skyldighet till utgivande av ersättning åvilar försäkringstagaren — skogsvårdsstyrelsen såsom ombud för markägaren — eller någon hans befattningshavare.

Ansvarighetsförsäkringen avser det ansvar för skadestånd i anledning av annan tillfogad kropps- eller egendomsskada, som åvilar försäkringshavaren — skogsvårdsstyrelsen eller hos denne anställd person — intill ett belopp av 150 000 kronor för personskada, dock högst 50 000 kronor för varje skadad eller dödad person, samt 50 000 kronor för egendomsskada, allt per bränningsområde.

För båda försäkringarna skall erläggas en premie av tillsammans 1: — krona per hektar produktiv skogsmark inom bränningsområden, avbrända under året.

Nämnda försäkringar täcka alltså *icke* skador av följande slag:

A. *Skogsbrandförsäkringen:*

1. Skador å annan egendom än skog och skogsmark, såsom skador å upphugget virke, byggnader, maskiner, stolpledningar m. m. samt personskador.

2. Skador å skog och skogsmark i värde överstigande 10 000 kronor, i vilket fall endast försäkringsbeloppet utbetalas.

B. *Ansvarighetsförsäkringen:*

Skador, vilkas värde överstiger de ovan angivna försäkringsbeloppen. I så fall utbetalas endast dessa belopp.

I fråga om sådan skada, som omnämnes under A 1, finnes möjlighet att teckna tilläggsförsäkring, därest så skulle anses erforderligt. Bränning bör emellertid icke få anordnas, om större upplag av virke eller annan brännbar egendom finnes i närheten av bränningsområdet. De fall, då brandskadorna uppgå till belopp, som överstiga de ovan nämnda försäkringsbeloppen, torde emellertid, såsom förut framhållits, bliva sällsynta. Självfallet kan det

dock under särskilt ogynnsamma förhållanden inträffa, att elden vinner spridning inom angränsande marker, och stora skador, som icke täckas av försäkringarna, kunna därvid uppstå. Den ytterst svårberäknliga risken för dylik större skadegörelse, vilken närmast kan jämföras med skador förorsakade av naturkatastrofer, lär överhuvud taget icke lämpligen kunna täckas genom försäkring.

Det av bolagen erbjudna försäkringsskyddet torde vara tillfyllest för ändamålet, och de villkor, som uppställts för försäkringen, även vara skäliga. Utredningen förordar på grund härav, att försäkring mot i samband med hyggesbränning uppstående skogsbrandrisk anordnas genom uppgörelser mellan vederbörande skogsvårdsstyrelser och ifrågavarande försäkringsbolag på angivet sätt. Möjligheterna att förstärka försäkringsskyddet eller att förbättra villkoren böra emellertid beaktas under verksamhetens utveckling.

Utredningen utgår emellertid ifrån att, om skador av större omfattning, vilka icke täckas genom ingångna försäkringsavtal, skulle uppstå till följd av någon hyggesbränning, de skadelidande icke skäligen kunna lämnas att själva bära de förluster, för vilka de icke erhålla ersättning. Billighetsskäl tala för att staten i sådant fall träder emellan. Utredningen erinrar om att genom beslut vid 1939 års lagtima riksdag medgivits, att visst belopp av förslagsanslaget till oförutsedda utgifter finge disponeras för ersättande av skador och kostnader, som uppstått till följd av Ume- och Vindelälvarnas översvämning. Utredningen förutsätter, att staten skall på liknande sätt ersätta sådana genom hyggesbränning förorsakade skador, som ej täckas genom försäkringsavtal.

De här ifrågavarande försäkringsavtalen kunna lämpligen ingås på följande sätt. Första riskförsäkring för skogsbrand tecknas av skogsvårdsstyrelsen för markägarens räkning. Denne bör därför i kontraktet rörande skogsvårdsarbetet bemyndiga skogsvårdsstyrelsen att ombesörja försäkringen och att gälda därför utgående premie av markägaren tillkommande statsbidrag. Ansvarighetsförsäkringen tecknas av skogsvårdsstyrelsen. Den för försäkringarna beräknade gemensamma premien, eller en krona per hektar av varje bränningsområde, anses enligt uppgift av försäkringsbolagen böra fördelas med lika belopp å de båda försäkringarna.

Redan i skogsvårdsplanen böra lämnas preliminära uppgifter om det på grund av hyggesbränningen inom skogsvårdsområdet erforderliga försäkringsskyddet. I arbetsplanerna skola de för försäkringen grundläggande uppgifterna meddelas. Särskilt bör angivas, huruvida tilläggsförsäkring till äventyrs är erforderlig eller om betänkligheter ur säkerhetssynpunkt kunna anföras mot bränningens utförande. För varje bränningsområde skall samtidigt upprättas skiss å generalstabskarta, vilken bilägges arbetsplanen. Skogsvårdsstyrelsen har därefter att ombesörja tecknande av försäkringar för markägarens och för egen räkning.

Sedan verksamheten fortskridit så långt, att planläggning av åtgärderna kan ske i god tid före utförandet, lära skogsvårdsstyrelserna kunna ordna de för visst år erforderliga försäkringarna inom länet genom en eller några

få ansökningar hos försäkringsbolagen. Under sådana omständigheter kunna ett stort antal försäkringar meddelas i ett och samma försäkringsbrev.

Utredningen håller före, att i förordningen den 15 juni 1923 angående skogsvårdsstyrelser bör införas föreskrift om skyldighet för skogsvårdsstyrelse att ombesörja sådana försäkringar, som ovan omförmäls. Utredningen har emellertid icke ansett sig böra utarbeta förslag till ändring av förordningen.

3. Anskaffning av frö och planter.

Det skogsvårdsprogram, som utredningen i det föregående framlagt, inbegriper en omfattande skogsodlingsverksamhet. Alldeles särskilt gäller detta för de nordligaste länens lappmarker, icke minst inom de trakter, där tillgången på dugligt frö är knapp. Då användningen av frö eller planter av främmande härkomst måste ske med stor försiktighet, uppstår här ett problem, som måste ägnas särskild uppmärksamhet. Utredningen kommer att i det följande uppehålla sig vid frågan om lappmarkernas försörjning med skogsodlingsmaterial. För övriga delar av Norrland erbjuder anskaffningen av frö och planter i stort sett icke större svårigheter. Vissa söder om lappmarkerna belägna områden i närheten av fjällen, framförallt skyddsskogsområdena, ha emellertid en mycket begränsad fröproduktion, och anskaffningen av skogsodlingsmaterial kan väntas bereda svårigheter även inom dessa delar av landet. Enär någon inventering av åtgärdsbehovet icke har kunnat utföras för ifrågavarande områden, är utredningen icke i tillfälle att lämna uppgifter om behovet av frö och planter för områdena.

De åtgärder för fullständig skogsodling, som beräknas erforderliga för mark med otillfredsställande återväxt inom huggningsklass I (under förnygring liggande mark, varå återväxten ännu ej kan anses nöjaktig) även för mark, som genom avverkning före år 1954 omföres till nämnda huggningsklass, ha beräknats omfatta följande arealer i tusen hektar:

	Bränning och sådd	Sådd	Plantering
Norrbottens läns lappmark.....	25	30	2
Västerbottens » »	64	36	16
Summa	89	66	18
		<u>155</u>	

Vid de metoder för sådd av tall- och granfrö, som visat sig lämpliga för lappmarken, utgör fröåtgången i stort medeltal 1 kilogram per hektar. Den totala fröåtgången vid den planerade skogsvårdsverksamheten för tjuugoårsperioden kan sålunda beräknas till 155 000 kg, varav drygt hälften tallfrö och återstoden granfrö.

Åtgången av planter för de ovan redovisade planteringarna kunna beräknas till i genomsnitt 4 000 planter per hektar, d. v. s. i allf omkring 70

miljoner plantor. Den för plantornas framställning erforderliga fröåtgången torde ligga mellan 3 000 och 4 000 kilogram.

Med ledning av dessa uppgifter kan *det totala fröbehovet för ifrågavarande skogsodlingsarbeten* uppskattas till omkring 160 000 kg tall- och granfrö. Enär fröåtgången är omkring fem gånger så stor vid sådd som vid plantering, kan, i den mån tillräckliga frömängder icke stå att uppbringa, en del av ovannämnda sådder ersättas med planteringar. Ett dylikt förfarande, som närmast skulle ifrågakomma i de högre lägena i västra lappmarkerna, innebär emellertid en fördyring av arbetet och bör därför tillripas blott om så skulle visa sig nödvändigt.

Produktionsförhållandena för kott och frö har inom nu ifrågavarande delar av landet sedan år 1916 varit föremål för systematiska undersökningar av statens skogsforsöksanstalt. Resultatet från dessa undersökningar ha av föreståndaren för den år 1933 indragna avdelningen för förnygringsförsök i Norrland jägmästaren E. Wibeck framlagts i skilda sammanhang.¹ Anstaltens föreståndare, professor H. Hesselman, har publicerat resultat av andra undersökningar i ämnet.² 1927 års skogssakkunniga för lappmarken ha, delvis på grundval av förstnämnda undersökningar, behandlat dessa frågor. Vår kännedom om produktionen av barrträdsfrö i Norrland och förutsättningarna för densamma äro därför numera tillräckliga för att fröanskaffningen skall kunna ordnas även för ifrågavarande delar av landet så effektivt som frötillgången och praktiska förhållanden i övrigt medgiva.

Utredningen anser icke erforderligt att närmare ingå på dessa frågor. Det är tillfyllest att här fastslå, att frö och plantor, som användas vid skogsodling, måste härröra från trakt med naturförhållanden, som ej väsentligt skilja sig från kulturplatsens, en regel som måste tillämpas betydligt strängare för tall än för gran och som beträffande det förra trädslaget har kunnat närmare definieras, att tillgången på grobart tall- och granfrö är väsentligt lägre i lappmarkerna än inom klimatiskt mera välbelägna delar av landet, att tillgången kraftigt minskar med landets mot väster tilltagande höjd över havet, att tillgången på grobart frö är starkt växlande under olika år, beroende på såväl kotttillgång som grobarhet, vilka faktorer icke stå i fastare samband med varandra, att år med *god kotttillgång*, s. k. kottår, inträffa för gran i medeltal vart 5:e år i östra delarna och vart 8:e år i västra delarna av lappmarkerna och för tall ännu mycket sällsyntare, att *måttlig kotttillgång* kan påräknas i medeltal vart 3:e eller 4:e år för granen och vart annat eller vart 3:e år för tallen, samt att redan under

¹ Se bl. a. utredningar, som av Wibeck utförts för vissa skogssakkunnigas räkning och bifogats av dem avgivna betänkanden, nämligen Betänkande med förslag till lag om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden (SOU 1931:10) samt Betänkande med förslag till lagstiftning angående skyddsskogar m. m. (SOU 1936:19).

² H. Hesselman, Några studier över fröspridningen hos gran och tall och kalhyggets besåning. Meddelande från statens skogsforsöksanstalt 1934, h. 27.

hösten före frömodnaden icke blott kottillgången utan även grobarheten hos fröet kan bedömas med någorlunda säkerhet, dock med reservation för inträffande skador å kotten.

Under senare år har frågan om rasförädling av våra vanliga barrträd trätt i förgrunden. I samband därmed har man uppmärksammat de möjligheter till förbättring av kvalitén hos nya generationer av skog, som en skärpning av kvalitéfordingarna för skogsfrö erbjuder. I detta avseende når man helt säkert redan nu goda resultat, när föryngring sker på naturlig väg, därigenom att i den moderna beståndsvården de kvalitativt sämsta träden i regel icke kvarlämnas till beståndens föryngringsstadium. Denna utveckling har, å andra sidan, försvårat urvalet av kvalitativt gott frö till skogsodlingar, enär detta frö härrör från kott, som av praktiska skäl måste insamlas i avverkningstrakterna. Skogsmännen ägna för närvarande denna fråga närmare studium. På initiativ av centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund pågå sålunda undersökningar, som syfta till produktion och tillvaratagande av frö från kvalitativt högtstående tallbestånd.

Den verksamhet för tillhandahållande av skogsfrö och plantor, som enligt kungl. förordningen den 15 juni 1923 ang. skogsvårdsstyrelser åvilar nämnda styrelser, bedrivs i Norrbottens län genom klängning vid egen fröklängningsanstalt och i Västerbottens län genom legoklängning hos statlig anstalt, som hittills kunnat tillgodose behovet för såväl statens som enskildas skogar. Plantorna uppdragas i skogsvårdsstyrelsernas plantskolor. Erforderlig kott har uppköpts av skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän från enskilda personer, ofta pojkar, som i avverkningarna tillvaratagit kotten. Tjänstemännen ha därvid sökt leda och kontrollera insamlingsarbetet, så gott sig göra låtit, för att förhindra att kott av sämre kvalitet i större utsträckning insamlats. Insamling av kott har stundom skett genom kottinsamlingslag, bland annat av vissa bolag.

Därest det ovan framlagda skogsvårdsprogrammet för lappmarkerna skall kunna verkställas på föreslaget sätt, måste frökvantiteter anskaffas, som i genomsnitt per år uppgå till omkring 8 000 kilogram, under det att den hittillsvarande förbrukningen å enskildas skogar i lappmarkerna uppgått till några hundra kilogram per år.

Insamlingen av kott i tillräckliga kvantiteter för framställning av dessa frömängder kommer säkerligen att möta svårigheter, och det undandrar sig bedömande, huruvida lämpligt frö för alla olika åtgärder överhuvud taget kan framskaffas. I varje fall torde en del skogsodlingsåtgärder få anstå några år, tills skogsodlingsmaterial blir tillgängligt. Knappheten på frö kommer därjämte att ytterligare öka svårigheterna att uppehålla kvalitéfordingarna på fröet.

På grund av här anförda omständigheter är det oundgängligt, att skogsvårdsstyrelserna beredas möjligheter att organisera kottinsamlingen i lappmarkerna på samma gång effektivt och med erforderlig sovring av kottmaterialet. Kottinsamling måste som hittills bedrivas i samband med avverkningarna, åtminstone tillsvidare. Men man kan icke lita till en av enskilda

bedriven kottplockning, vars intensitet knappast kan effektivt regleras under den korta säsong, då tillvaratagandet av en god kottskörd måste ske, och som i kvalitéhänseende icke låter sig med nöjaktig säkerhet kontrollera. Skogsvårdsstyrelserna måste själva organisera arbetet genom att utsända särskilda kottplockarlag under ledning av lämpliga förmän. Sådana lag måste givetvis upprättas i särskilt stor omfattning under vintrar, då kottskörden är stor och frökvalitén kan beräknas bliva god eller åtminstone tillfredsställande. Tillgången på kott med dugligt frö kan emellertid vara i hög grad lokalt växlande, varför kottinsamlingen i viss utsträckning torde bliva en varje år återkommande arbetsuppgift.

Kottinsamlingen torde i övrigt böra ske enligt anvisningar, som meddelas av skogsvårdsstyrelserna själva. Utredningen vill blott beträffande ledarna för kottinsamlingslagen tillägga, att det icke synes erforderligt, att dessa förmän erhållit fullständig skoglig utbildning. För uppgiften anlitas lämpligen arbetsledare av samma typ som röjningsförmän eller s. k. plantörer, vilka genomgått en mindre instruktionskurs.

I förbigående må nämnas, att en osedvanligt god skörd av såväl tall- som grankott kan påräknas i Norrland innevarande vinter. Utredningen har i denna fråga varit i kontakt med skogsvårdsstyrelserna i de nordligaste länen, vilka torde komma att, i den mån förhållandena tillåta, anordna kottinsamling i större skala för tillvaratagande av fröskörden.

Såsom ovan sagts sker klängningen av kotten redan nu i huvudsak vid centrala fröklängningsanstalter eller klängstugor. Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län har under de senaste åren byggt en klängstuga med en årskapacitet av c:a 1 500 kilogram. Skogsvårdsstyrelsen har därjämte för nästkommande år begärt anslag för uppförande av ännu en klängstuga av samma typ. Då fröbehovet för lappmarken i sagda län enligt det föregående beräknats till omkring $(55\ 000 : 20 =) 2\ 750$ kilogram per år, och behovet för kustlandet är väsentligt mindre, torde de båda klängstugorna kunna framställa det frö, som erfordras för länet.

Fröbehovet uppgår för Västerbottens läns lappmark till drygt 5 000 kilogram för år. Domänverkets fröklängningsanstalt i Hällnäs, som nu anlitas även för skogsvårdsstyrelsens fröframställning, torde i betraktande även av den ökning av skogsodlingsverksamheten, som planlägges för statsskogarna, icke kunna i fortsättningen tillgodose skogsfröbehovet i Västerbottens län. Det är därför nödvändigt, att minst en ny fröklängningsanstalt uppföres i länet. En anstalt bör anläggas i lappmarken, kanske i dess övre del. De fröklängningsanstalter, som visa sig behövliga, synas lämpligen böra planläggas på sådant sätt, att de kunna utnyttjas gemensamt av skogsvårdsstyrelsen och domänverket.

Uppdragningen av plantor, som erfordras för de föreslagna skogsodlingsåtgärderna, torde kunna ske utan vidtagande av så omfattande åtgärder, som ansetts erforderliga för fröanskaffningen. Den areal, som är av-

sedd att planteras i lappmarkerna, utgör i genomsnitt per år för Norrbotten 100 hektar och för Västerbotten 800 hektar. Det är emellertid möjligt, att plantering kan i praktiken visa sig lämpligen böra utföras i något större omfattning än här beräknats. I den mån knapphet på frö kommer att göra sig gällande, måste ävenså en ökning av planteringsförfarandet tillgripas.

De nuvarande plantskolorna i de båda nordligaste länen äro av mycket liten omfattning. Den nu beräknade plantframställningen torde kräva nyanläggning av plantskolor om c:a 3 hektar för Norrbottens läns lappmark och c:a 25 hektar för Västerbottens läns lappmark. Den totala plantskolearealen fördelas i varje län lämpligen på några få större centralplantskolor samt ett antal mindre, lokala plantskolor i de övre delarna av lappmarken, vilka senare möjligen böra i viss utsträckning anordnas som tillfälliga plantskolor, förlagda till områden, där mera omfattande planteringsverksamhet inom skogsvårdsområden pågår.

Utredningen vill till sist framhålla, att vad här ovan uttalats om organisationen av verksamheten för frö- och plantanskaffning i lappmarkerna i den utsträckning förhållandena påfordra, gäller jämväl för de trakter skogsvårdsprogrammet i övrigt omfattar, samt att det lär ankomma på skogsvårdsstyrelserna att vidtaga sådana åtgärder, att de kunna fylla den dem åvilande uppgiften att föranstalta därom, att tillräcklig tillgång finnes på skogsfrö och plantor av kontrollerad, för orten lämplig beskaffenhet.

4. Skogsvårdsprogrammets inverkan på skogsvårdsstyrelsernas personalstat och ekonomi.

I det föregående ha framlagts utredningar, som visa, att verksamheten för skogsvård å de enskilda skogarna i lappmarkerna komma att vid genomförande av det här framlagda skogsvårdsprogrammet mer än fördubblas. Även inom de områden av Norrland i övrigt, som beröras av här framlagda förslag, avser verksamheten att åstadkomma en betydande intensifiering av skogsvårdsarbetet. Skogsvårdsstyrelserna, som enligt utredningens förslag skola anförtros handhavandet av ifrågavarande nya verksamhet, måste på grund härav förses med en betydande förstärkning av sin personal, därest de skola kunna bemästra de maktpåliggande uppgifterna.

Utredningen har från vederbörande skogsvårdsstyrelser inhämtat uppgifter angående den ändring av skogsvårdsstyrelsernas personalbehov, som genomförandet av skogsvårdsprogrammet kan väntas föranleda, ävensom angående kostnaderna för den personalökning, som emotses. Med ledning av bland annat dessa uppgifter, som bearbetats av utredningen, har utredningen verkställt följande beräkningar rörande den för ifrågavarande arbetsuppgifter erforderliga förstärkningen av skogsvårdsstyrelsernas personal.

För planläggning och kontroll av skogsvårdsarbeten och väganläggningar erfordras givetvis en betydande personalökning. Nya befattningshavare måste anställas av följande slag, nämligen:

skogsvårdsassistenter med jägmästarutbildning för upprättande av skogsvårdsplaner samt arbetsplaner och vägförslag, *dikningsledare och dikningsassistenter* med jägmästareutbildning för upprättande av arbetsplaner och förslag till avdikning, *skogliga biträden* (icke-ordinarie länsskogvaktare) med skogvaktarutbildning för upprättande i de fall, då dylika uppgifter kunna åt dem anförtros, av skogsvårdsplaner och arbetsplaner eller för biträdande vid sådana planläggningsarbeten, för kontroll och avsyning av arbeten m. m. samt för förmansskap vid hyggesbränning, ävensom *expeditionsbiträden*, vilka böra kunna anlitas även för betespersonalen.

För de skilda länen beräknas följande personal bliva erforderlig utöver den, som för närvarande finnes anställd för arbetsuppgifter, vilka icke bortfalla:

L ä n	Befattningshavare					Årlig kostnad (arvoden, reseersättning, traktementsersättning)
	Skogsvårdsassistenter	Dikningsledare och dikningsassistenter	Skogliga biträden		Expeditionsbiträden	
			årsanställda	med 4 månaders genomsnittlig tjänstgöring per år		
Norrbottnens	5	1	2	11	3	87 500
Västerbottnens	9	3	3	18	5	158 500
Jämtlands	7	2	3	16	4	128 000
Västernorrlands	5	1	2	10	3	85 500
Summa befattningshavare	26	7	10	55	15	—
Årlig kostnad per befattningshavare, kronor (arvode, reseersättning, traktementen).....	8 000	{ 10 000 8 000 }	} 4 000	2 000	2 500	—
Summa årlig kostnad	208 000	64 000	40 000	110 000	37 500	459 500

Verksamheten för betesreglering och anläggning av betesvallar kan, såsom utredningen tidigare framhållit, icke beräknas med någon större säkerhet, då alltför många omständigheter, som icke äro på förhand kända, inverka på verksamhetens omfattning. Utredningen beräknar, att för nu ifrågakvarande arbetsuppgifter följande fackutbildade personal, *beteskonsulenter* och *betesassistenter*, erfordras under en tid av i medeltal 10 år, nämligen:

L ä n	Befattningshavare		Årlig kostnad (arvoden, rese- ersättning, traktaments- ersättning)
	Betes- konsulenter	Betes- assistenter	
Norrbottens	2	3	48 000
Västerbottens	¹ 1	6	60 000
Jämtlands	1	1	20 000
Västernorrlands	² 1	2	28 000
Summa befattningshavare	5	12	—
Årlig kostnad per befattningshavare, kronor (arvode, reseersättning, traktamenten)	12 000	8 000	—
Summa årlig kostnad, kronor	60 000	96 000	156 000

¹ Härtill 2 tjänstemän, som redan finnas anställda hos skogsvårdsstyrelsen. — ² Härtill 1 tjänsteman, som redan finnes anställd hos skogsvårdsstyrelsen.

I den mån skogsvårdsstyrelserna anlita de av hushållningssällskapen anställda konsulenter, komma ovan beräknat personalbehov och angiven kostnad att minskas.

Den personal, som sålunda beräknas erforderlig för uppgifterna, kan till någon del rekryteras från sådan personal hos samma skogsvårdsstyrelser, som beräknas bliva övertalig genom att deras nuvarande arbetsuppgifter upphöra. Detta gäller särskilt de taxeringsassistenter i de båda nordligaste länen, som upprätta avverkningsplaner för lappmarksskogarna, samt viss skogsvårdspersonal, vilkens arbetsuppgifter komma att minskas i samma grad som skogsvårdsstyrelsernas hittillsvarande verksamhet kan komma att inordnas under de nya formerna.

Utredningen vill understryka, att skogsvårdsstyrelsernas organisation självfallet bör utbyggas på sätt här ovan beräknats endast i den mån nya arbetsuppgifter det kräver och då genom anställning undan för undan av den personal, som kan visa sig behövlig för ändamålet. Det är emellertid möjligt, att brist på personal av skilda slag icke desto mindre kan komma att göra sig gällande, åtminstone beträffande skogliga biträden (länsskogsvaktare). I nuvarande läge kan emellertid icke avgöras, huruvida en ökning av antalet elever vid de skogliga läroanstalterna kan komma att påfordras härav.

Skogsvårdsstyrelsernas övriga utgifter för verksamheten — expenser m. m. — beräknas utgöra omkring 10 procent av kostnaderna för personalen.

Under erinran att skogsvårdsstyrelsernas kostnader för skogsvårdsverksamheten av anledning, som ovan påvisats, icke i sin helhet komma att utgöra merkostnader utöver de nuvarande kostnaderna för skogsvårdsstyrelsernas verksamhet, beräknar utredningen förstnämnda kostnader till följande belopp årligen:

L ä n	Personalkostnader, kronor			Övriga förvaltningskostnader kronor	Summa kronor
	betespersonal	skogsvårds- och vägbyggnadspersonal	expeditionspersonal		
Norrbottnens	48 000	80 000	7 500	13 500	149 000
Västerbottnens	60 000	146 000	12 500	21 500	240 000
Jämtlands	20 000	118 000	10 000	15 000	163 000
Västernorrlands	28 000	78 000	7 500	11 500	125 000
Kopparbergs	—	—	—	1 000	1 000
Summa	156 000	422 000	37 500	62 500	678 000

Förutom den här ovan angivna personalen måste skogsvårdsstyrelserna kunna förfoga över ett stort antal *förmän*, för handhavande av arbetsledningen vid skogsodlingsarbeten och röjningar. Dessa förmän deltaga emellertid i arbetet och avlönas därför med anlitanande av de bidragsmedel, som stå till förfogande för åtgärderna. Skogsvårdsstyrelserna måste emellertid se till, att erforderligt antal förmän bliva tillgängliga, varför deras kursverksamhet för utbildning av dylika förmän torde få utvidgas.

VIII. Sammanfattning med kostnadsberäkning.

Sammanfattning. Utredningen har till en början klargjort förutsättningarna för sitt uppdrag i en redogörelse för skogstillståndet i övre Norrland och de förhållanden, som betingat detsamma. Sedan mitten av förra århundradet har en exploatering av de då befintliga stora urskogsförråden ägt rum, vilken nu lider mot sitt slut. Virket har tillgodogjorts av de stora norrländska skogsindustrierna, vilka genom att bereda avsättning för detsamma lagt grunden till ett lönande skogsbruk i Norrland. Det för produktionskapitalets förnyelse nödvändiga skogsvårdsarbetet har emellertid i dessa trakter på grund av många samverkande orsaker icke kunnat igångsättas förrän ganska sent och har mångenstädes mött stora svårigheter, som betingats av klimatiska faktorer och i viss utsträckning också sammanhånga med det förhållandet, att skogarna tidigare icke varit föremål för rationell vård.

Betingelserna för skogsvårdsarbetet ha i stort sett varit sämst inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker, beroende på dålig avsättning för småvirke och svårare produktionsförhållanden över huvud taget. Beträffande de enskilda skogarna i lappmarkerna, vilka under hela exploateringstiden varit underkastade en statlig reglering av avverkningarna, har den för nämnda skogar från år 1934 gällande skogsvårdslagen föranlett en snabbare realisation av det överåriga virkesförrådet. Därigenom har frågan om iståndsättande av avverkade marker aktualiserats särskilt för ifrågakörande skogars del.

På grund av nämnda omständigheter är det omedelbara behovet av skogsvårdsåtgärder i övre Norrland nu så stort, att skogsägarna icke äro i stånd att själva tillgodose detsamma med det stöd, skogsvårdsstyrelserna för närvarande kunna lämna. Visserligen föreligger numera inom hela Norrland skyldighet för skogsägarna att svara för att nöjaktig återväxt uppkommer inom skälig tid efter avverkningen. Enligt utredningens mening kräver emellertid samhällsintresset, att de avverkade markerna sättas i produktivt skick väsentligt snabbare än lagen fordrar. Inom mycket stora delar av lappmarkerna, där nödiga återväxtåtgärder av flera skäl bliva synnerligen betungande för skogsägaren, kan icke ens den stadgade reproduktionsplikten utkrävas. Slutligen finnas, framförallt i lappmarkerna, stora avverkade områden, där reproduktionsskyldighet alls icke föreligger. I de båda sistnämnda fallen finnas vissa statsbidrag tillgängliga för åtgärder. Denna bidragsverksamhet har visat sig icke kunna råda bot på bristerna i den norrländska

skogsvården. Utredningen har därför framlagt förslag om utförande under skogsvårdsstyrelsernas medverkan av erforderliga skogsvårdsåtgärder i övre Norrland med statsbidrag efter nya grunder. Verksamheten har föreslagits avse skogar under 1932 års lag om vård av vissa skogar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, större delen av de områden i Kopparbergs, Västernorrlands och Jämtlands län, vilka tidigare lytt under 1903 års lag angående skyddsskogar ävensom enskilda skogar, kronohemman och allmänningsar inom övriga delar av de fyra nordligaste länen.

Utredningen stöder icke sitt förslag till åtgärder på några räntabilitetskalkyler. En enligt privatekonomiska grunder verkställd beräkning av åtgärder, som böra utföras, måste till så stor del bygga på sådana fiktiva värden ifråga om den framtida avkastningens storlek och värde samt räntefot, att beräkningen i och för sig måste bli mycket otillförlitlig. Härtill kommer, att de kapitalutgifter, varom nu är fråga, böra bedömas icke ur privatekonomiska utan ur samhällsekonomiska synpunkter. De arbetslöner, som utbetalas för arbetena, kunna, i den mån de utnyttjas för sysselsättning av arbetskraft, som eljest icke skulle ha utfört produktivt arbete, ur sistnämnda synpunkter icke betraktas som rena omkostnader för företaget. Räntebelastningen, som i en privatekonomisk båtnadskalkyl inom skogsbruket är av utomordentlig betydelse, därför att växttiden är så lång, har i ett samhällsekonomiskt avgörande huvudsakligen betydelse vid en jämförelse mellan de olika möjligheter till kapitalinvestering, som kunna erbjuda sig.

I sitt bedömande av de skogsvårdsåtgärder, som under skilda förhållanden böra komma till utförande, har utredningen av nämnda skäl låtit sakkunskapens uppfattning om de åtgärder, som giva ett gott produktionsresultat för skälig kostnad, bli vägledande. I enlighet härmed har utredningen icke föreslagit produktionsbefrämjande åtgärder för vissa sämre beskaffade skogsmarker. Vad angår iståndsättandet av de bättre skogsmarkerna har det för utredningen varit avgörande, att den övervägande delen av befolkningen inom skogsbruk, jordbruk och industri i norrlandsbygderna äro för sin försörjning beroende av att skogen lämnar en god avkastning. På grund härav har utredningen ansett, att ifråga om dessa skogsmarker inga sådana åtgärder böra underlåtas, som äro erforderliga för utnyttjande av skogsmarkernas avkastningsförmåga och möjliga att utföra till kostnader, vilka inom det praktiska skogsbruket betraktas som rimliga.

Till grund för sitt förslag om åtgärder i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker har utredningen lagt en med hjälp av skogsvårdsstyrelserna i de båda nordligaste länen verkställd inventering av de åtgärder för skogsföryngring och röjningsgallring, som — med beaktande av vad nyss sagts — böra utföras å *de enskilda skogarna, kronohemmanen och allmänningsarna i lappmarkerna* under en tjugooårig skogsvårdsperiod.

De skogar i lappmarkerna, som lyda under 1932 års skogsvårdslag, omfatta dels 1 527 000 hektar *skatte-, frälse- och kronohemman samt krononybyggen*, dels 124 000 hektar *husbehovsskogar*. Under de närmaste tjugo

åren beräknas följande arealer därav böra bliva föremål för återväxtåtgärder, nämligen hyggesrensning 415 000 hektar, markberedning 70 000 hektar, bränning med sådd 89 000 hektar, sådd 66 000 hektar, plantering 18 000 hektar, hyggesdikning 34 000 hektar samt breadsodd 9 000 hektar. Den totala arealen av den skogsmark i första gruppen, som skall övergåas med en eller flera av dessa åtgärder utgör 446 000 hektar eller 29 procent av hela skogsmarksarealen inom denna grupp. För husbehovsskogarna, som äro av väsentligt sämre bonitet, föreslås återväxtåtgärder å något mer än 20 000 hektar eller omkring 18 procent av hela skogsmarksarealen av dessa skogar, vilka åtgärder i huvudsak bestå av hyggesrensningar.

Därjämte föreslås vissa återväxtåtgärder å *allmänningsskogar*.

Röjningsgallringar i ungskog och stavaskog föreslås till utförande å *skatte-, frälse- och kronohemman samt krononybyggen* å 262 000 hektar eller 17 procent av hela skogsmarksarealen, samt å *husbehovsskogar* å 7 000 hektar eller 6 procent av hela skogsmarksarealen. Även å *allmänningsskogarna* beräknas vissa röjningsgallringar böra komma till utförande.

Behovet av liknande skogsvårdsåtgärder inom *övriga delar av de fyra norra länen samt Särna och Idre socknar av Kopparbergs län* ha beräknats med stöd av bland annat tillgängliga preliminära uppgifter från 1938 års riksskogstaxering i Västernorrlands län.

Förutom de här ovan angivna åtgärderna för skogsföryngring och beståndsvård har utredningen föreslagit utförande i mera begränsad omfattning även av skogsdikningar, som ej äga samband med återväxtåtgärder, samt anläggningar av större drivningsvägar för virke. Utredningens förslag avser alla åtgärder av ifrågavarande slag, som enligt utredningens uppskattning böra komma till utförande inom nämnda landsdelar under tjugoårsperioden. Däri innefattas sålunda såväl sådana åtgärder för skogsföryngring, som lagligen åvila markägarna, som ock vissa andra åtgärder, som skogsägarna kunna väntas utföra av egen drift eller med de bidrag, som för närvarande finnas tillgängliga därför.

Utredningen har vidare påvisat, att föryngringsåtgärderna icke kunna komma till utförande i den erforderliga omfattningen, med mindre skogarna fredas mot betning. På grund härav har föreslagits, att det statsunderstödda skogsvårdsarbetet skall omfatta även betes anläggningar, som utföras i samband med här nedan omförmälda betesregleringar. Bidrag skall kunna utgå såväl för anläggningar, som utföras av skogsägare, vilka åtagit sig utförandet av skogsvårdsarbeten, som ock för anläggningar, utförda av innehavare av betesrätt å skogsmark, vilka i samband med skogsvårdsprogrammets genomförande mista sin betesrätt.

Det för samtliga ifrågavarande skogar sålunda framlagda tjugoåriga skogsvårdsprogrammet¹ är av följande omfattning i *tusen dagsverken* räknat:

¹ Förslag beträffande omfattningen av väganläggningar har ej lämnats.

	Norr- bottens läns lapp- mark	Väster- bottens läns lapp- mark	Norr- o. Väster- bottens läns kustland	Jämt- lands län utom skydds- skogarna	Skydds- skogar (nuva- rande o. förut- varande)	Väster- norr- lands län	Särna och Idre sock- nar	Summa
Åtgärder för skogsför- yngring.....	1 212	2 222	800	1 100	700	1 100	—	7 134
Beståndsvård (röjnings- gallring).....	194	648	650	1 145	140	1 000	20	3 797
Skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärder.....	240	360	1 680	1 120	—	560	—	3 960
S:a skogsvårdsåtgärder	1 646	3 230	3 130	3 365	840	2 660	20	14 891
Betesanläggningar	300	650	1 850	550		1 100	—	4 450
Summa summarum	1 946	3 880	4 980	4 755		3 760	20	19 341

Det framlagda skogsvårdsprogrammet innebär, åtminstone beträffande lappmarkerna, att de flesta skogsfastigheterna under tjuogoårsperioden bliva föremål för ett stort antal åtgärder. Utredningen har vid dylikt förhållande ansett nödvändigt, att skogsvårdsarbetet organiseras regionsvis, varigenom de indirekta kostnaderna för verksamheten bliva lägre och arbetseffekten större. En planläggning av arbetet för större områden medför därjämte vissa andra fördelar, bl. a. i det avseendet, att skogsägarna kunna förmås att utföra även sådan eftersatt beståndsvård, till vilken bidrag ej bör utgå. I anslutning härtill har utredningen föreslagit, att till grund för skogsvårdsarbetet skall läggas för skogsvårdsområden upprättade skogsvårdsplaner, innefattande, för en tioårsperiod, de åtgärder för betesreglering, skogsvård och väganläggning, som för varje särskild fastighet böra vidtagas under de olika åren.

Skogsvårdsområdets omfattning har ansetts böra bestämmas på sådant sätt, att betesreglering enligt ägofredslagen lämpligen kan ske för området och att skogsvårdsarbetet inom detsamma kan bedrivas rationellt. Arealen av skogsvårdsområdena har antagits komma att i regel utgöra 500 till 2 000 hektar skogs- och utmark.

Skogsvårdsplan skall enligt utredningens förslag innehålla dels en översikt över förutsättningarna för skogsvårdsarbetet, bl. a. beträffande av-
sättnings- och betesförhållandena samt tillgången till arbetskraft, dels ock
förslag beträffande de åtgärder av ovan angivna slag, som skola utföras
inom skogsvårdsområdet, oavsett om bidrag skola utgå för desamma eller
icke, nämligen betesanläggning, åtgärder för skogsföryngning, beståndsvård
(röjningsgallring samt gallring eller genomhuggning i äldre skog), skogsut-
dikning samt vägbyggnad. Dessutom skall i planen upptagas sådan avverk-
ning av tras- och restbestånd, som erfordras för rationell behandling av ett
avverkningsområde. Utredningen har framhållit, att planläggningen måste
ske under noggrant hänsynstagande till de olika åtgärdernas tekniska sam-

manhang, särskilt beträffande betesanläggningar och återväxtåtgärder, samt till möjligheten att genom arbetena utjämna arbetstillgången i orten.

Genomförandet av skogsvårdsprogrammet skall enligt utredningens förslag ske på följande sätt.

Under förutsättning att skogsägarna inom ett skogsvårdsområde äro villiga att genom kontrakt med skogsvårdsstyrelsen åtaga sig att utföra de i skogsvårdsplanen för respektive fastigheter angivna åtgärderna enligt planens bestämmelser, skall med vissa begränsningar för åtgärderna utgå statsbidrag utan återbetalningsskyldighet enligt förmånliga grunder. Verksamheten må, efter skogsvårdsstyrelsens särskilda beprövande, inledas, oaktat den omständigheten, att en eller flera av skogsägarna icke anslutit sig till densamma.

De skogsägare, som deltaga i verksamheten, benämnas delägare i skogsvårdsområde. Utredningen har ansett erforderligt, att delägarna sammansluta sig i en skogsvårdsförening med uppgift att förmedla uppgörelser i skogsvårdsfrågor mellan delägarna och skogsvårdsstyrelsen samt att i övrigt verka för en god skogsvård inom skogsvårdsområdet. Stadgar för föreningen skola fastställas av skogsvårdsstyrelsen. Utredningen har tillmätt denna fordran på samarbete mellan delägarna och ett kollektivt uppträdande från deras sida stor betydelse med hänsyn till att den föreslagna skogsvårdande verksamheten förutsätter, att arbetena utföras planmässigt över hela skogsvårdsområdet med minsta möjliga administrationskostnader. Föreningarnas betydelsefullaste, praktiska uppgift är deras medverkan i arbetskontrollen, för vilken utredningen angivit särskilda regler. Utredningen har tänkt sig, att skogsvårdsföreningarna skola kunna bliva av betydelse även för annat samarbete mellan delägarna i skogliga spörsmål ävensom för det framtida skogsvårdsarbetet.

Sedan skogsvårdsförening bildats, sluter föreningens styrelse med stöd av medlemmarnas fullmakter kontrakt med skogsvårdsstyrelsen om utförande av de i skogsvårdsplanen angivna åtgärderna. Skogsvårdsplanen kan emellertid icke innehålla noggrannare arbetsanvisningar och bör heller icke ligga till grund för beräkning av statsbidrag, som till väsentlig del skola utgå först efter åtskilliga år. För de särskilda arbetena skola därför upprättas arbetsplaner, avseende ett eller några få år. Arbetsplanerna upprättas på samma sätt som arbetsförslagen inom den nuvarande bidragsverksamheten för skogsvård och skola ligga till grund för tilldelning av bidragsmedel till delägarna, vilka själva eller genom föreningens ombud uppbära medlen. Delägarna utföra sedermera, var och en inom sin fastighet, de åtgärder som intagits i skogsvårdsplanen. En stor del av åtgärderna för skogsförnygring samt röjningsgallringar skola utföras *under ledning av arbetsförman*, som skogsvårdsstyrelsen anvisar eller godkänner. Kontrollen över arbetena handhaves i första hand av skogsvårdsföreningen, vars styrelse genom en av föreningen utsedd *syssloman* följer arbetena samt håller skogsvårdsstyrelsen underrättad om arbetenas fortgång. Skogsvårdssty-

Tabell 35. Statsbidragens grundbelopp i procent av kostnaden för åtgärden.

	Åtgärder för skogsåterväxt, skogsutdikning i samband med dylikt företag och betesanläggning procent	Åtgärder för beståndsvård samt skogsutdikning å mark, som icke samtidigt är föremål för återväxtåtgärder procent	Företag rörande anläggning och förbättring av väg procent
A. Å mark lydande under lagen om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden, å mark inom nämnda lappmarker, beträffande vilken lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna äger tillämpning, samt å mark belägen på sådana i 4 kap. av skogsvårdslagen omförmälda svårföryngrade skogar och skyddsskogar, som lytt under lagen angående skyddsskogar,			
a) då bidragstagaren är annan än aktiebolag	75	65	40
b) då bidragstagaren är aktiebolag	60	50	40
B. Å mark inom de fyra nordligaste länen, där 1923 års skogsvårdslag samt lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna i övrigt äga tillämpning,			
a) då bidragstagaren är annan än aktiebolag	65	50	25
b) då bidragstagaren är aktiebolag	50	40	25

relsens tjänstemän medverka i erforderlig grad i arbetet samt verkställa avsyning av företagen.

I fråga om sådana betesanläggningar inom skogsvårdsområde, som skola utföras av betesrättsinnehavare, vilka ej äro delägare i skogsvårdsområde, ha särskilda kontrakt ansetts böra upprättas.

Utredningen har övervägt de motiv, som beträffande de särskilda åtgärder-na kunna föranleda staten att ekonomiskt medverka vid ifrågavarande återuppbyggnadsarbete och därvid funnit en effektiv hjälp från statens sida synnerligen befogad. En viss kapitalöverföring från Norrland till andra delar av landet har försiggått, som bör kompenseras genom produktionsbefrämjande åtgärder. Den långa tiden, som i nämnda trakter måste förflyta, innan skogsvårdsföretagen giva avkastning, samt företagets stora betydelse ur folkförsörjningssynpunkt äro omständigheter, som ådagalägga samhällets intressen i den nu föreslagna översynen av de norrländska skogsmarkerna. Utredningen har framhållit även andra skäl, som tala för en betydande statlig kapitalinvestering i den norrländska skogsvården, såsom det ofta lågvärdiga utbytet vid föryngringshuggning, svåra föryngringsförhållanden och den gemensamma skogsbetningens verkningar. Beträffande de skogar, som lyda under 1932 års lag om vård av vissa skogar i Västerbottens och Norrbottens

läns lappmarker m. fl. områden samt de skogar, som tidigare lytt under 1903 års lag angående skyddsskogar, har staten enligt utredningens mening genom skogspolitiska föreskrifter påtagit sig ett särskilt ansvar för skogsproduktionens vidmakthållande. Slutligen har visats, hurusom skogsvårdsprogrammet omedelbart kan bliva av betydelse för arbetskraftsförsörjningen i ifrågavarande delar av landet.

På i huvudsak ovan angivna grunder har utredningen föreslagit, att *grundbeloppen* av statsbidragen till åtgärderna skola utgå med i *tabell 35* angivna procenter av de totala kostnaderna för åtgärderna, vari, beträffande skogsodlingsåtgärder, icke må inräknas kostnad för erforderligt skogsodlingsmaterial och hägnadstråd. Därjämte ha vissa *tilläggsbelopp* föreslagits att utgå till bidragstagare, som äro i trängande behov av bidrag.

Skogsodlingsmaterial samt hägnadstråd skola kunna tillhandahållas kostnadsfritt av skogsvårdsstyrelsen, dock ej för åtgärd å viss utanför lappmarkerna och skyddsskogarna belägen mark, beträffande vilken det enligt lag eller författning åligger markägaren att vidtaga erforderlig åtgärd för återväxtens betryggande.

I samarbete med domänstyrelsen har utredningen beträffande Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker utfört en specialstudie av skogsbrukets arbetskraftsfråga under femtonårsperioden 1939—1953. Därav har framgått, att den föreslagna skogsvårdande verksamheten¹ å de enskilda skogarna samt en planerad verksamhet av samma slag å kronans skogar beräknas medföra följande *ökning av arbetstillgången*, angiven i mansdagsverken per år och skogsarbetare, under förutsättning att förnyringsarbetena utföras så snabbt, som ur skogliga synpunkter är ändamålsenligt, samt att rövningar och dikningar fördelas jämnt på hela skogsvårdsperioden:

Period	Norrbottens läns lappmark			Västerbottens läns lappmark		
	statens m. fl. skogar	enskildas m. fl. skogar	summa	statens m. fl. skogar	enskildas m. fl. skogar	summa
1939—1943	5·4	15·8	21·2	4·1	12·1	16·2
1944—1948	5·4	12·2	17·6	4·1	11·5	15·6
1949—1953	3·2	6·0	9·2	1·8	3·9	5·7

Den totala arbetstillgången inom skogsbruket i lappmarkerna (avverknings- och skogsvårdsarbeten, de senare beträffande enskilda skogar enligt utredningens förslag) beräknas uppgå till följande antal mansdagsverken per år och skogsarbetare:

¹ Avser skogsvårdsarbeten, men ej betesanläggningar och väganläggningar.

Period	Norrbottens läns lappmark	Västerbottens läns lappmark	Hela lapp- marken
1934—1938	130·6	103·8	113·1
1939—1943	¹ 129·9	² 109·7	³ 116·7
1944—1948	¹ 115·7	² 96·7	³ 103·4
1949—1953	100·1	73·0	82·5

¹ För betesanläggningar tillkomma 4·7 dagsverken. — ² För betesanläggningar tillkomma 5·4 dagsverken. — ³ För betesanläggningar tillkomma 5·2 dagsverken.

Avverkningarna å de enskilda skogarna komma under angivna perioder att minska ganska snabbt. Det framgår av ovanstående tablå, att de föreslagna skogsvårdsarbetena icke kunna helt ersätta den därigenom uppstående minskningen i arbetstillgången. Avverkningsarbetena ha emellertid, särskilt under de senare åren, i ganska stor omfattning utförts av arbetare från trakter utanför lappmarkerna. De måste vidare till övervägande del utföras vintertid, under det att skogsvårdsarbetena äro bundna till den del av året, då marken är bar. För de föreslagna skogsvårdsarbetena måste därför anlitas arbetskraft, som under sistnämnda tid är outnyttjad eller disponerad för arbeten, som kunna anses mindre angelägna. Utredningen har uttalat, att skogsvårdsarbetena torde kunna utföras av den inom lappmarkerna bosatta arbetarstammen, samt att arbetena, som i praktiken planläggas med hänsyn till arbetskrafttillgången å varje ort, skola kunna medföra en värdefull utjämning av arbetstillfällena.

Därest skogsvårdsprogrammet skall kunna genomföras efter de uppdragna linjerna, måste vissa praktiska specialfrågor bringas till sin lösning. Utredningen har därför särskilt behandlat reglering av skogsbetet, skyddsåtgärder vid hyggesbränning samt anskaffning av frö och plantor.

Utredningen har ansett, att skogsbetningen i regel måste upphöra i samma mån som skogsvårdsprogrammet bringas i verkställighet. De för Norrland nu gällande ägofredsföreskrifterna medgiva emellertid icke någon varaktig avlysning av betningen å skogsmark. Utredningen har på grund härav föreslagit sådan ändring av lagen om ägofred den 2 juni 1933, att lagens bestämmelser om betesreglering skola efter förordnande av Kungl. Maj:t bliva tillämpliga beträffande skogsvårdsområde, för vilket kontrakt om utförande av skogsvårdsarbeten slutits.

Förslag har också framlagts om förbud mot betning av getter och får å ohägnad mark. Utredningen har därvid förutsatt, att på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap skola genom beslut av Kungl. Maj:t från förbudet undantagas sådana områden, där förbudet icke skäligen kan upprätthållas. Utredningen har också föreslagit en tvåårig övergångstid, innan ifrågavarande förbud skall träda i kraft.

En av de betydelsefullaste åtgärderna för befrämjande av skogsåterväxten å en del svårföryngrade marker, som avses i skogsvårdsprogrammet, är brän-

ning av förnygringsområde. Enär en dylik åtgärd är förenad med vissa risker för skogseld, har utredningen nödgats föreslå särskilda skyddsåtgärder vid hyggesbränning. Förslaget innefattar föreskrifter, som avse att skapa garantier för att dylik bränning skall företagas under sakkunnig ledning och under betryggande former i övrigt. Bland annat har efter överläggningar med försäkringsexpertis framlagts förslag till försäkringsavtal med enskilda försäkringsanstalter rörande brandskada, som vållas till följd av hyggesbränning.

Vid övervägandet av frågan om anskaffning av frö och planter har utredningen icke funnit särskilda åtgärder från utredningens sida påkallade, enär ifrågavarande uppgift författningsenligt ankommer på skogsvårdsstyrelserna. Utredningen har på grund härav inskränkt sig till att ange vissa riktlinjer för försörjningen med skogsfrö och planter.

Kostnadsberäkning. De för tjuugoårsperioden föreslagna skogsvårdsarbetena komma enligt av *tabell 36* närmare framgående beräkningar att medföra följande kostnader för statsbidrag i miljoner kronor, nämligen:

	Åtgärder för skogs- förnygring	Röjnings- gallring	Skogsutdik- ning, som ej utföres i sam- band med återväxt- åtgärder	Summa
Norrbottnens län	5·10	2·30	2·97	10·37
därav lappmarken	4·37	0·95	0·87	6·19
» kustlandet	0·73	1·35	2·10	4·18
Västerbottnens län	8·73	3·88	5·38	17·99
därav lappmarken	7·55	2·77	1·68	12·00
» kustlandet	1·18	1·11	3·70	5·99
Jämtlands län	4·85	4·70	3·54	13·09
Västernorrlands län	2·23	3·54	1·93	7·70
Kopparbergs län	—	0·09	—	0·09
Summa	20·91	14·51	13·82	49·24

Kostnaderna för statsbidrag till vägnläggningar enligt skogsvårdsprogrammet beräknas i överensstämmelse med vissa, av skogsvårdsstyrelserna lämnade uppgifter till följande belopp, nämligen

för Norrbottens län	1·4	milj. kronor
därav lappmarken	0·9	» »
» kustlandet	0·5	» »
» Västerbottnens län	1·1	» »
därav lappmarken	0·9	» »
» kustlandet	0·2	» »
» Jämtlands län	¹ 0·6	» »
» Västernorrlands län	0·5	» »
» Kopparbergs län	0·05	» »
eller i allt	3·65	milj. kronor.

¹ Skogsvårdsstyrelsen har föreslagit 1·26 milj. kronor. Uppgifterna baseras på samma väglängd men olika vägstandard.

Kostnaderna för statsbidrag till betesanläggningar äro ytterst vanskliga att beräkna, då omfattningen av redan befintliga anläggningar är ofullständigt känd och det är svårt förutse, i vad mån ytterligare dylika anläggningar bliva erforderliga. Med stöd av uppgifter, som lämnats av skogsvårdsstyrelserna, samt vissa övertväganden i övrigt finner utredningen emellertid sannolikt att, därest skogsvårdsprogrammet under tjuugoårsperioden fullföljes enligt här ovan uppdragna riktlinjer, ifrågavarande kostnader komma att uppgå till följande belopp, nämligen

för Norrbottens län	7·5 milj. kronor
därav lappmarken	2·1 » »
» kustlandet	5·4 » »
» Västerbottens län	11·6 » »
därav lappmarken	5·0 » »
» kustlandet	6·6 » »
» Jämtlands län	3·6 » »
» Västernorrlands län	7·0 » »
eller i allt	29·7 milj. kronor.

Den sammanlagda kostnaden för statsbidrag beräknas i enlighet härmed till 82·59 miljoner kronor.

Kostnaderna för anskaffning av skogsodlingsmaterial beräknas uppgå till följande belopp, nämligen

för Norrbottens läns lappmark	0·70 milj. kronor
» Västerbottens läns »	1·50 » »
» Norr- och Västerbottens läns kustland.	0·15 » »
» Jämtlands län	0·50 » »
» Västernorrlands län	0·15 » »
eller i allt	3·00 milj. kronor.

Uppgifterna grunda sig beträffande lappmarkerna och Västernorrlands län på i det föregående beräknade skogsodlingsarealer, därvid kostnad för frö upptagits till 10 kronor per hektar såddyta och kostnaden för plantmaterial till 20 kronor för hektar planteringsyta. Behovet av ifrågavarande material för övriga landsdelar ha uppskattats med ledning av bland annat nämnda uppgifter. Uppgifterna avse samtliga anskaffningskostnader, bl. a. även kostnader för fröklängningsanstalter och plantskolor.

Förvaltningskostnaderna för den föreslagna verksamheten har i avdelning VII: 4 beräknats till 678 000 kronor för år eller i allt 12·00 miljoner kronor.¹ Av den i *tabell 37* gjorda sammanställningen framgår, att förvaltningskostnaderna i genomsnitt beräknas motsvara 14·5 procent av de i verksamheten utgående statsbidragen.

Inom den nuvarande bidragsverksamheten för skogsvård har skogsvårdsstyrelsernas förvaltningskostnader beräknats till 18 procent av beloppet av inom verksamheten utgående statsbidrag. Vid jämförelse mellan sistnämnda procenttal och de för den nya verksamheten beräknade procenttalen bör

¹ Betespersonal för 10 år och övrig personal för 20 år.

Län och länsdel	Åtgärder för skogsföryngring						Röj-	
	Totalkostnad			Statsbidrag			Total-	
	för arbets- manskapp		för arbets- förmän (10 % av kol. 3) milj. kronor	Summa milj. kronor	% av kol. 5	milj. kronor	för arbets- manskapp	
	milj. dags- verken	milj. kronor				milj. dags- verken	milj. kronor	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Norrbottnens								
lappmarken	0·80	5·60	0·56	6·16	71	4·37	0·20	1·40
kustlandet	0·15	1·05	0·11	1·16	63	0·73	0·35	2·45
Summa	0·95	6·65	0·67	7·32	—	5·10	0·55	3·85
Västerbottnens								
lappmarken	1·40	9·80	0·98	10·78	70	7·55	0·60	4·20
kustlandet	0·25	1·75	0·18	1·93	61	1·18	0·30	2·10
Summa	1·65	11·55	1·16	12·71	—	8·73	0·90	6·30
Jämtlands								
skyddsskogarna ¹	0·50	3·50	0·35	3·85	68	2·62	0·10	0·70
länet i övrigt	0·50	3·50	0·35	3·85	58	2·23	1·20	3·40
Summa	1·00	7·00	0·70	7·70	—	4·85	1·30	9·10
Västernorrlands	0·50	3·50	0·35	3·85	58	2·23	1·00	7·00
Kopparbergs	—	—	—	—	—	—	0·02	0·14
Summa	4·10	28·70	2·88	31·58	—	20·91	3·77	26·39

¹ Avser även vissa mindre områden i Västernorrlands och Kopparbergs län.

Anmärkingar: Den i avdelning II beräknade dagsverksåtgången för åtgärder för skogs-
markägaren eller icke, och innefattar därjämte dagsverksåtgång för anskaffande av frö och
delning II. Reduktionen grundar sig bl. a. på det med stöd av vissa kalkyler gjorda an-
andelar böra utföras utan bidrag, nämligen å skogar under lappmarkslagen samt å nuvarande
50 procent.

De i kolumnerna 6, 12 och 16 införda bidragsprocenterna avse såväl grundbelopp som
skogar och övriga skogar. Tilläggsbelopp ha antagits utgå för 10 procent av åtgärderna å
naderna för åtgärderna.

beaktas, å ena sidan, att statsbidragen inom sistnämnda verksamhet skola
utgå med väsentligt högre belopp och, å andra sidan, att i samma verksam-
het i stor omfattning planläggas åtgärder för skogsvård, för vilka bidrag
icke utgår.

En jämförelse beträffande storleken av förvaltningskostnaderna inom den
nuvarande bidragsverksamheten för skogsvård i Norrland och förvaltnings-
kostnader, som beräknas för *skogsvårdsarbeten och väganläggningar i den*

ningsgallring				Skogsutdikning, som ej utföres i samband med återväxtåtgärd				Summa skogsvårdsåtgärder		
kostnad		Statsbidrag		Totalkostnad		Statsbidrag		Totalkostnad		Statsbidrag
för arbetsförmån (10 % av kol. 9) milj. kronor	Summa milj. kronor	% av kol. 11	milj. kronor	milj. dagsverken	milj. kronor	% av kol. 15	milj. kronor	milj. arbetsdagsverken (kol. 2+8+14)	milj. kronor (kol. 5+11+15)	milj. kronor (kol. 7+13+17)
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
0.14	1.54	62	0.95	0.20	1.40	62	0.87	1.20	9.10	6.19
0.25	2.70	50	1.35	0.60	4.20	50	2.10	1.10	8.06	4.18
0.39	4.24	—	2.30	0.80	5.60	—	2.97	2.30	17.16	10.37
0.42	4.62	60	2.77	0.40	2.80	60	1.68	2.40	18.20	12.00
0.21	2.31	48	1.11	1.10	7.70	48	3.70	1.65	11.94	5.99
0.63	6.93	—	3.88	1.50	10.50	—	5.38	4.05	30.14	17.99
0.07	0.77	58	0.45	—	—	—	—	0.60	4.62	3.07
0.84	9.24	46	4.25	1.10	7.70	46	3.54	2.80	20.79	10.02
0.91	10.01	—	4.70	1.10	7.70	—	3.54	3.40	25.41	13.09
0.70	7.70	46	3.54	0.60	4.20	46	1.93	2.10	15.75	7.70
0.01	0.15	58	0.09	—	—	—	—	0.02	0.15	0.09
2.64	29.03	—	14.51	4.00	28.00	—	13.82	11.87	88.61	49.24

föryngring avser alla åtgärder av dylikt slag, oavsett om deras utförande lagligen åligger plantor. På grund härav äro uppgifterna i kolumn 2 lägre än förutnämnda uppgifter i avtagandet, att av den totala dagsverksåtgången för alla föreslagna föryngringsåtgärder följande och förutvarande skyddsskogar 30 procent samt å skogar i övriga delar av de fyra norra länen tilläggsbelopp. De ha uträknats under antagande, att åtgärderna fördela sig jämnt å bolagshemmansskogarna. Sistnämnda belopp utgöra i genomsnitt omkring en procent av kost-

föreslagna verksamheten, kan utföras på följande sätt. Förvaltningskostnaderna inom den förra verksamheten kunna, som nyss sagts, beräknas till 18 procent av statsbidragen, eller, då dessa utgöra 50 procent av totala kostnaderna för företagen, 9 procent av sistnämnda kostnad. Därest den totala kostnaden för alla skogsvårdsarbeten och väganläggningar, som skola *planläggas* i den nya verksamheten, sammanställas med den del av förvaltningskostnaderna, som åbelöper nämnda arbeten, visar det sig, att den sistnämnda

Tabell 37.

L ä n	Statsbidrag, milj. kronor						Förvaltningskostnad		
	Åtgärder för skogsför-yngring	Röjnings-gall-ringar	Skogsut-dikning, som ej utföres i samband med åter-växtåtgärder	Vägan-lägg-ningar	Betes-anlägg-ningar	Summa	Årligen, kronor	För hela verksam-heten milj. kronor	Procent av stats-bidragen (kol. 7)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Norrbottnens..	5·10	2·30	2·97	1·40	7·50	19·27	149 000	2·50	13·0
Västerbottnens	8·73	3·88	5·38	1·10	11·60	30·69	240 000	4·20	¹ 13·7
Jämtlands ...	4·85	4·70	3·54	0·60	3·60	17·29	163 000	3·06	17·7
Västernorr..	2·28	3·54	1·98	0·50	7·00	15·20	125 000	2·22	² 14·6
Kopparbergs .	—	0·09	—	0·05	—	0·14	1 000	0·02	14·3
Summa	20·91	14·51	13·82	3·65	29·70	82·59	678 000	12·00	14·5

¹ 14·5 procent, därest nu anställda 2 beteskonsulenter medräknas. — ² 15·4 procent, därest nu anställd beteskonsulent medräknas.

delen av förvaltningskostnaderna för samtliga berörda län utgör omkring 9 procent av den totala kostnaden för planlagda företag.

Det sammanlagda medelsbehovet för den planlagda, tjugoåriga verksamheten uppgår sålunda till $(82·59 + 3·00 + 12·00 =) 97·59$ miljoner kronor eller i medeltal omkring 5 miljoner kronor per år. Härtill bör emellertid anmärkas att, i den mån verksamheten utvecklas, medelsförbrukningen å övriga skogsvårdsanslag samt anslaget till vissa arbeten å ofullständiga jordbruk kommer att minska för Norrlands del.

Den föreslagna verksamheten förutsätter, att skogsvårdsarbetet i berörda delar av landet planlägges för en lång följd av år. Sedan verksamheten påbörjats, kan den icke avbrytas utan att ekonomiska förluster uppkomma och svårigheter av teknisk och psykologisk art dessutom uppstå för skogsvårdsarbetet. Möjligheterna att inskränka den bidragsverksamhet, som planlagts, utan dylika skadeverkningar äro även begränsade. Utredningen håller på grund härav före, att bidragsverksamheten bör finansieras på sådant sätt att anslagsbeviljningen icke är beroende av det tillfälliga budgetläget.

Anslaget för verksamheten bör lämpligen anvisas under benämningen »Anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.» och anlitas dels för tilldelande av statsbidrag enligt här ovan föreslagna grunder, dels ock för anvisande av särskilda förvaltningsbidrag för bestridande av skogsvårdsstyrelsernas kostnader för handhavandet av verksamheten och för anskaffning av skogsodlingsmaterial, som kostnadsfritt tillhandahålles bidragstagare.

Hemställan.

Under åberopande av vad i det föregående anförts får utredningen hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor samt godkänna de av utredningen föreslagna villkoren för åtnjutande av statsbidrag från anslaget;

dels ock antaga härvid fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 10, 11, 12 och 59 §§ lagen den 2 juni 1933 om ägofred.

Utredningen får slutligen anföra, att här framlagda förslag och gjorda äskanden avgivits utan hänsynstagande till det aktuella krisläget. Det undandrager sig utredningens bedömande huruvida statsmedel för närvarande kunna och böra ställas till förfogande för ändamålet. Vad utredningen under avdelning VI anført om de föreslagna arbetenas betydelse ur försörjningssynpunkt torde kunna tjäna till viss ledning vid ett dylikt avgörande.

BILAGOR

BILLAGOR

F ö r s l a g

till

Kungörelse angående villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

Häriigenom förordnas som följer.

1 §.

Från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. må, i den mån medel härför finnas tillgängliga, anvisas statsbidrag till utförande av åtgärder, avseende

främjande av skogsåterväxten, såsom hyggesrensning, markberedning och skogsodling;

beståndsvård, såsom röjning och röjningsgallring i stavskog, plantskog och ungdomskog;

skogsutdikning;

betesanläggning; samt

anläggning eller förbättring av väg för utforsling av skogsprodukter

å följande skogar, nämligen:

1:o) skogar lydande under lagen om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden;

2:o) skogar i Västerbottens och Norrbottens län, beträffande vilka lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna äger tillämpning;

3:o) skogar i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, vilka äro underkastade bestämmelserna i skogsvårdslagen; samt

4:o) i 4 kapitlet av sistnämnda lag avsedda svärföringrade skogar och skyddsskogar i Kopparbergs län, vilka tidigare lytt under lagen angående skyddsskogar.

Förutom statsbidrag, som nu sagts, må från ovannämnda anslag jämväl anvisas särskilt förvaltningsbidrag enligt vad i 2 § stadgas.

2 §.

På framställning av skogsvårdsstyrelse beslutar Kungl. Maj:t, efter hörande av centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund, om anvisande till skogsvårdsstyrelse från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. dels av medel att av styrelsen utdelas såsom statsbidrag enligt bestämmelserna i denna kungörelse, dels ock av särskilt förvaltningsbidrag för bestridande av styrelsens kostnader för handhavandet av sagda verksamhet och för anskaffning av skogsodlingsmaterial, som kostnadsfritt tillhandahålles bidragstagare. Dylik framställning skall åtföljas av förteckning över sådana till styrelsen inkomna ansökningar om statsbidrag, som styrelsen ansett vara av beskaffenhet att böra beviljas. Formulär till sagda förteckning fastställs av Kungl. Maj:t.

Medel, som anvisats till skogsvårdsstyrelse enligt första stycket, skola av statskontoret ställas till styrelsens förfogande genom medlens insättande i riksbanken för styrelsens räkning eller, där styrelsen har sitt säte å ort, varest riksbankskontor

ej finnes, efter rekvisition i mån av behov utanordnas till styrelsen. Medlen skola av styrelsen särskilt bokföras och redovisas, och skall därå upplupen ränta tillgodoföras samma medel.

I den i första stycket omförmälda framställning skall skogsvårdsstyrelsen uppgiva, huruvida och till vilket belopp ej disponerad behållning förefinnes å medel, som enligt samma stycke anvisats till styrelsen.

3 §.

Skogsvårdsstyrelse må bevilja statsbidrag endast under förutsättning, att de åtgärder, varom i 1 § förmäles, skola utföras inom ett jämlikt bestämmelserna i 4 § bildat område (skogsvårdsområde) och enligt en för detsamma upprättad plan (skogsvårdsplan). Uppgöres beträffande de särskilda åtgärderna noggrannare plan (arbetsplan) eller upprättas förslag till åtgärderna vid förrättning enligt vattenlagen eller lagen om enskilda vägar och befinnes därvid, att sådana arbeten, varom fråga är, samtidigt böra utföras även å mark belägen utanför skogsvårdsområdet, må statsbidrag utgå jämväl till utförandet av dessa arbeten.

Till varje särskild åtgärd må statsbidrag endast beviljas under förutsättning, att annat statsunderstöd i form av lån eller bidrag icke utgått eller utgår, att nyttan av åtgärden står i skäligt förhållande till kostnaderna därför, att med hänsyn till allmän eller enskild rätt hinder ej möter mot åtgärden samt att någon enligt lag eller författning icke är pliktig vidtaga åtgärden.

För röjningsgallring i stavaskog eller ungskog må statsbidrag endast utgå, då rotvärdet å det virke, som bör avverkas, understiger kostnaden för åtgärden.

Till anläggning eller förbättring av väg må statsbidrag endast beviljas, då företaget är av betydelse för virkesavsättningen inom väsentlig del av skogsvårdsområdet.

4 §.

Skogsägare, som vill väcka fråga om bildande av skogsvårdsområde, skall ingiva ansökning därom till vederbörande skogsvårdsstyrelse. I ansökningen skall så fullständigt som möjligt angivas omfattningen av det område, som bör bli föremål för åtgärder. Ansökningen bör tillika innehålla uppgift å de fastigheter, som beröras av de ifrågasatta åtgärderna, samt ägarnas namn och hemvist ävensom sådana servituts- eller nyttjanderättshavares, vilkas rätt kan beröras av åtgärderna.

Finner skogsvårdsstyrelsen, att bildande av skogsvårdsområde skulle vara till gagn för orten, skall skogsvårdsstyrelsen ombesörja erforderlig utredning.

Skogsvårdsstyrelsen beslutar, huruvida skogsvårdsområde skall bildas, samt bestämmer omfattningen av detsamma. Såsom förutsättning för bildande av skogsvårdsområde skall gälla, att nyttan av den verksamhet, som kan förväntas komma att bedrivas inom området, beräknas minst motsvara kostnaden därför. Vid bildande av skogsvårdsområde skall tillses, att området erhåller ändamålsenlig omfattning med hänsyn till skogsvårdsarbetets organisation och utförande samt ifrågakommande betesreglering inom detsamma. Företräde skall givas åt område, där stort behov förefinnes av att skogsvårdsåtgärder komma till utförande och där detta behov kan förväntas icke bli tillgodosett utan att statsbidrag lämnas.

5 §.

För skogsvårdsområde skall skogsvårdsstyrelsen låta upprätta skogsvårdsplan, omfattande i regel en tid av tio år. I skogsvårdsplanen skola angivas dels de åtgärder, som under planens tillämpningstid böra komma till utförande å området och vartill statsbidrag enligt denna kungörelse må utgå, dels därutöver sådana företag för beståndsvård i yngre och äldre skog, som enligt en god skogsvårds fordringar uppenbarligen böra utföras under perioden, samt sådan avverkning av rest- och

trasbestånd, som med hänsyn till en ändamålsenlig planläggning av skogsvårdsarbetet inom området bör utföras i samband med övriga i planen upptagna åtgärder. Närmare föreskrifter om skogsvårdsplan meddelas av Kungl. Maj:t.

6 §.

De ägare av skogsmark inom skogsvårdsområde, som förklarar sig vilja utföra de beträffande deras fastigheter i skogsvårdsplanen angivna åtgärder, skola sammansluta sig till en förening (skogsvårdsförening), såvida icke skogsvårdsstyrelsen på grund av att antalet skogsägare inom området är ringa finner skäl att härifrån medgiva undantag.

Föreningen skall hava till ändamål att verka för att en god skogsvård kommer till stånd inom skogsvårdsområdet.

Föreningsmedlemmarna skola skriftligen uppdraga åt föreningens styrelse att för medlemmarnas räkning — på villkor, som i 7 § sägs — sluta kontrakt med skogsvårdsstyrelsen om utförande av de åtgärder, som angivits i skogsvårdsplanen, samt att till skogsvårdsstyrelsen ingiva ansökan om de statsbidrag, vartill medlemmarna enligt bestämmelserna i denna kungörelse kunna bli berättigade. Föreningsmedlemmarna skola även skriftligen förbinda sig, var och en för sin fastighet, att utföra de åtaganden, som beträffande fastigheten kunna angivas i kontraktet.

Stadgar rörande skogsvårdsförening skola angiva:

föreningens ändamål och medlemmar;

huru styrelsen skall sammansättas och grunderna för dess beslutförhet;

huru revision av styrelsens förvaltning skall ske;

huru uppgifter om fortskridandet av kontrakterade arbeten skola lämnas till skogsvårdsstyrelsen;

huru ofta ordinarie sammanträde med medlemmarna skall hållas; samt

sätt och tid för kallelse till sammanträde.

Därjämte skall i stadgarna intagas föreskrift, att skogsvårdsföreningen skall utse en syssloman med uppgift att svara för föreningen i sådana mellanhavanden mellan skogsvårdsstyrelsen och föreningen, som icke enligt denna kungörelse eller föreningens stadgar skola behandlas i annan ordning, samt att val av syssloman skall för prövning och godkännande underställas skogsvårdsstyrelsen.

Stadgarna och beslut om ändring däri skola för att bli gällande granskas och fastställas av skogsvårdsstyrelsen.

7 §.

Skriftligt kontrakt om utförande av i skogsvårdsplan angivna åtgärder, som ankomma på ägare av skogsmark, skall upprättas mellan skogsvårdsstyrelsen och vederbörande skogsägare, varvid dessa, om skogsvårdsförening bildats, företrädas av föreningens styrelse.

Sådant kontrakt skall avse samtliga åtgärder, som angivits i skogsvårdsplanen, dock att skogsvårdsstyrelsen äger efter särskild prövning upprätta kontrakt om utförande av i planen upptagna åtgärder utan hinder därav, att någon eller några av skogsägarna inom skogsvårdsområdet förklarar sig icke önska deltaga i verksamheten. Vid upprättande av kontrakt om utförande av skogsvårdsplan må även utslutas i planen upptagna väganläggningar. De skogsägare, som själva eller genom skogsvårdsförening ingått kontrakt med skogsvårdsstyrelsen, benämnas i denna kungörelse delägare i skogsvårdsområde.

Kontraktet skall anses vara slutet under förutsättning, att delägarna erhålla statsbidrag till de åtgärder, som enligt kontraktet ankomma å dem och vartill statsbidrag enligt denna kungörelse må utgå.

1) Genom kontraktet skola delägarna förbinda sig

att, var och en för sin fastighet, utföra och inom bestämd tid fullborda de åt-

gårder, som angivits i skogsvårdsplanen, i enlighet med de föreskrifter, som skogsvårdsstyrelsen meddelat i nämnda plan eller särskild arbetsplan eller i annan ordning;

att för framtiden vidmakthålla och skydda utfört företag enligt de närmare föreskrifter, som meddelas i kontraktet eller fastställd arbetsplan eller i annan ordning;

att icke släppa betesdjur å mark, som är eller varit föremål för i skogsvårdsplanen angiven åtgärd, avseende främjande av skogsåterväxten;

att bestrida hantlangningskostnader och övriga kostnader för upprättande av arbetsplaner med undantag av ersättningar och arvode åt förrättningsman;

att bestrida vad till fullbordande av ifrågavarande åtgärder må erfordras utöver beviljade bidrag från förevarande anslag;

att vid arbetets utförande underkasta sig kontroll av skogsvårdsstyrelsen; samt

att fullgöra de övriga åligganden, som enligt denna kungörelse åvila bidragstagare.

I kontraktet skola delägarna därjämte lämna skogsvårdsstyrelsen i uppdrag att för deras räkning teckna erforderliga försäkringsavtal beträffande i skogsvårdsplanen angivna hyggesbränningar och att gälda därför utgående premier med vederbörande delägare tillkommande statsbidrag.

2) I kontraktet skall jämväl intagas bestämmelse, *att* skogsvårdsstyrelsen är berättigad att från skogsvårdsplanen utesluta sådan åtgärd, som vid närmare planläggning befinnes icke lämpligen böra komma till utförande, *att* i övrigt företaga mindre jämkningar av sådan plan *samt att* bidragstagare icke skall vara skyldig att å sin fastighet utföra bidragsberättigade åtgärder, för vilka kostnaden enligt i arbetsplaner och förslag intagna kostnadsberäkningar med mer än tio procent överstiger det i skogsvårdsplanen beräknade totala beloppet för dylika åtgärder.

3) Vidare skall i avseende å vidmakthållande och skydd av med statsbidrag utförda företag i kontraktet föreskrivas:

Beträffande *betesanläggning*, att sådan anläggning, såvida den icke blott är av tillfällig natur, skall vidmakthållas under minst tio år; samt

beträffande *skogsutdikning*, att alla med statsbidrag utförda torrlägningsarbeten, vartill förslag upprättats vid syneförrättning enligt vattenlagen, skola av vederbörande underhållas, intill dess sådan underhållsskyldighet kan varda andra i laga ordning ålagd eller vederbörande från underhållsskyldigheten befriats, *att* övriga med statsbidrag verkställda arbeten skola underhållas i den omfattning och under den tid, högst tio år, som bestämts i kontrakt eller arbetsplan, *att*, därest underhållsskyldigheten försummas, med avseende på bristens botande och uttagande av därför erforderliga kostnader hos den försumlige skall gälla vad därom stadgas i 13 kap. 17 § sistnämnda lag, *att* befogenhet att i här avsett fall bota bristen skall tillkomma vederbörande skogsvårdsstyrelse *samt att* i fall skogsvårdsstyrelsen finner att för tillvaratagande av den förbättring av mark, som vunnits genom utförd torrlägningsåtgärd, röjning eller röjningsgallring bör företagas å marken, bidragstagare är skyldig att mot åtnjutande av det understöd, som skogsvårdsstyrelsen kan lämna därför, utföra sådan röjningsåtgärd.

Vidkommande skogsåterväxtåtgärder skall stadgas, *att*, därest bidragstagare försummar att utföra hägnad, som föreskrivits för att freda område, där åtgärd för skogsföryngring vidtagits, mot betesdjur, skogsvårdsstyrelsen är berättigad att på den försumliges bekostnad avhjälpa bristen *samt att*, om skog, som uppkommit på grund av föryngringsåtgärder, genom dylik försummelse skadats av betesdjur, den försumlige är pliktig att enligt skogsvårdsstyrelsens bestämmande vidtaga för skadans avhjälpan erforderlig åtgärd.

Härjämte skall angående skogsåterväxtåtgärder intagas föreskrift, *att* skog, som uppdragits med hjälp av statsbidrag, skall av bidragstagaren vidmakthållas, intill dess skogen nått den utveckling, att den ej längre är att räkna såsom plantskog, *att* för sådant ändamål behöflig åtgärd skall utföras enligt skogsvårdsstyrelsens bestäm-

mande *samt att* bidragstagaren vid utförande av dylik åtgärd, där ej sådant fall är för handen, som avses i föregående stycke, eller åtgärden eljest avser avhjälpande av skada, vartill bidragstagaren varit vållande, är berättigad att kostnadsfritt från skogsvårdsstyrelsen erhålla dels erforderligt skogsodlingsmaterial, dels ock sakkunnigt biträde vid arbetets utförande.

4) Härutöver skall i kontraktet stadgas, *att* det åligger bidragstagare att tillse att, därest honom tillhörigt område, som beröres av i skogsvårdsplan intagen åtgärd, överlåtes till annan, denne före överlåtelsen till skogsvårdsstyrelsen avgiver skriftlig utfästelse att fullgöra bidragstagarens förpliktelser enligt kontraktet och att i sin ordning ej överlåta området till annan, utan att denne till skogsvårdsstyrelsen gör enahanda åtagande, *samt att*, om överlåtelse av området sker i strid mot vad sålunda stadgats, överlåtaren är pliktig att till skogsvårdsstyrelsen återgälda statsbidrag, som lämnats för åtgärd å området, jämte fem procent årlig ränta därå från tiden för bidragets lyftande till dess återbetalning sker, dock högst under tio år, ävensom samtliga skogsvårdsstyrelsens kostnader för tillhandahållande av material samt för planläggning och kontroll m. m. av nämnda åtgärder.

8 §.

Har i skogsvårdsplan intagits åtgärd för betesförbättring, som ankommer på ägare av sådan i 18 § lagen om ägofred omförmäld fastighet, vartill på grund av servitut hör betesrätt å till gemensamt bete upplåten skogs- eller utmark inom skogsvårdsområdet, eller av sådan i 19 § samma lag omförmäld fastighet, vilken enligt rådande sedvana i orten nyttjat dylik gemensam betesmark, må, sedan medel för utförande av i skogsvårdsplanen angivna åtgärder anvisats, skriftligt kontrakt upprättas mellan skogsvårdsstyrelsen, å ena, samt nämnda servituts- och nyttjanderättshavare, å andra sidan, om ifrågavarande åtgärds utförande, därvid de i 7 § meddelade föreskrifter i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse.

9 §.

Har kontrakt slutits mellan skogsvårdsstyrelse och delägare i skogsvårdsområde, skall skogsvårdsstyrelsen låta upprätta och fastställa arbetsplaner för de i skogsvårdsplanen angivna åtgärderna, såvida icke förslag till desamma upprättas vid särskild förrättning enligt vattenlagen eller lagen om enskilda vägar eller skogsvårdsstyrelsen finner åtgärderna kunna utföras endast med ledning av skogsvårdsplanens anvisningar. Arbetsplan bör i regel omfatta åtgärder, som skola utföras inom skogsvårdsområdet under ett eller två år.

Anser skogsvårdsstyrelsen, att företag, som avser skogsutdikning, bör vidmakthållas under längre tid än tio år, eller kan det antagas, att med hänsyn till allmän eller enskild rätt hinder möter mot detsamma, skall förslag till företaget upprättas vid syneförrättning enligt vattenlagen. Är det fråga om vägbyggnadsföretag och kan det antagas, att med hänsyn till allmän eller enskild rätt hinder möter mot företaget, skall förslag till detsamma upprättas vid förrättning enligt lagen om enskilda vägar.

10 §.

Statsbidrag må utgå till bidragsberättigad åtgärd, om vars utförande kontrakt slutits jämlikt bestämmelserna i 7 och 8 §§, med dels ett grundbelopp, dels ock ett tilläggsbelopp.

Statsbidrag utgår med nedannämnda andel av den utav skogsvårdsstyrelsen godkända kostnaden för åtgärden, vari icke må inräknas, beträffande betesanläggning och vägbyggnad, ersättning för upplåtelse av mark eller för skada eller intrång, som kan förorsakas av företaget, samt beträffande skogsodlingsåtgärd kostnaden för erforderligt skogsodlingsmaterial och hägnadstråd. Vid beräkning av kostnad

för sistnämnda åtgärd skall därjämte fråndragas kostnad för sådan skogsodlingsåtgärd å det ifrågavarande området, som det enligt lag eller författning åligger någon att utföra. Med kostnad förstås beträffande beståndsvård den totala kostnaden för åtgärden minskad med rotvärdet å det virke, som därvid bör avverkas.

För statsbidragets beräkning uppdelas åtgärderna i tre grupper på följande sätt:

Grupp 1: åtgärder för skogsåterväxt, skogsutdikning i samband med dylikt företag och betesanläggning;

Grupp 2: åtgärder för beståndsvård ävensom skogsutdikning å mark, som icke samtidigt är föremål för återväxtåtgärder; samt

Grupp 3: företag rörande anläggning eller förbättring av väg.

Grundbelopp utgår för åtgärder:

A. Å mark lydande under lagen om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden, å mark inom nämnda lappmarker, beträffande vilken lagen om allmänningssskogar i Norrland och Dalarna äger tillämpning, samt å mark belägen på sådana i 4 kap. av skogsvårdslagen omförmälda svårföryngrade skogar och skyddsskogar, som lytt under lagen angående skyddsskogar,

a) av annan än aktiebolag:

Inom grupp 1	med	75	procent	av	kostnaden
»	»	2	»	65	»
»	»	3	»	40	»

b) av aktiebolag:

Inom grupp 1	med	60	procent	av	kostnaden
»	»	2	»	50	»
»	»	3	»	40	»

B. Å sådan i 1 § omförmäld mark, där skogsvårdslagen och lagen om allmänningssskogar i Norrland och Dalarna i övrigt äga tillämpning:

a) av annan än aktiebolag:

Inom grupp 1	med	65	procent	av	kostnaden
»	»	2	»	50	»
»	»	3	»	25	»

b) av aktiebolag:

Inom grupp 1	med	50	procent	av	kostnaden
»	»	2	»	40	»
»	»	3	»	25	»

Tilläggsbelopp må, utöver grundbeloppet, av skogsvårdsstyrelse beviljas under förutsättning, att bidragstagaren själv brukar den fastighet, varå eller för vars räkning åtgärden företages, samt att han på grund av svag ekonomi eller andra jämförliga anledningar är i trängande behov av dylikt bidrag.

Tilläggsbelopp må utgå med högst hälften av det belopp, varmed den av skogsvårdsstyrelsen godkända kostnaden för åtgärden överstiger det för densamma beviljade grundbeloppet.

11 §.

Har i arbetsplan eller i förslag, som upprättats vid förrättning enligt vattenlagen eller lagen om enskilda vägar, upptagits åtgärd avsedd att utföras antingen å skogsmark, belägen inom skogsvårdsområdet och tillhörande någon, som icke är delägare i detsamma, eller ock å skogsmark utanför skogsvårdsområdet, må skogsvårdsstyrelsen bevilja statsbidrag till högst 50 procent av den utav skogsvårdsstyrelsen godkända kostnaden för åtgärden.

Beträffande utförandet av i första stycket avsedda åtgärder skall kontrakt upprättas mellan skogsvårdsstyrelsen och vederbörande bidragstagare, varvid de i 7 § meddelade föreskrifter i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse.

12 §.

Då skogsodningsåtgärd utföres på grund av föreskrift i kontrakt, varom i 7 och 11 §§ förmåles, äger skogsvårdsstyrelse kostnadsfritt tillhandahålla erforderligt skogsodlingsmaterial och hägnadstråd, dock ej då dylik åtgärd företages å sådan i 10 § fjärde stycket under avdelning B avsedd mark, beträffande vilken det enligt lag eller författning åligger markägaren att vidtaga erforderlig åtgärd för återväxtens betryggande.

13 §.

För fullgörande av kontrakt, som upprättas enligt bestämmelserna i denna kungörelse, ävensom, därest mot kontraktet brytes, för återbärande av lyftad del av beviljat bidrag jämte därå upplupen ränta samt skogsvårdsstyrelsens kostnader för planläggning och kontroll, material m. m., skall, om skogsvårdsstyrelsen vid prövning av kontrakt finner så böra ske, ställas säkerhet, som av skogsvårdsstyrelsen godkännes. Sådan säkerhetsförbindelse skall upphöra att gälla, så snart de i kontraktet avsedda åtgärderna blivit av skogsvårdsstyrelsen godkända, dock att förbindelsen skall fortfara att gälla beträffande sådana bidragstagaren enligt kontraktet åliggande förpliktelser, som avse vidmakthållande eller skyddande för framtiden av utfört arbete.

14 §.

Det åligger skogsvårdsstyrelsen att öva tillsyn därå, att de åtgärder, som bidragstagare enligt kontrakt är skyldig utföra, bliva på ändamålsenligt sätt fullgjorda, samt att meddela slutligt godkännande av arbetet. Därjämte skall skogsvårdsstyrelsen övervaka, att utfört arbete vidmakthålles och skyddas enligt därom meddelade föreskrifter.

15 §.

Sedan statsbidrag anvisats och säkerhetsförbindelse, där sådan ifrågakommer, godkänts samt hos skogsvårdsstyrelsen styrkts, att åtgärd, vartill bidraget utgår, blivit påbörjad, må en första utbetalning ske till bidragstagaren enligt skogsvårdsstyrelsens bestämmande.

Återstoden av statsbidraget för åtgärden får, likaledes enligt skogsvårdsstyrelsens bestämmande, lyftas i den mån arbetets fortgång styrkes, dock att städse en fjärdedel av bidraget skall inestå, intill dess arbetet blivit vederbörligen avsynat och av skogsvårdsstyrelsen godkänt.

Har kontrakt om utförande av åtgärder enligt skogsvårdsplan träffats mellan skogsvårdsstyrelse och vederbörande delägare genom skogsvårdsföreningen i orten, skall föreningen lämna skogsvårdsstyrelsen uppgifter om arbetenas fortgång, på sätt i föreningens stadgar föreskrivits. I annat fall ankommer det på skogsvårdsstyrelsen att föreskriva, huru uppgifter beträffande arbetenas utförande skola lämnas.

16 §.

Meddelar skogsvårdsstyrelsen tillstånd till avvikelse från fastställd arbetsplan och föranleder sådan avvikelse minskning av kostnaden för åtgärden, åligger det skogsvårdsstyrelsen att såsom villkor för dylikt tillstånd föreskriva motsvarande minskning av statsbidraget.

Därest bidragstagare trots anmodan underlåtit vidtaga någon av de åtgärder, som han enligt med skogsvårdsstyrelsen upprättat kontrakt är förpliktad utföra,

eller avvikelse utan därtill erhållet tillstånd skett från den fastställda arbetsplanen eller förslaget,

eller arbete icke blivit fullbordat inom bestämd tid,

eller de föreskrifter, skogsvårdsstyrelsen i övrigt meddelat beträffande sådant arbete utförande och vidmakthållande, obehörigen åsidosatts,

ankommer det på skogsvårdsstyrelsen att inställa all vidare utbetalning till bidragstagaren av statsbidrag samt återfordra vad därav uppburits att inom viss angiven tid på en gång eller efter hand inbetalas till skogsvårdsstyrelsen. Å sålunda uppburna medel skall gäldas fem procent årlig ränta från lyftningsdagen till dess återbetalning sker. Det ankommer även på skogsvårdsstyrelsen att i fall, som nu sagts, fordra ersättning för kostnad, som skogsvårdsstyrelsen fått vidkännas för tillhandahållande av skogsodlingsmaterial och hägnadstråd samt för upprättande av planer eller förslag till de åtgärder, varom fråga är.

Alla kostnader, som föranledas för skogsvårdsstyrelsen till följd av indragning eller återbäring av statsbidrag eller till följd av utkrävande av ersättning för upprättande av planer eller förslag till åtgärder eller för skogsodlingsmaterial, hägnadstråd eller biträde, skola bestridas eller gottgöras av bidragstagaren eller den, som betalningsskyldighet eljest åligger.

17 §.

Samma rätt, som enligt denna kungörelse må tillkomma ägare av mark, skall ock tillkomma innehavare av fastighet under fideikommissrätt samt innehavare under ständig besittningsrätt av kronan tillhörande hemman eller lägenhet.

18 §.

Varje skogsvårdsstyrelse, som förmedlar statsbidrag från ifrågavarande anslag, skall årligen till Kungl. Maj:t före den 1 maj avgiva redogörelse för verksamheten under nästföregående år enligt föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1940.

F ö r s l a g

till

Cirkulär till skogsvårdsstyrelserna i Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av kungörelsen den 1940 (nr   ) angående villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

Kungl. Maj:t, som denna dag utfärdat kungörelse angående villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m., har med avseende å tillämpningen av sagda kungörelse funnit gott meddela följande föreskrifter.

1 §.

Till upprättande av skogsvårdsplan samt arbetsplan, som avser skogsvårdsåtgärder, förordnar skogsvårdsstyrelsen någon hos styrelsen anställd befattningshavare med skoglig utbildning, dock att skogsvårdsplan, som innefattar åtgärder för betesanläggning, skall upprättas under medverkan av betesakunnig person. Arbetsplan, som avser betesanläggning eller vägbyggnad, upprättas, efter förordnande av skogsvårdsstyrelsen, av person, som styrelsen prövar besitta därför erforderlig sakkunskap.

Är åtgärd, som angivits i skogsvårdsplan, av sådan beskaffenhet, att förslag därtill bör uppgöras vid förrättning enligt vattenlagen eller enligt lagen om enskilda vägar, har styrelsen att vidtaga erforderliga åtgärder för ärendets handläggning i dylik ordning. Har förslag uppgjorts vid förrättning, som nu sagts, skall, innan frågan om statsbidrag prövas, genom styrelsens försorg upprättas memorial, innehållande de uppgifter, som enligt 9, respektive 10 §§ skola innefattas i betänkande och utlåtande i arbetsplan och icke framgå av förrättningshandlingarna.

Beträffande åtgärd, vartill förslag uppgjorts vid förrättning enligt vattenlagen eller lagen om enskilda vägar, skall, innan frågan om statsbidrag till åtgärden prövas, genom styrelsens försorg införskaffas bevis, huruvida vid syneförrättningen angivet utlåtande vunnit laga kraft.

2 §.

Väganläggning skall till läge, sträckning och anordning i övrigt utföras på sådant sätt, att ändamålet med minsta kostnad och olägenhet vinnes. Försåvitt väganläggningen står i förbindelse med bilväg och lastbil lämpligen kan komma till användning för virkestransport inom avsättningsområdet, skall densamma utföras på sådant sätt, att den är användbar för tung lastbilstrafik åtminstone under tid, då vägbanan är tjälad.

3 §.

Skogsvårdsplan för skogsvårdsområde skall *dels* angiva förutsättningarna för skogsvårdsarbetets bedrivande inom området, *dels ock* innehålla förslag med karta

och kostnadsberäkning beträffande de åtgärder, som enligt 5 § kungörelsen den 1940 böra utföras inom skogsvårdsområdet under skogsvårdsplanens giltighetstid.

Förutsättningarna skola behandla omfattning och belägenhet av skogsvårdsområdet, ytvidd och äganderättsförhållanden, skogsmarkens och ståndskogens beskaffenhet samt avverkningarnas storlek, avsättningsförhållanden för virke, betesförhållanden med utredning om servitut och nyttjanderätter, tillgången till arbetskraft samt utredning rörande med allmänt understöd tidigare utförda åtgärder inom skogsvårdsområdet.

Förslaget skall behandla åtgärder för reglering av skogsbetet, skogsvårdsåtgärder, väganläggningar, utredning rörande arbetsförhållanden, ävensom utredning rörande bidragstilldelning.

Den till förslaget hörande kartan skall utgöras av en för skogsvårdsområdet upprättad skogskarta eller med ledning av annat kartmaterial upprättad kartskiss i skalan 1: 20 000 av den naturliga storleken eller större skala, varå de särskilda områden, som bliva föremål för åtgärd, kunna med nöjaktig säkerhet angivas.

4 §.

I skogsvårdsplan skall varje åtgärd kortfattat beskrivas med hänvisning till kartan över skogsvårdsområdet eller särskild kartskiss.

Beträffande *betesanläggning* angives brukningsdelarnas åkerareal och kreatursbestånd samt den areal betesmark, som avses att iordningställas, arbets- och materialkostnad för anläggningen, beräknat statsbidrag ävensom den beräknade årliga underhållskostnaden (arbets- och materialkostnad) för anläggningen.

I fråga om *skogsvårdsåtgärd* angives åtgärdens natur, den areal, som åtgärden avser, beräknad arbetskostnad samt beräknat statsbidrag för åtgärden, därest sådant ifrågakommer, de åtgärder för arbetets vidmakthållande och skydd, som redan vid skogsvårdsplanens upprättande kunna förutses, samt beträffande åtgärder, där sådana uppgifter påkallas, kostnad för åtgärd, som det enligt lag eller författning åligger någon att utföra, åtgång av skogsodlingsmaterial, utredning om försäkring i samband med hyggesbränning samt beräknat rotvärde av virke, som bör avverkas å området.

Beträffande *väganläggning* angives anläggningens ändamål (utdrivningsområde, berörda fastigheter m. m.), vägens längd, beräknad arbets- och materialkostnad samt beräknat statsbidrag för anläggningen.

Arbetskostnad skall angivas i såväl dagsverken som penningar, därvid sistnämnda uppgift skall grundas på ett för en längre period beräknat, utjämnat dagsverkspris.

5 §.

Sedan skogsvårdsplan upprättats, skall planen under en tid av minst 14 dagar hållas tillgänglig för ägare av skogsfastigheter och innehavare av nyttjanderätter inom skogsvårdsområdet. Kungörelse om sådant tillhandahållande med uppgift om tid och plats skall införas i två eller, där förhållandena det påkalla, flera av ortens tidningar.

6 §.

Arbetsplan skall upprättas för samtliga i skogsvårdsplanen angivna åtgärder, för vilka statsbidrag må utgå, såvida icke förslag beträffande åtgärden skall uppgöras vid förrättning enligt vattenlagen och lagen om enskilda vägar. I en och samma arbetsplan må behandlas endast åtgärder, tillhörande en av de i 1 § av kungörelsen den 1940 angivna grupperna av åtgärder. De åtgärder, som behandlas i samma arbetsplan, utgöra ett *företag*.

7 §.

Arbetsplan för betesanläggning skall innefatta åtgärdsförslag och kostnadsförslag. *Åtgärdsförslaget* skall innehålla:

a) redogörelse för hittillsvarande åkerareal, tillgång till lämplig mark för åkerarealens utökning, tillgång till och värde av naturlig slätteräng, samt dess utnyttjande till slätter, antal djur av olika slag, för vilka bete erfordras, djurantal i förhållande till tillgången på vinterfoder, samt möjligheterna att anordna nödigt bete med angivande av betesmarkens läge i förhållande till djurbostäderna, betesmarkens jordart, stenbundenhet, lutningsförhållanden och jordfuktighet, samt skogs- eller annat växtbestånd ävensom dess effektiva areal;

b) förslag till åtgärder med föreskrift beträffande sättet för åtgärdernas utförande samt den tid, inom vilken åtgärderna skola vara vidtagna;

c) föreskrifter angående företagets underhåll och dettas utförande.

Kostnadsförslaget skall innehålla fullständig uppgift å de beräknade kostnaderna för åtgärderna. I kostnaderna skall ej inräknas rotvärdet å hägnadsvirke, därest tillgång till sådant virke finnes å bidragstagaren tillhörig fastighet. Kostnaderna fördelas å arbetskostnader (mans- och kördagsverken) samt materialkostnader.

Därjämte skall i kostnadsförslaget angivas storleken av det statsbidrag, som bör tillkomma bidragstagare.

8 §.

Arbetsplan för åtgärder för främjande av skogsåterväxten eller för beståndsvård skall innefatta åtgärdsförslag och kostnadsförslag.

Åtgärdsförslaget skall innehålla:

a) beskrivning av det markområde åtgärden avser, områdets areal, belägenhet, gränser, bonitet och beskaffenhet i övrigt, huruvida skogsdikning eller annan åtgärd för vinnande av ökad skogsproduktion å området tidigare företagits med statsunderstöd eller bidrag från skogsvårskassa samt, där så varit fallet, resultatet av sådan åtgärd;

b) beståndsbeskrivning, där sådan erfordras, med uppgift å förekommande trädslag, deras ungefärliga åldersfördelning samt slutenhetsgrad och växtlighetsförhållanden i övrigt;

c) förslag till åtgärder med föreskrift beträffande sättet för åtgärdernas utförande samt den tid, inom vilken åtgärderna skola vara vidtagna;

d) föreskrifter angående företagets vidmakthållande och skydd, där sådana erfordras.

I åtgärdsförslaget skola erforderliga föreskrifter om arbetsledning lämnas. Beträffande hyggesbränning skall därvid angivas, att dylik åtgärd ovillkorligen skall utföras under ledning av förman, som anvisas av skogsvårdsstyrelsen. I fråga om röjning skall som regel föreskrivas, att arbetsledningen skall handhas av förman, som skogsvårdsstyrelsen godkänt.

Kostnadsförslaget skall beträffande företag, som avser främjande av skogsåterväxten, innehålla fullständig uppgift å de beräknade kostnaderna för åtgärderna, däri inbegripet kostnaderna för verkställande av erforderlig avverkning å området av virke, som saknar avsättningsvärde, med undantag av utsyningskostnad, samt kostnaden för utförande av i planen föreslagen hägnadsåtgärd. I kostnaderna skall ej inräknas rotvärdet å hägnadsvirket, därest tillgång å sådant virke finnes å fastigheten, samt ej heller kostnader för hjälpkultur eller annan åtgärd för vidmakthållande av å området uppdragen plantskog. Kostnaderna fördelas å arbetskostnader och materialkostnader. Särskilt angivas beräknade kostnader för försäkring, som, då fråga är om hyggesbränning, skall tecknas för markägarens räkning, samt kostnader för åtgärder å ifrågavarande områden, som det enligt lag eller författ-

ning åligger någon att utföra. Sistnämnda kostnader frändragas summan av arbetskostnader och försäkringskostnader för företaget, och utföres skillnaden såsom nettokostnad för detta.

Kostnadsförslaget skall beträffande företag, som avser beståndsvård, återgiva skogsvårdsplanens uppgift å det beräknade rotvärdet å det virke, som enligt skogsvårdsplanen bör avverkas å området. Detta värde frändrages summan av de i förslaget upptagna kostnaderna för företaget, och utföres skillnaden såsom nettokostnad för detta.

Slutligen skall i kostnadsförslaget angivas storleken av det statsbidrag, som bör tillkomma bidragstagare.

Då fråga är om hyggesbränning, skall i arbetsplanen intagas förslag till försäkringsbelopp för såväl första riskförsäkring som ansvarighetsförsäkring, varjämte generalstabskarta, där varje bränningsområde inlagts, skall vidfogas.

Vid arbetsplan skall även fogas kartskiss över det område, åtgärderna avse, upprättad i skala av minst 1:20 000 av naturliga storleken.

9 §.

Arbetsplan för skogsutdikning, beträffande vilken förslag icke skall upprättas vid förrättning enligt vattenlagen, skall innefatta betänkande, ägobeskrivning, ritningar, grävningstabell, kostnadsförslag och utlåtande.

Betänkandet skall innehålla:

a) beskrivning över avdikningsområdets areal, läge och naturliga beskaffenhet, orsakerna till dess vattenskadade skick samt områdets större eller mindre lämplighet för skogsproduktion;

b) redogörelse för de hydrografiska förhållanden, av vilka avdikningsområdets torrläggning kan vara beroende, samt uppgift om jordgrundens beskaffenhet, om de grunder, enligt vilka avlopp och diken ansetts böra anordnas och dessas dimensioner beräknas, samt huruvida behov av kompletteringsdikning efter företagets utförande kan anses föreligga; och

c) uppgift, huruvida företaget eller någon del därav förut utgjort föremål för offentlig myndighets prövning samt i övrigt om alla sådana förhållanden, som kunna bidraga till en säker uppfattning om företaget från teknisk, ekonomisk och rättslig synpunkt.

Ägobeskrivningen skall upptaga de fastigheter, som företaget angår, med särskiljande av: a) fastigheter, som beredas båtnad genom företaget, b) fastigheter, över vilka föreslagna avlopp och diken skola framdragas eller som eljest utan att beredas båtnad skola tagas i anspråk för företaget och c) fastigheter, som i övrigt beröras av företaget, ävensom för var och en av de under a)—c) upptagna fastigheter angiva fastighetens ägare och, där fastigheten upplåtits under nyttjanderätt, jämväl sådan nyttjanderättshavare, vars rätt kan vara beroende av företaget. Uppgift skall även lämnas, huruvida nämnda fastighetsägare äro delägare i skogsvårdsområdet.

I fråga om varje fastighet, som beredes båtnad genom företaget, skall i beskrivningen angivas arealen av den mark, som vinner båtnad, samt huru stor del av denna areal utgöres av:

1:o) tomt, åker eller äng;

2:o) mark, som före torrläggningen utgöres av produktiv skogsmark; samt

3:o) mark, som genom torrläggningen omföres från impediment till produktiv skogsmark.

I beskrivningen skall angivas totala arealerna båtnadsmark för vart och ett av de under 1:o)—3:o) angivna ägoslag dels för sådana fastigheter, som nyss sagts, och dels för övriga fastigheter.

Skall ersättning för förlust, skada eller intrång utgå till ägare eller innehavare

av fastighet, som beröres av företaget, skall anteckning härom göras i beskrivningen med uppgift tillika å ersättnings belopp.

Ritningarna skola vara försedda med rubrik, littera eller nummer och ritad skala samt omfatta:

a) *plankarta* i skala av minst 1:10 000 av naturliga storleken, upptagande dels avdiktningens område, sådant det vid förrättningsmannens undersökning befunnits, med inlagda fastighetsgränser samt med tydliga beteckningar för de i företaget ingående fastigheterna och de i ägobeskrivningen omnämnda olika ägoslagen, dels ock de förändringar i naturliga avlopp samt de nya avlopp och diken, vilka föreslagits, ävensom eventuellt förekommande äldre diken, bäckar och surdrag m. m., samt

b) *profilritningar*, upptagande dels tvärprofiler av avdiktningens område i vissa å plankartan utmärkta riktningar, utvisande lutningsförhållanden och torvdjup m. m. samt om dessa profiler skäras av föreslagna diken, skärningarnas lägen, dels ock längd- och tvärprofiler över viktigare eller mera svårberäknade avlopp och diken, de förra angivande ytlinjens lutning och höjdläge i förhållande till utsatta fixpunkter, förekommande olika jordarters mäktighet, berg, blivande dikesbottens höjdläge, dikesdjup, olika vattenstånd m. m., de senare utvisande dikenas nuvarande och blivande tvärgenomskärningar vid angivna punkter. Profiliritningarna upprättas i samma längdskala som plankartan och i höjdskala av 1:50 till 1:100. I stället för upprättande av ritningar över tvärprofiler av avdiktningens område må lutningsförhållanden och torvdjup m. m. angivas genom lämpliga beteckningar å plankartan.

Grävningstabellen skall angiva dels de särskilda avloppens och dikenas dimensioner och längder ävensom jordgrundens beskaffenhet, där avloppen och diken skola framdragas, dels ock varest och huru vid grävningen uppkastad jord skall läggas samt i vilken ordning föreslagna avlopp och diken skola upptagas. Tabellen bör därjämte innehålla erforderliga detaljuppgifter om sättet för grävningens verkställande samt om nödiga broars, trummors och andra dylika anordningars läge och konstruktion.

Kostnadsförslaget upprättas särskilt för a) gemensam dikning och b) enskild avlednings-, avskärnings- och laggdikning. Förslaget skall angiva kostnaden dels för upptagandet av varje i företaget ingående avlopp eller dike, dels ock för utförandet av föreslagna broar, trummor och andra dylika arbeten, ävensom innehålla sammandrag av ifrågakommande kostnader såväl för särskilda dikessystem som för företaget i dess helhet.

Utlåtandet skall — med hänvisningar till ovannämnda ritningar och handlingar, där så lämpligen kan ske — angiva:

varest och huru dike eller annan anläggning, som prövas nödig, tjänligast bör göras med hänsyn till vattenmängd, fallförhållanden, jordens sättning och andra omständigheter;

varest jord bör läggas, som uppkastas ur dike vid dess anläggande eller rensande; varest och huru bro, trumma eller dylikt bör göras eller ombyggas, där sådant erfordras;

huru i fråga om sättet för utförande av gemensamt arbete samt framtida underhåll av gjorda anläggningar tjänligast bör förfaras;

tiden, då arbetet för företaget bör taga sin början, samt den tid, inom vilken företaget bör vara i sin helhet avslutat;

beräknad kostnad för torrlägningsföretagets utförande, däri inbegripet ersättningar till sakägare för förlust, skada eller intrång, samt huru sagda kostnad bör fördelas å fastigheter, som beredas båtnad genom företaget, därvid fastigheter, som äro uteslutna från rätt till statsbidrag, särskiljas från övriga fastigheter; samt

beräknat statsbidrag för företaget.

I utlåtandet skall förrättningsmannen slutligen angiva sin uppfattning angående företagets lämplighet och räntabilitet.

10 §.

Arbetsplan för anläggning eller förbättring av väg, beträffande vilken förslag icke skall upprättas vid förrättning enligt lagen om enskilda vägar, skall innefatta betänkande med översiktskarta, ritningar med beskrivning, kostnadsförslag och utlåtande.

Betänkandet skall innehålla:

a) beskrivning över arealen, läget och beskaffenheten av det skogsområde, vars transportbehov är avsett att bli tillgodosett genom företaget, samt områdets nuvarande transportmöjligheter för virke;

b) uppgift, huruvida och i vilken omfattning den föreslagna vägen kan antagas bli utnyttjad för annat transportbehov, särskilt sådant, som hänför sig till behovet av vägförbindelse till avsides belägna boningsplatser, samt rörande företagets anknytning till redan förefintliga transportleder;

c) redogörelse för sådana förhållanden, som kunna öva inflytande på företagets bedömande ur teknisk, ekonomisk och rättslig synpunkt.

Ritningarna skola bestå av:

a) plankarta,

b) profilritning samt

c) ritning över större brobyggnad, där sådan förekommer.

Plankarta upprättas ej, därest översiktskartan nöjaktigt utmärker företaget.

Profilritning bör upprättas i längdskala av minst 1:4 000 och höjdskala av 1:200.

I beskrivningen skall redogörelse lämnas för markbeskaffenheten å den sträckning där vägen är avsedd att framdragas, ävensom för erforderliga trummor och broar, behövliga bindjordsmängder m. m.

Kostnadsförslaget skall uppgöras för olika, med hänsyn till arbetssvårighet, markbeskaffenhet m. m. lämpligt avpassade sektioner. Där så erfordras, skall i särskilt sammandrag upptagas kostnaderna för röjning, dikning och planering jämte sprängning, hårdgöring och grusning samt för trummor och broar ävensom för oförutsedda utgifter.

Utlåtandet skall angiva:

a) huru arbetet på lämpligaste sätt bör utföras och organiseras;

b) den tid, då arbetet bör vara i sin helhet avslutat;

c) huru kostnaderna för företaget böra fördelas å sakägarna; samt

d) beräknat statsbidrag för företaget.

I utlåtandet skall förrättningsmannen även angiva sin uppfattning angående företagets lämplighet särskilt med hänsyn till den skogsekonomiska nyttan av det samma.

11 §.

Vid uppgörande av arbetsplan för företag skall förrättningsmannen, i den mån så lämpligen kan ske, samråda med vederbörande markägare eller nyttjanderätts-havare eller, beträffande väganläggning, sakägare. Sedan arbetsplanen upprättats, skola ifrågavarande intressenter i företaget genom förrättningsmannens försorg erhålla del av planen, och skall förrättningsmannen tillika söka erhålla deras skriftliga godkännande av arbetsplanen.

Påyrkar sådan intressent i företaget, som nyss sagts, ändring i arbetsplanen och finner förrättningsmannen sig ej kunna biträda yrkandet, har han att därom göra anteckning å arbetsplanen med angivande av yrkandets innehåll.

12 §.

Förteckning, varom förmåles i 2 § kungörelsen den 1940 skall för varje företag och fastighet, som i förteckningen avses, innehålla uppgifter i följande hänseenden:

beträffande företag, som avser betesanläggning:

skogsvårdsrådets namn; företagets diarienummer hos skogsvårdsstyrelsen; namn och nummer å den eller de fastigheter, som företaget angår; det år, då arbetsplan upprättats; arealen av den mark, som anordnas som permanent och provisorisk betesmark; godkända kostnader samt belopp av statsbidrag, som bör beviljas.

beträffande företag, som avser åtgärder för främjande av skogsåterväxten eller beståndsvård:

skogsvårdsrådets namn; företagets diarienummer hos skogsvårdsstyrelsen; namn och nummer å den eller de fastigheter, som företaget angår; det år då arbetsplan upprättats; arealen av den mark, som de olika åtgärderna avse; totala kostnader fördelade å arbetskostnader och materialkostnader; kostnad för försäkring och hyggesbränning; kostnad för åtgärd å ifrågavarande områden, som det enligt lag eller författning åligger någon att utföra; i skogsvårdsplan beräknat rotvärde å virke, som bör avverkas, då fråga är om beståndsvårdande åtgärd; godkända nettokostnader samt beräknade statsbidrag.

beträffande företag, som avser skogsutdikning:

skogsvårdsrådets namn; företagets diarienummer hos skogsvårdsstyrelsen; namn och nummer å den eller de fastigheter, som företaget angår; det år, då arbetsplan eller förslag upprättats; uppgift beträffande företag, för vilket båtnadsuppskattning ägt rum, å värdet av båtnaden för bidragsberättigade fastigheter; arealen å sistnämnda fastigheter av mark, som beredes båtnad genom företaget, fördelad å skilda ägoslag; dikeslängd; godkända kostnader samt beräknade statsbidrag; uppgift huruvida förslag till företaget uppgjorts vid förrättning enligt vattenlagen.

beträffande företag, som avser anläggning eller förbättring av väg:

skogsvårdsrådets namn; företagets diarienummer hos skogsvårdsstyrelsen; namn och nummer å den eller de fastigheter, som beröras av företaget; det år, då arbetsplan eller förslag till företaget upprättats; vägens ändamål och utförande; vägens sträckning och längd; godkända kostnader samt belopp av statsbidrag, som bör beviljas; uppgift huruvida förslag till företaget uppgjorts vid förrättning enligt lagen om enskilda vägar.

Förteckning, som här avses, skall åtföljas av karts-kiss (företrädesvis generalstabens topografiska karta), varå inlagts skogsvårdsrådets gränser samt den ungefärliga belägenheten av mark, som de i förteckningen upptagna företagen avse.

Vid i denna paragraf avsedd förteckning skall, då fråga är om företag enligt kontrakt rörande skogsvårdsplan, för vilken statsbidrag ej tidigare beviljats, fogas *uppgifter angående skogsvårdsplan* i följande hänseenden:

skogsvårdsrådets namn; omfattning; belägenhet och ytvidd; det år, då skogsvårdsplanen upprättats; antalet fastigheter inom skogsvårdsområdet; kortfattad redogörelse för betesförhållanden; sammandrag av kontrakterade åtgärder, innefattande, för varje i 1 § av nämnda kungörelse angiven grupp av åtgärder, beräknad dagsverksåtgång samt beräknade nettokostnader och statsbidrag; kortfattad redogörelse för arbetsförhållanden.

13 §.

Till förrättningsman, som av skogsvårdsstyrelse förordnats att upprätta skogsvårdsplan för skogsvårdsområde eller arbetsplan för företag, varom nu är fråga, skall utgå resekostnads- och traktementsersättning ävensom särskilt arvode enligt grunder, som bestämmas av Kungl. Maj:t. Ersättning och arvode, som nu sagts, skola erläggas till förrättningsmannen av skogsvårdsstyrelsen.

Under ersättning och arvode, varom i första stycket förmäles, innefattas även gottgörelse för utarbetande av till planerna hörande handlingar.

Samtliga kostnader för upprättande av skogsvårdsplan ävensom ersättning och arvode till förrättningsman, som i första stycket sagts, för upprättande av arbets-

plan bestridas av skogsvårdsstyrelsen. Hantlangningskostnad samt övriga kostnader för upprättande av arbetsplan skola ersättas av vederbörande markägare, nyttjanderättshavare eller sakägare.

14 §.

Medel, som enligt 2 § kungörelsen den 1940 insatts i riksbanken för skogsvårdsstyrelsens räkning, må av styrelsen lyftas endast i den mån utbetalningar från samma medel skola av styrelsen göras eller ersättning därav skall utgå till styrelsen för havda kostnader.

Medel, som enligt berörda moment av statskontoret utanordnats till skogsvårdsstyrelse, skola av styrelsen ofördröjligen insättas å särskild räkning i någon med Kungl. Maj:ts oktroj försedd bankinrättning, och skall om styrelsens befogenhet att där lyfta samma medel gälla vad i första stycket är stadgat.

15 §.

Det åligger skogsvårdsstyrelse att hålla noggrann tillsyn därå, att skyldighet, varom förmäles i 7 § punkt 4 av kungörelsen den 1940 behörigen fullgöres av vederbörande.

16 §.

Upprättade kontrakt med säkerhetsförbindelser ävensom avskrifter av skogsvårds- och arbetsplaner samt vid förrättningar upprättade förslag med därtill hörande handlingar skola förvaras av skogsvårdsstyrelsen.

17 §.

Den redogörelse, som skogsvårdsstyrelse enligt 18 § i kungörelsen den 1940 årligen skall avgiva till Kungl. Maj:t över av styrelsen under nästföregående år utövad verksamhet för planläggning av företag och utdelning av bidrag från ifrågavarande anslag, skall innehålla:

I. Uppgift angående

a) antal skogsvårdsplaner, rörande vilka kontrakt slutits under året, arealen skogsmark och impediment, som innefattas i ifrågavarande skogsvårdsområden, antal fastigheter, som ingå i skogsvårdsområdena, sammandrag av enligt ifrågavarande skogsvårdsplaner kontrakterade åtgärder, upptagande, beträffande icke bidragsberättigade åtgärder areal, som varje slag av dylik åtgärd avser, samt, beträffande varje i 1 § av nämnda kungörelse angiven grupp av bidragsberättigade åtgärder omfattningen av åtgärderna med särskiljande ifråga om skogsutdikning av olika ägoslag, som beredas båtnad genom dylikt företag, ävensom dagsverksåtgång, sammanlagda kostnader och beräknade statsbidrag för kontrakterade åtgärder;

b) de belopp, som för året anvisats till skogsvårdsstyrelsen från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m., dels för utdelning såsom statsbidrag, dels ock såsom förvaltningsbidrag;

c) antalet företag, för vilka under året beviljats statsbidrag, ävensom, beträffande varje i 1 § av nämnda kungörelse angiven grupp av åtgärder, omfattningen av åtgärderna, dagsverksåtgång och godkänd nettokostnad jämte sammanlagda beloppet av för företagen beviljade statsbidrag;

d) antalet under året avsynade och godkända företag, till vilka statsbidrag utgått, ävensom beträffande varje i 1 § av nämnda kungörelse angiven grupp av åtgärder, omfattningen av åtgärderna med särskiljande ifråga om åtgärder, som avse främjande av skogsåterväxten, av hyggesrensning, markberedning, sådd, plantering och hyggesdikning samt ifråga om skogsutdikning olika ägoslag, dagsverksåtgång, sammanlagda kostnader, godkänd nettokostnad per hektar av genom åtgärder för främ-

jande av skogsåterväxten, beståndsvård, skogsutdikning eller betesanläggning förbättrad mark, samt summan av till företagen beviljade statsbidrag;

II. *fullständig kassatablå* över de under året till skogsvårdsstyrelsen anvisade anslag för utdelning såsom statsbidrag samt förvaltningsbidrag; ävensom

III. *balanskonto.*

Redogörelsen bifogas den redovisning för skogsvårdsstyrelsens förvaltning, som styrelsen enligt 8 § i förordningen den 15 juni 1923 (nr 213) angående skogsvårdsstyrelser årligen har att avgiva. Redogörelsen skall granskas av skogsvårdsstyrelsens revisorer samt tillika med revisorernas däröver avgivna berättelse före den 1 juli insändas till Kungl. Maj:t. Finner Kungl. Maj:t ansvarsfrihet icke böra beviljas skogsvårdsstyrelsen, förordnar Kungl. Maj:t om vidtagande av därav påkallade åtgärder.

Förslag
till
Lag angående ändrad lydelse av 10, 11, 12 och 59 §§ lagen den 2 juni 1933 om ägofred.

Härigenom förordnas, att 10, 11, 12 och 59 §§ lagen den 2 juni 1933 om ägofred skola erhålla följande ändrade lydelse:

10 §.

Möter skogs- eller utmark å ömse sidor om ägo gräns och fanns ej stängsel i gränsen den 1 januari 1933, skall skogs- eller utmarken, i den mån den ej hålles inhägnad, anses upplåten till gemensamt bete.

Å den — — — å fastigheten.

11 §.

Rätt till bete å ohägnad mark, som i 10 § sägs, vare beträffande getter och får förbjuden annat än i inhägnat område. Konungen må dock på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap härifrån medgiva undantag i den mån sådant för visst län eller viss del av län må finnas erforderligt.

Prövas för skogsåterväxtens skyddande inom visst län eller viss del av län erforderligt, att rätt till bete beträffande andra slag av hemdjur än getter och får å sådan ohägnad mark, varom i första stycket förmäles, varder helt eller i viss mån förbjuden, må Konungen efter hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap därom meddela föreskrift.

12 §.

Där inom — — — §§ stadgas.

Har skogsvårdsstyrelsen i Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län slutit kontrakt med ägare eller innehavare av skogsmark inom vederbörande län om utförande av åtgärder enligt sådan skogsvårdsplan, varom i kungörelsen den 1940 ang. villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. förmäles, må Konungen på framställning av skogsvårdsstyrelsen meddela sådant förordnande, som i första stycket sägs, beträffande den del av länet skogsvårdsplanen avser.

Inom län eller länsdel, där förordnande enligt första eller andra stycket gäller, må stängsel enligt 2 § ej fordras mellan ägor, som utgöras av skogs- eller utmark, med mindre stängsel mellan ägorna fanns den 1 januari 1933.

59 §.

Bryter någon uppsåtligen mot bestämmelsen i 10 § andra stycket eller 11 § första stycket första punkten eller mot betesförbud, varom i andra stycket av sistnämnda paragraf förmäles, straffes med dagsböter.

Lag samma — — — omkring marken.

Begår någon — — — femtio kronor.

Innefattar förseelse — — — fall stadgat.

Denna lag träder i kraft såvitt angår 12 § den 1 juli 1940 samt i övrigt den 1 juli 1942.

After having applied the above mentioned facts to the
 general theory of the case, it is evident that the
 present facts are in accordance with the theory.
 The present facts are in accordance with the theory.
 The present facts are in accordance with the theory.
 The present facts are in accordance with the theory.

The present facts are in accordance with the theory.
 The present facts are in accordance with the theory.

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Utkast till

skogsvårdsplan för skogsvårdsområde i lappmarkerna

SKOGSVÅRDSPLAN

AVSEENDE TIOÅRSPERIODEN

1940—1949

för ..... skogsvårdsområde.

i ..... socken, ... län.

Innehållsförteckning.

	Sid.
<i>I. Förutsättningar.</i>	
Omfattning och belägenhet	215
Ytvidd och äganderättsförhållanden.....	215
Skogsmarkens och ståndskogens beskaffenhet samt avverkningarnas storlek....	215
Avsättningsförhållanden	216
Betesförhållanden	216
Tillgången till arbetskraft	216
Utredning rörande med allmänt understöd tidigare utförda åtgärder	217
<i>II. Förslag.</i>	
Åtgärder för reglering av skogsbetet	217
Skogsvårdsåtgärder	218
Åtgång av skogsodlingsmaterial	222
Försäkringar i samband med hyggesbränning	222
För skogsvårdsåtgärdernas utförande erforderlig förskottsutsyning enligt fastställd avverkningsplan	222
Väganläggningar	222
Utredning rörande arbetsförhållanden	223
Utredning angående bidragstilldelning.....	223

I. Förutsättningar.

Omfattning och belägenhet.

Skogsvårdsområdet omfattar ..... skifteslag och är beläget c:a 17 km SV om .....

(Situationsskiss.)

Ytvidd och äganderättsförhållanden.

Mtl.	Fastighet	Nr	Litt.	Ytvidd, ha				Ägare
				prod. skogsmark	impediment	inägor	summa	
	Sammanläggningen ..							
	..... skogen			336	96		432	..... bolag
11/192	.....	1 ²	A	145	39	4	188	hemmansägare
11/384	.....	1 ⁵	Ba	70	28	2	100	,
11/384	.....	1 ⁶	Bb	62	29	2	93	,
11/192	.....	1 ⁴	C	137	33	7	177	,
17/128	.....	1 ²	D	328	110	6	444	,
avs.	.....	1	fr. E	26	12		38	,
avs.	.....	1	fr. Fa		c:a 2	c:a 4	6	,
9/69	.....	2 ²	G	285	110	10	405	,
9/64	.....	2 ³	H	382	132	17	531	,
	Samfällighet			2	80		82	
	Summa			1 773	671	52	2 496	

Samtliga fastigheter äro av skattenatur.

Skogsmarkens och ståndskogens beskaffenhet samt avverkningarnas storlek.

Skogens höjd över havet varierar mellan 250 meter vid .....älven och 453 meter på .....liden. Marken utgöres till största delen av morän. Berggrunden består i de centrala och västra delarna av porfyrit. I östra delen av skifteslaget förekomma migmatit med inslag av gabbro. Marktyperna domineras av *Myrtillus* med dragning åt *Dryopteris* å de bättre markerna. *Vaccinium*typen har relativt begränsad utsträckning. Försumpad skogsmark omfattar drygt 8 procent av den produktiva arealen.

Ståndskogen utgöres till väsentlig del av gran (c:a 70 procent). Medelkubikmassa utgjorde c:a 50 kbm år 1934.

Skogens sammansättning förenämnda år framgår närmare av följande tablå, upprättad med stöd av avverkningsplaner.

Fastighet	Litt.	Skogsmarkens fördelning å huggningsklasser ha						Virkesförråd kbm						Avverkningsbelopp			
		I	II	III	IV	V	S:a	1	2	3	S:a	Tall	Gran	År	Kubikmeter		
Sammanläggningen.....																	
..... skogen		34	77	85	50	90	336	8 411	3 504	6 254	18 169	6 696	11 473	1934 1/1	1949	7 930	
..... A	A	34	3	41	23	44	145	3 405	2 177	1 460	7 042	3 058	3 984	1934 1/1	1949	2 750	
..... Ba ¹	Ba ¹	8	5	23	7	27	70	1 508	755	1 303	3 566	1 300	2 266	1934 1/1	1945	1 245	
..... Bb ¹	Bb ¹	12	20	13	9	8	62	1 252	316	824	2 392	884	1 508	1934 1/1	1944	950	
..... C	C	45	4	36	3	49	137	2 594	1 249	2 823	6 666	1 940	4 726	1934 1/1	1949	3 090	
..... D	D	53	48	111	26	90	328	9 330	2 632	5 988	17 950	3 739	14 211	1934 1/1	1949	7 070	
..... fr. E ²	fr. E ²	—	—	—	4	22	26	260	410	580	1 250	250	1 000	—	—	—	
..... G	G	111	10	18	40	106	285	6 296	3 756	3 991	14 043	3 371	10 672	1934 1/1	1949	5 045	
..... H	H	117	49	52	20	144	382	6 344	3 075	7 208	16 627	3 854	12 773	1934 1/1	1949	7 000	
Samfällighet		—	—	—	2	—	2	40	10	50	100	—	100	—	—	—	
Summa		414	216	379	184	580	1 773	39 440	17 884	30 481	87 805	25 092	62 713			35 080	
Procent		24	12	21	10	33	100	45	20	35	100	29	71				

¹ Reviderad plan. — ² Befriad från plan.

Under tiden 1 jan. 1934—31 dec. 1938 har sammanlagt utsynats 14 908 kbm, varav 11 682 kbm realisationsförråd, 2 451 kbm ransoneringsförråd och 775 kbm yngre skog.

Avsättningsförhållanden.

Areal prod. skogsmark ha	Flottled	Medelkörväg ca	Flottningskostnad 1938 öre pr kbft.
880	Avdrives till.....	2.5 km	2.76
893	» »	2.0 »	4.10

Avsättningsmöjligheter för björk- och kolved finnas för närvarande ej annat än de år, då särskilt goda priser råda. Tändsticksvirke av björk och asp torde även under normala förhållanden kunna vinna avsättning.

Betesförhållanden (servitut m. m.).

Skogsbetet är gemensamt. Kulturbeten ha planlagts å 5 st. fastigheter.

Avsöndringen ..... 1 från Fa har betesrätt å bolagsfastigheten ..... skogen.

Skogen betas i viss utsträckning av kreatur, tillhöriga närboende kronotorpare.

Tillgången till arbetskraft.

Under 10-årsperioden 1940—1949 beräknas följande antal i orten bosatta personer i åldern 17—60 år kunna utföra skogsvårdsarbeten.

	Antal arbetare	Beräknas för i denna plan upptagna skogsvårdsarbeten kunna disponera nedanstående antal dagar		
		Årligen		Under 10-årsperioden
		per arbetare	summa	
Hemmansägare bosatta inom byn.....	8	40	320	3 200
Hemmansägaresöner	3	—	—	50
	nu 10—12 år gamla			
Lösarbetare bosatta i byn	1	60	60	600
Kronotorpare bosatta å de närbelägna kronoparkerna	8	30	240	2 400
Summa ca:				6 250

Utredning rörande med allmänt understöd tidigare utförda åtgärder.

Allmänt understöd till åtgärder har åtnjutits endast för betesförbättring å visst område av ..... (Se Åtgärder för reglering av betet.)

II. Förslag.

Åtgärder för reglering av skogsbetet.

Betesreglering enligt ägofredslagen genomföres på följande sätt.

Samtliga fastigheter, där kreatur vinterfödas, hänvisas att bedriva bete var och en inom sin egen fastighet.

Stängsel i skogsvårdsområdets gränser erfordras ej.

Kulturbeten planläggas för fastigheterna ..... Förut planlagda kulturbeten för fastigheterna ..... föreslås att utvidgas genom tillstakning av mindre område.

För att förhindra betning i skogsmarken, innan planlagda kulturbeten hunnit färdigställas för samtliga fastigheter, bör provisorisk inhägnad av naturliga beten anordnas. Goda naturliga beten, såsom gärdesbackar, slåttermyrar och bäckraningar finnas i omedelbar närhet av gårdarna. Planlagda kulturbeten böra i största möjliga utsträckning utnyttjas under anläggningstiden.

Anläggning av kulturbeten föreslås ske enligt följande tablå:

Jordenheter inom skifteslaget		Åkerareal ha	Kreatursenheter	Arealbehov för bete ha	Färdigställda permanenta beten areal ha	Planlagda permanenta beten									
Fastighet	Litt.					Beräknad kostnad				År	Areal ha				
						Totalt		Den 1/1 1940 återstående				Dagsverken antal	Material kr.	Dagsverken antal	Material kr.
						9	10	11	12						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
Sammanläggningen..... .....skogen															
	A Ba	} 4·5	6	2·6	—	—	—	—	—	—	—	—			
	Bb fr. E	} 4·5	6	2·7	—	{1936 1938}	2·73	109	580	1 79	325				
	C	4·5	6	3·0	—	—	—	—	—	—	—	—			
	D	3·5	7	2·8	1·30	—	—	—	—	—	—	—			
	fr. Fa	3·5	4·5	1·5	1·52	—	—	—	—	—	—	—			
	G	5·0	8	3·5	4·00	—	—	—	—	—	—	—			
	H	{ 3·2	6	3·0	—	1938	2·50	110	580	2 68	360				
		{ 3·5	6	3·0	—	1938	3·20	160	740	2 88	405				
	Summa		32·2	49·5	22·1	6·82	—	8·43	379	1 900	235	1 090			

¹ Utföres med bidrag av hushållningssällskapet. Intages ej bland planens bidragsberättigade.

1 kreatursenhet (för bete) = 1 häst = 1 ko = 2 ungnöt = 4 kalvar = 5 får.
I kostnaden för anläggning av kulturbete ingår ej kostnad för avverkning och bortforsling
Anläggningstiden för kulturbete har satts till 5 år. Arbetena beräknas bliva

Skogsvårdsåtgärder.

Vid upprättande av förslag till skogsvårdsåtgärder har hänsyn tagits bland annat till följande synpunkter.

Enär skogsbetet beräknas kunna upphöra redan under första året på grund av att provisoriska beten anordnas, kunna skogsvårdsåtgärderna planeras utan hänsyn till betesförhållanden.

I skogsvårdsplanen hava beståndsvårdande åtgärder i yngre och äldre skog, såsom utförande av uppenbarligen eftersatta gallringar, ävensom avverkning av restskog upptagits endast i den mån sådana åtgärder ansetts vara ur skogsvårdssynpunkt synnerligen angelägna.

De omständigheter, som inverka på planläggningen av åtgärderna under 10-årsperioden, äro i främsta rummet angelägenheten av att utföra de särskilda åtgärder

nenta och provisoriska beten.

Förslag till nyanläggning av permanenta beten och utvidgning av äldre sådana			Förslag till anordnande av provisoriska beten			Summa beräknad kostnad för betesanläggningar				Beräknat årligt underhåll för permanenta beten		Anmärkningar
Areal ha	Beräknad kostnad		Areal ha	Beräknad kostnad		Arbetskostnad (dagsverkspris 7 kronor)		Materialkostnad kronor (kol. 15 + 18 + event. 12)	S:a (kol. 20 + 21)	Dagsverken, antal	Material kronor	
	Dagsverken antal	Material kr.		Dagsverken antal	Material kr.	Dagsverken antal (kol. 14 + 17 + event. 11)	Kronor					
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
2·55	117	555	—	15	100	132	924	655	1 579	8	130	Litt. A och Ba drivas i sambruk.
3·0	148	690	—	16	110	164	1 148	800	1 948	8	140	
1·5	75	345	—	18	120	93	651	465	1 216	9	150	Goda provisoriska beten finnas f. n.
—	—	—	—	9	60	9	63	60	123	9	140	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	80	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	200	
0·5	23	115	—	3	20	94	658	495	1 153	9	150	
—	—	—	—	18	120	106	742	525	1 267	9	160	
7·55	363	1 705	—	79	530	598	4 186	3 000	7 286	—	—	

gade arbeten. — ² Utföres utan äldre bidrag. Intages bland planens bidragsberättigade arbeten.

av å området avverkat *gagnvirke*. Rotnettot härav har ej avdragits från anläggningskostnaden. lika fördelade under denna period.

derna på grund av deras olika lönsamhet, tillgången på frö och plantor samt önskvärdheten av att erhålla en jämn arbetstillgång i orten, varvid hänsyn tagits till att avverkningarna väntas få större omfattning under första än under andra 5-årsperioden av skogsvårdsplanens giltighetstid. Därjämte har forcerandet av betesanläggningarna föranlett framskjutning av en del skogsvårdsåtgärder till senare del av 10-årsplanen.

Efter utgången av denna skogsvårdsplan beräknas ny sådan plan behöva upprättas.

Särskilda åtgärder för vidmakthållande och skydd av skogsvårdsarbeten erfordras icke.

År för utförande av åtgärd	Icke bidragsberättigade åtgärder									B i d r a g s												
										B i d r a g s												
	Slutavverkning av äldre skog	Beståndsvårdshugning i äldre skog		Gallring i yngre skog (rotnettot av gallringsvirket täcker åtgärds-kostn.)		Hyggesrensning å reproduktionspliktig areal		Hyggesrensning å icke reproduktionspliktig areal		Markberedning		Bränning		Sädd								
		Skifte och avd.	Ha	Skifte och avd.	Ha	Skifte och avd.	Ha	Skifte och avd.	Ha	Skifte och avd.	Ha	Skifte och avd.	Ha	Skifte och avd.	Ha							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	
<i>Sammanläggningen . . . . . skogen.</i>																						
1940							31	2	4							39	1	4	39	1	6	
1941							51	8	16							51	8	39	51	8	48	
1942							20, 21 22, 25 27, 28-30	15	30										1	7	56	
1943																						
1944	1	6	3			1	10	6	34	1	2											
1945																						
1946							31, 33	21	42							31, 33	21	63	31, 33	21	126	
1947							6, 8	9	18										4	10	80	
1948							38, 48	4	8										45	7	56	
1949																						
Summa		3				6		60	120								30	106		54	372	
<i>..... litt. A.</i>																						
1940																						
o. s. v.																						
<i>Sammandrag för 10-årsperioden 1940—1949.</i>																						
Fastighet																						
Sammanläggningen																						
..... skogen	3					6		60	120											54	372	
litt. A						1		27	62	12	24					30	106			3	24	
» Ba								12	20	3	6		10	60					1	4	5	40
» Bb			2					3	6	10	13											
» C								30	60	32	64											
» D	10					4		57	114										17	68	33	230
avs. fr. E																			25	84	65	470
» » Fa																				10	80	
» » G						11		63	97	14	28											
» » H	4				10			68	136	30	45		2	12					32	136	66	480
S:a sum	17		2		32			320	615	101	180					169	638			349	2 472	

¹ Åtgärden skall vara utförd senast år 1944.

vårdsåtgärder.

berättigade åtgärder

grupp 1											Bidragsgrupp 2										Summa arbetskostnad (dagsverkspris 7 kronor)		
Plantering			Hägnad			Hyggesdikning			Summa arbetskostnad (dagsverkspris 7 kronor)		Röjning i stavaskog plantskog o. ungskog där rotnettet av gallringsvirket <i>icke</i> täcker åtgärdskostn.			Annan dikning än hyggesdikning			Summa arbetskostnad (dagsverkspris 7 kronor)		Summa arbetskostnad (dagsverkspris 7 kronor)				
Skifte och avd.	Ha	Dagsverksåtg.	Skifte och avd.	Antal meter	Dagsverksåtg.	Skifte och avd.	Antal meter	Dagsverksåtg.	Kronor	Dagsverk. (kol 13+16+19+22+25+28+31)	Kronor	Skifte och avd.	Ha	Dagsverksåtg.	Rotnetto av gallringsvirke	Skifte och avd.	Ha	Dagsverksåtg.	Dagsverken (kol. 36+40)	Kronor	Dagsverken (kol. 32+41)	Kronor	
																							23
32, 41	3	30							40	280											40	280	
									87	609											87	609	
									56	392											56	392	
									70	490											70	490	
									1000	700											100	700	
68, 38	3	30							30	210											36	252	
									189	1323											189	1323	
									80	560											80	560	
									56	392											56	392	
									50	350											50	350	
								8	500	50											36	252	
									2 200	220	758	5 306									36	252	
									2 200	220	758	5 306	9	36							36	252	
									900	90	278	1 946	42	190							190	1 330	
									550	55	145	1 015	15	61							61	427	
									200	20	43	301	19	76							76	532	
									800	80	582	4 074	15	60							60	420	
									900	90	664	4 648	99	485	500						485	3 395	
									80		560										80	560	
									2 200	220	964	6 748	1	4							4	28	
									600	60	1 253	8 771	30	124	200						124	868	
									8 350	835	4 767	33 369	230	1 036	700						1 036	7 252	
																					5 803	40 621	

Åtgång av skogsodlingsmaterial.

F a s t i g h e t			K v a n t i t e t			
n a m n	nr	litt.	frö, kg		plantor, st.	
			tall	gran	tall	gran
1	2	3	4	5	6	7
Sammanläggningen . . . . . skogen	—	—	29·0	14·2	5 000	10 000
.....	1 ²	A	1·4	1·0	8 000	16 000
.....	1 ⁵	Ba	2·0	2·0	1 000	11 000
.....	1 ⁶	Bb	—	—	1 000	2 000
.....	1 ⁴	C	13·2	12·4	14 000	28 000
.....	1 ²	D	27·6	24·4	2 000	4 000
..... avs. fr.		E	4·4	3·6	—	—
..... » »		Fa	—	—	—	—
.....	2 ²	G	24·6	28·2	13 000	17 000
.....	2 ³	H	47·8	42·2	17 500	18 500
Summa			150·0	128·0	61 500	106 500

Något material för hägnad erfordras ej.

Försäkringar i samband med hyggesbränning.

F a s t i g h e t			Hyggesbränningsföretag		Summa premier för första risk och ansvarighetsförsäkring, kr.
n a m n	nr	litt.	antal	sammanlagd areal ha	
1	2	3	4	5	6
Sammanläggningen . . . . . skogen	—	—	3	30	30
.....	1 ²	A	—	—	—
.....	1 ⁵	Ba	1	1	1
.....	1 ⁶	Bb	—	—	—
.....	1 ⁴	C	2	17	17
.....	1 ²	D	6	25	25
..... avs. fr.		E	—	—	—
..... » »		Fa	—	—	—
.....	2 ²	G	4	32	32
.....	2 ³	H	5	64	64
Summa			21	169	169

Särskild tilläggsförsäkring erfordras ej.

För skogsvårdsåtgärdernas utförande erforderlig förskottsutsyning enligt fastställd avverkningsplan.

Någon förskottsutsyning på grund av i denna skogsvårdsplan föreslagna åtgärder är icke erforderlig.

Väganläggningar.

Någon bilbasväg eller permanent bilväg anses på grund av de relativt korta avstånden till flottlederna ej erforderlig inom skogsvårdsområdet. Däremot äro grundförbättringar behövlige å tvenne hästbasvägar i den branta terrängen mot . . . . . älv. Samtliga delägare i skogsvårdsområdet komma att ha nytta av dessa vägar. Dessutom kommer det att underlätta transporten av virke från kronoparkerna . . . . . och . . . . .

Båda vägarna föreslås att gå från .....träsket till .....älv. Deras närmare sträckning framgår av kartskissen.
 Kostnaderna för dessa vägar beräknas till:

	Arbets- åtgång dagsverken	å kr.	Arbets- kostnad kr.	Material- kostnad kr.	Summa kostnad kr.	pr meter kr.
Hästbasväg I längd 2 km	180	7	1 260	140	1 400	0·70
Hästbasväg II längd 3 km	160	7	1 120	80	1 200	0·40
Summa	340	7	2 380	220	2 600	

Utredning rörande arbetsförhållanden.

I denna skogsvårdsplan föreslagna åtgärder för betesanläggning och skogsvård kräva sammanlagt följande arbetstillgång:

(Av icke bidragsberättigade skogsvårdsåtgärder avses i nedanstående uppgifter endast arbetsåtgång vid hyggesrensning av reproduktionspliktig areal. Arbetsåtgång för väganläggningar ingår ej.)

Fastighet			Antal dagsverken år										
namn	nr	litt.	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	sa
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Sammanläggningen... skogen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
.....	1 ²	A	o. s. v.										
.....	1 ⁵	Ba											
.....	1 ⁶	Bb											
.....	1 ⁴	C											
.....	1 ²	D											
..... avs. fr.		E											
..... » »		Fa											
.....	2 ²	G											
.....	2 ³	H											
Summa													7 016

Av ovannämnda 7 016 dagsverken beräknas 598 åtgå för betesanläggningar och 6 418 för skogsvårdsarbeten.

Av i allmänna beskrivningen lämnade uppgifter om arbetskrafttillgång framgår, att i orten bosatt arbetskraft under tioårsperioden disponerar drygt 6 000 dagsverken för skogsvårdsarbeten. Det föreslagna skogsvårdsprogrammet anses därför i det närmaste kunna genomföras med ortens folk.

Utredning angående bidragstilldelning.

Statsbidrag föreslås utgå i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen den .....19.. (nr ....), angående villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m., norrländska skogsproduktionsanslaget.

(Härefter införs de uppgifter skogsvårdsstyrelsen anser erforderliga för bedömning av huruvida tilläggsbidrag enligt samma kungörelse bör utgå.)

Tilläggsbidrag föreslås utgå för åtgärder å följande fastigheter:

..... litt. Bb

..... litt. C

..... avsöndring från litt. E

Bidragstilldelningen framgår av följande tablå.

Bidrags-

F a s t i g h e t			Betesanläggning			S k o g s v å r d s-				
namn	nr	litt.	total kost- nad, kr.	statsbidrag		Bidragsgrupp 1				
				pro- cent	kr.	kostnader				stats- pro- cent
						arbetskost- nad enligt åtgärdsför- slaget kr.	kostnad för åtgärd som enligt lag åvilar markägare	försäk- rings- kost- nad	summa kr. (kol. 7- 8+9)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Sammanlägg- ningen.....										
.....skogen	—	—	—	—	—	5 306	—	30	5 336	60
.....	1 ³	A	1 579	75	1 184	1 946	—	—	1 946	75
.....	1 ⁵	Ba				1 015	—	1	1 016	75
.....	1 ⁶	Bb	1 948	87.5	1 705	301	—	—	301	87.5
.....avs. fr.		E				560	—	—	560	87.5
.....	1 ⁴	C	1 216	87.5	1 064	4 074	—	17	4 091	87.5
.....	1 ²	D	123	75	92	4 648	—	25	4 673	75
.....avs. fr.		Fa	—	—	—	—	—	—	—	—
.....	2 ²	G	—	—	—	6 748	—	32	6 780	75
.....	2 ³	H	1 153 1 267	75	865 950	8 771	—	64	8 835	75
.....										
Summa	—	—	7 286		5 860	33 369	—	169	33 538	

Härtill komma bidrag för *väganläggningar*. Den totala kostnaden härför beräknas till

beräkning.

å t g ä r d e r						S u m m a		Anteckningar
bid rag	Bidragsgrupp 2					kostnad, kr. (kol. 4 + 10 + 15)	stats- bidrag, kr. (kol. 6 + 12 + 17)	
	kostnader			statsbidrag				
kr.	arbets- kostnad, kr.	rotnetto å gallrings- virke, kr.	netto- kost- nad, kr.	pro- cent	kr.			
12	13	14	15	16	17	18	19	20
3 202	252	—	252	50	126	5 588	3 328	
1 460	1 330	—	1 330	65	865	6 298	4 549	Gemensam ägare.
762	427	—	427	65	278			
263	532	—	532	82·5	439	3 341	2 897	Gemensam ägare.
490	—	—	—	—	—			
3 580	420	—	420	82·5	347	5 727	4 991	
3 505	3 395	500	2 895	65	1 882	7 691	5 479	} Obs.! Inga skogs- vårdsåtgärder.
—	—	—	—	—	—	—	—	
5 085	28	—	28	65	18	6 808	5 103	
6 626	868	200	668	65	434	11 923	8 875	Tvenne ägare.
24 973	7 252	700	6 552		4 389	47 376	35 222	

2 600 kronor, varav statsbidraget utgör 40 procent eller 1 040 kronor. ¶

..... den..... 19....

.....
Förrättningsman.

Förslag till normalstadgar för skogsvårdsförening.

Stadgar

för

.....skogsvårdsområdes skogsvårdsförening.

§ 1.

Föreningen utgör en sammanslutning av ägare av skogsfastigheter, tillhörande .....skogsvårdsområde i .....socken av ..... län, och har till ändamål att verka för att en god skogsvård kommer till stånd genom utövande av tillsyn över utförandet av de skogsvårdsåtgärder, som angivas i sådan av vederbörande skogsvårdsstyrelse för området upprättad skogsvårdsplan, varom förmåles i kungörelsen den ..... 19.. (nr ..) angående villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

§ 2.

Inträdesavgiften för medlem är .... kronor.
Dessutom erlägger medlem en årsavgift av .... kronor.

§ 3.

Föreningens angelägenheter handhas av en styrelse bestående av en ordförande och två ledamöter jämte tre suppleanter. Styrelsen utser inom sig sekreterare och skattmästare. Ordförande och övriga styrelseledamöter väljas av föreningen för ett år i sänder.

Styrelsen är beslutsmässig, då envar av ledamöterna eller suppleant för honom äro tillstädes.

Som styrelsens beslut gäller den mening, som biträdes av de flesta närvarande.

§ 4.

Föreningen utser årligen en syssloman, som skall hava till uppgift att företräda föreningen i sådana mellanhavanden mellan skogsvårdsstyrelsen och föreningen, som icke enligt ovannämnda kungörelse eller dessa stadgar skola behandlas i annan ordning.

Valet av syssloman skall för prövning och godkännande underställas skogsvårdsstyrelsen.

§ 5.

För granskning av föreningens räkenskaper utses årligen två revisorer jämte en suppleant. Granskning av räkenskaperna skall ske under januari månad.

§ 6.

Föreningens medlemmar uppdraga åt styrelsen dels att för medlemmarnas räkning — på villkor, som i 7 § nämnda kungörelse sägs — sluta kontrakt med

skogsvårdsstyrelsen om utförande av de åtgärder, som angivits i den för skogsvårdsområdet upprättade skogsvårdsplanen, dels ock att till skogsvårdsstyrelsen ingiva ansökan om de statsbidrag, vartill de enligt bestämmelserna i samma kungörelse må bliva berättigade.

Föreningens medlemmar förbinda sig, var och en för sin fastighet att utföra de i skogsvårdsplanen angivna åtgärderna å i planen angivna tider samt under de villkor i övrigt, som angivas i kungörelsen, under förutsättning att medlemmarna från skogsvårdsstyrelsen erhålla statsbidrag för åtgärdernas utförande enligt i kungörelsen stadgade grunder.

§ 7.

Sedan skogsvårdsplanen trätt i tillämpning, skall föreningens styrelse årligen före den 15 juli och den 15 januari till skogsvårdsstyrelsen avgiva redogörelse för arbetenas fortskridande under närmast föregående halvår.

Vidare ankommer på styrelsen att föra förteckning över kontrakterade åtgärder, att genom sysslomannen följa åtgärdernas utförande, att till skogsvårdsstyrelsen meddela, när i arbetsplan eller skogsvårdsplan angivna åtgärder icke utföras i föreskriven ordning, samt att till skogsvårdsstyrelsen anmäla företag, som är färdigt för avsyning.

§ 8.

Ordinarie sammanträde äger rum en gång årligen under ..... månad. Extra sammanträden hållas efter beslut av föreningen eller styrelsen. Kallelse skall ske per post eller genom kungörelse i ortstidningar minst 14 dagar före sammanträdet.

Vid sammanträdet utses ordförande att leda förhandlingarna.

§ 9.

Vid ordinarie årssammanträde förekomma följande ärenden:

- 1) val av justeringsmän;
- 2) styrelsens årsberättelse;
- 3) revisorernas berättelse;
- 4) fråga om ansvarsfrihet för styrelsen för det gångna årets förvaltning;
- 5) val av ordförande och ytterligare två ledamöter i styrelsen jämte tre suppleanter samt av två revisorer jämte en suppleant för dessa ävensom av syssloman;
- 6) förslag, som framläggas av styrelsen; samt
- 7) fråga, som väckts av medlem genom skriftlig framställning till styrelsen minst en vecka före sammanträdet.

§ 10.

Vid omröstning å sammanträde äger varje medlem en röst.

Såsom föreningens beslut skall gälla den mening, som erhållit de flesta rösterna, eller vid lika röstetal den mening, som ordföranden biträder, dock att vid val lotten skall avgöra mellan dem, som erhållit lika antal röster.

§ 11.

Föreningen må icke upplösas, förrän den verksamhet, varom kontrakt slutits med skogsvårdsstyrelsen, avslutats.

För beslut om upplösning av föreningen erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster.

Betesfrågan i lappmarken och närmast motsvarande skogsbygder.

En orientering.

Utgångsläge.

Jordbruket får i främsta rummet sin prägel av att jorden i regel är näringsfattig, sommaren kort och avstånden stora. Det är därför helt naturligt att jordbruket i gemen drives enligt primitiva grunder och i stor utsträckning endast, i vissa fall t. o. m. med svårighet, förmår tillgodose jordbrukarefamiljernas eget behov av animaliska födoämnen och potatis, i enstaka fall dessutom även av spannmål till människoföda (korn och råg). Det är under sådana förhållanden förklarligt, att jordbruksbefolkningen så mycket som möjligt söker att utnyttja de naturliga fodertillgångarna, slåtterängarna (mest myrar) och skogsbetet, som endast kräva arbete och kostnader för själva tillvaratagandet men dock i hög grad bidraga till att fylla det oundgängligaste behovet för djurens utfodring. Till svårigheterna för jordbruksfamiljernas självförsörjning har även i hög grad bidragit att brukningsdelarna varit för små.

Huruvida en allmän eller ens långt gående självförsörjning vid jordbruket i dessa trakter är möjlig och bör eftersträvas skall i detta sammanhang ej diskuteras. De senaste årtiondena ha emellertid medfört betydande förändringar vid dessa jordbruk, i det att förbättrade metoder vid åkerns och djurens skötsel vunnit anmärkningsvärda insteg och därmed också förbättrade metoder för husdjurens sommarutfodring. Undertecknad har särskilt från Västerbottens lappmark personliga erfarenheter av enskilda jordbrukare, som driva ett förhållandevis rationellt jordbruk och som en självklar följd därav upphört med skogsbetet och ordnat sin betesfråga efter tidsenligare grunder. Jordbrukarens personliga förutsättningar betyda dock här mera i förhållande till markens beskaffenhet och klimatet än på andra håll.

Fördelar av och möjligheter till förhållandevis intensivt drivna kulturbeten.

Den långa tid, under vilken djuren måste stallfodras, försvårar en skälig ekonomi av husdjursskötseln jämfört med förhållandena i sydligare landsändar. Detta enär stallfodret vanligen blir dyrare och sämre som foder än betet, skötseln av djuren är mera arbetskrävande vid deras stallvistelse än under betesgången, samt djurens ihållande stallvistelse dessutom i och för sig är sämre för djurens hälsa och produktionsförmåga än betesgången. Ju större del av året, djuren kunna gå på bete, ju bättre är det således för husdjursskötselns ekonomi — som det ju ytterst gäller — vartill kommer djurprodukternas högre värde som människoföda, då djuren i största möjliga utsträckning leva naturenligen.

Där djuren helt eller huvudsakligen hänvisas till skogsbete, blir betestiden kort och fodertillgången ej så riklig, att djuren kunna s. a. s. magasinera i sin kropp näring från det allsidiga och billiga betet för den långa stallfodringstiden. Verkliga kulturbeten komma tidigare i gång om våren, lämna vanligen en rikligare avkastning per ytenhet och fortsätta att växa längre ut på hösten än skogsbetet eller and-

ra dåliga naturbeten. Förutsättningen är emellertid, att arealen ej är för knapp och att kulturåtgärderna samt utnyttjandet äro riktiga och tillräckliga.

Möjligheten att anordna kulturbeten finnas vid de flesta jordbruk, även om de naturliga förutsättningarna variera i hög grad och därmed kostnaderna liksom resultatet av de normala åtgärder, som kunna komma i fråga. Om icke bete i egentlig mening finnes, ej ens skogsbete, då måste den areal släppa till även sommarfodret, vilken eljest vore ägnad för odling av vinterfoder och grödor för direkt användning till människoföda. Är då åkerarealen för knapp och ändock vederbörande brukare hänvisad till att helt leva av sitt jordbruk, måste konsekvensen bli, att dylika jordbruk sakna existensberättigande. Å andra sidan kan det tänkas att ett område med jordbruk, vilka för sin existens måste anses beroende av skogsbete, t. v. lämnas ur räkningen vid de planerade skogsproduktionsåtgärderna. Det är f. ö. omöjligt att ange den areal, som behöves för en jordbrukarefamiljs utkomst. Den ena kan reda sig bra på 5 ha medan en annan behöver 10—20 ha, allt efter förmåga och viljan av intensitet i och val av driftsmetoderna. Och där det kan befaras, att om en senare generation klarar sig sämre än en föregående eller nuvarande, svårigheter uppstå för en familjs existens, må väl de allt för små brukningsdelarnas öde ställas på framtiden — såvida de ej påtagligt stå i vägen för en förnuftig planlösning.

Praktiskt taget all slags mark utom rena stenskravel samt torr sand- och grusjord kan omvandlas till kulturbete. Att ge sig på odling för betesändamål av särskilt svårödlad mark bör dock överlämnas åt det enskilda initiativet, den enskilde jordbrukarens odlarglädje och vilja till att se en viss mark i kultur. Det allmänna bör icke annat än i undantagsfall lämna understöd eller genom »presenter» uppmuntra till dylik odling. När det gäller att med allmänna medel understödja uppodling av mark, t. ex. till bete, måste marken vara någorlunda tjänlig för ändamålet och ej kräva större odlingskostnader än att de kunna beräknas löna sig, om den enskilde själv och utan hjälp kunde genomföra odlingen. Det må dock anmärkas, att låglänta, ofta mycket svårkultiverade marker i regel äro bördigare än höglänta och lättodlade, och att man därför i regel bör välja de mera låglänta markerna till beten, om ej andra hänsyn väga tyngre, såsom avstånd, tillgång till vatten o. s. v.

De marktyper, som kunna komma i fråga vid anordnande av kulturbeten, äro följande:

1. **H a g m a r k** (»beteshägn»), som dock sällan motsvarar vad man i syd- och mellansverige lägger in i begreppet. Den förekommer f. ö. i endast ringa utsträckning i lappmarken. I den mån hagmarker finnas, äro de mer eller mindre skogfria, vanligen förlagda till de bördigaste delarna av tillgänglig mark och även någorlunda närbelägna. Är befintlig »beteshägn» sämre beträffande bördighet och fuktighetsförhållanden än annan tillgänglig mark, bör givetvis utbyte övervägas, innan kulturåtgärder igångsättas.

2. **S k o g s m a r k** måste oftast tillgripas vid betesanläggning i här ifrågavarande bygder. Ibland kan det med hänsyn till läge, jordart, fuktighetsförhållanden, tillgång till dricksvatten åt djuren o. s. v. vara nödvändigt eller åtminstone önskvärt att offra t. o. m. vacker ungskog för ändamålet, när det gäller att uppnå en god planläggning på lång sikt.

3. **T o r v j o r d**. Tillgången kan vara nästan obegränsad, när det gäller en hel bygd. Den kan dock för den enskilde bli utan betydelse, om den ligger för långt bort eller utgöres av stora myrkomplex, som kräva omfattande dikningsföretag. I den mån sådana stora komplex ändock dikas och avståndet ej lägger hinder i vägen eller nödig del av myrkomplex kan dikas för sig eller mindre myrar och kärr finnas, har torvjorden många fördelar som betesmark och lämpar sig ofta bättre till bete än för annan produktion. Den är dessutom ofta mera lättodlad än fastmarken. Torvjorden är emellertid i regel mera beroende av rationell gödsling, ofta

även kalkning, än fastmarken och där godartad, lämpligt belägen fastmark finnes i nödig utsträckning, vill undertecknad gärna varna för att i skogsproduktionsintressets namn allt för ensidigt påyrka, att kulturbeten förläggas till torvmark.

4. Åkerjord. Det är alltid frestande att föreslå betesanläggning på någon del av åkern, när man då kan påräkna ett särskilt gott resultat. Där åkerarealen är större än att den kan skötas rationellt, har det också mer och mer blivit tidens lösen att utbryta tjänlig del av åkern och där ordna erforderliga kulturbeten. I lappmarken och motsvarande bygder kan givetvis denna synpunkt anläggas endast undantagsvis, eftersom flertalet jordbrukare ha för knapp åkerareal. En annan sak är då gammal åker genom läget eller någon olägenhet som åker (stenig, starkt sluttande, instängd i skog e. d.) lämpar sig bättre till bete, under det att åkerarealen kan utökas genom nyodling.

5. Slätterängar, som eljest ofta med större fördel användas som bete, finnas ej i nämnvärd utsträckning. Slätterängarna utgöras mest av slätter-*myrar*, som i sitt ursprungliga tillstånd bäst lämpar sig för slätter — i den mån de skola utnyttjas på naturstadiet. *Bäckängar* äro vanligen mycket användbara som »naturbeten» (se nedan).

Behov av och möjligheter till naturbete.

Eftersom jordbruket i allmänhet, enligt vad tidigare påpekats, drives mer eller mindre primitivt och kan tänkas bli oförändrat länge än, förefaller det möjligen olämpligt att genom offentligt ingripande eller på annat sätt söka särskilt utveckla och rationalisera en enda gren av lantushållningen, i detta fall betesskötseln, genom att söka få till stånd kulturbeten. Betesskötseln synes emellertid vara av så speciell natur, att den i hög grad kan ordnas fristående och ändock har ett stort direkt och indirekt inflytande på särskilt husdjursskötselns lönsamhet. En och annan jordbrukare torde också genom en »påtvungad» beteskultur förbättra sin ekonomi och efter hand bli i tillfälle att vidtaga även andra förbättringar, som han förut ej ansett sig kunna. Ja, det kan ej anses uteslutet, att den hjälp till självhjälp, som en understödd beteskultur kunde innebära, kunde bli en sporre till ökat intresse och större ambition för hela jordbruksdriftens höjande.

Jordbrukets naturliga svårigheter kvarstå emellertid liksom den djupt rotade bristen på intresse, framåt- och företagaranda hos många utöfvare. En generell och allmän understödsverksamhet från det allmännas sida för att hos alla eller åtminstone flertalet inom rimlig tid få till stånd nödiga kulturbeten skulle också ställa stora krav på statskassan. Vissa modifikationer borde därför kunna tänkas, när och där det gäller att komma ifrån skogsbetet. Undertecknad tänker därvid närmast på en betesform, som jag även tidigare pläderat för när det gällt norrlandiska skogsbygder såsom en övergångsform från den allmänt bedrivna skogsbetningen till mera utvecklade former av kulturbeten. Det rör sig om naturbeten, där kulturåtgärderna eventuellt och i varje fall tills vidare inskränkas till bortröjning av barrskogen, i vissa fall någon dikning samt markens inhägnande. Dessa beten skulle närmast vara till för ungdjur, sin- och möjligen lågmjölkkande kor, hästar samt får och getter, vilka dock utgöra ett kapitel för sig. För mera fordrande mjölkkor samt kalvar skulle krävas mera kultiverade beten eller också tillskottsoder, dock i största möjliga utsträckning utfodrat direkt grönt, alltså främst grönfoder i egentlig mening eller grönt från slättergräsmarker. Arealen naturbete kunde då begränsas avsevärt, resp. dess iordningställande ställas på framtiden och överlämnas till jordbrukarens eget initiativ.

Till naturbeten lämpa sig givetvis icke torra marker eller utpräglade råhumusmarker. Särskilt lämpliga för ändamålet äro däremot måttligt sidlänta marker — om de äro skogbärande med inslag av lövskog — samt framför allt s. k. »rånningar» och marker av bäckängsnatur, vilka tidigare använts eller alltjämt utnyttjas till

slätter. Det må dock erinras om att vissa bäckängar, särskilt sådana, som periodiskt översvämmas, lämpa sig bättre till slätter än att ständigt betas, vilket bör beaktas, när det gäller att avväga produktionen av bete och vinterfoder.

Naturbetena ifråga skulle givetvis kräva betydligt större areal än kulturbetena, men det finns gott om areal i lappmarken, och innan den övriga skogsarealen är vederbörligen behandlad ur skogsproduktionssynpunkt, kunde frågan om »naturbetenas» vara eller icke vara tagas under omprövning. Säkerligen skulle de i viss utsträckning efter hand delas upp i kulturbeten och skog genom markägarnas eget initiativ.

För får och getter skulle de skisserade naturbetena kunna bli av särskild betydelse, när dessa djurslag ha en egenartad förmåga att livnära sig även av mindre näringsrika växter och växtdelar, såsom risväxter, blad, barr, spåda skott och bark av vissa trädslag. Detta förklarar ju också den stora skada, dessa djurslag kunna göra på skogen, och den ovilja, skogsmännen hysa mot dem. I vissa avseenden lämpar sig dock får- och getskötseln just för skogsbygder, och det kunde därför tänkas, att väl ordnade, enklare beten rent av kunde öka intresset för en rationell får- och getskötsel.

Enskilda beten och gemensamhetsbeten.

Även om det ur många synpunkter är bäst för den enskilde djurägaren att ha egna beten, eller i varje fall särskilda beten för sina egna djur, kunna *gemensamhetsbeten* i vissa fall vara motiverade. Genom denna betesform kunna för ändamålet lämpliga markområden utnyttjas till bete, även om de ligga avsidet. Med nuvarande (d. v. s. bortsett från kriget) kommunikationsmöjligheter kunna ju djur sammanföras från ganska vitt skilda platser. Där de enskilda djurägarna sakna eller ha för knappa arealer av sådan mark, som lämpar sig till åker eller bete, kunna gemensamhetsbeten erbjuda goda möjligheter att bereda bete åt lämpliga grupper av deras djur. Det är icke ens otänkbart att t. o. m. mjölkande kor på detta sätt kunde sammanföras till ett slags fäboddrift i rationaliserad form. Skogsbön är dock ofta utpräglad individualist, och detta skulle väl utgöra svåraste hindret för en eljest tänkbar lösning av sommarens utfodrings- och produktionsproblem i lappmarken och liknande bygder. Det torde också vara otänkbart att i nämnvärd utsträckning räkna med att jordbrukarna själva skola medverka till föreningsbeten av antytt slag. Men med statens hjälp i samband med de planerade skogsproduktionsåtgärderna skulle kanske ett eller annat företag kunna organiseras, där de lokala förhållandena synas inbjuda därtill. För ändamålet synes i främsta rummet böra komma ifråga lämpliga myrkomplex. Men även förut skisserade naturbeten kunde möjligen i något fall komma till användning som gemensamhetsbeten, dock ej för egentlig mjölkproduktion.

Metoder för anläggning av kulturbeten.

a. Skogbeväxt mark.

Röjning. Träd och buskar avlägsnas fullständigt, dock så vitt möjligt med iakttagande av att någon trädgrupp finnes till djurens skydd och trevnad. Lämpligen sparas träd och även buskar på befintliga, steniga backar, vid ingången till betesområden (där marken ändock blir upp trampad och kommer att sakna nyttig vegetation) eller på andra platser, där värdefull gräsmatta ej kommer att beskuggas i högre grad. Enär stubbar och rötter sönderdelas långsamt, där vintern är lång, och dessutom försvåra erforderlig markberedning, avlägsnas de gärna, där det kan ske utan större svårighet; kraftiga, djuprotade stubbar kräva i regel mera arbete för att avlägsnas än som betalar sig. Mindre träd, och särskilt buskar, rot-

huggas lämpligen i samband med fällningen. S. k. röjningskrokar för uppkörning av buskar och småträd få i regel mindre användning i lappmarken än i sydligare landsdelar, där enbuskar, slån o. d. ge mera användning åt dessa röjningsredskap.

Dikning. Stillastående vatten måste avlägsnas, vilket enklast och lämpligast sker medels öppna diken. Storleken av dessa rättas efter försumpningsgraden och den vattenmängd, som anses böra avledas. Det bör tillses, att den upptagna dikesjorden ej stänger in vatten på delar av markytan. I torvjord är det ofta lämpligt att täckdika medelst slanor eller trätrumma.

Markberedning. En grundlig beredning av markytan är särskilt påkallad i lappmarken på grund av det sega råhumusskikt, som vanligen förekommer. Helst skulle upprepade uppluckringsåtgärder ske under en hel sommar, eller åtminstone större delen därav, för att få jordens ytlager genomluftat och väl sönderdelat.

Numera finnas mycket lämpliga redskap för denna markberedning i de s. k. beteskulturharvarna »Rekord» och »Rivbjörn», men en hel del handarbete behöves i regel tillgripas, om resultatet skall bli tillfredsställande. Lösrivet ris hopsamlas efter hand för att underlätta harvningen och brännes eller komposteras. De nämnda harvarna böra givetvis inköpas för gemensam användning av t. ex. ett byalag och på allmän bekostnad.

Frösådd. Det är icke skäl att använda några invecklade fröblandningar utan kan man nöja sig med att så enbart timotej och möjligen något klöver, om norrländskt frö går att uppbringa. De varaktiga betesväxterna komma så småningom av naturen. Däremot bör sås ganska rikligt, minst 30 kg per ha. Sådden utföres antingen vid midsommartid, om marken då är färdigberedd och gödslad, eller sent om hösten, innan jorden fryser. Fröet myllas så gott sig göra låter med tillgänglig harv eller för hand med kratta.

b. *Torvjord.*

Dikning viktigaste grundåtgärd. Är jorden icke i förväg dikad, måste detta givetvis först ske och ganska grundligt. När det gäller större myrkomplex måste dikningen särskilt planläggas.

Plöjning i regel lämpligaste markberedningen. När det gäller att göra torvmark i ordning till bete måste jorden behandlas ungefär som till åkergrödor och alltså helt nysås. Kärrmarker med gles och svag vegetation kunna därvid ofta ytbehandlas med lämpliga harvar (spad-, tallriks-, hankmo- eller s. k. luckerharv). Men så snart det ursprungliga växtbeståndet varit kraftigare och yt-skiktet är segt, är plöjning och sedan vanlig behandling av jorden det enda riktiga. För vallanläggningen gälla därför samma regler som vid betesanläggning på åkerjord. Helst bör t. ex. en grönfodergröda tagas, innan arealen lägges till mångårig betesvall, enär ytan eljest genom sättningar blir alltför ojämn.

c. *Öppen, gräsbevärd mark (hagmark, »betesågn», slätteräng av hårdvallstyp).*

Marktypen ifråga är, som redan nämnts, mycket sällsynt i de trakter det här gäller. Vanligen är växtbeståndet svagt och utgöres till stor del av tuvtåtel, så snart det icke gäller direkt höglänt och torr jord. Björnmossa och andra mossor kunna förekomma rikligt liksom risväxter, särskilt lingon och skvattram. Därför är en markberedning ofta att förorda jämte kalkning, gödsling och frösådd som anförts under a) här ovan. *Där jorden ej är alltför stenbunden, är omplöjning och behandling som åkerjord den effektivaste metoden och bör så vitt möjligt användas.* Detta kostar vanligen icke mera än den grundliga markberedning, som förordats under a). En grönfodergröda bör helst tagas, innan betesvallen anlägges genom frösådd, vilket sker som på åkerjord (se nedan).

d. *Bäckängar* och liknande marker utnyttjas med fördel i sitt naturliga tillstånd till bete eller (och) slätter (se närmare sid. 3).

e. Åkerjord.

I den mån åkerjord tages till bete, kan detta enklast och lämpligast ske därigenom, att vanlig slåttervall tages direkt till bete samt gödslas lämpligt för detta ändamål (se nästa sida).

Kalkning och gödsling.

Där jorden har karaktär av råhumus och över huvud taget barrskog dominerat före röjning, är kalkning önskvärd. De långa avstånden fördyra dock denna åtgärd, som därför måste begränsas så mycket som möjligt. Man torde böra inskränka sig till 1 500—2 000 kg kalk per ha, beräknad som bränd och med 85—90 procent ren kalk, vilken släckes, sprides jämnt och nedbrukas, antingen i samband med markberedningen eller (på plöjd jord) i samband med den vanliga brukningen. På färdig gräsmark sprides kalken om hösten eller tidigt om våren. Kalken ges ej samtidigt som superfosfat.

Fosfat tillföres som grundgödsling vid betesanläggningen och bör så vitt möjligt nedbrukas ordentligt. Mängden bör vara minst 400 kg per ha. Thomasfosfat har företräde framför superfosfat på kalkfattig jord. Om kalkningen i hög grad fördyras genom stora fraktkostnader, kan den t. o. m. begränsas eller i värsta fall uteslutas, om thomasfosfat användes som fosfatgödselmedel, varvid dock mängden per ha gärna höjes, t. ex. med 50 procent.

Kali måste tillföras alla beten och särskilt på lerfri fastmarksjord samt torvjord. En mängd av 150 kg per ha är försvarlig vid betenas anläggning. Sprides och nedbrukas samtidigt med fosfat, på färdig gräsmark, t. ex. slåttervall, givetvis som övergödsling.

Kvävegödsling hör egentligen ej till grundåtgärderna och kan f. ö. bli helt överflödig, om vitklövern går bra till. En tillförsel av en säck konstgödselkväve per ha är dock väl motiverad, enär jorden vanligen är fattig på lättillgängligt kväve. Kvävegödslingen sker i detta fall om våren. En kvävegödsling om eftersommaren kan dock förordas, där frösådd skett vid midsommartid.

Naturlig gödsel har en gynnsam inverkan och användes med fördel, ej minst på rå och dåligt förmultnad jord.

Stängsel.

Det förefaller undertecknad som om stängsel av trävirke borde ha företräde i skogsbygder, i varje fall där det finnes ököpt. Ofta finnes väl gallringsvirke eller sortiment vid kalavverkning, som knappast kan få någon bättre användning. T. o. m. vanlig gärdesgård synes i vissa fall med fördel kunna komma ifråga, när tillgång finnes på virke, som eljest har föga värde.

Några kostnadsberäkningar.

Då skogbeväxt fastmark samt torvmarker (myrar) torde bli de vanligaste marktyperna för beredande av kulturbeten i lappmarken, hava kostnaderna för anläggning och underhåll av dessa kulturbeten beräknats i följande sammanställning. Dagsverkspriserna ha satts till 6 kronor för man och 4 kronor för häst. Där ägaren själv utför arbetet, synes något lägre dagspenning vara motiverad, om priserna skola ligga till grund för bidragsberäkning. Siffrorna gälla per ha.

I. Skogbeväxt fastmark.

a. Anläggningskostnad.

Röjning och merkostnad för rothuggning av gagnvirke samt bränning av riset och spridning av askan:

10 mansdagsverken	60
1 hästdagsverke	4
	64

Dikning jämte planering av dikesjorden	80	
Markberedning inkl. tuvhackning jämte hopsamling och ev. bränning av ristuvor, hopsamling av yttlig sten:		
20 mansdagsverken	120	
10 hästdagsverken	40	160
Frö och frösådd		70
Kalk, 2 000 kg bränd, jämte transport och spridning		70
Grundgödsling jämte transport och utspridning:		
500 kg fosfat	45	
150 » 40 procentigt kalisalt	23	
100 » kvävegödsel	20	88
Stängsel		40
		Kronor 572

b. Underhållskostnad (årlig).

Gödsling:		
100 kg fosfat	9	
50 » 40 procentigt kalisalt	8	
100 » kvävegödsel	20	37
Dikesrensning	6	
Underhåll och stängsel	5	
Diverse (skottavverkning, frösådd i »tjälbrännor», efterhål- lande av ogräs)	7	18
		Kronor 55

II. Torvmarker.

a. Anläggningskostnader.

Dikning:		
Avloppsdike	50	
Dränering, delvis med täckta stång- eller trumdiken	150	
Markberedning: plöjning och bearbetning, resp. enbart harvning med hankmoharv, spadharv eller luckerharv samt handarbete, t. ex. tuvhackning:		
20 mansdagsverken	120	
15 hästdagsverken	60	180
Frö och frösådd		70
Kalk, 2 000 kg		70
Grundgödsling:		
600 kg fosfat	54	
200 » 40 procentigt kalisalt	30	
100 » kvävegödsel	20	104
Stängsel		56
		Kronor 680

b. Underhållskostnad.

Gödsling:		
150 kg fosfat	14	
100 » 40 procentigt kalisalt	15	
100 » kvävegödsel	20	49
Dikesrensning		12
Underhåll av stängsel		5
Diverse (frösådd å isbrännor, efterhållande av ogräs etc.)		4
		Kronor 70.

Det rör sig sålunda om betydande kostnader, som endast undantagsvis torde kunna underskridas men däremot ofta kunna bli än större, särskilt där mera omfattande dikning kräves eller där marken är mycket oländig och kräver dryga planerings- och ytberedningsarbeten. De rena arbetskostnaderna böra dock kunna pressas ned åtskilligt, där de utföras av ägaren själv, vilket borde vara regel.

För *naturbeten* skulle kostnaderna inskränka sig till någon dikning, bortröjning av en- och barrskogsbuskar samt hägnad, i allt omkring 100 kr. per ha.

Erforderlig betesareal.

Med hänsyn till den korta betestiden och den relativt höga avkastning, som kan påräknas från *kulturbeten*, erfordras endast c:a $\frac{1}{3}$ ha effektiv betesareal per vuxet djur. I allmänhet ingå i betesarealerna större eller mindre områden, som ej löna sig att gödsla, skogklädd mark o. s. v. och som ej bör medräknas i betesarealen.

Av »naturbeten» av det slag, som berörts i det föregående, måste räknas med tredubbel areal eller mera, varvid dessutom avses mindre krävande djur.

Till sist må understrykas betydelsen av att betena ligga nära till för den dagliga skötseln, då eljest alltför mycket tid åtgår för ändamålet.

Ultuna, Uppsala den 4 november 1939.

BROR WALLIN.

Konsulent hos Svenska Vall- och Mosskulturföreningen.

Undersökning över vittagna åtgärder för betesfred med stöd av ägofredslagen 1933 samt resultatet av dessa.

Avsikten med den nya ägofredslagen 1933 var ej blott att åstadkomma en annan fördelning av stängselkyldigheten, fördelad på vårdnadsplikt och ägofredsintresse, utan även att befrämja intresset och möjligheterna för åstadkommande av betesfred på skogsmark. Lagen har nu praktiskt verkat ungefär sex år. En undersökning har därför gjorts för att utröna i vilken utsträckning nya arealer blivit fredade för betning sedan lagens tillkomst för att kunna bedöma vad som vunnits genom lagen. Därvid har det även varit ett önskemål att se, i vad mån betesregleringsinstitutet har verkat mera eller mindre befrämjande av ägofreden än stängselreglering.

Endast beträffande två län äro bestämmelserna om betesreglering gällande, nämligen Uppsala och Östergötlands län. Såsom jämförelselän, där stängselvitsord även på gemensamma betesmarker kvarstår, ha valts Stockholms, Södermanlands och Västmanlands län, därför att dessa äro mest likartade med de förra länen. Man torde också kunna säga, att dessa båda grupper av län i genomsnitt ställa sig ungefär likvärdiga i fråga om möjligheter att ordna särskilda betesmarker för djuren.

I *Uppsala län* ha slutförts 5 st betesregleringar, berörande sammanlagt en areal av över 3 500 ha skogsmark tillhörande 125 fastighetsägare. Därjämte har dock vid efterföljande stängselregleringar omkring betesregleringsområden ytterligare omkring 1 000 ha, tillhörande 35 fastighetsägare, blivit betesfredade. Under handläggning men ej formellt avslutade, ehuru det praktiska resultatet är klart, äro två förrättningar på sammanlagt 7 000 ha berörande 350 fastighetsägare. Då dessa trätt tillämpning, komma dock troligen som följd härav ytterligare regleringar på sammanlagt minst 5 000—10 000 ha.

Tillsammans har alltså genom laga förrättningar åstadkommits betesfred på c:a 12 000 ha och 5—10 000 ha torde ytterligare tillkomma. Härtill komma tvenne förrättningar, som begärts och vartill även förrättningsman förordnats, men för mycket arbete har lagt hinder i vägen för dessas påbörjande.

En enda förening för betesreglering, vilken intagits i dombok, har upprättats. Områdets storlek torde i detta fall ha uppgått till omkring 100 ha. Ett flertal föreningar för uppsättande av stängsel på gemensam betesmark ha träffats, varigenom några hundratal eller möjligen tusental hektar ha betesfredats.

I *Östergötlands län* äro två betesregleringar utförda genom laga förrättning. Dessa omfatta c:a 9 000 ha. En förening för betesreglering berörande c:a 1 000 ha har träffats. Tillsammans ha i detta län enligt offentliga handlingar c:a 10 000 ha betesfredats sedan ägofredslagens tillkomst.

Beträffande de områden, där bestämmelserna om betesreglering ej gälla, visar det sig att i *Stockholms län* ett tiotal föreningar för stängselreglering, vilka intagits i dombok, upprättats enligt 36 § i ägofredslagen. Genom större delen av dessa, vilka nästan samtliga begärts för att få en kronopark fredad för betning, har betesfred åstadkommits på omkring 6 000 ha.

Närmare ett tiotal laga förrättningar för stängselreglering ha utförts, men i endast ett par fall ha mindre områden blivit fredade för betning. Mest har det gällt ny fördelning av underhållet av gamla stängsel.

Uppemot tjugu föreningar enligt 37 § i ägofredslagen ha träffats, vilka berört

omkring 7 000 ha skogsmark och c:a 150 fastighetsägare. Större delen av denna mark var dock förut i praktiken betesfredad, ehuru det efter ägofredslagens tillkomst blivit upprättad en skriftlig överenskommelse härom. Man kan därför ej säga, att lagen verkat allt, utan blott en mindre del.

I *Södermanlands län* har en laga förrättning utförts, varvid något tiotal ha skogsmark blev fredad för betning, samt två förrättningar begärts men ej blivit påbörjade. Ingen förening för stängselreglering, som införts i dombok, har träffats.

En laga förrättning har genomförts i *Västmanlands län*, varigenom åstadkoms betesfred på c:a 500 ha. Något över tjugu föreningar enligt 36 § ha träffats men förefalla samtliga gälla blott annan fördelning av stängselskyldigheten beträffande gamla stängsel.

Ett trettiotal föreningar för stängselreglering enligt 37 § ha upprättats. Då det emellertid ej angives, huruvida det gäller slopande av gamla stängsel eller en överenskommelse att freda marken för betning utan stängsel, är det svårt att draga några slutsatser angående lagens verkningar i dessa fall. Det kan också, som påpekats beträffande dylika föreningar i Stockholms län, mycket väl hända att flertalet av dessa områden förut varit betesfredade, men att först efter lagens tillkomst en förening uppsatts härom. Av vad som privat inhämtats framgår, att föreningarna beröra över 2 000 ha skogsmark.

Föreningarna i *Västmanlands län* gälla i regel blott mellan tvenne fastighetsägare, och i ett flertal föreningar ingår en och samma sakägare.

Tvenne ansökningar om betesreglering ha gjorts i vardera av *Södermanlands* och *Västmanlands län* och en i *Stockholms län*. Dessa ha dock på grund av lagbestämmelserna ej kunnat bifallas.

Skall man av tillgängliga handlingar bedöma ägofredslagens verkningar beträffande skogsbetets avskaffande, förefaller resultatet vara mindre storslaget. Det är dock bekant, att utöver vad som officiellt registrerats, åtskilliga praktiska resultat ifråga om betesfred åstadkommit. Detta framgår också av en undersökning som skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapet i *Stockholms län* verkställt.

Gäller det en jämförelse mellan olika sätt att åstadkomma ägofred, har otvivelaktigt betesregleringsinstitutet verkat mest gynnsamt. Den areal skogsmark, vars fredande för betning är resultatet av ägofredslagens tillkomst, är mycket svår att beräkna för de län, där stängselreglering gäller, enär, som förut nämnts, större delen icke varit betad i praktiken redan före lagens tillkomst, eller betet upphört av sig självt och att detta sedan endast konfirmerats genom förening. Vid alla betesregleringar har däremot betningen upphört först i och med regleringens genomförande.

I *Stockholms län*, där, i jämförelse med andra län, varest stängselvitsord på gemensam betesmark gäller, utan tvivel den största arealen mark genom laga åtgärder blivit betesfredad, utgöres halva denna areal av en kronopark. Därtill kommer, att nästan alla andra föreningar åstadkommit på skogsvårdsstyrelsens i länets direkta initiativ och under deras medverkan. I de län, där förordningen om betesreglering gäller, har däremot initiativet kommit från fastighetsägarna själva, beroende på den större lättheten att få dylik reglering till stånd.

Utän minsta tvekan kan sägas, att särskilt i *Uppsala län* en ojämförligt mindre skogsareal skulle ha blivit betesfredad, om icke bestämmelserna om betesreglering varit gällande. Å andra sidan kan fastställas, att alla de föreningar, som träffats i de län, som ha stängselvitsordet gällande för till gemensamt bete upplåtna områden, med minst lika stor och i de allra flesta fall med större lätthet skulle ha kunnat genomföras, om betesregleringsförfarandet fått användas. Härtill kommer, att de upprättade föreningarna då skulle haft obegränsad giltighetstid i stället för nu 10 år.

Kvar står ovedersägligen det faktum, att i län, där bestämmelserna om betes-

reglering gälla, en betydligt större areal skogsmark betesfredats, och särskilt är det stora antalet fastighetsägare framträdande, allt i jämförelse med de län, där stängselvitsord förekommer.

De laga förrättningar, som verkställt, ha visat sig vara mera friktionsfria, då det gällt betesreglering än stängselreglering. Möjligen kan detta vara en tillfällighet, beroende på att antalet blott varit ett tiotal av vardera slaget, men någon större svårighetsgrad för betesregleringar synes dock ej förefinnas.

Genomförande av betesfred på ett markområde kan, där förordningen om betesreglering *ej* är gällande, ske endera genom uppsättande av stängsel mellan de fastigheter, som önska begagna skogsbetet, och dem, som icke ha behov av stängsel för sina egna betesdjur, eller också genom ingående av förening enligt 37 § i ägofredslagen med bestämmelse att var och en får stänga för sina egna djur. För åstadkommande av en dylik förening fordras dock ett visst intresse för betesfred från samtliga sakägares sida. En olägenhet, som kvarstår, är dock att, ifall stängsel skall hållas omkring ett område, kostnaderna för detta stängsel ej lagligen kunna fördelas mellan alla intressenterna utan måste påföras dem, som ligga intill den gräns, där stängsel skall uppföras. En ganska stor aktivitet måste också utvecklas för att åstadkomma betesfred på detta sätt, och en enda tredskande eller passiv person kan omintetgöra det hela.

Där bestämmelserna om betesreglering äro gällande, äro alla dessa olägenheter borta. För genomförande av betesfred kräves endast ansökan om förrättning från en enda person. Visar det sig att betesfred uppenbarligen är till fördel för de flesta, kan även en tredskande tvingas med, eller också får stängsel uppföras kring hans fastighet. Alla få deltaga i eventuella stängselkostnader alltefter deras nytta av stängslet, och överenskommelser bli gällande för obegränsad tid.

Såsom ett exempel på huru lätt en betesreglering kan genomföras, om ej upplåtelse av betesmark på annans fastighet måste verkställas, må anföras, att för ordnande av betesfred på ett 5 000 ha stort område, bestående av c:a 600 fastigheter och fastighetsdelar, tillhörande 350 ägare, behövdes endast tvenne sammanträden på sammanlagt några timmar. Att förrättningsmannen nödgades nedlägga många dagars arbete på att taga reda på alla fastigheter inom detta område samt deras ägare är visserligen sant, men arbetet hade blivit lika stort eller ännu större, om det gällt stängselreglering. Skulle betesfred ha åstadkommit genom det sistnämnda förfaringssättet, hade härför krävts en mängd laga förrättningar samt uppsättande av stängsel på ansevärd sträcker, eller också ett intensivt arbete för åstadkommande av föreningar enligt 36 och 37 §§ i ägofredslagen. Kostnaderna skulle dessutom ha blivit väsentligt högre. Nu kunde alla förmodade sakägare med laga verkan kallas till sammanträde, och den, som var så passiv, att han inte infann sig på något av sammanträdena, fick nöja sig med de närvarandes beslut. Just i detta, att samtidigt ett flertal fastighetsägare lagligen kunna kallas till sammanträde, ligger en stor styrka hos betesregleringsförfarandet.

Som allmänt omdöme kan sägas, att betesreglering i jämförelse med stängselreglering måste betecknas såsom den överlägset smidigaste, billigaste och ur flera synpunkter bästa metoden för åstadkommande av betesfred på skogsmarker.

Uppsala den 4 december 1939.

JOH. BORG.

Konsulent hos Svenska Vall- och Mosskulturföreningen.

REGLER OCH ANVISNINGAR FÖR
HYGGESBRÄNNING I
NORRLAND

AV

J. E. WRETLIND
jägmästare i Malå revir

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skilda slag av hyggesbränning	241
Anmälningssplikt och lagbestämmelser rörande hyggesbränning	241
Förhållanden, som böra iakttagas redan vid traktthuggningen.....	242
Hyggénas iordningställande för bränningen	243
Hyggesålderns betydelse för hyggesbränningen	245
Årstiden för hyggesbränningen	246
Valet av dag för hyggesbränningen.....	247
Tiden på dygnet för hyggesbränningens påbörjande.....	247
Arbetsledning och arbetsmanskap m. m.	248
Arbetsredskap m. m.	249
Hyggesbränningen	250
Eftersläckning och vakthållning	253

Regler och anvisningar för hyggesbränning i Norrland.

Skilda slag av hyggesbränning.

Såväl risbränning som hyggesbränning nyttjas i skogsbruket. Med *risbränning* förstås uppbrännandet av ris och annat hyggesavfall, medan marken är för fuktig att släppa fram elden. Med *hyggesbränning* betecknas å andra sidan uppbrännande av hyggesavfall o. d. under sådana förhållanden, att därvid även bränning av icke risbelagda hyggesfläckar påräknas. På grund av olika betingelser och förfaringssätt särskiljas två slag av hyggesbränning, vilka med hänsyn till deras huvudsakliga användbarhetsområde lämpligen benämnas *mellansvensk hyggesbränning* och *nordsvensk hyggesbränning*.

Med *mellansvensk hyggesbränning* förstås *hyggesbränning, vilken tack vare rikedomen på torrt hyggesavfall m. m. med nöjaktig markberedningseffekt kan verkställas, då marken i omgivande skogsbestånd är fuktig och svårantändlig*. Förutsättning för detta slags hyggesbränning föreligger endast mera undantagsvis i Norrland, huvudsakligen i de sydligare kustområdena.

Med *hyggesbränning av nordsvensk typ* betecknas *hyggesbränning, som till följd av sparsammare risbeläggning av marken samt på grund av dennas beskaffenhet m. m. icke med nöjaktig markberedningseffekt kan verkställas, förrän skogsmarken torkat ut så hårt, att den även under slutna bestånd på enahanda mark är brännbar åtminstone mitt på dagen*. Till följd därav kräver dylik hyggesbränning — i motsats till den mellansvenska — omfattande försiktighetsåtgärder såväl av förberedande art som under själva hyggesbränningen, enär eljest överhängande skogseldrisk kan föreligga.

Då man för att nå önskad markberedningseffekt i Norrland i regel måste tillgripa nordsvensk hyggesbränning, vill efterföljande redogörelse i första hand giva erforderlig handledning för detta slags hyggesbränning. *Där i det följande icke annat sägs, avses städse nordsvensk hyggesbränning*. Med hänsyn till att mellansvensk hyggesbränning undantagsvis kan ifrågakomma i Norrland, lämnas dock kortfattade anvisningar och råd även beträffande denna hyggesbränningstyp.

Anmälningsplikt och lagbestämmelser rörande hyggesbränning.

Vill någon företaga hyggesbränning, har han att noggrant iakttaga respektive skogsbrandordnings föreskrifter om anmälan till vederbörande brandfogde vid svedjning eller risbränning i skog. Denna anmälan skall göras inom viss, i skogsbrandordningen bestämd tid före hyggesbränningen och angiva — förutom uppgift om den beräknade tidpunkten — även platsen för hyggesbränningen, dennas omfattning och de anordningar, som vidtagits till förhindrande av eldens spridning. Finner brandfogden dessa anordningar ej vara tillräckliga härför, äger han förelägga anmälarer att vidtaga de ytterligare eller andra anordningar, som äro erforderliga för sådant ändamål. Den, som bryter mot dessa stadganden eller uraktlåter att vidtaga de ytterligare eller andra anordningar, som förelagts av brandfogden, kan enligt skogsbrandordningen straffas med böter från och med fem till och med trehundra kronor, där ej å gärningen kan följa straff enligt allmän lag.

Medan skogsbrandordningarnas föreskrifter beträffande »svedja eller bränna gräs, ris eller ljung i skog» otvivelaktigt måste anses äga tillämpning även på *hyggesbränning*, innefattas denna däremot — liksom tjärbränning — i 2 § av »Lag om förekommande och släckning av skogseld», (SFS. nr 222 den 7 maj 1937) icke under »svedjning eller bränning av gräs, ris eller ljung» utan under *eld, som uppgöres i skog för utövande av näring*. Den, som vill företaga hyggesbränning, är därför jämväl enligt § 1 av nämnda lag skyldig »att, genom grävning eller annorledes, vidtaga de särskilda anordningar, som kunna anses erforderliga till förhindrande av eldens spridning». Förbudet i § 2 av skogseldslagen mot svedjning m. m., då stark torka råder, är däremot icke tillämpligt på hyggesbränning, enär eld, som uppgöres i skog för utövande av näring, uttryckligen undantagits från förbudet. Hyggesbränning bör dock naturligtvis aldrig företagas vid starkare torka, än som oundgängligen erfordras för uppnåendet av med hyggesbränningen avsedd markberedningseffekt.

Enär dagen för en hyggesbränning icke kan definitivt bestämmas förrän tidigast dagen före, bör förnyad anmälan till brandfogden göras då eller senast hyggesbränningsdagens morgon. Därvid bör även det beräknade klockslaget för tändningen meddelas. Samtidigt bör hyggesbrännaren — antingen själv eller genom brandfogden — lämna underrättelse om den förestående hyggesbränningen även till vederbörande landsfiskal, till brandfogdarna i angränsande brandrotar, till närbelägna gårdar eller byar samt till föreståndaren för närmaste telefonstation. Den genom röken från hyggesbränningen oroad allmänheten kan därigenom snart erhålla erforderliga, lugnande upplysningar.

Förhållanden, som böra iakttagas redan vid trakthuggningen.

Arbetskostnaden per hektar för nordsvensk hyggesbränning beror i hög grad på de i och för sig icke eldsäkra hyggeskanternas längd och beskaffenhet. *Där dylik hyggesbränning avses, bör fördenskull hänsyn till hyggesbränningen tagas redan vid hyggesutläggningen. Detta bör i varje fall ovillkorligen ske, om markägaren av skogsvårdsstyrelse eller annan myndighet ålägges hyggesbränning. Därest ur skogsvårdssynpunkt m. m. så lämpligen kan ske, böra till bränning avsedda hyggen sålunda framdragas till naturliga eldhinder såsom större vägar, sjöar, andra bredare vattendrag och oavdikade myrar.*

Där naturliga eldhinder icke stå till buds, bör följande iakttagas vid hyggesutläggningen. I plana horisontallägen eftersträvas räta eller i varje fall avjämnade hyggeskanter. Vidare tillses, att en övre hyggeskant icke onödigtvis går längs efter en brantare sluttning. Vid hyggesbränningen slår nämligen elden i dylikt läge lätt över brandgatan. Så vitt möjligt dragas hyggeskanterna i stället rakt upp för sluttningar, varvid den övre hyggeskanten helst förlägges någonstades uppe på kullens eller lidens hjässa, om denna är vid och flack, men eljest alltid ett litet stycke bakom själva toppen eller — särskilt beträffande höga och spetsiga lider — eventuellt framför och nedanför densamma. Mitt uppe på dylika liders topp brukar nämligen vinden svänga och svarva så våldsamt under hyggesbränningen, att det kan vara svårt att behålla elden inom hygget, om dettas gräns förlagts just dit. På småkuperat land är det å andra sidan bättre att kröka hyggeskanten förbi en kulle, än att i onödan skära över en brantare utåtupptriktad sidlutning, vilket normalt fördyrar och försvårar hyggesbränningen.

Vidare beaktas, att bäckdråg, lövkärr och starrmyrar, som äro rika på torr fjolårsförna, under hyggesbränningstiden med vindens hjälp mången gång kunna släppa fram hastig löpeld även över blöt eller rent av vattentäckt torv. Löpelden kan därvid å lövkärrartade marker även giva upphov till svårsläckt jordbrand i där-

varande träds ofta höga rotvalv.¹ Synnerligen besvärlig jordbrand uppkommer jämväl ofta utmed stenskravelbäckar, i övriga stenskravelland, i avdikade sumpskogsmarker samt i torrlagda kärr eller mossar. *Hyggen, som skola löpbrännas, böra därför icke framdragas mot stenskravelland eller torrlagda sumpmarksområden.* Det är bättre att förlägga hyggeskanten uppe på vanlig skogsmark med tätt mineraljordsunderlag.

Särskilt farlig vid hyggesbränning är nordsvensk granskogs- eller blandskogs- mark, som löpbränts så kort tid före hyggesbränningen, att den kvarvarande, ytkolade delen av råhumusen icke ännu mera fullständigt överkläts av ny markvegetation. Under hyggesbränningstiden brukar nämligen dylik mark vara kruttorr och så lättantändlig, att även mycket små gnistor kunna tända densamma, varefter den vid blåst kan *brinna om* med stor häftighet. Därvid brukar elden rätt allmänt övergå till elakartad jordbrand. *Inom nordsvenska granskogs- och blandskogsområden, där hyggesbränning snart beräknas återkomma, bör därför de för bränning avsedda hyggerna om möjligt utläggas så, att ytterligare hyggesbränning under de närmaste 10 åren icke behöver ske på kortare avstånd än 100 meter från tidigare löpbränt hygge.* Om likväl hyggesbränning å dylik mark måste utföras närmare intill ett under senare tid bränt, ännu icke nöjaktigt vegetations-täckt område, får hyggesbränningen under inga förhållanden ske, då vinden blåser mot detta område från det för bränning avsedda hygget.

Skall hyggesbränning företagas, bör hänsyn därtill tagas även vid fröträdsvalet. Till fröträd av tall äro sålunda högstammiga, äldre tallar med väl utvecklad skrovelbark att föredraga framför yngre tallar med tunnare skrovelbark och lägre ansatt krona. Till följd av risken, att en del fröträd dödas genom hyggesbränning, bör dessutom rikligare med fröträd sparas. För att säkerställa hyggenas tillgång på fröträd efter bränningen lämnas jämväl på fuktiga, mera svårbrända eller eldsäkra markpartier inom dem städse relativt rikligt med fröträd och då även till dylikt ändamål tjänliga smärre granar eller hela grupper av gran med för kottproduktion lämplig typ. Till följd av risken för gnistantändning utanför hygget från fröträd, vilkas kronor fatta eld vid hyggesbränningen, bör fröträd däremot icke sparas på närmare avstånd än 20 meter från icke eldsäker hyggeskant.

Hyggenas iordningsställande för bränningen.

Vid risbränning behöva i regel inga brandgator upptagas. *Vid såväl mellansvensk som nordsvensk hyggesbränning skola däremot brandgator på nedannämnt sätt ovillkorligen anläggas utmed alla hyggeskanter, vilka icke begränsas av naturliga eldhinder.* Som sådana räknas då även oavdikade förnarika starrmyrar och ej för smala, under hela sommaren ytvåta lövkärr.

Brandgata upptages genom fällning inom cirka 20 meters avstånd från hyggets kant av småträd, buskar och torrträd liksom även levande björkar — i varje fall, om dessa ha uppfransad näver eller lavig stam. Av särskild vikt är, att rotstående döda björkar huggas ut. De förorsaka eljest lätt gnistantändning utanför hygget. Detta rensas samtidigt intill 5—10 meters avstånd från hyggeskanten tämligen väl från hyggesavfall, vilket släpas ett stycke längre in på hygget. Dit fraktas likaledes omedelbart utanför detsamma till äventyrs anhopat virkesavfall liksom även öppet liggande rötvirke, enär dylikt som torrt är lättantändligt som fnöske.

¹ Med *jordbrand* (eller, som den även benämnes, *torvbrand*) förstås eld, som satt sig fast i mark med ett mer eller mindre mäktigt brännbart ytlager, vilket långsamt och envist förtäres av elden. Sedan jordbrand väl sluppit lös, kan den äta sig fram även genom tämligen fuktig mark, tack vare att denna torkas ut av hettan från det glödande, i regel utan lågutveckling fortskridande eldbandet. Jordbrand är mycket svår eller i vissa fall rent av omöjlig att släcka och dör mången gång först efter riklig nederbörd.

Några ytterligare anordningar i brandgatan behöva icke utföras för mellansvensk hyggesbränning.

För nordsvensk hyggesbränning böra däremot brandgatorna dessutom förstärkas genom ett brandgatsdike, varmed förstås en sammanhängande, minst cirka 3—4 dm bred, genom markbetäckningens bortflående mineraljordsblottad rand längs hyggeskanten. Brandgatsdiket förlägges minst 2—3 m in på hygget, mätt från de yttersta brynträdens kronor. I myrlaggar o. d. får det icke sluta för tidigt. Det framdrages även över värfuktiga svackor och lövkärr, om dessa vid hyggesbränningstiden kunna beräknas ha torkat ut, när dessa marker i så fall bruka vara lättbrännbara. För att underlätta hyggesbränningen göres brandgatsdiket så rakt som möjligt och stakas därför av arbetsledaren. Vid grävningen krökes det dock förbi stubbar, så att dessa icke komma att stå i detsamma.

Där markbetäckningen är seg och råhumusartad, upptages brandgatsdiket lättast, om skogstorven efter dikets blivande kanter först löshugges av 2 man med var sin *förhuggaryxa*.¹ Den löshuggna torven avflås därefter av 2 eller 3 lag om 2 man med s. k. *flåhackor* och släpas en bit in på hygget. Torven får däremot icke lämnas fastsittande vid brandgatsdiket eller slängas utanför detta. Som torr är den nämligen eldfängd, håller länge liv i elden och kan vid blåst genom gnistkastning sprida densamma utanför hygget. För att kunna avhugga rötter, som trots förhuggarnas arbete fortfarande fästa torven, bör därför en man i varje flåhackarlag medföra huggyxa i bältet. Mylla och rötvirke på brandgatsdikets botten bortskrapas noggrant med flåhackorna. Där detta till följd av rötter eller annat är alltför besvärligt, kan i stället ett tunt lager mineraljord läggas i brandgatsdiket. *För att fylla sitt ändamål som eldhinder bör brandgatsdiket vara så färskt som möjligt vid hyggesbränningen. Dess upptagande utgör därför normalt det sista ledet i hyggenas tillrustande för bränningen.*

Kalkkällor och *vattenhål* i närheten av hygget och eventuellt även inom detta upptäckas, så att en 15-litershink vid tiden för hyggesbränningen beräknas kunna fyllas genom nedsänkning i dem utan att vattnet i högre grad grumsas. Vid närmaste punkt i brandgatsdiket uppsättes en visare till vattenhållet med påskrift: »Till vattenhål . . . meter», varjämte en stig till detsamma upprettas och utmärkes.

Runt sparade fröträd och fröträdsgrupper fällas alla marbuskar och kvarstående, icke avsättningsbara träd minst till så stort avstånd från fröträden, att dessas kronor beräknas kunna uthärda hettan, om småträden toppbrinna. Där fröträdsställning finnes, torde det emellertid till undvikande av för hög och svårskött eld i regel vara bäst att fälla alla marbuskar och småträd, som höja sig en meter eller mer över avverkningsavfallet. I sursvackor o. d., varest även smärre granar ha vissa utsikter att överleva hyggesbränningen, sparas dock — under vederbörlig hänsyn till redan förefintliga fröträd — rikligt med smågranar. Flertalet av dessa dö visserligen till följd av hyggesbränningen, men de, som överleva, bruka i gengäld så småningom själva bli goda fröträd och verksamt bidra till gransinsåningen på brandfältet, även om de från början haft ålderstigen och oväxtlig typ.

Till ytterligare skydd för fröträden frikastas dessa från ris o. d. till minst 3—5 meters avstånd eller ännu mer, om det gäller frögranar och kortstammiga eller tunn barkiga frötallar. Emedan hettan det oaktat kan bli för stark för de sistnämndas savbark, bortskrapas därjämte lämpligen kring deras rothals eventuellt förefintlig husmossa, varefter mineraljord uppgräves och utbredes där samt runt stammen till ett avstånd av $\frac{1}{2}$ à 1 meter från denna.

Fröträdsfria hyggen kunna i vissa fall med gott resultat brännas helt orensade.

¹ *Förhuggaryxan* är ett stort, tungt, av tjock, lätt härdad stålplåt förfärdigat, billiknande redskap, vars skafthylsa till förhindrande av olycksfall bör vara vidare *uppåt*, så att förhuggaryxan liksom en slägga nedifrån måste trädas upp på sitt, i den övre ändan erforderligt för-tjockade skaft.

Om tillgången på avverkningsavfall är för liten för nöjaktig bränning av marken, bör dock även där så mycket skräpskog och marbuskar fällas, som anses erforderligt för hyggesbränningen.

Större ungskogsgrupper skyddas genom vanliga brandgator med grävt brandgatsdike, smärre däremot — av ekonomiska skäl — enbart genom frikastning från ris. Till fröträäd sparade granar uppkvistades dessutom lämpligen till cirka 1½ meters höjd medelst utåtriktade sneddhugg genom grenarna på sådant sätt, att stammen icke skadas. Så förfäres även med i fuktiga svackor förefintliga frögranar, enär dylika även där eljest lätt kalsvedas, emedan gnistantändning på deras rotvalv icke är ovanlig.

Förefintliga myrstackar utgrävas jäms med markytan. I annat fall övergår elden i dem till långlivad jordbrand, varigenom eftersläckningen av hyggena försvåras och risken, att elden skall blossa upp på nytt ökas. Ordentligt utgrävda myrstackar förbrinna däremot huvudsakligen redan under själva hyggesbränningen. Myrstackarnas nedre del brukar vara rikligt genomdragen av grova rötter. Utom flåhackor och spadar behövas därför för deras utgrävande även huggyxor. Uppäckas myrstackar först så sent under hyggesbränningen, att de icke hinna utgrävas, innan de nås av elden, kunna de ofta skyddas mot antändning genom ett tunt, i sista stund påkastat mineraljordslager.

Kolbottnar med kvarvarande stybb omgivas med en från torrt ris och annat hyggesavfall noggrant frikastad brandgata, vilket bör ske, vare sig stybbilagret ligger öppet eller beklädes av markvegetation. Till ytterligare skydd anordnas lämpligen ett brandgatsdike eller en uppkastad mineraljordssträng runt kolbotten.

Hyggen, som skola brännas redan första sommaren efter trakthuggningen, iordningställas härför, så snart ske kan efter snösmältningen. Skola de brännas först ett senare år, tillrustas de däremot helst året dessförinnan, varvid dock grävningen av brandgatsdikena bör anstå till bränningsåret. Alla hyggen, som skola brännas under året, böra om möjligt vara iordningsställda redan före hyggesbränningstidens inbrott, då denna många år är mycket kort.

Hyggesålderns betydelse för hyggesbränningen.

Trots de nytorkade barrens hartsrikedom visar sig elden bli hetare, häftigare och högre, om hyggesbränningen sker andra sommaren efter trakthuggningen, än om den utföres redan första sommaren efter densamma. *Med hänsyn till risken för fröträden bör bränning av hyggen med dylika om möjligt utföras första sommaren efter trakthuggningen.* Något hinder att bränna även fröträdsfria hyggen då, föreligger naturligtvis ej. Ha dessa mäktig råhumus, vinnes emellertid genom hyggesbränningens uppskjutande till andra sommaren efter avverkningen, att marken blir något hårdare bränd. Vid barkborrhärjningar torde hyggesbränning redan under första sommaren det oaktat vara att föredraga. En väl utförd hyggesbränning spolierar nämligen då i allt väsentligt de ägg och yngel av barkborre, som redan finnes i hyggesavfallet, och gör dessutom detta otjänligt för dessa skadeinsekters fortsatta äggläggning.

Från och med tredje sommaren efter avverkningen bruka betingelserna för hyggesbränning kraftigt försämrats genom hyggesavfallets förmultnande och nedsjunkande i mosstäcket, samt på många håll även genom tilltagande gräsbinding av marken. Där dittills uraktlåten hyggesrensning möjliggör färsk risbeläggning av hygget, kan god markberedningseffekt genom hyggesbränning likväl ernås även på mycket gamla, nordsvenska råhumushyggen. Vanligen fordras dock härför att hyggesbränningen utföres mycket sent — i vissa fall först långt in i juli — och vid stark torka. En dylik kräver emellertid stor erfarenhet och försiktighet hos ar-

betsledaren samt talrikt manskap till eliminerande av skogseldrisken och minskande av den vid sådana hyggesbränningar städse överhängande faran för fröträdens avtorkande.

Årstiden för hyggesbränningen.

Medan *husmossrika* eller *gräsrika* marker i södra och mellersta Sverige i solöppna lägen bruka vara skogseldstorra en tid varje vår, innan den nya sommargrönskan brutit fram, bli däremot i övre och mellersta Norrland icke ens risrika trakthyggen på dylika marker alla vårar nöjaktigt brännbara. Vissa vårar kunna dock även där icke endast husmossrika utan till och med gräsrika hyggen brännas med fullt tillfredsställande resultat. Den tid, som i Norrland då står till buds för hyggesbränning, brukar likväl vara mycket kort. Så snart blåbärsriset lövats, bruka sålunda därvarande blåbärsrika hyggen åter bli för ytfuktiga att brinna. Sedan dröjer det vanligen en eller två veckor in i juni och i vissa fall ända in i juli, innan dylika trakthyggen åter bli nog torra för bränning. Under torraste delen av juli bruka flertalet år även *fuktiga*, »*halvförsumpade*» eller *gräsbundna* *granskogshyggen* vid något så när nöjaktigt tillgång på torrt hyggesavfall en kort tid vara tämligen helt avbrännbara.

Som allmän regel gäller, att hyggesbränningen icke bör uppskjutas, tills marken blivit torrare, än som oundgängligen erfordras för att hela markytan skall bli bränd. Låter man marken uttorka ännu hårdare, fördyras hyggesbränningen onödigtvis genom rikligare och mera svårartad gnistantändning utanför brandgatorna samt genom besvärligare eftersläckning och blir dessutom farligare för fröträden.

Som skäl för att i vissa fall uppskjuta nordsvensk hyggesbränning till ännu starkare torka, än som erfordras för att hyggena skola bli helt ytbrända, har framhållits, att på norrländska skogsmarker med mäktig, torvartad råhumus även ett partiellt *upptrännande av råhumusen* skulle vara önskvärt ur markberedningssynpunkt. Där ett dylikt förfaringssätt prövats — såsom inom Malå och Örå revir — har emellertid hyggesbränningen huvudsakligen endast i så måtto inverkat kraftigare på markbetäckningen som ett något mäktigare ytlager av själva mosstäcket förtärts av elden än vid de i normal tid utförda hyggesbränningarna. Sedan den i båda fallen av elden dödade markvegetationen vissnat ned och förmultnat, vilket brukar ske rätt hastigt, har följaktligen icke heller någon påtaglig skillnad förelegat mellan de två olika förfaringssätten beträffande myllagrets mäktighet på brandfälten, utom där de för sent brända hyggenas eftersläckning misslyckats, så att marken brunnit om, såsom i dylika fall icke sällan sker. Den stora kostnad, som därvid åsamkas till förhindrande av skogseld, förbjuder emellertid i regel att man som markberedningsåtgärd målmedvetet inriktar sig på att låta hyggena brinna om. Icke ens beträffande de extrema råhumusmarkerna synas därför bärande skäl kunna förebibras för hyggesbränningens uppskjutande till starkare torka, än som erfordras för att hela markytan skall bli bränd.

Det är å andra sidan vid nordsvenska hyggesbränningar av stor vikt, att man icke förhastar sig med hyggenas tändning. Redan ett eller ett par dygns för tidigt påbörjande av en hyggesbränning kan sålunda vara nog för att denna skall lämna mycket klen resultat, i det stora delar av markytan förbli obrända, även om dyrbar och intensiv eftertändning tillgripes vid hyggesbränningen. För att elden vid en något för tidig hyggesbränning icke skall stanna av frestas man dessutom att låta elden ohämmad och med samlad front gå fram över hygget, vilket lätt resulterar i en för fröträdens kronor allt för hög och het brandrök. De för tidigt utförda nordsvenska hyggesbränningarna förorsaka därför ofta — liksom de för sent påbörjade — uppkomsten av fröträdsfattiga brändor, även där det från början funnits rikligt med fröträd.

Nordsvensk hyggesbränning bör icke påbörjas, förrän markvegetationen under slutna skog på enahanda mark mitt på dagen efter antändning med tändsticka visar sig hålla liv i elden och tillåta dess spridning, även där torrt ris o. d. saknas. Som framgår av ovanstående, kan detta uttorkningsstadium å samma mark inträda vid rätt olika tid under skilda år, i mellersta Norrland för husmossrik mark vanligen mellan mitten av juni och början av juli.

Mellansvensk hyggesbränning går däremot i regel bäst tidigt på våren, då den torra fjolårsfjörnan underlättar bränningen, men kan undantagsvis utföras med gott resultat även på hösten.

Valet av dag för hyggesbränningen.

Vind och väderleksförhållanden ha mycket stort inflytande på hyggesbränningens förlopp. Det är därför av synnerlig vikt att välja lämpligt hyggesbränningsväder. *Ledaren för hyggesbränningen bör därför, då tändningsdagen nalkas, själv eller genom ombud noggrant avlyssna och annotera väderlektjänstens radiorapporter.*

Nordsvensk hyggesbränning bör givetvis icke påbörjas, då väderleksrapporten förutsagt alltför hård vind eller storm eller vind av växlande riktning, och helst icke heller vindlösa dagar. Under dylika stiger nämligen brandröken rakt upp och kan därför på risrika hyggen vara för het, när den kringvärver fröträdens kronor. Härtill kommer, att man vid lugnt, varmt och soligt väder måste räkna med möjligheten, att häftig tillfällig vind av i förväg oberäknelig riktning kan ställa till svårigheter under hyggesbränningen.

Stadig, svag till måttlig vind är däremot gynnsam för hyggesbränning. Denna kan dock med fördel utföras även vid tämligen hård vind, om större myrar och sjöar begränsa hyggets läsa, d. v. s. den hyggeskant, varöver vinden blåser från hygget. Vid blåst ligger brandröken tämligen snett efter marken, varför risken för fröträdens kronor — vid väl skött hyggesbränning och ej alltför stor vindstyrka — då är rätt liten eller, om elden får äta sig fram mot vinden, praktiskt taget ingen.

Innan markerna ännu blivit alltför hårt uttorkade, underlättas hyggesbränning av varmt och soligt väder, vilket följaktligen i regel bör eftersträvas vid hyggesbränning. Mula himmel hämmar eldens livlighet. Redan lätta moln för solen kunna stundom ha likartad inverkan. Väntas regn, bör man icke riskera att påbörja hyggesbränning, såvida den icke beräknas säkert hinna avslutas dessförinnan. Ett hygge, som till följd av regn eller annan omständighet blott blivit fläckvis bränt, bör nämligen under inga förhållanden senare brännas om, ty i så fall brukar elden sätta sig fast som jordbrand i tidigare endast ytbrända fläckar. Efter-släckningen av ombrända hyggen blir därför vanligen dyrbar och svår, såvida icke riklig nederbörd gör slut på det ingalunda ofarliga äventyret.

För mellansvensk hyggesbränning väljes helst en dag, då lugn afton och natt påräknas.

Tiden på dygnet för hyggesbränningens påbörjande.

Hyggesbränning av mellansvensk typ påbörjas helst på aftonen.

Vid hyggesbränning av nordsvensk typ bör tändningen däremot i regel ske på dagen, sedan nattfuktigheten avdunstat så väl, att marken kan brinna, även där torrt ris o. d. saknas. Sker tändningen tidigare, blir brandgatan vanligen alltför ofullständigt bränd för att längre fram under hyggesbränningen utgöra ett effektivt hinder mot att markelden skall sprida sig ut ur hygget.

I övre och mellersta Norrland bruka husmossrika hyggen under vårens och den tidiga försommarens hyggesbränningsperioder vanligen ha nått den för hyggenas

tändning nödiga torrhetsgraden omkring kl. 10—11 f. m. Senare på sommaren sker detta allt tidigare och slutligen redan en eller annan timme efter soluppgången. Uteblir nattedagg helt, såsom mera undantagsvis händer, kan marken dygnet om vara nog torr för brandgatornas avbrännande. Även under daggfria perioder brukar dock marken vanligen vara alltför svårbränd några timmar omkring soluppgången.

Vid för nordsvensk hyggesbränning tjänlig väderlek brukar emellertid vinden på förmiddagen ofta vara svag och obestämd samt först fram mot kl. 1 e. m. stadga sig med för resten av dagen bestående vindriktning. Har väderlekstjänstens vindprognos i radio inhämtats och manskapsstyrkans storlek, som sig bör, bestämts med hänsyn till möjligheten av vindkantringar m. m., är det likväl *i regel bäst att tända hyggena redan vid 10—11-tiden på förmiddagen*. Detta gäller särskilt vår- och försommarbränningarna, vid vilka marken ofta redan omkring kl. 6 e. m. åter är för ytfuktig för att brinna ordentligt. Till denna tid bör alltså hyggesbränningen vara avslutad eller — om detta ej kunnat ske — hyggena i varje fall vara helt kringbrända, då vinden nästa dag kan ha ändrat riktning. Ju tidigare på dagen tändningen sker, dess mindre besvär alstra dessutom gnistantändningarna utanför brandgatan. Är marken starkt uttorkad och brännbar även nattetid, kan det likväl *i vissa fall även vid hyggesbränning av nordsvensk typ vara bäst att börja brandgatornas avbrännande på kvällen*. Detta arbete bör dock i så fall ske med så stor manskapsstyrka, att hygget kringbränts redan någon timme före soluppgången.

Arbetsledning och arbetsmanskap m. m.

Den ur skogsvårds- och kostnadssynpunkt mer eller mindre lyckade utgången av en nordsvensk hyggesbränning beror i mycket hög grad på arbetsledningens sakkunskap och effektivitet. *För att arbetsledaren skall kunna dirigera en större hyggesbränning av nordsvensk typ nöjaktigt, behöver han vanligen 1—2 biträdande arbetsledare*. Dessa torde vanligen med fördel kunna uttagas bland de vederhäftigare arbetarna.

Manskapsstyrkans storlek måste naturligtvis anpassas efter hyggenas vidd och form, efter de icke eldsäkra hyggesgränsernas beskaffenhet, längd och läge samt efter markens uttorkningsgrad m. m. För själva hyggesbränningsmomentet kräves emellertid alltid relativt stor arbetsstyrka. *Vid nordsvensk hyggesbränning* bör denna (inberäknat de biträdande förmännen) normalt utgöra: *10—12 man för hyggen upp till 10 hektar, 12—15 man för hyggen mellan 10 och 30 hektar samt 15—25 man för hyggen mellan 30 och 100 hektar. Vid mellansvensk hyggesbränning torde cirka 80 procent av nämnda arbetsstyrka i regel vara nog.*

Då hyggesbränningsdagen ofta icke ända från morgonen kan utnyttjas för hyggesbränningen och dennas fullföljande i många fall kräver övertidsarbete efterföljande kväll och natt, anställs hyggesbränningsmanskapat lämpligen mot efter dagsverkspriset avpassad *timpennig* med 50—100 procent förhöjning för arbete mellan 7 e. m. och 7 f. m. Där icke flera hyggen kunna brännas i följd, kan kostnaden för hyggesbränningen liksom för den efterföljande vakthållningen ofta nedbringas genom att hyggesbränningsmanskapat — och eventuellt även en reservstyrka — före och efter hyggesbränningen sysselsätts i närheten med andra skogsarbeten.

Vid upprepade hyggesbränningar av nordsvensk typ bör om möjligt samma arbetsmanskap anlitas. Den sakkunskap, arbetarna sålunda förvärva, underlättar och förbilligar i hög grad hyggesbränningen och kan dessutom bli till stort gagn för trakten i dess helhet vid eventuella skogseldar. De arbetsmetoder, som vid dylika användas — eller borde användas — för eldens begränsande och brandfältens efter-

släckning, äro nämligen enahanda som vid nordsvensk hyggesbränning. Många nu vitt förhärjande skogseldar skulle säkerligen ha hejdats på ett tidigt stadium, om skogsbrandbefäl och släckningsmanskaps genom hyggesbränningar av nordsvensk typ praktiskt utbildats för sin uppgift.

Arbetsredskap m. m.

Hyggesbränningsmanskapskapet bör vid nordsvensk hyggesbränning medföra följande redskap: väl slipade huggyxor, flåhackor (eller eventuellt potatisgräv e. d.), kraftiga spadar, vattenhinkar (eller i brist därpå, tomma sillboxar) samt förstärkta 12-litersvattenkannor med ej för platt stril. För att manskapet skall kunna utnyttjas fullt under alla skeden av hyggesbränningen bör varje man medföra två olika redskap, exempelvis yxa och hink eller yxa och spade. Då redskapen eljest lätt komma bort, bör var och en få ansvara för de redskap, han medför till arbetsplatsen. I den mån arbetsgivaren tillhandahåller redskapen, kunna dessa till identifiering lämpligen förses med instansade nummer.

Under ordinära förhållanden kan följande *redskapsutrustning* anses normal för ett 10-mannalag: 7 huggyxor, 7 flåhackor eller spadar, 3 vattenhinkar samt 3 strilvattenkannor. *Proportionen mellan flåhackor och spadar* anpassas efter mineraljordens och humuslagrets beskaffenhet m. m., varvid exempelvis på stenbunden morän liksom på mark med mäktig, seg råhumus flåhackorna böra vara talrikast, medan på lättgrävda marker ungefär lika många flåhackor och spadar lämpligen medföras.

Strilvattenkannorna användas i första hand till att vid avbrännandet av brandgatan efter hyggets läsida lätt vattenbestrila markytan omedelbart utanför brandgatsdiket, om elden visar tendens att gå över detsamma, liksom till släckning av gnistan-tändningar utanför hygget under riskasar, i torrt rötvirke o. d., där elden kan vara svår att dräpa på annat sätt. Strilvattenkannorna underlätta i hög grad nordsvensk hyggesbränning samt möjliggöra dennas forcerande, varför de betala sig snabbt. De böra *icke saknas vid någon nordsvensk hyggesbränning*, liksom ej heller i brandrotarnas redskapsutrustning för skogseldsläckning. För att vattenkannorna skola ha något värde för avsedda ändamål, måste deras stril finnas kvar. Denna bör därför genom ett snöre vara rörligt förbunden med vattenkannan, så att den lätt kan tömmas från skräp men dock icke kan falla efter.

Övriga erforderliga redskap — *kvastar för eldens bekämpande* samt *näverluntor eller pärtbloss för hyggets tändning* — tillverkas på hyggesbränningsplatsen. *Kvastarna* göras i Norrland bäst av 2¹/₂—3 m. höga *sen vuxna smågranar eller* — vid tillgång därpå — *trädformade enar. Lövruskor*, som på sina håll rekommenderats för ändamålet, äro *olämpliga vid nordsvensk hyggesbränning*, då de vid sopning i elden hastigt vekna och avklädas lövskruden. Vid brist på annat kunna småtallar användas, men även de lämna alltför ovaraktiga kvastar.

Näverluntor göras av stadig näver, som avflås från grövre björk i ett par decimeter breda flak, varav minst 4—5 läggas i bunt och inklämmas i den med yxan spräckta och uppkilade grovändan av en rå, ej för klen, cirka meterlång gran- eller björkstake. *Pärtbloss* tillverkas av tjärgadd eller tjärstubbvirke, som upphugges till om möjligt meterlånga vedträn, vilkas ena ända flisas upp samt utkilas med kådrika stickor. Sedan markytan blivit hårt uttorkad, sker tändningen ofta fortast och bäst genom att en *knippa långa, antända, torra grangrenar* eller granbuskar under skakning hastigt släpas över hygget, varvid gnistor och brinnande kvistar i riklig mängd falla ned och antända markvegetationen.

Några paket *tändstickor* och *förbandsartiklar* medföras av arbetsledaren. *Proviant* medföres för två dygn av de arbetare, som uttagits till första vakthållning efter hyggesbränningen, samt för ett dygn av de övriga.

Vid mellansvensk hyggesbränning är det i regel tillräckligt, om var och en av arbetarna medföra antingen yxa, spade (eventuellt gräv) eller vattenhink.

Hyggesbränningen.

Hyggesbränningsdagen återstå ännu smärre *förberedande arbeten*, innan hygget tändes, nämligen att tillrusta grankvastar e. d. samt pärtbloss eller näverluntor med ersättningsnäver liksom att hämta vatten i hinkar och strilvattenkannor. Under större nordsvenska hyggesbränningar blir det ofta först alltför sent tillfälle till ordentlig måltidsrast. Manskapet bör därför beordras infinna sig på arbetsplatsen så tidigt, att även *matrast* medhinnas *före tändningen*.

Nordsvensk hyggesbränning bedrives därefter på följande sätt i de fall, då mer avsevärda nivåskillnader icke föreligga inom det för bränning avsedda hygget.

Tändningen påbörjas i den del av läsidans brandgata, där det beräknas bli arbetssammast att hindra elden taga sig ut ur hygget. Tändningen sker omedelbart innanför brandgatsdiket. Om så erfordras för att därvarande mark skall bli helt ytbränd, belägges den med en *låg rissträng*. Skulle elden därigenom bli för het för vakterna, som posta utanför brandgatsdiket, rakas det brinnande riset längre in på brandgatan av två man med *långskaftade kroker*. Dessa tillverkas vid behov av dubbelstammiga ungbjörkar e. d. Är marken svårtänd, underlättas tändningen, om två man hjälpas åt därmed, varvid den ena lägger ett upprivet husmossflak med gröna sidan ned framför och över den brinnande luntan, när denna av den andra hålles mot marken. Vidare iakttages, att mosstuvor o. d. lätt tändas på vindsidan, samt att markelden tar sig säkrare och sprider sig hastigare vid *tät tändning, som fort ger upphov till en sammanhängande eldfront*, än vid gles tändning.

Visar elden benägenhet att slå över brandgatsdiket, överstrilas markvegetationen strax därutanför helt lätt med vatten omedelbart före tändningen. Där markytan ligger högre utanför än innanför brandgatsdiket, sker bevattningen rikligare. Saknas brandgatsdike vid ej eldsäker hyggeskant, sker brandgatans tändning mot en omedelbart dessförinnan vattenbestrilad, omkring meterbred rand utmed hyggeskanten. *Vattenhämtare* avdelas, så att hinkar med vatten städse skola finnas till hands för vattenkannornas påfyllande. Är vattnet grumsigt, får bottensatsen sjunka i hinkarna, innan vattenkannorna fyllas. Dessas vatten blir eljest odrygt, enär strilarna gång efter annan måste tömmas, då de tätas av grums.

Blott en eller ett fåtal man erfordras för tändningen i läsidans brandgata. Övriga arbetare, som ej syssla med tändning eller vattenhämtning, skola med nedannämnt undantag *posta* med kvastar och vattenkannor *utanför brandgatsdiket*. Oaktat dessa brandgatsvakter från början placeras med några få meters inbördes avstånd, ha de till följd av den intensiva röken dock svårt att se, om elden slår över brandgatsdiket. *Under tiden närmast efter tändningen låter man därför några av arbetarna posta på vindsidan om elden, d. v. s. inne på hygget.* Därifrån kan man nämligen då lätt se, om eld flammor upp utanför brandgatsdiket, och dirigera dit närmaste brandgatsvakter. *Dylik eld begränsas och släckes genom att man med kvastarna hårt tryckta mot marken liksom sopar in lågorna mot eldhärden, d. v. s. i detta fall mot brandgatsdiket.* Då själva marken — såsom vid nordsvensk hyggesbränning — är brännbar, är det däremot *felaktigt att med kvastar piska eller slå i elden.* Därigenom nås nämligen mycket sämre släckningseffekt, varjämte eldens spridning i vissa fall rent av påskyndas genom kringsprättande av gnistor och brinnande flarn. Visar det sig svårt att enbart med kvastarna dräpa elden, tillkallas en eller flera vattenkannbärare.

Elden åter sig så småningom mot vinden in över hygget, om ej markvegetationen är alltför rik på lövat blåbärsris, grönt gräs e. d. Går elden därvid för sakta, bör

avbränningen utmed läsidans brandgatsdike breddas genom ytterligare tändningar längre in på hygget, exempelvis först fem och nästa gång femton meter från brandgatsdiket. Redan då markytan avbränts inom ett tiometersbälte utmed läsidans brandgatsdike, är det invid detta lättare att uthärda brandröken. Tack vare sin hetta drives nämligen denna i höjden och brukar därför även vid blåst redan då svepa fram över brandgatsdiket på minst ett par meters höjd. Någon större risk för att elden skall krypa över brandgatsdiket, föreligger icke längre. I stället måste vaktmanskapet nu i första hand ha sin uppmärksamhet på eventuella *antändningar genom gnistregnet*, vilka kunna uppkomma även längre ut från hygget. De böra angripas snabbt samt släckas med hjälp av vattenkannor, kvastar, flåhackor eller spadar. Grävverktygen användas därvid till att kasta mineraljord på och omkring eldhärden.

Allt eftersom elden börjar slockna närmast brandgatsdiket, bör avståndet mellan brandgatsvakterna successivt ökas i så hastig takt, som förhållandena medgiva. Därigenom frigjort manskap skall fortsätta tändningen efter hyggets kanter fram mot lovartskanten. Där avbrytes tills vidare brandgatständningen, i den mån den ej måste fortsättas för att möta från övriga hyggeskanter framträngande markeld.

Det för arbetet vid brandgatorna icke längre erforderliga manskapet skall nu kringbränna inne på hygget eventuellt förefintliga *kolbottnar och ungskogsggrupper*, vilka icke måst kringbrännas tidigare, emedan de nåtts av den från hyggeskanterna inträngande elden. Nu tändes även hygget utmed de *delar av läsidans hyggeskant, vilka gränsa mot naturliga eldhinder*, om icke detta arbete redan dessförinnan medhunnits av brandgatsvakterna. Utgöras därvarande eldhinder av myrar och kärr, måste tillses, att icke elden med vindens hjälp går över dem i deras torra förna av fjolårsstarr o. d. Exempel finnas på att så skett t. o. m. på tämligen starrfattiga rismyrar. *Medan det ännu brinner på hygget, är det fördenskull i regel oförsvarligt att lämna invid dettas läsida belägna myrar och kärr helt obebakade.*

De vakter, som kvarlämnas i brandgatan, skola tända markfläckar invid brandgatsdiket, vilka till äventyrs ännu äro obrända. Dessa beläggas därvid med torrt ris, om så erfordras för att få dem att brinna. *Sedan marken invid brandgatsdiket avbränts väl, skall den eftersläckas.* Detta sker till att börja med genom att vakterna, där rök stiger upp ur markytan, sopa denna hårt med sina kvastar. Rykande torvor från brandgatsdiket, glödande bränder o. d. skjutas med hjälp av kvastarnas skaft, flåhackor eller spadar längre in på hygget. Om trots detta *eld lever kvar i markens ytkolade mosstäcke eller i stubbar* så nära brandgatsdiket, att gnistantändning utanför detta kan befaras, *släckes elden genom påkastande av mineraljord.* Redan en ringa mängd därav kväver ofta dylik eld, medan t. o. m. riklig vattenbegjutning mången gång endast temporärt dämpar och döljer den. *Vattenbegjutning för att släcka eld, som sitter kvar nere i marken, användes därför i regel ej.* Den kan emellertid i vissa fall vara av värde för att påskynda verkningarna av påkastad mineraljord.

Brandgatsvakterna få icke rasta, förrän de verkligen eftersläckt sin brandgatssträcka. Deras antal minskas efter hand, så att var och en till sist på sin lott kan ha ett par hundra meter brandgata eller mera.

Till slut tändes även lovartsidans hyggeskant. Därvid påbörjas tändningen normalt mitt för det ställe, där elden från motsatt brandgata ätit sig längst in på hygget. Denna tändning kan vanligen bedrivas i raskt tempo och kräver blott några få man (3—4 st.), enär risken är liten, att elden där skall gå ut ur hygget. För säkerhets skull böra dock arbetarna medföra en fylld vattenkanna, några hinkar och grankvastar samt en flåhacka eller spade. För att i lovartsbrandgatan underlätta tändningen, hastigt sätta fart på elden och få marken intill brandgatsdiket helt ytbränd lägges tätt innanför detta en sträng av torrt ris.

Visar elden förmåga att mot vinden äta sig över hygget på rimlig tid, vilket dock i Norrland är tämligen ovanligt, uppskjutes på hyggen med fröträd tändningen av

lovartsidans brandgata, till dess elden från övriga hyggeskanter mot vinden nalkas densamma. Om så får ske, är nämligen risken för fröträden mycket mindre, än om elden med vinden släppes över hygget.

Elden från lovartsidans brandgata drar sig med vindens hjälp hastigt in över hygget. Blir den därvid för häftig och hög, dämpas den genom att några man här och där framför eldfronten (exempelvis på var 30:e—50:e m) sticka eld på marken, så att denna hinner bli fläckvis bränd, innan den nås av storelden. För att skydda fröträden kan det i vissa fall vara fördelaktigt eller rent av nödvändigt, att på detta sätt fläckvis tända hela hygget, så snart detsamma kringbränts. Manskaper bör instrueras, att därvid aldrig tända marken under frögranar, som stå så till, att det är ovisst, om elden av sig själv skall komma dit. Eljest är det däremot lämpligt att bränna av marken omkring fröträd, innan de nås av den med vinden framträngande elden. Vid den fläckvisa tändningen inne på hygget bör man — med andra ord — i första hand sätta eld på marken på lovartsidan om förefintliga fröträd. Detta bör alltid ske, om fröträdens antal är ringa.

Medan dessa arbeten pågå, bör större delen av manskapsstyrkan posta utanför läsidans brandgata. Därvid tillses, att vakterna städe stå tätast inom det område, varöver för tillfället den mäktigaste brandröken sveper fram. De måste därvid utposterar på rätt stort djup, enär gnistor och brinnande flarn kunna föras iväg långa sträckor av brandröken, innan de slutligen taga mark. Det tillfälliga läget av faroområdena för gnistantändning angives emellertid rätt väl av de intensivare rökvirvlaras väg. *Synes det tidigare avbrända området utmed läsidans brandgata icke ha betryggande bredd med hänsyn till den med vinden annalkande eldens höjd och häftighet, böra posterna instrueras att utan särskild order genom nya tändningar längre in på hygget ytterligare bredda brandgatsavbränningen.*

Sedan hygget helt kringbränts, dröjer det vanligen icke länge, förrän elden har brunnit ihop. Den slocknar därefter flestades utom i torrstubbar, ihåliga klampar, torra lågor och utgrävda myrstackar. *Så snart den förut mycket täta brandröken lättat, utgrävas mindre, tidigare förbisedda myrstackar, vilka därefter snart förtäras av elden. Större dylika röras däremot tills vidare ej. Deras tur kommer först i samband med hyggets eftersläckning. Sedan brandröken blåst bort, observeras de brinnande utgrävda myrstackarna lätt, tack vare att de alstrar rikligt med vattenmättad och därför ljus rök.*

Skulle obrända ytor och fläckar i avsevärd omfattning förekomma inom hygget, efterbrännas dessa nu med allt ledigt manskaper. Sedan jämväl detta arbete utförts, kan hygget utan risk för resten av dagen lämnas med ett fåtal vakter, som avpatrullera brandgatorna. Är tiden icke redan alltför långt framskriden, kommer därför nu turen till nästa hygge, som skall brännas, om dylikt finnes i närheten. Medhinnes däremot icke ens det första hyggets efterbränning under dagens lopp, fortsättes därmed nästkommande dag. Vad som därefter ännu är obränt, bör lämnas, som det är. Fortsättes efterbränningen ännu längre, uppstår nämligen överhängande risk för att hygget skall brinna om, varom mera i redogörelsen för eftersläckningen och vakt hållningen.

Vid nordsvensk hyggesbränning av mark med stora nivå-skillnader måste hänsyn tagas även till lutningsförhållandena. Elden går nämligen lättast upp för sluttningar. Släppes den exempelvis med vinden över ett sidlutande hygge, när det blåser längs sluttningen, går elden detta oaktat snett upp för densamma. Eldriktningens avvikelse från vindriktningen brukar därvid bli större, ju brantare lutningen är. Tändningen av brandgatorna bör fördenskull i dylikt fall påbörjas vid övre ändan av läsidans brandgata och därifrån samtidigt fortsättas mot vinden efter den övre hyggeskanten och ned för sluttningen efter läsidans hyggeskant.

Släppes elden med vinden rakt upp för en stark stigning, brukar den jämväl få våldsamt häftighet och höjd, varigenom fröträden spolieras och rikligt, långt näende

gnistregn förorsakas, vartill häftiga trombliknande väderilar understundom verksamt bidra. Tvingas man att, då vinden blåser uppför en brantare sluttning, bränna ett i denna beläget hygge, är det därför i regel nödvändigt, att utföra hyggesbränningen parcellvis eller genom i långsam takt utförd fläckvis tändning med början inom hyggets högst belägna del. *Ett hygge i en brant sluttning bör emellertid helst brännas, då det blåser ned för sluttningen, enär denna i så fall motverkar vindens stimulerande inverkan på elden.*

Hyggesbränning av mellansvensk typ, vilken utföres, då marken i omgivande skogsbestånd är fuktig och svårantändlig, samt ofta verkställes nattetid, ställer inga större krav på arbetsledaren. Tändningen påbörjas vanligen utmed hyggets läsida eller — under vindstilla — vid dettas högst belägna kant samt verkställes i hyggesavfallet innanför den risrensade brandgatan. Då elden tack vare hettan därifrån sprider sig över brandgatan, hejdas den med kvastarnas hjälp ett litet stycke från hyggeskanten. Tändningen fortsättes därefter på samma sätt runt omkring hygget, där elden så småningom brinner ihop. Om så synes erforderligt för fröträden, tändes emellertid hygget fläckvis i samband med kringbränningen.

Eftersläckning och vakthållning.

För den osakkunnige måste riskmomenten under själva hyggesbränningen te sig alltför stora och då särskilt vid nordsvensk hyggesbränning. Med några enstaka, av opåräknad hård vind förorsakade undantag har likväl själva hyggesbränningen *aldrig* förorsakat skogseld. Då dylik uppkommit till följd av hyggesbränning har orsaken däremot i regel varit bristande eftersläckning och bevakning av de brända fälten. *Brända hyggen måste därför städes i erforderlig grad eftersläckas samt hållas under betryggande tillsyn, till dess all eld inom dem med säkerhet slocknat.*

Risken för att eld, som kvarlever inom brända hyggen, skall giva upphov till skogseld, är mycket större vid nordsvensk än vid mellansvensk hyggesbränning. Detta beror ingalunda enbart på att omgivande skogsmarker äro hårdare uttorkade vid nordsvensk än vid mellansvensk hyggesbränning, utan förorsakas till mycket stor del av att *den med nordsvensk hyggesbränning behandlade marken har stor benägenhet att brinna om.* Detta brukar däremot icke vara fallet med hyggen, som markberetts med mellansvensk hyggesbränning.

Som tidigare omtalats, mäktar elden vid hyggesbränning på husmossrik mark flerstädes icke förtära någon del av råhumuslagret. Till och med mosstäckets undre del återfinnes ofta obränd under det kolade ytskiktet, vilket brukar vara fallet, även då marken varit starkt genomtorkad vid hyggesbränningen. Detta torde endast till en del förklaras av att eld alltid har svag verkningskraft rakt nedåt. Undersökes dylik mark, just som ytelden slocknat, finner man nämligen under det förbrända ytskiktet en fuktig svettningrand, vilken i sin mån måste motverka eldens nedträngande och som dessutom säkerligen har sin andel i att eld, som efter bränningen pyr i marken, på flertalet håll snart självdör, sedan yteldens lågor slocknat.

De brända hyggenas solöppna mark blir sommartid ofta mycket hårt genomtorkad. Till följd av på tidigare husmossrik mark kvarvarande råhumustorv och mossresor är den därefter ånyo brännbar och kan då under soliga, varma sommardagar på nytt sättas i brand redan av mycket obetydliga gnistor. Därutinnan föreligger ingen skillnad mellan med nordsvensk och med mellansvensk hyggesbränning markerade områden. Emedan mellansvensk hyggesbränning utföres, då marken är tämligen fuktig, bruka dock de därmed behandlade hyggena icke hinna bli brännbara på nytt, förrän långt sedan sista från hyggesbränningen kvarlevande eld slocknat. *Där nordsvensk hyggesbränning av husmossrik mark, som utförts sommartid, efterföljts av klart, varmt och blåsigt väder, visar däremot hygget ofta be-*

gynnande benägenhet att brinna om redan under tredje eller fjärde dagen efter bränningen, såvida det då fortfarande finnas eldhärdar därstädes.

Tack vare de lätta gnistor, som vinden virvlar upp ur den brinnande marken, kan den andra elden vid stark blåst gå fram med mycket stor hastighet. Ytkolade virkesrester, torrlågor och äldre stubbar tändas på nytt av elden och hettan i den brinnande marken, varför området, som brinner om, snart är ett enda böljande eldhav. När marken brinner om, utvecklas en intensiv, sur och tung samt därför lågt framsvepande brandrök, vilken följaktligen är mycket svåruthärdlig för släckningsmanskapet. De för hyggesbränningen upptagna och avbrända brandgatorna bruka nu själva vara mogna att brinna om och utgöra därför icke längre något hinder för eldens framfart. Härtill kommer ofta en riklig gnistkastning till den utanför hygget belägna marken. Denna har nu torkat upp ytterligare efter hyggesbränningen och därför blivit ännu eldfångare än då.

Till förhindrande av skogseld, *då brända hyggen brinna om*, fordras därför stort manskapsuppbåd och hårt arbete. För att hejda elden *upphugges och avbrännes en ny brandgata utanför den gamla, där förhållandena så medgiva. Eljest göres den gamla brandgatan eldsäker på nytt genom att helt övertäckas med mineraljord till betryggande bredd från brandgatsdiket.*

Även då marken brinner om, går elden fram som yteld, vilken endast förtär ett övre skikt av det brännbara material, som skonats av den första branden. Elden ger emellertid nu litet varstädes upphov till svårsläckt jordbrand. *Inom smärre områden med jordbrand kväves denna genom påkastande av mineraljord. Jordbrand av större omfattning isoleras från omgivande mark genom ett brandgatsdike. Innanför detta dämmes jordbranden omsorgsfullt med mineraljord till så stort avstånd från diket, som anses erforderligt till förhindrande av gnistspridning från jordbrandsområdet till omgivande mark.* Tursamt nog bruka de brända hyggena icke i sin helhet vara mogna att brinna om på en gång utan först deras torrare, mera vindexponerade delar.

På grund av anförda förhållanden bedrivs eftersläckningen och vakhållningen vid nordsvensk hyggesbränning på följande sätt.

Första natten efter bränningen utsätts nattvakter. Dessa indelas i 2—4-mannalag. Ju senare på dagen bränningen avslutats, och ju torrare skogsmarkerna äro, desto större vaktmanskap erfordras. På stora, sammanhängande hyggesarealer torde även under rätt besvärliga förhållanden ett 3-mannalag i allmänhet kunna sköta vakhållningen nöjaktigt på c:a 20—30 hektar. Ha nattvakterna redan på kvällen hunnit eftersläcka hygget väl närmast dess ytterkanter, böra de under förnatten tura om att patrullera efter brandgatorna, varvid i regel endast en man åt gången är i farten, under det att de övriga sova invid brandgatan för att vara till hands, om så skulle erfordras.

Under förnatten kallnar hygget alltmer av sig självt och verkar ofta vid midnattstid helt slocknat, om man bortser från rykande myrstackar samt enstaka glödande lumpar och torrlågor. Efter soluppgången dyka mossrökar efter hand upp här och där på brändan, varjämte elden i en del torra vindfällan och lumpar åter börjar brinna med klar låga. *Under förutsättning, att hygget hann brännas färdigt föregående dag*, är tiden nu inne för nattvakterna att med full kraft återupptaga eftersläckningen. Därvid kvävas torvrökar på förut skildrat sätt med mineraljord. Ihåliga lumpar med kvarsittande eld huggas av ovanför eldhärden, spräckas upp och släckas med jord och vatten eller kastas ihop till en brasa, som snart brinner ner, om virket är torrt. Beträffande grova lumpar, vilka redan urholkats så starkt av elden, att denna snart skulle självslockna, kan man dock nöja sig med att kasta in något mineraljord i hålet, varigenom avslocknandet påskyndas. Sitter eld kvar i ruttna, rotstående björkstammar, fällas dessa. Deras brinnande stamdelar dränkas därefter i vatten eller nedgrävas i mineraljorden.

Större, tidigare förbigångna myrstackar se nu ut som öppna kratrar, vilkas botten täckes av brännhet vit aska. De överstrilas utvändigt med vatten, varefter »kraterns» insida ända ned till botten noggrant rensas från därvarande ytliga lager brinnande myrstackstov. Denna nedkastas på botten av »kratern», vilken därefter till betryggande höjd fylles med mineraljord, vilken packas till ordentligt.

På dylikt sätt plomberade myrstackar slockna i allmänhet snart. Skulle deras eld leva upp på nytt, upprepas arbetet med ännu rikligare jord- och vattenmängd än förra gången. Om även detta försök att släcka elden misslyckas, vilket någon enstaka gång händer, gräves runt stacken ett smalt »dike» ned till mineraljorden, varefter stacken med början från diket helt övertäckes med mineraljord, sedan den dessförinnan sönderhuggits, bevattnats och klubbats ihop. Vid nordsvensk hyggesbränning är det däremot i regel icke tillrådligt att efter hyggesbränningen gräva ut dittills förbisedda större myrstackar. Dylika förbrinna nämligen även efter utgrävning så långsamt, att risk föreligger, att omgivande mark skall hinna bli mogen att brinna om, innan myrstackarnas eld slocknat.

I kolbottnar uppkommen jordbrand, som ej kan släckas genom vattenäлтning av ändänd stybb, isoleras genom till mineraljorden nedgrävda diken och dämmes där- efter med ett sammanhängande mineraljordlager.

Dagen efter hyggesbränningen sysslar hela arbetsstyrkan utom nattvakterna, som då böra vila, med eftersläckningen. Denna bör vara i huvudsak avslutad senast andra dagen efter hyggesbränningen. Detta är av särskild vikt, då fråga är om längre fram på sommaren under starkare torka utförda hyggesbränningar.

I de fall, då hyggets bränning avslutas först dagen efter tändningen, uppskjutes naturligtvis den egentliga eftersläckningen, tills detta skett. Utgrävning och plomberande av myrstackar påbörjas likväl alltid, så snart ske kan. Därefter förfäres vid eftersläckningen i tillämpliga delar, som redan skildrats.

Även under andra natten efter löpbränningen erfordras vanligen nattvakter, ehuru färre än under den föregående. Är eftersläckningen väl skött, brukar större delen av manskapet nästa dag kunna dirigeras till annan arbetsplats eller hemförlovas. Ett mindre antal vakter, vilka likväl i regel icke längre behöva vara ute om nätterna, måste dock fortsätta med eftersläckningen, till dess inga rökar längre dyka upp. Även därefter är det emellertid nödvändigt att någon man en gång på dagen efter kl. 12 avpatrullerar hygget. Enstaka rökar kunna nämligen visa sig flera dygn, sedan hygget till synes blivit släckt. Till efterbevakningen böra användas pålitliga, helst äldre, i närheten bosatta personer. Efterbevakningen indrages helt, sedan under fyra dygn i sträck ingen ny rök iakttagits.

Understundom har eld långt senare på nytt sluppit lös inom brända hyggen. Såvida dessa eftersläckts ordentligt samt avpatrullerats samvetsgrant vid ovannämnd tid på dagen under fyra dygn, sedan sista rök dök upp inom respektive hygge, har man goda skäl antaga, att eldens återuppflammande icke förorsakats av från hyggesbränningen kvarlevande eld utan av på ett eller annat sätt nyuppkommen eld. De vanligaste orsakerna till denna torde vara glödande pipaska, brinnande cigarrretstumpar, kaffeburasor e. d. *Med hänsyn till de brända hyggenas stora eldfångdhet, sedan de blivit hårt uttorkade, och allmänhetens okunnighet härom böra personer, som anförtros efterbevakningen vid hyggesbränning, underrättas om förhållandet samt strängeligen förbjudas att göra upp eld eller röka på eller invid de brända hyggena.*

Vid mellansvensk hyggesbränning bedrives eftersläckning på likartat sätt som vid nordsvensk hyggesbränning. Tack vare större markfuktighet självslockna emellertid de brända hyggena hastigare och fullständigare efter mellansvensk än efter nordsvensk hyggesbränning. Vid mellansvensk hyggesbränning brukar eftersläckningen därför kräva tämligen ringa arbete. Den kan vanligen i huvudsak inskränkas till släckandet av eld i stubbar, torrlågor, lump och myrstackar. Utan risk för att marken skall brinna om kunna

därvidlag även större myrstackar utgrävas, såvida detta sker omedelbart efter hyggesbränningen. Denna släckningsmetod är emellertid beträffande större myrstackar dyrbarare än plombering, emedan elden icke slocknar så fort och efterbevakningen därför blir långvarigare.

Vid mellansvensk hyggesbränning utföres eftersläckningen med hela arbetsstyrkan och påbörjas helst omedelbart efter hyggesbränningen. Den hinner vanligen i allt väsentligt slutföras på en dag. Sedan detta skett, erfordras inga nattvakter utom vid stark blåst. Ännu återstående eftersläckning samt bevakningen av det brända hygget utföres av 2-mannalag, varvid varje sådant i regel bör vara nog för en sammanhängande hyggesareal av upp till 20—30 hektar. *Sedan all eld inom hygget släckts, indrages vaktmanskapet. På eftermiddagen under första eller andra dygnet därefter liksom vid samma tid under tredje eller fjärde dygnet bör dock en pålitlig person ordentligt avpatrullera hygget. Visar det sig då, att ingen ny rök slagit upp, kan elden anses betryggande släckt.*

P. M.

angående försäkring vid hyggesbränning.

Det föreliggande försäkringsbehovet vid de hyggesbränningar, som föreslås att anordnas av skogsvårdsstyrelserna i vissa norrlandslän, synes kunna tillgodoses genom en kombination av skogsbrandförsäkring å första risk och ansvarighetsförsäkring, allt i enlighet med nedan angivna bestämmelser.

I. Allmänna bestämmelser.

- A. Skogsbrandförsäkring å första risk.
- B. Ansvarighetsförsäkring.

Försäkringstagare:

- A. Skogsvårdsstyrelse såsom ombud för vederbörligt bränningsföretag.
- B. Skogsvårdsstyrelsen.

Försäkringens föremål:

- A. Försäkringstagarens intresse av att växande skog och skogsmark utom bränningsområde icke skadas genom eld, som kommer lös vid hyggesbränning.
- B. Den lagenliga ansvarighet för skadestånd i anledning av annan tillfogad kropps- eller egendomsskada, som åvilar försäkringstagaren i egenskap av anordnare av hyggesbränning.

Försäkring skall avse alla av försäkringstagaren under försäkringstiden företagna hyggesbränningar.

Försäkringsbelopp:

- A. Kronor 10 000 per bränningsområde.
- B. Kronor 150 000 vid personskada med begränsning till Kronor 50 000 för varje skadad eller dödad person samt Kronor 50 000 för egendomsskada, allt per bränningsområde.

Försäkringstid:

Försäkring tecknas för kalenderår och träder i kraft den dag, ansökan därom skriftligen accepteras.

Premie:

För A. och B. tillsammans 1 krona per hektar produktiv skogsmark inom bränningsområden, avbrända under försäkringstiden.

Premie erlägges i efterskott, dock före försäkringstidens utgång.

Under nuvarande förhållanden måste reservation göras för sådan ändring av premiesatsen, som kan betingas av en före försäkrings tecknande inträffande väsentlig allmän prisstegring.

Försäkringsgivare:

- A. De skogsbrandförsäkrande riksbolagen; företrädta av Försäkringsaktiebolaget Skandia.
- B. Flertalet av de svenska försäkringsanstalter, som driva ansvarighetsförsäkring; företrädta av Försäkringsaktiebolaget Freja.

II. Försäkringsvillkor.

A. Skogsbrandförsäkring å första risk.

För försäkringen gälla i särtryck bilagda Allmänna försäkringsvillkor för brandförsäkring av skog med de ändringar, som föranledas av vad som ovan under I. Allmänna bestämmelser angivits, ävensom de ändringar och tillägg, som innefattas i följande särskilda försäkringsvillkor:

A. Genom försäkringen, vilken avser försäkringstagarens intresse, ersättes å växande skog och skogsmark uppkommen skada, som orsakats av eld, vilken kommit lös genom av försäkringstagaren företagen hyggesbränning. Likaså omfattar försäkringen sådan skada och kostnad, som förorsakats genom upphuggning av s. k. brandgata till hämmande av uppkommen skogsbrand.

Skada å växande skog och skogsmark inom bränningsområde ersättes icke, ej heller andra släckningskostnader än som angivits i föregående stycke.

B. Försäkringen är tecknad såsom första-riskförsäkring, vilket innebär, att full ersättning utgår för inträffad skada, så länge dennas belopp icke överstiger försäkringsbeloppet. Är skadan större, utbetalas försäkringsbeloppet.

C. Försäkringstagaren åligger att så vitt möjligt en månad före försäkringens ikraftträdande till försäkringsgivaren ingiva fullständig redogörelse för bränningsarbeten tillämnade under försäkringstiden, i vilken angives:

1) varje bränningsområdes belägenhet och ungefärliga arealen produktiv skogsmark;

2) ungefärliga tidpunkten för de olika brännningarnas verkställande (t. ex. veckan / — /).

Till planen skall fogas en generalstabskarta, å vilken de olika bränningsområdena skola vara inlagda.

Med bränningsområde förstås ett direkt sammanhängande avverkningsområde, avsett att brännas under försäkringstiden, oavsett om bränningen skall ske i flera etapper.

D. Bränning får företagas endast under förutsättning:

1) att bränning verkställs i överensstämmelse med vad som påbjudes i gällande lag om förekommande och släckning av skogseld ävensom i anledning av sagda lag utfärdad brandordning;

2) att vederbörande brandfogde bevisligen underrättats om bränningen;

3) att arbetet ledes av förman med av skogsvårdsstyrelse godkänd utbildning i hyggesbränning;

4) att bränning sker i etapper om högst 25 hektar;

5) att bränning i övrigt sker i enlighet med säkerhetsföreskrifter som godkänts av försäkringsgivaren.

B. Ansvarighetsförsäkring.

För försäkringen gälla i särtryck bilagda Allmänna försäkringsvillkor för allmän ansvarighetsförsäkring med de ändringar, som föranledas av vad som ovan under I. Allmänna bestämmelser angivits, ävensom de tillägg, som innefattas i följande särskilda försäkringsvillkor:

1. I försäkringen inbegripes även ansvarighet för skada å egendom genom eld, vilken kommit lös vid av försäkringstagaren företagen hyggesbränning.

2. Försäkringsgivarens ersättningskyldighet i fråga om varje bränningsområde begränsas till de i försäkringsbrevet angivna försäkringsbeloppen, oavsett om skadeståndsanspråk framställs mot en eller flera försäkringshavare.

Med bränningsområde förstås ett direkt sammanhängande avverkningsområde, avsett att brännas under försäkringstiden, oavsett om bränningen skall ske i flera etapper.

3. Försäkringen gäller endast under förutsättning att samtidigt finnes gällande särskild skogsbrandförsäkring å första risk avseende skada å växande skog och skogsmark orsakad av eld, vilken kommit lös genom av försäkringstagaren företagen hyggesbränning.

4. Skada å område, som ingår i plan för hyggesbränning, ersättes icke.

5. Bränning får företagas endast under förutsättning:

- a) att vederbörande brandfogde bevisligen underrättats om bränningen;
- b) att arbetet ledes av förman med av skogsvårdsstyrelse godkänd utbildning i hyggesbränning;
- c) att bränning sker i etapper om högst 25 hektar.

III. Översikt av försäkringsskyddet.

A. Skogsbrandförsäkring å första risk.

Genom denna försäkring erhålla ägarna av kringliggande, brandskadade skogsmarker ersättning upp till tillsammans 10 000 kronor i fråga om varje bränningsområde, oavsett huruvida skyldighet till utgivande av sådan ersättning åvilar försäkringstagaren eller någon hans befattningshavare eller icke. Skada å annat än växande skog eller skogsmark ersättes icke, ej heller skada annorledes än genom eld, som kommer lös vid hyggesbränning, ej heller andra släckningskostnader än skada genom upphuggning av brandgata till hämmande av utbruten skogsbrand.

B. Ansvarighetsförsäkring.

Genom denna försäkring övertager försäkringsgivaren den ersättningsskyldighet, som enligt gällande rätt åvilar försäkringstagaren i egenskap av anordnare av hyggesbränning. I enlighet med de ovan åberopade allmänna försäkringsvillkoren omfattar försäkringen jämväl den ersättningsskyldighet, som jämlikt gällande rätt åvilar hos försäkringstagaren såsom ledande eller övervakande anställd person för skada, som av denne i sådan tjänst tillfogas annan än försäkringstagaren.

Ersättning utgår vid såväl person- som egendomsskada och intill de belopp, som ovan under I angivits. Ersättningsbar kroppsskada kan tänkas drabba såväl med bränningen sysselsatt folk som utomstående. Med egendom förstås fastighet eller fasta eller lösa föremål, däri inberäknat djur, och ersättningsbar skada kan tänkas uppkomma genom eld, rök och sot.

Försäkringsgivaren svarar även för kostnaderna vid bemötandet av mot försäkringstagaren eller ovannämnda anställda personer framställda ersättningskrav, ändå att de angivna maximiersättningsbeloppen därigenom överskridas.

Vid prövning av frågan huruvida och i vilken omfattning ersättningsskyldighet enligt gällande rätt föreligger förutsättes icke laga dom, utan avgörandet sker i regel under hand med utnyttjande av den erfarenhet samt den juridiska och tekniska expertis, som stå till försäkringsgivarens förfogande. Härigenom vinnes fördelen av en snabb skadereglering, och endast i tveksamma eller tvistiga fall kommer domstolsprövning i fråga.

C. Anmärkningar.

Vid skador, som falla under såväl skogsbrandförsäkringen å första risk som ansvarighetsförsäkringen — d. v. s. där fråga är om brandskada å växande skog eller skogsmark och samtidigt vållande ligger försäkringstagaren eller dennes befattningshavare till last — utgår ersättning icke blott från skogsbrandförsäkringen utan även, beträffande överskjutande skadebelopp, från ansvarighetsförsäkringen eller med sammanlagt upp till 60 000 kronor.

I fall, där med hänsyn till de lokala förhållandena försäkringsbeloppet 10 000 kronor för skogsbrandförsäkring å första risk icke skulle anses tillfyllest, finnes möjlighet att genom särskild tilläggsförsäkring höja detta försäkringsbelopp. Möjlighet synes också föreligga för skogsvårdsstyrelse eller annan av saken intresserad att söka förmå ägare till skog och annan egendom, som genom planerade bränningsåtgärder utsätts för brandfara, att själva genom tecknande av skogsbrandförsäkring eller annan brandförsäkring ombesörja det ytterligare skydd, som kan anses erforderligt.

Stockholm i december 1939.

FÖRSÄKRINGSAKTIEBOLAGET SKANDIA

IVAR SJÖGREN.

/ I. Trehn.

FÖRSÄKRINGSAKTIEBOLAGET FREJA

IVAR SJÖGREN.

/ F. Åkerman.

Statens offentliga utredningar 1940

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. [3]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Industri.

Kommunalförvaltning.

Handel och sjöfart.

Statens och kommunernas finansväsen.

Kommunikationsväsen.

Politi.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Försäkringsväsen.

Hälso- och sjukvård.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande och förslag ang. reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. [1]

Allmänt näringsväsen.

Försvarsväsen.

Betänkande ang. omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse m. m. [2]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.